

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBA LĪDZDALĪBAS
EKONOMIKĀ

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas
doktorantes
Vijas Kalniņas
stud. apl. Nr. vk08041

Promocijas darba vadītājs:
asoc. prof. Dr. iur. Artūrs Kučs

Rīga 2022

SATURA RĀDĪTĀJS

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI	5
IEVADS	6
1. PAKALPOJUMI LĪDZDALĪBAS EKONOMIKĀ	13
1.1. Līdzdalības ekonomikas un pakalpojumu jēdziens	15
1.1.1. ES un starptautiskā līmenī izmantotie jēdzieni	15
1.1.2. Latvijā izmantotie jēdzieni	19
1.2. Airbnb, Uber un citas līdzdalības ekonomikas platformas	21
1.2.1. Airbnb platforma	22
1.2.2. Uber platforma	24
1.2.3. Bolt platforma	27
1.3. Līdzdalības ekonomikas priekšrocības un riski	30
1.3.1. Līdzdalības ekonomikas priekšrocības	30
1.3.2. Līdzdalības ekonomikas riski	32
1.4. Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanas pieejas	39
1.4.1. ES pasākumi	40
1.4.2. Dalībvalstu pasākumi	43
1.4.2.2. Igaunija	46
1.4.2.3. Vācija	47
1.4.2.4. Francija	49
1.4.2.5. Dalībvalstu regulējuma salīdzinājums	51
1.4.3. Pašregulējums	51
2. VISPĀRĪGĀS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBAS GARANTIJAS	58
2.1. Pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas	59
2.1.1. No LESD izrietošās pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas	60
2.1.2. No Pakalpojumu direktīvas izrietošās garantijas	63
2.1.2.1. Pakalpojumu sniedzēju brīvība veikt uzņēmējdarbību	65
2.1.2.2. Pakalpojumu sniegšanas brīvība	67
2.1.2.3. Garantijas pakalpojumu saņēmējiem	68
2.1.2.4. Pakalpojumu kvalitātes prasības	69
2.1.2.5. Dalībvalstu pienākumi vienkāršot procedūras un formalitātes, kā arī savstarpēji sadarboties	70
2.2. Personas un pakalpojumi, ko aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība	72
2.2.1. Pārrobežu elements	73
2.2.2. Personas un pakalpojumi, kas var paļauties uz LESD 56. pantā noteiktajām garantijām	75
2.2.3. Personas un pakalpojumi, kas var paļauties uz Pakalpojumu direktīvā noteiktajām garantijām	82

3.	INFORMĀCIJAS SABIEDRĪBAS PAKALOPJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBA	87
3.1.	Pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas Direktīvā 2000/31	88
3.1.1.	<i>Koordinētā joma</i>	89
3.1.2.	<i>Īpaša pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanas kārtība</i>	90
3.1.3.	<i>Direktīva 2000/31 un Pakalpojumu direktīva</i>	96
3.2.	Informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēji – subjekti, uz kuriem attiecas Direktīvā 2000/31 paredzētās garantijas.....	98
3.3.	Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi kā informācijas sabiedrības pakalpojumi.....	103
3.3.1.	<i>Lieta C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi</i>	104
3.3.2.	<i>Lieta C-390/18 Airbnb Ireland</i>	112
3.3.3.	<i>Lieta C-62/19 Star Taxi App</i>	120
3.3.4.	<i>Uber tests un citi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi</i>	126
4.	STARPNIEKU PAKALPOJUMU KĀ INFORMĀCIJAS SABIEDRĪBAS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBAS PAPILDUS GARNATIJAS	130
4.1.	Starpnieku pakalpojumu sniedzējiem paredzētās papildus garantijas	131
4.1.1.	<i>Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi par uzglabāto un/vai pārraidīto informāciju</i>	131
4.1.2.	<i>Vispārējas pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizliegums</i>	135
4.1.2.1.	<i>Vispārējas pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizlieguma saturs</i>	136
4.1.2.2.	<i>Interesu līdzsvarošana dalībvalstu noteikto pienākumu izvērtējumā</i>	139
4.1.3.	<i>Pienākums sadarboties ar dalībvalstu iestādēm</i>	141
4.2.	Subjekti, uz kuriem attiecas starpnieku pakalpojumu sniedzējiem paredzētās garantijas	143
4.3.	Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi kā starpnieku pakalpojumi	147
5.	LĪDZDALĪBAS EKONOMIKAS PAKALPOJUMI UN DIGITĀLO PAKALPOJUMU AKTS	152
5.1.	Digitālo pakalpojumu akta nepieciešamības pamatojums	156
5.2.	Vispārīgs Digitālo pakalpojumu akta pārskats.....	158
5.2.1.	<i>Jauni pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem caurspīdīgas un drošas tiešsaistes vides nodrošināšanai</i>	159
5.2.2.	<i>ES un dalībvalstu institūciju sadarbības stiprināšana</i>	161
5.3.	Digitālo pakalpojumu akta salīdzinājums ar Direktīvu 2000/31	165
5.3.1.	<i>Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējums</i>	166
5.3.2.	<i>Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbrīvojums no vispārējas uzraudzības pienākuma</i>	168
5.3.3.	<i>Papildus pienākumi pakalpojumu sniedzējiem Digitālo pakalpojumu akta 3. nodaļā – vai atkāpe no vispārējas pārraudzības pienākuma</i>	170
5.4.	Digitālo pakalpojumu akta ietekme uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.....	180
5.4.1.	<i>Līdzdalības ekonomikas platformas kā Digitālo pakalpojuma akta adresāti</i>	181
5.4.2.	<i>Starpnieku pakalpojumu sniedzēju garantijas</i>	183
5.4.3.	<i>Līdzdalības ekonomikas platformas kā tiešsaistes platformas</i>	185

KOPSAVILKUMS	189
ANOTĀCIJA.....	194
ANNOTATION.....	195
ANMERKUNG	196
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	198

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

B2C – attiecības, kur uzņēmējs sniedz pakalpojumus/pārdod preces patērētājam (angļu val. *business to consumer*)

C2C – attiecības, kur patērētājs sniedz pakalpojumus/pārdod preces patērētājam (angļu val. *consumer to consumer*)

IKP – iekšzemes kopprodukts

LESD – Līgums par Eiropas Savienības darbību

EKL – Eiropas Kopienų dibināšanas līgums

EK – Eiropas Komisija

EP – Eiropas Parlaments

ES – Eiropas Savienība

EST – Eiropas Savienības Tiesa

EURATOM līgums – Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums

Harta – Eiropas Savienības Pamattiesību harta

MK – Ministru kabinets

PVN – pievienotās vērtības nodoklis

VID – Valsts ieņēmumu dienests

IEVADS

Tehnoloģiju attīstība un pieejamība ir veicinājusi jaunu ekonomiskās darbības modeļu rašanos. Tā 2008. gadā tika dibināts *Airbnb*, kas piedāvā platformu, kurā jebkura persona, kurai ir neizmantotas telpas, var piedāvāt izmītināšanas pakalpojumus. Šie izmītināšanas pakalpojumi ir pieejami starptautiski, līdz ar to tie bieži tiek izmantoti tūrisma vajadzībām. Savukārt 2009. gadā tika dibināts *Uber* (iepriekšējais nosaukums *Ubercab*), kas piedāvāja platformu, ar kuras starpniecību jebkura persona, kurai ir pieejams transportlīdzeklis un laiks, var piedāvāt pārvadājuma pakalpojumus. Minētājā laika periodā un arī vēlāk attīstījušies vairāki citi pakalpojumi, kas darbojas pēc līdzīga modeļa, kur pakalpojuma sniegšanā iesaistītas trīs dalībnieki – platforma, pakalpojuma sniedzējs un pakalpojuma saņēmējs –, kuras darījumu partnerus atrod un darījumus noslēdz ar platformas starpniecību. Šis pakalpojumu sniegšanas modelis, pazīstams kā līdzdalības ekonomika, ir tikai viens no digitālu pakalpojumu sniegšanas modeļiem, kas attīstījušies jaunu tehnoloģisko iespēju rezultātā.

Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi uzņemti pretrunīgi. No vienas puses, līdzdalības ekonomika nodrošinājusi piekļuvi alternatīviem pakalpojumiem tādās tradicionālajās nozarēs kā pasažieru pārvadājumu un izmītināšanas pakalpojumi, kuras vēsturiski ir bijušas stingri regulētas. No otras puses, bijusi pretestība no tradicionālajām nozarēm šādu pakalpojumu attīstībai,¹ kā arī ar laiku identificēti dažādi negatīvi riski, kas saistīti ar līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulējuma neesamību un grūtībām šim jaunajam pakalpojumu modelim piemērot pastāvošo tiesisko regulējumu. Valstis, tai skaitā ES dalībvalstis, uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem reaģējušas atšķirīgi: 1) nogaidoši, neparedzot nekādu regulējumu; 2) izstrādājot regulējumu vai nosakot ierobežojumus, kas attiecināmi uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem; 3) pat aizliedzot šādu pakalpojumu sniegšanu.

Kopš 2016. gada līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem pievērsta arī ES institūciju uzmanība. 2016. gada janvārī publiskots Eiropas Parlamenta pētījums² par izaicinājumiem un iespējām, ko piedāvā līdzdalības ekonomika, bet 2016. gada 2. jūnijā Eiropas Komisija (turpmāk – EK) nāca klajā ar Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu,³ kurā skaidrots šis ekonomikas fenomens un vērtēts, kā pastāvošais tiesiskais regulējums attiecināms uz to, un izteiktas rekomendācijas dalībvalstīm šādu pakalpojumu regulēšanai. Minētajām aktivitātēm gan nav

¹ Piemēram, pret *Uber* pakalpojumiem ir bijuši plaši taksometru nozares protesti. Sk., piemēram, Kyvrikosaios D., Konstantinidis A. Taxi Drivers protest against Uber 'invasion' in Greece. March 6, 2018. Available: <https://www.reuters.com/article/us-greece-protests-taxis-uber-idUSKCN1G11ST> [last visited 22.01.2022.].

² Goudin P. (European Parliamentary Research Service). The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. European Added Value Unit, January 2016.

³ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final.

sekojušas likumdošanas iniciatīvas, kas būtu mērķētas tieši uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Tomēr, ievērojot to, ka Vienots digitālais tirgus kopš 2014. gada ir viena no EK prioritātēm,⁴ EK ir rosinājusi likumdošanas iniciatīvas, kas attiecināmas uz plašākām digitālo pakalpojumu grupām, un attiecīgi noteiktā mērā arī uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Ievērojamākā šāda likumdošanas iniciatīva ir EK 2020. gada decembrī prezentētais priekšlikums Digitālo pakalpojumu aktam.⁵ Tas paredz ievērojami mainīt digitālo pakalpojumu sniedzēju pienākumu slogu un atbildības regulējumu, kā arī būs nozīmīgs līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

2015. gadā EST saņēma izskatīšanai pirmos prejudiciālā nolēmuma lūgumus saistībā ar līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, konkrētāk, par *Uber* sniegtajiem pakalpojumiem.⁶ Pirmais spriedums par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem tika pasludināts 2017. gada 20. decembrī lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*,⁷ aktualizējot jautājumu par līdzdalības ekonomikas pakalpojumu iekļaušanos pakalpojumu sniegšanas brīvības aizsardzības sfērā dažādos tās līmeņos – vispārējā, ko paredz LESD un Pakalpojumu direktīva, un speciālajā, kas saskaņā ar Direktīvu 2000/31 attiecināms uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem un starpnieku pakalpojumiem. Šis spriedums ir ievērojams arī ar to, ka pirmo reizi tika ieviests *Uber* tests – papildus kritēriji, kas jāpārbauda, lai sarežģītu digitālu pakalpojumu klasificētu kā informācijas sabiedrības pakalpojumu. Minētajam spriedumam ir sekojuši vairāki citi EST spriedumi, kā arī diskusijas un analīze tiesību zinātnieku vidū par šajos spriedumos izdarītajiem secinājumiem un to ietekmi uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Taču visaptverošu un padziļinātu pētījumu tieši par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām, ko paredz ES tiesības, kā arī par *Uber* testa ietekmi uz šādiem pakalpojumiem, nav.

2018. gadā *Tehnopolis* pētījumā novērtēts, ka 2016. gadā līdzdalības ekonomikas tirgus 28 ES dalībvalstīs transporta, izmitināšanas, finanšu un citu tiešsaistes pakalpojumu jomā bija 26,5 miljardi *euro* (kas atbilst 0,17 % no 28 ES dalībvalstu IKP 2016. gadā) un tajā bija nodarbināti aptuveni 394 tūkstoši personu (0,15 % no 28 ES dalībvalstu nodarbinātajiem).⁸ Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu tirgū 2016. gadā darbojās kopā 651 platforma.⁹ Turklāt līdzdalības

⁴ Juncker J. C. A New Starp for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Political Guidelines for the next European Commission. 15.07.2014., p. 5. Available: https://ec.europa.eu/archives/juncker-commission/docs/pg_en.pdf [last visited 14.08.2021].

⁵ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. COM(2020) 85 final, 15.12.2020.

⁶ Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2015. gada 7. augustā iesniedza Juzgado Mercantil n° 3 de Barcelona (Spānija) – *Asociación Profesional Elite Taxi/Uber Systems Spain, S.L.* (lieta C-434/15); Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2015. gada 5. oktobrī iesniedza Rechtbank van koophandel Brussel (Beļģija) – *Uber Belgium BVBA/Taxi Radio Bruxellois NV*, cita lietas dalībniece: *Uber NV u.c.* (lieta C-526/15).

⁷ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*.

⁸ Study to Monitor the Economic Development of the Collaborative Economy at sector level in the 28 EU Member States. Final Report. 23 February 2018, p. 9.

⁹ *Ibid*, p. 14.

ekonomikai ir tendence pastāvīgi augt, piemēram, *Eurostat* apkopojis datus, ka 2019. gadā (pēdējais gads pirms *Covid-19* pandēmijas) vairāk nekā 554 miljoni nakts rezervāciju ES tika veiktas, izmantojot *Airbnb*, *Booking*, *Expedia Group* vai *Tripadvisor* platformas, kas nozīmē, ka katru dienu vidēji 1,5 miljoni viesu nakšņoja vietās, kas rezervētas, izmantojot vienu no šīm platformām.¹⁰ Arī *Eurobarometer* aptaujā 2021. gada septembrī konstatēts, ka 27 ES dalībvalstīs 29 % respondentu ir izmantojuši līdzdalības ekonomikas platformas izmitināšanas pakalpojumu saņemšanai.¹¹ Tā arī dati par konkrētām līdzdalības ekonomikas platformām uzrāda šo pakalpojumu attīstību un tirgus daļas palielināšanos. Piemēram, *Uber* platformas lietotāju skaits, peļņas apjoms, sniegto pakalpojumu apjoms (t.sk. veikto pārvadājumu skaits) līdz *Covid-19* pandēmijai pastāvīgi pieaudzis. Savukārt, lai arī 2020. gadā pandēmijas dēļ, salīdzinot ar 2019. gadu, novērojams darbības rādītāju kritums, kopumā tas saglabājies ne zemāks kā 2018. gadā, kā arī, uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai, novērojama izaugsme 2021. gada rādītājos.¹² Minētie dati apliecina, ka līdzdalības ekonomika nav īslaicīga parādība, bet tieši pretēji – tai ir izaugsmes potenciāls, gan kvantitatīvi (esošajiem pakalpojumiem sasniedzot lielāku tirgus daļu), gan arī jaunu pakalpojumu attīstības ziņā (līdzdalības ekonomikas modeli piemērojot citām pakalpojumu nozarēm, kurās tas šobrīd vēl nedarbojās). Tas attiecīgi arī nozīmē, ka šo pakalpojumu regulēšanas jautājums joprojām ir aktuāls, un, tā kā liela daļa šo pakalpojumu ir tādi, kas tiek sniegti pāri ES dalībvalstu robežām, šo pakalpojumu regulēšanas jautājumā būtiska nozīme ir pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām.

Ievērojot to, ka liela daļa līdzdalības ekonomikas pakalpojumu tiek sniegti pāri ES dalībvalstu robežām, tostarp arī tāpēc, ka daļa no līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem ir orientēti uz tūrismu, jautājums par līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanu nav skatāms atrauti no ekonomiskajām pamatbrīvībām un, jo īpaši, pakalpojumu sniegšanas brīvības. Proti, nosakot līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulējumu, dalībvalstīm jāraugās, lai tas nepamatoti vai nesamērīgi neierobežotu šo pakalpojumu pārrobežu brīvu kustību.

Pētījums par pakalpojumu sniegšanas brīvības attiecināmību uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem ir ar praktisku nozīmi gan ES, gan Latvijas līmenī. Kaut arī līdzdalības ekonomikas platformas pašas par sevi parasti ir bāzētas tikai vienā no ES dalībvalstīm, tās nodrošina pakalpojumu sniegšanu vairākās vai pat visās ES dalībvalstīs, līdz ar to pašas platformas darbojas pāri ES dalībvalstu iekšējām un ārējām robežām. Turklāt šo platformu lietotājiem tās ļauj sniegt un/vai saņemt pakalpojumus pāri ES dalībvalstu robežām, un, ievērojot šo pakalpojumu mobilitāti, tie ir aktuāli visām ES dalībvalstīm. Līdz ar to, lai arī Latvijā nav bāzētas līdzdalības ekonomikas

¹⁰ Eurostat. Short-stay accommodation booked via collaborative economy platforms: first data. 29.06.2021. Available: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20210629-2> [last visited 02.11.2021].

¹¹ Flash Eurobarometer 495. Short-term rentals in the EU. Report. September 2021, p. 2.

¹² Iqbal M. Uber Revenue and Usage Statistics (2021), 05.08.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/uber-statistics/> [last visited 02.11.2021].

platformas, tās šeit aktīvi darbojas, kā arī Latvijas iedzīvotāji aktīvi sniedz un saņem līdzdalības ekonomikas pakalpojumus. Darbā izdarītie secinājumi dalībvalstīm sniedz skaidrojumu jeb ietvaru, kādā var tikt pieņemti uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanu vērsti pasākumi.

Līdzdalības ekonomika ir labs piemērs tam, kā tehnoloģiju iespējas ļoti īsā laika posmā var rosināt tādu jaunu pakalpojumu sniegšanas modeļu attīstību, kādi iepriekš nav pastāvējuši un neatbilst tradicionālajiem un pazīstamajiem pakalpojumu sniegšanas un darījumu modeļiem. Tāpat līdzdalības ekonomikas piemērs ilustrē grūtības, ar ko dalībvalstīm un ES var nākties saskarties jaunu, komplicētu digitālu pārrobežu pakalpojumu regulēšanā. Tāpēc secinājumi, kas izdarīti par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un tiem piemērojamo regulējumu var būt noderīgi arī attiecībā uz citiem digitāliem pakalpojumiem.

Promocijas darba mērķis ir noteikt, vai un kādā mērā līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, to sniedzēji un saņēmēji var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību, kas nostiprināta LESD, Pakalpojumu direktīvā un Direktīvā 2000/31. Šā mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

1) noteikt, kādi pakalpojumi ir uzskatāmi par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, tajā skaitā konkretizēt kritērijus, pēc kuriem identificēt līdzdalības ekonomikas pakalpojumus, kā arī noteikt, kādēļ šādi pakalpojumi ir regulējami un iemeslus, kas padara līdzdalības ekonomikas pakalpojumus par sarežģīti regulējamiem;

2) aplūkot, kādi ir izplatītākie likumdevēju īstenotie pasākumi, kas līdz šim veikti, lai regulētu līdzdalības ekonomikas pakalpojumus dalībvalstu (t. sk. Latvijas līmenī) un ES līmenī, kā arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumu plaši izmantoto pašregulāciju;

3) noteikt tiesību apjomu, ko pakalpojumiem, pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem paredz pakalpojumu sniegšanas brīvība vairākos līmeņos – vispārējā (kas izriet no LESD un Pakalpojumu direktīvas) un speciālajā, kas saskaņā ar Direktīvu 2000/31 attiecināms uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem un informācijas sabiedrības pakalpojumiem, kas klasificējami par starpnieku pakalpojumiem;

4) novērtēt, vai līdzdalības ekonomikas pakalpojumu var tikt kvalificēti par pakalpojumiem LESD un Pakalpojumu direktīvas izpratnē, kā arī par informācijas sabiedrības pakalpojumiem un starpnieku pakalpojumiem (konkrētāk, glabāšanas pakalpojumiem) Direktīvas 2000/31 izpratnē, novērtējumā jo īpaši ņemot vērā EST judikatūras atziņas par tādiem līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem kā *Airbnb* un *Uber*;

5) analizēt EST judikatūrā nostiprināto *Uber* testu, tā elementus un sekas, ko rada tā piemērošana līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem;

6) salīdzināt Digitālo pakalpojumu akta priekšlikumu ar Direktīvu 2000/31 un novērtēt, vai un kādā mērā Digitālo pakalpojumu akts ietekmēs līdzdalības ekonomikas platformu darbību.

Pētījums ir strukturēts piecās nodaļās. Pirmajā nodaļā ir skaidrots līdzdalības ekonomikas fenomens, tā darbības principi, kā arī salīdzināti dažādi jēdzieni, kas gan starptautiskā, gan nacionālā līmenī tiek izmantoti, lai apzīmētu šo fenomenu. Piedāvāts Latvijā izmantot jēdzienu “līdzdalības ekonomika”. Lai skaidrotu līdzdalības ekonomikas darbības modeli, darbā tuvāk aplūkotas zināmākās līdzdalības ekonomikas platformas – *Airbnb*, *Uber*, kā arī Latvijā pazīstamā *Bolt* platforma. Lai sniegtu priekšstatu par iemesliem, kāpēc jautājums par līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanu ir aktuāls, šajā nodaļā aplūkotas arī līdzdalības ekonomikas priekšrocības, kā arī trūkumi un riski, un līdz šim īstenotās dalībvalstu un ES pieejas šo risku ierobežošanai. Aplūkota arī pašregulācija kā viens no risinājumiem līdzdalības ekonomikas risku novēršanai.

Darba turpmākās trīs nodaļas pēta konkrētu ES tiesību aktu un tajos paredzēto pakalpojumu sniegšanas brīvības garantiju piemērošanu un attiecināmību uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas var izdalīt vairākos līmeņos: 1) vispārīgais līmenis, kas izriet no LESD un Pakalpojumu direktīvas un ir attiecināms uz visiem pakalpojumu veidiem; 2) garantijas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem, un nostiprinātas Direktīvā 2000/31; 3) garantijas, kas Direktīvā 2000/31 papildus noteiktas informācijas sabiedrības pakalpojumiem, kas ir starpnieku pakalpojumi. Katram no šiem līmeņiem veltīta sava atsevišķa promocijas darba nodaļa.

Darba otrajā nodaļā identificētas pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas, kas izriet no LESD un Pakalpojumu direktīvas, skaidrojot pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju interesi paļauties uz šīm garantijām. Pēc tam nodaļā noteikti subjekti un pakalpojumi (ekonomiskās aktivitātes), ko aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība, kā arī vērtēts, vai un kā līdzdalības ekonomikā iesaistītās personas var paļauties uz šīm garantijām.

Darba trešajā nodaļā skaidrotas garantijas, ko papildus vispārīgajām pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām informācijas sabiedrības pakalpojumiem paredz Direktīva 2000/31. Proti, skaidrots, kā Direktīvā 2000/31 paredzētā koordinētā joma un īpaša pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanas kārtība stiprina informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas brīvību. Pēc tam šajā nodaļā noteikti subjekti, kas var klasificēties par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, tai skaitā analizējot kritērijus, pēc kuriem veicama šāda klasificēšana, bet pēc tam pārbaudīta līdzdalības ekonomikas pakalpojumu iespējama klasificēšana par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Ievērojot to, ka EST judikatūrā sarežģītiem digitāliem pakalpojumiem izvirzītas papildus prasības, lai tie varētu tikt klasificēti par informācijas sabiedrības pakalpojumiem (tā saucamais *Uber tests*), minētais izvērtējums veikts, analizējot EST atziņas lietā C-434/15 *Asociacion Profesional Elite Taxi*, lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* un lietā C-62/19 *Star Taxi App*.

Darba ceturtnā nodaļa apskata nākamo pakalpojumu sniegšanas brīvības aizsardzības līmeni – papildus garantijas, kas Direktīvā 2000/31 paredzētas informācijas sabiedrības pakalpojumiem, kas

var tikt klasificēti kā starpnieku pakalpojumi. Proti, šajā nodaļā tuvāk aplūkoti un skaidroti starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi par uzglabāto un/vai pārraidīto informāciju, kā arī vispārējās pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizliegums. Līdzīgi kā iepriekšējās nodaļās, arī šajā nodaļā skaidrots, kuri subjekti var paļauties uz minētajām garantijām, kā arī vērtēta līdzdalības ekonomikas pakalpojumu klasificēšana par starpnieku pakalpojumiem.

Darba piektajā nodaļā, tuvāk aplūkots EK priekšlikums Digitālo pakalpojumu aktam,¹³ ievērojot to, ka Direktīvas 2000/31 12.-15. pantu, kas paredz darba ceturtajā nodaļā aplūkotās papildus garantijas starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, ir paredzēts pārskatīt un aizstāt. Šajā nodaļā skaidrota Digitālo pakalpojumu akta nepieciešamība, sniegts pārskats par būtiskākajām izmaiņām, ko paredzēs šis akts. Tāpat šajā nodaļā veikts Digitālo pakalpojumu akta salīdzinājums ar Direktīvu 2000/31, skaidrojot, kādas izmaiņas skars starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējumu, starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbrīvojumu no vispārējās uzraudzības pienākuma. Tostarp šajā nodaļā pārbaudīts, vai starpnieku pakalpojumu sniedzējiem Digitālo pakalpojumu aktā papildus noteiktie pienākumi ir atkāpšanās no vispārējās pārraudzības pienākuma noteikšanas aizlieguma. Nodaļas noslēgumā vērtēta Digitālo pakalpojumu akta ietekme uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, pārbaudot, vai līdzdalības ekonomikas platformas būs Digitālo pakalpojumu akta adresāti, kādas starpnieku pakalpojumu sniedzēju garantijas akts paredzēs un vai līdzdalības ekonomikas platformas ietekmēs tiešsaistes platformām paredzētie pienākumi.

Promocijas darba izstrādē izmantotas šādas tiesību zinātnē ierastās pētīšanas metodes:

- analītiskā metode – izmantota, lai izpētītu EST lietas un izdarītu secinājumus par EST judikatūras atziņām, darbā veiktā analīze ir secinājumu, vērtējumu un priekšlikumu pamats;
- salīdzinošā metode – izmantota, salīdzinot EST spriedumos izdarītos secinājumus par Direktīvas 2000/31 piemērošanu attiecībā uz atšķirīgiem pakalpojumiem, kā arī salīdzinot Direktīvu 2000/31 ar priekšlikumu Digitālo pakalpojumu aktam;
- vēsturiskā metode – izmantota, pētot līdzdalības ekonomikas pakalpojumu attīstību, vērtējot vēsturiskos apstākļus un apsvērumus Direktīvas 2000/31 pieņemšanai, kā arī, lai raksturotu ES virzību uz noteiktām likumdošanas aktivitātēm digitālo pakalpojumu regulēšanā;
- induktīvā metode – izmantota, lai vispārinātu konkrētos EST spriedumos par pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām izdarītos secinājumus un attiecinātu tos ne tikai uz

¹³ Darba izstrādes laikā vēl tikai notika Digitālo pakalpojumu akta saskaņošanas procedūra, tāpēc darbā analizēts EK izstrādātais projekts. 2022. gada jūlijā pēc politiskas vienošanās panākšanas EP apstiprināja aktu pirmajā lasījumā. Akts vēl jāapstiprina Padomei.

konkrētiem attiecīgajā lietā aplūkotajiem pakalpojumiem, bet arī uz citiem pakalpojumiem;

- deduktīvā metode – izmantota, lai konkretizētu un attiecinātu vispārīgus secinājumus par pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem;
- empīriskā pētniecības metode – izmantota EST spriedumu izpētei un tiesību zinātnieku tekstu analīzei.

Promocijas darbā izmantotās literatūras apjomu ietekmējis tas, ka līdzdalības ekonomikas fenomens pats par sevi ir salīdzinoši jauns, kā arī tas, ka tiesību jautājumi, kas pētīti šā darba ietvaros, ES līmenī aktualizējušās tikai pēdējo 5-7 gadu laikā. Turklāt jāatzīmē, ka Latvijā līdzdalības ekonomikai, lai arī Latvijā aktīvi darbojas vairākas līdzdalības ekonomikas platformas, tomēr pastiprināta tiesību zinātnieku interese nav pievērsta, līdz ar to latviešu valodā pieejamo avotu apjoms ir ierobežots.

Ievērojot to, ka promocijas darbā pētāmajai tēmai ir ES tiesību dimensija, darbā kā avoti un pētījuma priekšmets izmantoti ES tiesību akti – Līgums par Eiropas Savienības darbību, Pakalpojumu direktīva, Direktīva 2000/31 u.c. –, kā arī EST judikatūra par pakalpojumu sniegšanas brīvību vispārīgi un par Direktīvu 2000/31, autorei izpētot visus par šo direktīvu pieejamos vairāk nekā 20 EST spriedumus. Darbā ir plaši izmantoti arī ES tiesību aktu izstrādes skaidrojumi un ES institūciju veikti pētījumi pirms normatīvo aktu pieņemšanas (piemēram, Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma) un normatīvo aktu ietekmes izvērtēšanai (piemēram, ziņojumi par Direktīvas 2000/31 piemērošanu).

Promocijas darbā ir izmantoti ārvalstu juridiskā literatūra gan par vispārīgām pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām, no kuriem nozīmīgākie ir prof. *C. Barnard* vairāki darbi, kā arī LESD komentāri, ko sastādījuši *M. Kellerbauer*, *M. Klamert* un *J. Tomkin*. Tāpat autore darbā izmantojusi komentārus par Direktīvu 2000/31, no kuriem nozīmīgākie ir *A. R. Lodder* un *A. D. Murray* e-komercijas regulējuma komentāri un *R. Schultze* un *D. Staudenmayer* ES digitālo tiesību komentāri. Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu juridiskai analīzei līdz šim īpaši nopietni ir pievērsies *V. Hatzopoulos*, kā arī *M. Inglese*, kuru publikācijas analizētas promocijas darbā. Taču promocijas darbā izmantotas arī publikācijas un analīze par konkrētiem EST spriedumiem saistībā ar līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, ko sagatavojuši *A. Chapuis-Doppler*, *V. Delhomme*, *A. de Franceschi*, *I. Domurath*, *R. Ducato*, *M. S. Ferro*, *L. Hou*, *S. Natile*, *T. Rodriguez de las Heras Ballell*, *M. Y. Schaub*, *P. van Cleyenbreugel* u.c. autori.

1. PAKALPOJUMI LĪDZDALĪBAS EKONOMIKĀ

Pasaule šobrīd piedzīvo ceturto industriālo revolūciju, kuru raksturo ievērojama apjoma datu uzglabāšana un apstrādāšana, mākslīgais intelekts, biotehnoloģijas, kvantu datori un citas attīstītas tehnoloģijas.¹⁴ Šī tehnoloģiju attīstība maina sistēmas, kas pastāv sabiedrībā, ietekmējot mūsu paradumus, kas tiek pārnesti digitālā vidē, tostarp aptverot arī iepirkšanos un pakalpojumu saņemšanu.

Dalīšanās ar saviem resursiem pati par sevi nav nekas jauns – mēs to esam darījuši jau iepriekš, bet tas drīzāk notika ģimenes, draugu vai kaimiņu lokā.¹⁵ Taču šobrīd, pateicoties tehnoloģiju iespējām, ir iespēja ar saviem resursiem dalīties plašāk, ne tikai savas pilsētas vai valsts ietvaros, bet visas pasaules mērogā, iegūstot piekļuvi gan dzīvojamām platībām un transportlīdzekļiem citās valstīs, gan arī citiem pakalpojumiem no citādāk pavisam nepazīstamiem cilvēkiem.¹⁶

Tehnoloģiju iespējas, kas pieejamas, pateicoties ceturtajai industriālajai revolūcijai, ir bijušas viens no priekšnoteikumiem līdzdalības ekonomikas attīstībai, kas interneta platformās pakalpojumu sniedzējiem un pakalpojumu saņēmējiem ļauj vienam otru satikt un ērti noslēgt darījumus. Galvenokārt šādai ekonomikas formai attīstīties ir ļāvis “lietu internets” (angļu val. *Internet of Things*), kas ļauj attālināti iegūt informāciju no viedierīcēm, ātrs 4G un 5G internets, datu uzglabāšana “mākonī”, liela apjoma datu analīze, robotika, viedierīces, kas aprīkotas ar aplikācijām un GPS, droši maksājumi un sociālie mediji.¹⁷ Šie tehnoloģiskie sasniegumi ir ļāvuši izstrādāt līdzdalības ekonomikas platformas, kurās tiek veidotas apjomīgas pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju datu bāzes, kas ļauj atrast un izvēlēties labāko darījuma partneri, tiek nodrošināta ātra saziņa darījuma partneru starpā, organizēta darījumu noslēgšana un maksājumu veikšana un nodrošināta darījumu drošība un uzticība platformu lietotāju vidū.¹⁸

Taču tehnoloģiju progress ir tikai viens no līdzdalības ekonomikas rašanās un attīstības veicinātājiem. Būtiska nozīme ir arī dažādiem sociāliem priekšnoteikumiem kā urbanizācijai, kas ļauj veidot kritisko masu, sabiedrības vēlmei iegūt lielāku kontroli pār savu vajadzību apmierināšanu, klimata pārmaiņu jautājuma aktualizēšanai, kā arī lielajam uzsvaram, ko sabiedrība piešķir ne tikai

¹⁴ Schwab K., Nicolas D. *Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution. A Guide to Building a Better World*. New York: Currency, 2018, pp. 7-17.

¹⁵ Peterka P., Soběhart R., Jílková J. *Sharing Economy – a Challenge of the 21st Century?* *Littera Scripta*, 2018, Volume 11, Issue 1, p. 155.

¹⁶ Domurath I. *Platforms as contract partners: Uber and beyond*. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, Vol. 25(5), p. 566.

¹⁷ Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 2.

¹⁸ Makela F., McKee D, Scassa T. *The “Sharing Economy” through the Lens of Law*. From: Makela F., McKee D, Scassa (eds.) *Law and the “Sharing Economy”*. *Regulating Online Market Platforms*. Ottawa: University of Ottawa Press, 2018, pp. 2-3.

pakalpojumu un preču saņemšanai, bet arī īpašas pieredzes iegūšanai.¹⁹ Šie apstākļi nodrošina to, ka sabiedrība ir gatava iesaistīties jaunā ekonomikas modelī, kas ļauj šīs vajadzības apmierināt ātrāk, ērtāk un izdevīgāk.

Visbeidzot, līdzdalības ekonomikas attīstību veicinājusi arī tradicionālo ekonomikas modeļu sabrukšana un problēmas. Būtiska loma ir bijusi 2008. gada globālajai ekonomiskajai krīzei, kas cilvēkiem likusi meklēt veidus kā optimizēt savus izdevumus un gūt alternatīvus ienākumus.²⁰ Tāpat sabiedrība meklē veidus, kā pilnīgāk izmantot savus resursus, izvairoties no to dīkstāves. Šeit viens no spilgtākajiem un plaši izmantotiem piemēriem ir par urbi, kas gada laikā tiek izmantots tikai 15 minūtes un ka personai nepieciešams caurums sienā, nevis pats urbis.²¹ Daudz tādus līdzīgus piemērus var atrast gan garāžā, gan virtuvē.

Dažādu autoru vidū atšķiras viedokļi par to, kura platforma ir aizsākusi līdzdalības ekonomiku, taču tas ir saistīts ar to, kā katrs izprot šo ekonomikas fenomenu un kādas darbības atzīst par tajā ietilpstošām. Tā V. *Hatzopoulos* uzskata, ka visu aizsākusi *Coachsrfing* platformas izveide 1999. gadā, kas ļāva svešiniekiem izmantot brīvu guļvietu ceļojuma laikā citās valstīs.²² Citos avotos kā līdzdalības ekonomikas celmlauzis tiek minēta 1995. gadā izveidotā *eBay* platforma, kas ļauj savā platformā izvietot dažādu preču pārdošanas sludinājumus, atzīstot gan, ka pakalpojumu sniegšana noteikti ir sarežģītāka.²³

Pēdējo desmit gadu laikā ir attīstījušās arvien vairāk jaunas līdzdalības ekonomikas platformas, kas piedāvā dažādus pakalpojumus transporta, izmitināšanas, ēdienu piegādes un citu pakalpojumu jomās. 2017. gadā pētījumā tika konstatēts, ka ES darbojas 651 līdzdalības ekonomikas platforma, kuru vidū ir tādas pasaulē pazīstamas platformas kā *Uber*, *Airbnb*, *Taskrabbit*, *BlaBlaCar* u.c.²⁴ Taču līdzdalības ekonomikas attīstība ar to nav noslēgusies. Šis fenomens joprojām ir jauns, un tiek sagaidīts, ka līdzdalības ekonomika mainīsies, proti, mainīsies veids, kā platformas darbojas un kā tiek sniegti pakalpojumi, kā arī pakalpojumu veidi un platformu skaits var mainīties.²⁵ Turklāt, ievērojot to, ka viens no līdzdalības ekonomikas attīstības veicinātājiem bija ekonomiskā krīze 2008. gadā, arī *Covid-19* pandēmijas radītā krīze varētu dot papildus grūdienu līdzdalības ekonomikas attīstībai.

¹⁹ Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 2.

²⁰ Ibid, p. 3, Peterka P., Soběhart R., Jílková J. *Sharing Economy – a Challenge of the 21st Century?* *Littera Scripta*, 2018, Volume 11, Issue 1, p. 159.

²¹ Petropoulos G. *Uber and the economic impact of sharing economy platforms*. Brugel, 22.02.2016. Available: <http://www.bruegel.org/2016/02/uber-and-the-economic-impact-of-sharing-economy-platforms/>, [last visited 27.03.2020].

²² Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 3.

²³ McKee D., Makela F., Scassa T. (eds.) *Law and the “Sharing Economy”*. *Regulating Online Market Platforms*. Ottawa: University of Ottawa Press, 2018, p. 1.

²⁴ Study to Monitor the Economic Development of the Collaborative Economy at sector level in the 28 EU Member States. Final Report. 23 February 2018, p. 14.

²⁵ Ibid.

Līdzdalības ekonomikas mainīgā daba ir viens no iemesliem, kas apgrūtina šā ekonomikas fenomena definēšanu un izpratni. Tomēr vairāk vai mazāk precīza šā fenomena raksturošana ir nepieciešama, lai varētu risināt juridiskus, ekonomiskus, sociālus un cita rakstura jautājumus, ko tas ir aktualizējis. Tāpēc šajā nodaļā ir apkopota informācija par līdzdalības ekonomikas jēdziena izpratni, kas vienlaikus kalpo arī šā pētījuma robežu noteikšanai.

Tā kā līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanai nav pietiekami tikai ar šā fenomena definēšanu, bet ir nepieciešama padziļinātāka izpratne par to, šajā nodaļā līdz ar jēdzienu “līdzdalības ekonomika” un “pakalpojumi” noskaidrošanu atsevišķi aplūkotas arī lielākās līdzdalības ekonomikas platformas un to darbības modeļi, kā arī skaidroti būtiskākie ieguvumi no līdzdalības ekonomikas. Savukārt pretī ieguvumiem nostādīti arī līdzdalības ekonomikas riski, kas ir galvenais pamudinājums valstu centieniem regulēt līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanu. Nodaļas noslēgumā ir aplūkoti šobrīd pastāvošie tiesiskie risinājumi ES un atsevišķās dalībvalstīs (t.sk. Latvijā), kā arī pašregulējums, kā risinājums, ko platformas izmanto tiesiskā regulējuma nepiemērotības vai neesamības apstākļos.

1.1. Līdzdalības ekonomikas un pakalpojumu jēdziens

Lai runātu par kādu fenomenu, tas ir jādefinē un jāpiešķir jēdziens, ar ko to apzīmēt. Tomēr tieši ar darbā aplūkojamo ekonomikas modeli šajā jautājumā ir daudz neskaidrību, ņemot vērā tā relatīvi neilgo pastāvēšanas periodu un daudzās variāciju iespējas. Nav vienotas izpratnes ne par izmantojamo jēdzienu, ne arī par galvenajām īpašībām, kas raksturo šo ekonomikas modeli.

Šīs sadaļas mērķis ir aplūkot jēdzienus un to definīcijas, ko izmanto ES institūcijas, tiesību zinātnieki un ekonomisti, tostarp Latvijā izmantotos jēdzienus. Tāpat šajā sadaļā tiks izskaidrota autores izvēle par labu jēdzienam “līdzdalības ekonomika”, kas tiek izmantots šajā darbā.

1.1.1. ES un starptautiskā līmenī izmantotie jēdzieni

Starptautiski angļu valodā tiek izmantoti vairāki jēdzieni līdzdalības ekonomikas apzīmēšanai. Visplašāk lietotie jēdzieni ir *sharing economy* (lat. val. – dalīšanās ekonomika), *collaborative economy* (lat. val. – sadarbīgā vai sadarbības ekonomika), *peer-to-peer economy* (lat. val. – biedrinieku ekonomika), *gig economy* (lat. val. – gabaldarbu ekonomika), *platform economy* (lat. val. – platformu ekonomika), *on demand economy* (lat. val. – pieprasījuma ekonomika). Ar visiem šiem jēdzieniem mēģināts apzīmēt vienu un to pašu fenomenu, tomēr katram no tiem var būt arī savas nianšes, kas ierobežo vai paplašina to darbību loku, uz kurām šis jēdziens attiecas. Vienotas izpratnes par pareizāko un precīzāko jēdzienu nav, turklāt šādas vienotas izpratnes nav pat ES institūciju starpā, kuru viedoklis ir jo īpaši svarīgs ES tiesību kontekstā.

Jēdzienu *collaborative economy* (lat. val. – sadarbīgā ekonomika) sāka lietot EK 2016. gadā savā “Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmā”, kas ir nozīmīgākais EK paziņojums par šo ekonomikas fenomenu. Sadarbīgo ekonomiku EK definēja kā tādu, kas “[..] attiecas uz uzņēmējdarbības modeļiem, kas paredz, ka darbību atvieglo sadarbīgas platformas: tās nodrošina atvērtu tirdzniecības vietu, kurā izvieta uz laiku izmantojamās preces vai pakalpojumus, ko bieži vien piedāvā privātpersonas. Sadarbīgajā ekonomikā ir iesaistīti trīs kategoriju dalībnieki: i) pakalpojumu sniedzēji, kas piedāvā aktīvus, resursus, laiku un/vai prasmes; tās var būt gan privātpersonas, kas neregulāri piedāvā pakalpojumus (“biedrinieki”), gan pakalpojumu sniedzēji, kas darbojas profesionālā kārtā (“profesionāli pakalpojumu sniedzēji”); ii) šo pakalpojumu lietotāji; un iii) starpnieki, kas ar tiešsaistes platformas starpniecību saved kopā pakalpojumu sniedzējus un lietotājus un atvieglo darījumus to starpā (“sadarbīgās platformas”). Sadarbīgās ekonomikas darījumi parasti nav saistīti ar īpašumtiesību maiņu un tos var veikt gan peļņas, gan bezpeļņas nolūkā.”²⁶ Tādējādi sadarbīgajā ekonomikā ietilps tādi pakalpojumi, kurus sniedz pakalpojumu sniedzēji, izmantojot trešajai personai piederošas starpniecības platformas. No šā jēdziena EK nozares specifiskā regulējuma dēļ ir izslēgusi kolektīvo finansēšanu, kas savu raksturierzīmju dēļ principā arī varētu atbilst šim jēdzienam.²⁷

Skaidrojot sadarbīgās ekonomikas saturu un galvenās raksturierzīmes, EK kā būtisku ir norādījusi apstākli, ka sadarbīgajā ekonomikā pakalpojumu sniedzēji bieži vien ir privātpersonas, kas savus aktīvus vai pakalpojumus piedāvā kā biedrinieki un tikai laiku pa laikam papildus savai pamatnodarbošanās. Tomēr šādi pakalpojumu sniedzēji nav vienīgie, kas iesaistās sadarbīgajā ekonomikā – sadarbīgās platformas izmanto arī mikrouzņēmēji un mazie uzņēmumi.²⁸ Turklāt ir iespējamas arī situācijas, kur pati platforma līdztekus starpniecībai starp pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu saņēmēju piedāvā citus pakalpojumus, kas parasti ir atbalsta vai pakalpojuma sniegšanas un saņemšanas pieredzi uzlabojoši pakalpojumi. Šādās situācijās gan ir jāvērtē, vai platforma pati neklūst par attiecīgā pakalpojuma sniedzēju.²⁹ Galvenās pazīmes, kas varētu norādīt uz to, ka platforma pati būtu uzskatāma par attiecīgā pakalpojuma sniedzēju, ir tas, vai platforma nosaka cenu un citus būtiskos līguma noteikumus, kā arī, vai platformai pieder īpašumtiesības uz pamataktīviem, kas tiek izmantoti pakalpojumu sniegšanā.³⁰ Šādu apstākļu konstatēšana EK izpratnē gan nenozīmētu to, ka attiecīgie pakalpojumi nevar tikt uzskatīti par sadarbīgās ekonomikas daļu, taču tie nozīmētu cita tiesiskā regulējuma attiecināšanu uz šādiem pakalpojumiem.

²⁶ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 3. lpp.

²⁷ Turpat, 2. lpp.

²⁸ Turpat, 5. lpp.

²⁹ Turpat, 6. lpp.

³⁰ Turpat.

EK piedāvātā definīcija ir diezgan plaša. Saskaņā ar šo definīciju ir nepieciešams konstatēt trīs pakalpojumu sniegšanā iesaistītus subjektus – platformu, pakalpojuma sniedzēju, neatkarīgi no tā tiesiskā statusa, un pakalpojumu saņēmēju, kura statusam arī nav nozīmes (proti, vai tas ir juridiska persona, pašnodarbinātais, patērētājs), kā arī pakalpojuma sniegšana, kurā parasti nenotiek īpašumtiesību maiņa. Tāpat atlīdzības jautājums nav tāds, kas varētu ietekmēt pakalpojuma klasifikāciju, jo šādi pakalpojumi var tikt sniegti ar vai bez atlīdzības.

To, ka šis EK piedāvātais jēdziens ir ar plašu saturu, apstiprina *TehnoPolis* 2018. gadā publicētais pētījums par sadarbīgās ekonomikas attīstību visās ES dalībvalstīs. Šajā pētījumā, balstoties uz EK sniegto sadarbīgās ekonomikas definīciju, *TehnoPolis* atlasīja tādus pakalpojumus, kur konstatējamas trīs iesaistītās puses (pakalpojuma sniedzējs, platforma un pakalpojuma saņēmējs), piekļuve precēm, pakalpojumiem vai resursiem tiek piedāvāta īslaicīgi, preces, pakalpojumi vai resursi citos apstākļos netiktu izmantoti un preces, pakalpojumi un resursi tiek piedāvāti bez vai par atlīdzību.³¹ No pētījuma tika izslēgtas platformas, kas piedāvā iegādāties preces tradicionālā izpratnē vai pakalpojumus, kā *eBay*, *Amazon*, *Netflix*, kā arī platformas, kur uzņēmumi sevis izveidotās platformās piedāvā sevis sniegtus profesionālus pakalpojumus kā automašīnu noma.³² Tādējādi pētījuma vajadzībām tika atlasīta 651 platforma, no kurām 268 platformas darbojās finanšu jomā.³³

EK piedāvātā definīcija un skaidrojums par jēdziena “sadarbīgā ekonomika” saturu noteikti atzīstams par nozīmīgu, jo jēdzienam tika piešķirts skaidrs saturs un dots labs pamats turpmākām diskusijām par piemērotāko jēdzienu. Tomēr EK ziņojums neieviesa vienotību šā ekonomikas fenomena apzīmēšanā. Pat toreizējais EK viceprezidents vienotā digitālā tirgus jautājumos Andruss Ansips (*Andrus Ansip*) 2016. gada oktobrī izmantoja jēdzienu *sharing economy*, bet EK 2016. gada decembra preses relīzē tika izmantoti abi šie jēdzieni.³⁴

Savukārt EP priekšroku ir devis jēdzienam *sharing economy* jeb dalīšanās ekonomika, ar ko tiek saprasta digitālo platformu vai portālu izmantošana, lai atvieglotu patērētāju piedalīšanos pakalpojumu sniegšanā un vienošanās procesu par pakalpojuma saņemšanu, tādējādi mazinot to, ka dažādas materiāli novērtējamas vērtības netiek pilnībā izmantotas.³⁵ Šī definīcija paredz, ka dalīšanās ekonomika ir divu elementu – iespējas samazināt nepietiekamu materiālo vērtību izmantošanu un tehnoloģisko iespēju, kas ļauj mazināt darījumu izmaksas un nodrošināt piekļuvi pakalpojumiem plašākam personu lokam – kombinācija, kā arī koncentrējas uz patērētāju tirgiem (t.i. *peer-to-peer* vai B2C tirgiem).³⁶ Šī definīcija konkrētā pētījuma ietvaros tika attiecināta uz konkrētām nozarēm –

³¹ Study to Monitor the Economic Development of the Collaborative Economy at sector level in the 28 EU Member States. Final Report. 23 February 2018, p. 15.

³² Ibid, p. 16.

³³ Ibid, p. 14.

³⁴ Teffer P. A Transformation that Lacks a Common Definition. Magazine EUobserver, May 2017, p. 4.

³⁵ Goudin P. The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. January 2016, p. 11.

³⁶ Ibid.

izmitināšana, transports, vairākkārt lietojami priekšmeti, darba un cilvēkkapitāls un intelektuālais īpašums, arī izslēdzot pakalpojumus finanšu jomā specifiskā regulējuma dēļ, kaut arī paši par sevi šie pakalpojumi noteikti varētu klasificēties kā dalīšanās ekonomikas pakalpojumi.³⁷

Tiesību zinātnē un ekonomikā angļu valodā visvairāk lietotais jēdziens ir *sharing economy*. Tomēr šā jēdziena lietošana nav viennozīmīga. Galvenie iebildumi par dalīšanās ekonomikas jēdzienu ir saistīti ar dalīšanās konceptu. Proti, šis jēdziens tiek saistīts ar platformas lietotāju altruistisku vēlmi dalīties ar saviem resursiem, nevis ar peļņas gūšanu,³⁸ kas tomēr ir lielākās daļas platformu un pakalpojumu sniedzēju mērķis.³⁹ Attiecīgi dalīšanās ekonomikas jēdzienu nebūtu pareizi attiecināt uz komerciālām platformām kā *Airbnb* un *Uber*.

Ir vairāki gadījumi, kad šis jēdziens ir izvēlēts tāpēc, ka tas ir atpazīstamāks un biežāk lietots. Tā, piemēram, ir atrodami gadījumi, kad šo apsvērumu dēļ ir lietots jēdziens *sharing economy*, ietverot atrunu, ka autori šo jēdzienu neatbalsta.⁴⁰ Līdzīga pieeja ir *Cambridge University Press* izdotajā rokasgrāmatā par dalīšanās ekonomikas tiesisko regulējumu, atzīstot šā jēdziena popularitāti, bet attiecinot to uz visām darbībām, kas tiek apzīmētas ar līdzīgiem terminiem – biedrinieku, platformu, pieprasījuma, gabaldarbu un sadarbīgā ekonomika, ar šo jēdzienu aptverot arī uz peļņu orientētas platformas kā *Airbnb*, *Uber*, *Taskrabbit* u.c.⁴¹ Tāpat arī *PwC* savā 2015. gada ziņojumā⁴² un žurnāls *EUobserver* 2017. gada dalīšanās ekonomikai veltītā izdevumā⁴³ izmantoja jēdzienu dalīšanās ekonomika līdzīgu apsvērumu dēļ.

Tomēr ir arī gadījumi, kad autori izvēlas jēdzienu, ko piedāvājusi EK savā ziņojumā, proti, “sadarbīgā ekonomika”. Tā *V. Hatzopoulos* savā pētījumā ir izmantojis jēdzienu sadarbīgā ekonomika, nepieciešamības gadījumā to koriģējot. Attiecīgi ar šo jēdzienu viņš aptvēris platformas, kuras paredz piekļuvi nevis īpašumtiesību pāreju, līguma noslēgšanu starp divām vai vairāk pusēm, kuras lielākoties, bet ne tikai, ir biedrinieki, neatkarīgi no tā, vai viņi sniedz vai saņem pakalpojumus.⁴⁴

Lai arī vienotas izpratnes par piemērotāko jēdzienu nav, izdzirdot katru no tiem, parasti tomēr ir skaidrs, par ko ir runa, jo šie jēdzieni bieži tiek izmantoti kā sinonīmi. Risinājums, kas tiek jau izmantots šajos apstākļos, ir katram autoram izvēlēties savu terminu un pašam skaidrības nolūkos

³⁷ Goudin P. The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. January 2016, p. 11.

³⁸ Sk. atsauci uz *The People Who Share* definīciju. No: Goudin P. The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. January 2016, p. 10.

³⁹ Sk. Study to Monitor the Economic Development of the Collaborative Economy at sector level in the 28 EU Member States. Final Report. 23 February 2018, p. 36.

⁴⁰ McKee D., Makela F., Scassa T. (eds.) Law and the “Sharing Economy”. Regulating Online Market Platforms. Ottawa: University of Ottawa Press, 2018, p. 3.

⁴¹ Davidson N. M., Finck M., Infranca J. J. (eds.) The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy. New York: Cambridge University Press, 2018, p. 1-2.

⁴² The Sharing Economy. Consumer Intelligence Series. PwC, 2015, p. 14.

⁴³ Teffer P. A Transformation that Lacks a Common Definition. Magazine *EUobserver*, May 2017, p. 4.

⁴⁴ Hatzopoulos V. The Collaborative Economy and EU Law. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 7.

definēt tā saturu, kā arī paskaidrot attiecīgā termiņa izvēli, pat ja tas darīts tikai jēdziena popularitātes un atpazīstamības dēļ, kā tas ir ar vispopulārāko jēdzienu “dalīšanās ekonomika”.

Runājot par līdzdalības ekonomikas fenomenu, neskatoties uz izmantoto jēdzienu, ir vairākas pazīmes, kas tomēr tiek izmantotas vairumā gadījumu. Tās ir, pirmkārt, trīs ekonomikas dalībnieki – starpniecības platforma, pakalpojuma sniedzējs un pakalpojuma saņēmējs, otrkārt, piekļuve resursiem, nevis īpašumtiesību pāreja, treškārt, patērētāju iesaistīšanās ne tikai pakalpojumu saņemšanā, bet arī to sniegšanā. Šādi kritēriji ļauj attiecīgo jēdzienu attiecināt uz dažāda veida platformām, tostarp uz *Airbnb* un *Uber*, kas tiek uzskatītas par raksturīgākajām līdzdalības ekonomikas platformām un kuras to darbības apjomu dēļ rada visvairāk jautājumus un precedentus.⁴⁵

1.1.2. Latvijā izmantotie jēdzieni

Arī Latvijā nav vienotas pieejas tam, kā šis jaunais ekonomikas fenomens būtu jāsauc. Gan ekonomisti, gan juristi, gan valsts iestādes un amatpersonas izmanto atšķirīgus jēdzienus. Jēdzieni, kas tiek izmantoti Latvijā, ir līdzdalības ekonomika, sadarbīgā ekonomika, sadarbības ekonomika, dalīšanās ekonomika, platformu ekonomika un gabaldarbu ekonomika. Noteiktu jēdzienu izvēle parasti netiek pamatota, un nav bijusi diskusija par to, ko katrs no šiem jēdzieniem aptver un kā tie atšķiras. Arī Latvijā šie jēdzieni drīzāk tiek uzlūkoti kā sinonīmi.

“Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma”, kas tika publicēta 2016. gadā, bija tulkota arī latviešu valodā, EK izvēlēto jēdzienu *collaborative economy* tulkojot kā “sadarbīgā ekonomika”. Lai arī šis EK ziņojums deva pamatu plašāk izmantot jēdzienu sadarbīgā ekonomika, Latvijā jautājumi par šo ekonomikas fenomenu 2016. gadā nebija īpaši aktuāli un diskusijas par “Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu” nenotika. Iespējams, tas ir bijis par iemeslu, kāpēc šis jēdziens “sadarbīgā ekonomika” Latvijā nav guvis popularitāti, kaut arī ES dokumentu tulkojumos uz latviešu valodu joprojām tiek izmantots.

Jēdzienu “līdzdalības ekonomika” pirmo reizi lietoja R. Ķīlis Bīriņu tieslietu seminārā 2017. gada vasarā. Jānorāda, ka savās tēzēs R. Ķīlis izmantoja arī citus terminus, kā dalīšanās ekonomika (kā tulkojumu jēdzienam *sharing economy*), koprades ekonomika (kā tulkojumu jēdzienam *collaborative economy*), platformu ekonomika.⁴⁶ Šie jēdzieni lietoti kā sinonīmi, kas apzīmē vienu un to pašu ekonomisko parādību.

2019. gada 30. aprīlī Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto konceptuālo ziņojumu “Par sadarbības ekonomikas nozares pakalpojumu regulējumu”. Šajā ziņojumā izmantots jēdziens “sadarbības ekonomika”, kurš pēc ziņojuma pieņemšanas ir ticis plašāk pieņemts

⁴⁵ Piemēram, par *Airbnb* pakalpojumiem EST ir izskatīta viena lieta (C-390/18 *Airbnb Ireland*), bet izskatīšanā ir vēl divas citas lietas (C-674/20 *Airbnb Ireland* un C-83/21 *Airbnb Ireland un irbnb Payments UK*).

⁴⁶ Ķīlis R. Bīriņu tieslietu semināra tēzes par līdzdalības ekonomiku. 02.08.2017. Pieejams: <http://www.laboratory.lv/2017/08/02/birinu-tieslietu-seminara-tezes-par-lidzdalibas-ekonomiku/> [aplūkots 26.03.2020].

sabiedrībā, tostarp izmantots medijos, lai atspoguļotu ziņas par šāda ziņojuma pieņemšanu.⁴⁷ Skaidrojums par šāda jēdziena izvēli ziņojumā nav sniegts, tomēr no ziņojumā ietvertām atsaucēm uz “Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu” noprotams, ka Ekonomikas ministrijas ieskatā sadarbības ekonomika ir tas pats kas sadarbīgā ekonomika.⁴⁸ Proti, ar sadarbības ekonomiku tiek saprasti uzņēmējdarbības modeļi, kur uzņēmējdarbības aktivitātes atvieglo pakalpojuma koplietošana vai sadarbošanās vairākiem dalībniekiem un kur ir iesaistīti trīs dalībnieki – pakalpojumu sniedzējs, lietotājs un starpnieks, kas, izmantojot tiešsaistes platformas, mobilās lietotnes vai citus risinājumus, savieno pakalpojumu sniedzēju ar lietotāju.⁴⁹ Tomēr punkts dažādu terminu izmantošanai ar šo ziņojumu nav pielikts – joprojām šā fenomena apzīmēšanā tiek izmantoti dažādi jēdzieni.

Ekonomisti Dr. oec. S. Jēkabsone un Dr. oec. J. Priede izmanto jēdzienu līdzdalības jeb dalīšanās ekonomika kā tulkojumu jēdzienam *sharing economy*. Ar šo jēdzienu viņi apzīmē ekonomikas modeli, kas balstās uz atsevišķu indivīdu (patērētāju) darbību, iegūstot, nodrošinot vai dalot piekļuvi precēm un pakalpojumiem, kas parasti tiek organizēta ar tiešsaistes platformu palīdzību.⁵⁰ Savukārt ekonomistes S. Ozoliņa un Dr. oec. I. Baumanes-Vītoliņa izmanto jēdzienu koplietošanas ekonomika (*collaborative economy*), ar to saprotot jaunu produktu un pakalpojumu izplatīšanas veidu, kas balstās uz nomāšanu, īrēšanu vai arī bezmaksas lietošanas nosacījumiem uz laiku pretstatā produktam un pakalpojumu iegādei personīgajā īpašumā.⁵¹

Arī Konkurences padomes loceklis J. Račko ir atzinis, ka jēdziena izpratne teorijā gan terminoloģiski, gan saturiski var būt dažāda. Tomēr viņš ir izvēlējis lietot jēdzienu “līdzdalības ekonomika” ar to saprotot dažādu īpašnieku resursu efektīvāku izmantošanu, dodot iespēju šiem resursiem piekļūt arī tiem, kam to pašiem nav.⁵² Iespējams, šāda izvēle bez tuvākas pievēršanās dažādu jēdzieniem saturam un nozīmei izdarīta, jo šā autora mērķis nebija jēdziena izmantošanas iztīrīšana, bet gan konkurences tiesību izaicinājumu aplūkošana.

Jebkurā gadījumā, ir skaidrs, ka, lai arī Latvijā šie dažādie jēdzieni tiek izmantoti kā sinonīmi, tas tā noteikti nav, ko apliecina starptautiskās diskusijas un skaidrojumi katram angļu valodas jēdzienam, ko mēģināts atveidot latviešu valodā.

⁴⁷ Sk., piemēram, Helmane I. Sadarbības ekonomika nerakstīs speciālu likumu; pilnveidos nozaru regulējumu. LV portāls, 10.03.2019. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/304137-sadarbibas-ekonomikai-nerakstis-specialu-likumu-pilnveidos-nozaru-regulejumu-2019> [aplūkots 26.03.2020].

⁴⁸ Konceptuālais ziņojums “Par sadarbības ekonomikas nozares pakalpojumu regulējumu”, 2. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40468380&mode=mk&date=2019-04-30> [aplūkots 26.03.2020].

⁴⁹ Turpat.

⁵⁰ Jēkabsone S., Priede J. Dalīšanās ekonomika – pagaidu fenomēns vai ilgtspējīgs biznesa modelis? Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 9.-11. lpp.

⁵¹ Ozoliņa S., Baumanes-Vītoliņa I. Sociālais kapitāls un sadarbība kā koplietošanas ekonomikas pamatelementi: autonomo auto inovāciju ekosistēmas piemērs. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 18.-21. lpp.

⁵² Račko J. Digitālās tehnoloģijas un līdzdalības ekonomika – jauni izaicinājumi konkurences tiesībās. Jurista Vārds, 02.07.2020., Nr. 26 (1084), 22.-23. lpp.

Autore jautājumam par piemērotāko jēdzienu ir pievērsusies jau iepriekš, norādot uz vienotas jēdziena izpratnes neesamību. Autores ieskatā Latvijā būtu iespējams izvairīties no diskusijas par piemērotāko jēdzienu, sekojot secinājumiem, kas tiek izdarīti pasaules līmenī, kurā šāda diskusija notiek jau gadiem. Tādā gadījumā galvenais uzdevums Latvijā būtu izvēlēties pareizāko tulkojumu jēdzienam, kas pasaulē vai ES atzīts par piemērotāko šā jaunā ekonomikas modeļa apzīmēšanai – *collaborative economy*. Šis jēdziens tiek tulkots kā sadarbīgā vai sadarbības ekonomika. Tomēr izvēloties jēdzienu latviešu valodā, autore izvirza divus apstākļus, kas būtu jāņem vērā:

- 1) ko tieši attiecīgais jēdziens apzīmē;
- 2) izvēlētā jēdziena labskanība un izvēlētā tulkojuma atbilstība tam, ko ar attiecīgo jēdzienu paredzēts apzīmēt.⁵³

Autore šā jaunā ekonomikas modeļa apzīmēšanai ir izvēlējusies un konsekventi lieto jēdzienu “līdzdalības ekonomika” kā tulkojumu jēdzienam *collaborative economy*. Šāda izvēle izdarīta, jo autorei pirmā saskare bija tieši ar šo jēdzienu Bīriņu tieslietu seminārā, kur to izmantoja R. Ķīlis, kā arī šis jēdziens ir labskanīgs un atspoguļo šā jaunā ekonomikas modeļa būtisku iezīmi – patērētāju līdzdarbošanos šajā ekonomikā, ne tikai patērējot pakalpojumus, bet arī pašiem iesaistoties to sniegšanā. Sadarbības vai sadarbīgā ekonomika varbūt ir burtiskāks tulkojums jēdzienam *collaborative economy*, taču ne jau sadarbošanās, bet gan līdzdarbošanās un iesaistīšanās ne tikai pakalpojumu saņemšanā, bet arī pakalpojumu sniegšanā ir šīs ekonomikas pamatā.

Ievērojot to, ka jēdzienu “līdzdalības ekonomika” autore izmanto kā tulkojumu jēdzienam *collaborative economy*, tā izpratne ir tāda pati. Proti, “līdzdalības ekonomika” šā darba ietvaros aptver tādu ekonomikas modeli, kurā ir iesaistīti trīs dalībnieki (starpniecības platforma, pakalpojuma sniedzējs un pakalpojuma saņēmējs), tiek nodrošināta piekļuve resursiem, nevis īpašumtiesību pāreja un notiek patērētāju iesaistīšanās ne tikai pakalpojumu saņemšanā, bet arī to sniegšanā, pakalpojumi var tikt sniegti par maksu vai bez maksas. Līdzīgu apsvērumu dēļ, kādi bijuši EK, arī autore šajā darbā no līdzdalības ekonomikas platformu loka izslēgusi tādas platformas, kas darbojas finanšu pakalpojumu jomā.

Lai uzskatāmāk raksturotu, kādi pakalpojumi atbilst līdzdalības ekonomikas modelim, turpmāk tiks aplūkoti konkrēti pakalpojumi, kas ir atzīti par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

1.2. Airbnb, Uber un citas līdzdalības ekonomikas platformas

Šajā sadaļā tiks aplūkotas konkrētas līdzdalības ekonomikas platformas. Detalizētāk tiks aplūkota *Airbnb* un *Uber* platforma, kas ir pašas zināmākās līdzdalības ekonomikas platformas un kuras visvairāk ir iesaistītas dažādos strīdos, tostarp tādos, kas saistīti ar pakalpojumu sniegšanas

⁵³ Sk. arī Kalniņa V. Tehnoloģijas, kas maina ekonomiku un tiesisko attiecību modeļus. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 8. lpp.

brīvības ierobežojumiem. Tāpat detalizēti tiks aplūkota *Bolt* platforma, kura ir viena no lielākajām līdzdalības ekonomikas platformām, kas darbojas Latvijā. Šīs platformas tiks aplūktas, raksturojot to darbības modeļus, iesaistītās personas un prasības, kas tām izvirzītas, kā arī priekšrocības, kas padara šīs platformas pievilcīgas, un trūkumus, kas rada dažādas problēmas un riskus.

1.2.1. Airbnb platforma

Airbnb platforma tika izveidota 2008. gadā. Platformas turētājs ir *Airbnb Inc.*, Sanfrancisko, ASV reģistrēta kapitālsabiedrība. *Airbnb* sāka darbu kā platforma, kas piedāvāja īstermiņa naktsmājas un brokastis tiem, kas nevarēja atļauties viesnīcu pakalpojumus.⁵⁴ Šodien *Airbnb* platforma joprojām primāri piedāvā vidi, kurā platformas lietotāji var publicēt sludinājumus un ar kuras starpniecību ir iespējams izīrēt mītnes visā pasaulē, taču papildus tam *Airbnb* ir attīstījusi arī pakalpojumu *Airbnb Experience*, kas dod iespēju iesaistīties dažādos pieredzi veidojošos pasākumos.⁵⁵

2018. gadā *Airbnb* bija 150 miljoni lietotāju (gan izīrētāju, gan īrnieku), platformā ir pieejami vairāk nekā 7 miljoni naktsmītņu, kuras administrē 4 miljoni lietotāju. *Covid-19* pandēmijas ietekmē 2020. gadā par 41 % līdz 193 miljoniem samazinājies veikto rezervāciju skaits un par 30 % līdz 3,4 miljardiem ASV dolāru samazinājušies *Airbnb* ieņēmumi.⁵⁶

Airbnb ir viena no zināmākajām līdzdalības ekonomikas platformām un tās darbības modelis pilnībā atbilst līdzdalības ekonomikas pazīmēm. *Airbnb* ir tikai platforma, tai nepieder īrei pieejamās telpas, tā nenodarbina kā darbiniekus telpu īpašniekus un ieņēmumus gūst no komisijas maksām. *Airbnb* platforma piedāvā divu veidu pakalpojumus – izmitināšanu un uz pieredzes gūšanu vērstus pakalpojumus, bet abi tiek sniegti pēc viena modeļa. Ievērojot to, ka *Airbnb* primāri ir pazīstama ar tās izmitināšanas pakalpojumiem, kā arī tie sastāda lielāko daļu no *Airbnb* nodrošinātajiem pakalpojumiem, tuvāk tiks aplūkoti tikai izmitināšanas pakalpojumi.

Airbnb piedāvā tiešsaistes platformu, kas ļauj tās lietotājiem – saimniekiem vai izmitinātājiem no vienas puses publicēt un piedāvāt izmitināšanas pakalpojumus un viesiem no otras puses meklēt un rezervēt izmitināšanas pakalpojumus. *Airbnb* platformas lietošanas noteikumos ir uzsvērts, ka tai nepieder, tā nekontrolē, nepiedāvā un nepārvalda īres piedāvājumus. Tāpat *Airbnb* nav līgumu, kas noslēgti starp viesiem un izmitinātājiem, dalībnieks, kā arī uzsvērts, ka *Airbnb* nav nekustamā īpašuma brokeris, apdrošinātājs vai tūrisma pakalpojumu organizētājs.⁵⁷

⁵⁴ Aydin R. How 3 guys turned renting air mattresses in their apartment into a \$31 billion company, Airbnb. 20.09.2019., available: <https://www.businessinsider.com/how-airbnb-was-founded-a-visual-history-2016-2> [last visited 25.12.2021].

⁵⁵ What is Airbnb and how does it work? Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2503/what-is-airbnb-and-how-does-it-work> [last visited 25.12.2021.].

⁵⁶ Curry D. Airbnb Revenue and Usage Statistics (2021), 12.11.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/airbnb-statistics/> [last visited 25.12.2021.].

⁵⁷ Airbnb Terms of Services for European Users. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 25.12.2021.].

Airbnb piedāvā platformu, kurā izmitinātāji var izvietot sludinājumus, bet viesi – meklēt telpas īstermiņa īrei, kā arī platformā izmitinātāji un viesi var noslēgt īres līgumus un veikt norēķinus, *Airbnb* neiesaistoties tiesiskajās attiecībās starp izmitinātājiem un viesiem.⁵⁸ Saskaņā ar *Airbnb* platformas lietošanas noteikumiem, īstermiņa īres piedāvājumi un to sludinājumi ir pilnīgā izmitinātāju kontrolē – izmitinātāji nosaka cenu, mītnes pieejamību un izmitināšanas noteikumus.⁵⁹ Tāpat lietošanas noteikumos uzsvērts, ka izmitinātājs tiesiskajās attiecībās ar *Airbnb* stājas kā neatkarīgs indivīds un nevis kā darbinieks, aģents vai kopuzņēmuma dalībnieks, *Airbnb* nevada un nekontrolē izmitināšanas pakalpojumu.⁶⁰ Minētais ietekmē arī atbildības sadalījumu – izmitinātājs ir atbildīgs par normatīvajos aktos paredzēto prasību attiecīgajā valstī ievērošanu, t.sk. attiecībā uz atļauju vai licenču saņemšanu, izmitināšanas līguma noslēgšanas un izbeigšanas kārtību, ierobežojumiem sniegt izmitināšanas pakalpojumus (piemēram, termiņu vai zonu ierobežojumi noteiktās pilsētās).⁶¹ Tostarp izmitinātājs ir atbildīgs arī par attiecīgajā valstī paredzēto nodokļu nomaksu, taču atsevišķās valstīs *Airbnb* piedāvā nodokļu ieturēšanu no platformā veiktajiem maksājumiem un norēķināšanos ar nacionālo nodokļu administrāciju.⁶²

Kā jau norādīts, izmitināšanas pakalpojuma cenu nosaka izmitinātājs, kurš ir atbildīgs arī par attiecīgajā valstī paredzēto nodokļu piemērošanu un nomaksu. Savukārt *Airbnb* izmitinātājiem un viesiem var piemērot samaksu par platformas izmantošanu,⁶³ kas ir veids, kā platforma nopelna.

Kā tas ir raksturīgi līdzdalības ekonomikas platformām, arī *Airbnb* ir paredzēta sistēma, kā nodrošināt, ka platformas lietotāji ievēro tās lietošanas noteikumus un kā reaģēt uz šādiem pārkāpumiem. Pirmkārt, *Airbnb* platformā ir paredzēta tās lietotāju vērtēšana – vērtējumus var sniegt izmitinātāji par viesiem un otrādi.⁶⁴ Otrkārt, *Airbnb* paredz virkni ar platformas lietošanas noteikumiem, kas attiecas gan uz saziņas formu ar citiem platformas lietotājiem (t.sk. komentāriem) un satura veidošanu platformā.⁶⁵ Treškārt, *Airbnb* platformā ir paredzēta ziņošanas sistēma par pārkāpumiem, proti, ja platformas lietotāji novēro, ka kādas personas neievēro platformas lietošanas noteikumus.⁶⁶ Ceturtkārt, gadījumā, ja platformas lietotājs pārkāpj platformas lietošanas noteikumus, normatīvos aktus, kas ir piemērojami attiecīgajā valstī, vairākkārtīgi saņēmis negatīvus novērtējumus vai sūdzības vai veicis citas nevēlamas darbības, *Airbnb* var piemērot šādas sankcijas: 1) apturēt vai ierobežot piekļuvi platformai, 2) apturēt vai izņemt sludinājumus, komentārus vai citu saturu,

⁵⁸ Airbnb Terms of Services for European Users. Host Terms, Art. 16. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 25.12.2021.].

⁵⁹ Ibid., Art. 5.1.

⁶⁰ Ibid., Art. 5.3.

⁶¹ Ibid., Art. 6.2.

⁶² Ibid., Art. 8.1.-8.2.

⁶³ Ibid., General Terms Art. 11.

⁶⁴ Ibid., Art. 9.

⁶⁵ Sk., piemēram, Ibid., Art. 10, 12.

⁶⁶ Ibid., Art. 12.2.-12.3.

3) atcelt pieteiktas vai apstiprinātas rezervācijas vai 4) apturēt vai atcelt jebkādu speciālo statusu, kas piemērots konkrētā lietotāja kontam (piemēram, verifikācijas, kas norāda uz uzticamu lietotāju).⁶⁷

Iemesli, kāpēc personas izvēlas lietot *Airbnb* platformu izmitināšanas pakalpojumu sniegšanai un saņemšanai, ir vairāki. Kā tas noskaidrots Voterlū Universitātes 2016. gada pētījumā, tūristi izmitināšanas vietas rezervē *Airbnb* platformā zemo cenu, atrašanās vietas un sadzīves ērtību dēļ, ko salīdzinājumā ar viesnīcām privātas mītnesvietas var piedāvāt. Taču kā motivējoši aspekti ir arī līdzdalības ekonomikas filozofija un iespēja šādā veidā satikt vietējos iedzīvotājus (izmitinātājus).⁶⁸

Iepazīstoties ar *Airbnb* platformas lietošanas noteikumiem, secināms, ka *Airbnb* centusies skaidri nošķirt katras iesaistītās personas lomu, atbildību, tostarp vairākkārt uzsverot savu darbību tikai kā platformas nodrošinātājam un neiesaistīšanos tiesiskajās attiecībās, kas ar platformas starpniecību tiek nodibinātas starp izmitinātājiem un viesiem. To, ka līdzdalības ekonomikas platformas šim jautājumam piešķirt būtisku nozīmi un rūpīgi cenšas noteikt un aprakstīt tiesiskās attiecības, kas veidojas starp platformas lietotājiem un platformu, varēs novērot arī pie citām līdzdalības ekonomikas platformām. Šai noteiktībai ir liela nozīme, ne tikai attiecīgās platformas darbības nodrošināšanā (kur ir svarīgi, lai platformas lietotāji saprot savas lomas, pienākumus un tiesības), bet arī tad, kad jārisina jautājums par šo pakalpojumu regulēšanu.

1.2.2. *Uber platforma*

Uber tika dibināts 2009. gadā Sanfrancisko, Kalifornijā. Šobrīd uzņēmums darbojas 85 valstīs un vairāk nekā 900 pilsētās.⁶⁹ 2016. gadā *Uber* vērtība tika lēsta 68 miljardu ASV dolāru apmērā,⁷⁰ taču pēdējos gados tā vērtība ir kritusies zem 50 miljardiem ASV dolāru.⁷¹ Ja *Uber* savu darbību sāka transporta pakalpojumu organizēšanā starp privātpersonām, tad tagad tas īsteno savu darbību arī citu pakalpojumu jomā – ēdienu piegādē (*Uber Eats*), preču komerciālā piegādē (*Uber Freight*). Līdzdalības ekonomikas modelis ir saskatāms visos šajos pakalpojumos, taču tuvāk tiks aplūkots tieši transporta pakalpojumu virziens, kas visvairāk ir saskāries ar dažādiem iebildumiem un problēmām tieši tā iemesla dēļ, ka tas bija pirmais šādā veidā organizēts pakalpojums.

Uber transporta platforma funkcionē tādējādi, ka tā internetā savieno automašīnu vadītājus, kas piedāvā pārvadājumus, un pasažierus, kas meklē pārvadājumu iespējas. Pakalpojumus, ko

⁶⁷ Airbnb Terms of Services for European Users. Host Terms, Art. 13.3. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 25.12.2021.].

⁶⁸ Guttentag D. Airbnb: Why Tourists Choose It and How They Use It. Available: <http://www.dg-research.com/Papers/Summary%20doc%20-%20Airbnb.pdf#page=28&zoom=100,92,96> [last visited 22.01.2022.].

⁶⁹ Uber cities. Available: <https://uberestimator.com/cities>, [last visited 27.03.2020.].

⁷⁰ Andrew Ross Sorkin A. R. Why Uber Keeps Raising Billions, New York Times, 20 June 2016, Available: www.nytimes.com/2016/06/21/business/dealbook/why-uber-keeps-raising-billions.html, [last visited 22.01.2022.].

⁷¹ Palmer A. Uber and Lyft close at record lows as investor skepticism grows around recent IPOs. CNBC, 01.10.2019., Available: <https://www.cnbc.com/2019/10/01/uber-closes-at-record-low-worth-less-than-50-billion.html> [last visited 27.03.2020.].

nodrošina *Uber*, ir mobilā aplikācija pārvadāšanas piedāvājumiem un maksājumu iekasēšanas un apstrādes pakalpojumi, kas ļauj pārvadājumu pakalpojumu saņēmējiem norēķināties ar aplikācijas starpniecību.⁷² Gan automašīnu vadītājiem, gan potenciālajiem pasažieriem savās viedierīcēs ir jālejupielādē aplikācija. Šī aplikācija ļauj automašīnu vadītājiem paziņot par gatavību veikt pārvadājumus un norādīt to atrašanās vietu, kā arī pasažieriem pasūtīt tuvāko pieejamo automašīnu. Platformā iespējams pieteikties uz dažādu veidu pārvadājuma pakalpojumiem – luksusa pārvadājumiem un standarta pārvadājumiem, kas ir alternatīva taksometru pārvadājumiem.

Uber nepieder automašīnas un pakalpojumu sniegšanu nodrošina privātpersonas, kas ir gatavas tieši nodrošināt pasažieru pieprasītos pārvadājumus. Lai sniegtu pārvadājuma pakalpojumus, personai ir jāatbilst vairākām prasībām. Tai jāpieder automašīnai, kas ir kāds no *Uber* akceptētiem modeļiem, lai izpildītu prasības transportlīdzekļiem. Piemēram, lai varētu sniegt *UberX* pakalpojumus, kas ir standarta komforta un klases pakalpojumi, Lietuvā tiek akceptētas automašīnas prefektā stāvoklī, ar vismaz 4 durvīm un 4 pasažieru sēdvietām, turklāt automašīnas modelim ir jābūt ne vecākam par 2001. gadu. Savukārt, lai sniegtu luksusa klases pakalpojumus, jāizmanto luksusa klases automašīna, kas ir ne vairāk kā 10 gadus veca.⁷³ Ja personai nav sava personīgā transportlīdzekļa, *Uber* var šo personu savienot ar līzings kompānijām, kas piedāvā atbilstoši aprīkottus transportlīdzekļus.⁷⁴ Tāpat šoferiem ir jāizpilda dažādas prasības, kas var būt atkarīgas no valsts un pilsētas, kur paredzēts sniegt pakalpojumus. Šoferi, kas *Uber* platformā sniedz savus pakalpojumus, dalāmi divās grupās – profesionāli taksometru šoferi un citi šoferi, kas vēlas sniegt pārvadājuma pakalpojumus *Uber* platformā, lai iegūtu papildus ienākumus.

Brauciena cenas nosaka *Uber* un samaksas pārskaitījums notiek ar platformas starpniecību. aptuveni 80 % no katra maksājuma tiek pārskaitīti šoferim, bet pārējo patur *Uber*. *Uber* cenu noteikšanas modelis ir dinamisks, cenas pielāgojot konkrētā maršruta garumam un pieprasījuma situācijai. Proti, ja ir augsts pieprasījums pēc braucieniem, bet maz šoferu, kas attiecīgajā brīdī piedāvā savus pakalpojumus (raksturīgi brīvdienām un valsts svētku dienām, lietaim laikam), cenas tiek paaugstinātas.⁷⁵ Cenas paaugstināšana motivē šoferus strādāt un samazina pasažieru skaitu, tiem

⁷² General Terms of Use – Ireland, Art. 2.1. Available: <https://www.uber.com/legal/en/document/?name=general-terms-of-use&country=ireland&lang=en-gb> [last visited 22.01.2022.].

⁷³ Uber Drive. Vehicle requirements in Lithuania. Available: https://www.uber.com/lt/en/drive/requirements/vehicle-requirements/?utm_campaign=CM2058767-search-google-brand_125_-99_NL-National_rider_web_acq_cpc_nl_Brand_bmm_uber%20netherlands_kwd-312645573750_507035582810_110028299661_b_c&utm_source=AdWords_Brand [last visited 22.01.2022.].

⁷⁴ Par sadarbības partneriem Lietuvā, sk. *Uber Drive*. Get a vehicle in Lithuania. Available: https://www.uber.com/lt/en/drive/vehicle-solutions/?utm_campaign=CM2058767-search-google-brand_125_-99_NL-National_rider_web_acq_cpc_nl_Brand_bmm_uber%20netherlands_kwd-312645573750_507035582810_110028299661_b_c&utm_source=AdWords_Brand [last visited 22.01.2022.].

⁷⁵ Uber. General Terms of Use – Ireland Art. 7.3.2. Available: <https://www.uber.com/legal/en/document/?name=general-terms-of-use&country=ireland&lang=en-gb> [last visited 22.01.2022.].

izvēloties citus pārvietošanās veidus, ja cena tiem šķiet pārāk augsta.⁷⁶ *Uber* aplikācija katru reizi informē tās lietotājus (gan šoferus, gan pasažierus) par cenu izmaiņām.

Uber platformas priekšrocības ir tādas, ka tā ir lietotājiem draudzīga, kā arī pārvadājumu cenas ir zemākas nekā taksometru pakalpojumu cenas.⁷⁷ Turklāt ilgāku laiku *Uber* platformas priekšrocība bija iespēja elektroniski pasūtīt transportlīdzekli un izsekot tam līdz atbraukšanas brīdim, kas nebija iespējams taksometriem, kas bija jāpiesaka pa telefonu vai jāmeģina “noķert” uz ielas. Arī iespēja norēķināties elektroniski ļāva pasažieriem neuztraukties par skaidras naudas pietiekamību vai bankas kartes izmantošanas iespējamību, kā tas bija taksometros. Papildus tam *Uber* aplikācija ļauj katram klientam pārbaudīt šofera novērtējumu (un arī otrādi),⁷⁸ kas rada lielāku drošību, nekā saņemot pakalpojumu no pilnīga svešinieka. Turklāt, ja šofera vidējais novērtējums ir zems, *Uber* bloķē viņa piekļuvi pakalpojumu sniegšanai, bet, ja pasažiera novērtējums ir zems, tad pasažieris nevar piekļūt transporta pakalpojumiem.⁷⁹

Pie šāda pakalpojumu sniegšanas modeļa trūkumiem tiek minētas tas, ka *Uber* šoferi nav darbinieki, tāpēc viņiem nav tiesību uz minimālo algu, apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu un veselības apdrošināšanu, aizsardzību darbā. Tāpat pie trūkumiem tiek minēta arī šoferu novērtēšanas sistēma, kas var būt par pamatu šoferu izslēgšanai no platformas darbības.

Šie *Uber* platformā piedāvātie transporta pakalpojumi atbilst visām pazīmēm, lai varētu tikt atzīti par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Pakalpojumu sniegšanā ir iesaistītas trīs personas – platforma, transportlīdzekļu vadītāji un pakalpojumu saņēmēji. Platformai nepieder pamatlīdzekļi, ar kuriem tiek sniegti pakalpojumi, un šo darbību modelis paredz pakalpojumu sniegšanu, nevis īpašuma tiesību pāreju. Arī faktiskie pakalpojumu sniedzēji nav nodarbinātības attiecībās ar platformu un pakalpojumu sniegšanā var iesaistīties patērētāji.

Arī lielā daļā no pārējiem *Uber* pakalpojumiem ir saskatāmas līdzdalības ekonomikas iezīmes. Piemēram, *Uber Eats*, kas nodrošina ēdienu piegādes pakalpojumus. Proti, arī šeit *Uber* nodrošina platformu, ar kuras starpniecību tiek organizēta pakalpojumu sniegšana un saņemšana. Atšķirībā no *Uber* transporta pakalpojumiem, ēdienu piegādes pakalpojumu nodrošināšanā ir iesaistītas vairāk personas. Proti, restorāni nodrošina maltīšu sagatavošanu un kurjeri nodrošina maltīšu piegādi klientiem. Līdz ar to šā pakalpojuma nodrošināšanā ar *Uber* platformas starpniecību tiek koordinēta

⁷⁶ Uber Blog. How Uber's dynamic pricing model works. Available: <https://www.uber.com/en-GB/blog/uber-dynamic-pricing/> [last visited 22.01.2022.].

⁷⁷ Sk., piemēram, Silverstein S. These Animated Charts Tell You Everything about Uber Prices in 21 Cities. October 16, 2014, Available: <http://www.businessinsider.com/uber-vs-taxi-pricing-by-city-2014-10?IR=T>, [last visited 22.01.2022.].

⁷⁸ Uber. General Terms of Use – Ireland Art. 3.5. Available: <https://www.uber.com/legal/en/document/?name=general-terms-of-use&country=republic-of-ireland&lang=en-gb> [last visited 22.01.2022.].

⁷⁹ Miley J. Uber Passengers Will be Blocked From App for Low Rankings. May 31, 2019, available: <https://interestingengineering.com/uber-passengers-will-be-blocked-from-app-for-low-rankings> [last visited 22.01.2022.].

un organizēta divu pakalpojumu sniedzēju darbība.⁸⁰ Jāpiekrīt, ka ēdienu piegādes gadījumā notiek arī īpašuma tiesību pāreja attiecībā uz ēdienu, savukārt kurjers, kas piegādā ēdienu klientam, nodrošina piegādes pakalpojumus. Minēto iemeslu dēļ *Uber Eats* darbības modelis ir sarežģītāks, nekā *Uber* transporta pakalpojumi, taču tam ir daudz kopīgu iezīmju ar līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

Uber nenoliedzami ir ietekmējis pasažieru pārvadājumu pakalpojumu nozari. *Uber* pakalpojumi nopietni konkurē ar taksometru nozares pakalpojumiem, kas bijis viens no iemesliem lielajai ažiotažai un pretestībai pret *Uber* pakalpojumiem.⁸¹ *Uber* platformas darbības modeli turklāt ir mēģinājuši replicēt arī citi pakalpojumu sniedzēji kā, piemēram, Latvijā zināmā *Bolt* platforma.

1.2.3. *Bolt* platforma

Latvijā *Uber* platforma nedarbojas, taču pēc līdzīgiem principiem transporta pakalpojumu sniegšanu nodrošina *Bolt* platforma, kas Latvijā darbojas jau vairākus gadus. *Bolt* platforma pieder Igaunijas Republikā reģistrētai sabiedrībai *Bolt Technology OÜ* (turpmāk arī – *Bolt*).⁸² Platforma savu darbu uzsāka 2013. gada augustā un iepriekš tās nosaukumi ir bijuši *mTakso* un *Taxify*. Sākotnēji platforma darbojās Igaunijā un citos mazos tirgos kā Latvijā un Lietuvā,⁸³ taču tās darbība šobrīd ir paplašinājusies un tā darbojas vairāk nekā 150 pilsētās 40 valstīs.⁸⁴ Līdzīgi kā *Uber*, arī *Bolt* ar laiku ir paplašinājusi arī piedāvāto pakalpojumu klāstu, piedāvājot elektronisko skrejriteņu nomu,⁸⁵ ēdienu piegādes pakalpojumus platformā *Bolt Food*.⁸⁶ Pēc līdzdalības ekonomikas modeļa darbojas *Bolt* organizētie transporta pakalpojumi, kā arī ēdina piegādes pakalpojumi, savukārt skrejriteņu nomas pakalpojumi ir *Bolt* piederošas mantas noma, kas neatbilst līdzdalības ekonomikas modelim. Autore tuvāk aplūkos tieši *Bolt* autotransporta pakalpojumu platformu.

Bolt autotransporta pakalpojumu platformas darbību nosaka 2020. gada 15. jūnija Vispārīgie noteikumi pasažieriem un 2020. gada 19. jūnija Vispārīgie noteikumi autovadītājiem. Autovadītājiem pirms pārvadāšanas pakalpojumu sniegšanas uzsākšanas ir jānoslēdz līgums ar *Bolt*, kura noslēgšanas brīdī pārvadājumu pakalpojumu sniedzējs veic reģistrāciju, notiek viņa informācijas un atbilstības

⁸⁰ How Does Uber Eats Make Money? Uber Eats Business Model In A Nutshell. Available: <https://fourweekmba.com/uber-eats-business-model/> [last visited 22.01.2022.].

⁸¹ Sk., piemēram, Kyrikosaios D., Konstantinidis A. Taxi Drivers protest against Uber 'invasion' in Greece. March 6, 2018. Available: <https://www.reuters.com/article/us-greece-protests-taxi-uber-idUSKCNIG1ST> [last visited 22.01.2022.].

⁸² Sk. Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 1.1. apakšpunkts. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-drivers/> [aplūkots 19.07.2021.].

⁸³ Bernal N. How Bolt bounced back from a spectacular public London failure. Wired, 24.02.2020. Available: <https://www.wired.co.uk/article/bolt-london-launch-fail> [last visited 19.07.2021.].

⁸⁴ Bolt. Atrodī pilsētu. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/cities/> [aplūkots 19.07.2021.].

⁸⁵ Sk. Bolt skrejriteņi. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/scooters/> [aplūkots 19.07.2021.].

⁸⁶ Sk. Bolt Food. Pieejams: https://food.bolt.eu/lv-lv/?utm_source=website&utm_medium=header&utm_campaign=bolt-food [aplūkots 19.07.2021.].

vadītājiem izvirzītajām prasībām pārbaude, kā arī vadītājs apliecina sniegtās informācijas atbilstību patiesībai un apņemas ievērot *Bolt* platformas lietošanas noteikumus.⁸⁷

Bolt platformā transporta pakalpojumu sniegšanai var reģistrēties gan licencēti taksometru pakalpojumu sniedzēji, gan arī jebkura persona, kura nav profesionāls transporta pakalpojumu sniedzējs. Tomēr, lai *Bolt* platformā varētu sniegt transporta pakalpojumus, personai ir jāatbilst vairākām prasībām – personai ir jābūt derīgai autovadītāja apliecībai, atļaujām, automobiļa apdrošināšanai, civiltiesiskās atbildības apdrošināšanai, reģistrācijām, sertifikātiem un citiem dokumentiem, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem nepieciešami pārvadāšanas pakalpojumu sniegšanai.⁸⁸

Atbilstoši Vispārīgajiem noteikumiem, *Bolt* platformas darbības modelis ir šāds. *Bolt* lietotne nodrošina pieprasījumu starpniecību transporta pakalpojumiem starp pārvadātājiem un pasažieriem, ļaujot pasažieriem ar *Bolt* platformas starpniecību atrast pārvadājumu pakalpojumu sniedzējus. *Bolt* pārvadāšanas pakalpojumus nesniedz, bet tos sniedz vadītāji, kuri par katru pārvadājumu ar pasažieri caur *Bolt* platformu noslēdz līgumu, un *Bolt* šajās līgumattiecībās neiesaistās.⁸⁹

Bolt starpniecības pakalpojumi neietver tikai pasažieru un pārvadājuma pakalpojumu sniedzēju savešanu. Pirmkārt, *Bolt* piedāvā iespēju norēķināties par pārvadāšanas pakalpojumiem, izmantojot norēķinu karti, mobilo sakaru operatora norēķinu un citas apmaksas metodes, kam nepieciešama iepriekšēja aktivizēšana *Bolt* lietotnē, un šos maksājumus iekasē *Bolt*, kas pēcāk saņemtās naudas līdzekļus pārskaita autovadītājiem.⁹⁰ Otrkārt, *Bolt* uztur autovadītāju novērtēšanas sistēmu ar reitingiem un komentāriem, ko sniedz pasažieri, kā arī apkopo datus par autovadītāju aktivitāti.⁹¹ Novērtēšanas sistēmas mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu apkalpošanu un sniegt lielāku drošību pasažieriem, un neatbilstošs novērtējums vai nepietiekama aktivitāte var būt pamats autovadītāja darbības apturēšanai uz laiku vai pastāvīgi. Treškārt, *Bolt* autovadītājiem piedāvā tirgus pārskatu pakalpojumus un akcijas, kas sola minimālo ienākumu. Tirgus pārskatu pakalpojums balstās uz *Bolt* apkopoto statistiku par pārvadājuma pakalpojumu pieprasījumu noteiktos laika periodos, kas autovadītājiem dod iespēju izvēlēties savus pakalpojumus sniegt laikā, kad pieprasījums ir lielāks.⁹² Ceturtkārt, *Bolt* ir noteicis vadlīnijas braukšanas maksas (maksā, ko maksā pasažieris) apmēra noteikšanai. Atbilstoši Vispārīgo noteikumu autovadītājiem 4.6. apakšpunktam braukšanas maksa tiek aprēķināta, pamatojoties uz noteikto pamata braukšanas maksu, konkrētā brauciena attālumu, ko nosaka GPS ierīce, un konkrētā brauciena ilgumu. Pamata braukšanas maksa var mainīties atkarībā

⁸⁷ Sīkāk sk. Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 2. punkts. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-drivers/> [aplūkots 19.07.2021.].

⁸⁸ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 4.2. apakšpunkts.

⁸⁹ Bolt Vispārīgie noteikumi pasažieriem, 1.1. apakšpunkts, Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 10.1. apakšpunkts.

⁹⁰ Sk. Bolt Vispārīgie noteikumi pasažieriem, 3.1. apakšpunkts, Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 6.1. apakšpunkts.

⁹¹ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 8. punkts.

⁹² Turpat, 9. punkts.

no vietējā tirgus situācijas. Autovadītājiem ir paredzētas tiesības no pasažieriem iekasēt mazāku maksu nekā *Bolt* aprēķinātā maksa, taču tādā gadījumā komisijas maksa, kas jāmaksā *Bolt*, netiek samazināta, proti, tā saglabājas tādā pašā apmērā, kā gadījumā, ja autovadītājs piemērotu pilno platformā aprēķināto braukšanas maksu.

Bolt ienākumi par platformas pakalpojumu nodrošināšanu veidojas no autovadītāju veiktiem maksājumiem (*Bolt* maksa). *Bolt* maksa tiek noteikta, pamatojoties uz braukšanas maksu par katru pārvadāšanas pakalpojuma pasūtījumu, ko autovadītājs ir izpildījis.⁹³ *Bolt* maksas apmērs parasti ir 10 % līdz 20 % no brauciena summas, atkarībā no pilsētas, kurā autovadītājs sniedz pārvadājuma pakalpojumus.⁹⁴ Saskaņā ar Vispārējo noteikumu autovadītājiem 5.2. apakšpunktu autovadītāji paši veic *Bolt* maksas samaksu. Tomēr gadījumā, ja pasažieri samaksu par pārvadājuma pakalpojumu veic ar *Bolt* starpniecību, tad *Bolt* no saņemtajiem maksājumiem atskaita *Bolt* maksas un atlikumu pārskaita autovadītājiem.⁹⁵

Atbildības jautājumi Vispārīgajos noteikumos ir noteikti, ievērojot to, ka *Bolt* sevi pozicionē kā starpnieku. Attiecīgi atbildību par kaitējumu, kas radies autovadītājiem pasažieru dēļ vai otrādi, *Bolt* neuzņemas.⁹⁶

Izvērtējot *Bolt* darbības modeli, kāds tas izriet no Vispārīgajiem noteikumiem, jāsecina, ka tas atbilst līdzdalības ekonomikas pakalpojumu modelim. Pirmkārt, pakalpojumu sniegšanā/saņemšanā ir iesaistītas trīs personas – platforma, gala pakalpojuma sniedzējs un pakalpojumu saņēmējs. Otrkārt, pakalpojums nav saistīts ar īpašuma tiesību pāreju, bet gan piekļuvi resursiem – automašīnai un autovadītāja prasmēm un laikam. Treškārt, ne tikai pakalpojumu saņemšanā, bet arī pakalpojumu sniegšanā var iesaistīties patērētāji, jo taksometra vadītāja licences saņemšana nav priekšnoteikums, lai reģistrētos *Bolt* platformā un sniegtu pārvadājuma pakalpojumus.

No *Bolt* Vispārīgajiem noteikumiem gan pasažieriem, gan arī autovadītājiem redzams, ka *Bolt* centies uzsvērt lomu un atbildības sadalījumu starp visām iesaistītajām pusēm. Turklāt Vispārīgajos noteikumos gan pasažieriem, gan arī autovadītājiem *Bolt* vairākkārtīgi uzsver to, ka *Bolt* nodrošina informācijas sabiedrības pakalpojumus un nesniedz pārvadāšanas pakalpojumus.⁹⁷ Vispārīgajos noteikumos autovadītājiem pat tiek prasīts, lai autovadītāji atzīst un piekrīt tam, ka *Bolt* sniedz informācijas sabiedrības pakalpojumus.⁹⁸ To, ka *Bolt* sniedz informācijas sabiedrības pakalpojumus,

⁹³ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 5.1. apakšpunkts.

⁹⁴ Biežāk uzdotie jautājumi. Pieejams: https://partners.bolt.eu/driver-signup?utm_campaign=bolt-drivers&utm_medium=header&utm_source=website [aplūkots 19.07.2021.].

⁹⁵ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 6.7. apakšpunkts.

⁹⁶ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 12. punkts, Bolt Vispārīgie noteikumi pasažieriem, 6. punkts.

⁹⁷ Sk. Bolt Vispārīgie noteikumi pasažieriem, 1.1. apakšpunkts, Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 10.1. apakšpunkts.

⁹⁸ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 10.1. apakšpunkts.

sabiedrība ir uzsvērusi arī publiski.⁹⁹ Papildus tam autovadītājiem, noslēdzot līgumu ar *Bolt*, jāatzīst, ka tie neatrodas darba tiesiskajās attiecībās vai kopuzņēmuma vai līgumsabiedrību attiecībās ar *Bolt*, kā arī autovadītājs nerīkojas *Bolt* vārdā.¹⁰⁰

Minētās *Bolt* deklarācijas precīzi atspoguļo līdzdalības ekonomikas problemātiskos aspektus – nodokļu, darbinieku aizsardzības, atbildības jautājumus. *Bolt* risinājums ir pēc iespējas distancēties no šiem jautājumiem, nosakot stingras robežas katra pakalpojuma sniegšanā/saņemšanā pienākumos, tiesībās, atbildībā un savstarpējās attiecībās. Arī vairākkārtīgi Vispārīgajos noteikumos uzvērtais, ka *Bolt* sniedz informācijas sabiedrības pakalpojumus, ir saistīts ar vēlmi ierobežot savu atbildību īpaši pēc EST secinājumiem par *Uber* sniegtajiem pakalpojumiem, atzīstot, ka *Uber* tomēr sniedz pakalpojumus transporta jomā. Ja salīdzina *Uber* un *Bolt* pakalpojumus, jāatzīst, ka tie ir diezgan līdzīgi, attiecīgi tie arī būtu jākvalificē līdzīgi, un platformas vienpusējas deklarācijas vai vienošanās ar platformas lietotājiem par savstarpējo saprašanos, kāda veida pakalpojumus sniedz platforma, nevar ietekmēt platformas klasifikāciju. Kvalifikāciju nosaka platformas darbību raksturojošie parametri.

1.3. Līdzdalības ekonomikas priekšrocības un riski

Kā tas ir pavisam ierasts, runājot par dažādiem jaunievedumiem, saruna par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem vienmēr ir saistīta ar tās priekšrocībām un riskiem, ko tā rada sabiedrībai. Nenoliedzami, līdzdalības ekonomikai ir gan daudz priekšrocības, gan arī daudz risku, no kuriem daži ir diezgan nopietni.

Lai arī ekonomikas modeļa priekšrocību un risku analīze vairāk ir ekonomikas jautājums, par to ir nepieciešams runāt arī tiesību zinātnē, jo šie apstākļi ir tie, kas var ietekmēt pieeju, ko likumdevējs izvēlas līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanai. Pirmkārt, priekšrocību un risku apzināšana ļauj noteikt, vai attiecīgais pakalpojumu sniegšanas veids ir noderīgs, tāds, ko ir vērts veicināt un attīstīt, vai tieši pretēji, tas ir tik kaitīgs, ka būtu aizliedzams. Otrkārt, šāds izvērtējums ļauj izvēlēties atbilstošākus risinājumus līdzdalības ekonomikas regulēšanai, mazinot ar to saistītos riskus, bet vienlaikus nekaitējot tām līdzdalības īpašībām, kas nodrošina tās priekšrocības.

1.3.1. Līdzdalības ekonomikas priekšrocības

“Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmā” EK secina, ka “*jaunie sadarbīgās ekonomikas uzņēmējdarbības modeļi var dot lielu labumu*”.¹⁰¹ EK novērtējumā šis ekonomikas modelis var

⁹⁹ “Bolt” pieredze pakalpojumu sniegšanā Latvijā. Kārlis Ķezberis intervijā Jurista Vārdam. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 16.-17. lpp.

¹⁰⁰ Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem, 10.1. apakšpunkts.

¹⁰¹ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 16. lpp.

sekmēt konkurētspēju un izaugsmi, jo dod iespēju privātpersonām piedāvāt pakalpojumus, sekmē jaunas nodarbinātības iespējas, elastīgu darba režīmu un jaunus ienākumu avotus. Savukārt patērētājiem pieejami jauni pakalpojumi, plašāks piedāvājums un zemākas cenas. Turklāt šis ekonomikas modelis var veicināt saimniecisko aktīvu koplietošanu un resursu lietderīgāku izmantošanu.¹⁰² Minētie EK secinājumi sasaucās ar atsevišķiem aspektiem, ko autore norādījusi pie iemesliem, kāpēc darbā tuvāk aplūkotie līdzdalības ekonomikas pakalpojumi ir interesanti gan tiem, kas izvēlas sniegt pakalpojumus, gan arī pakalpojumu saņēmējiem.

Līdzdalības ekonomikas modeļa priekšrocības var iedalīt divās grupās pēc personām, uz kurām konkrētās priekšrocības attiecas. Ņemot vērā to, ka līdzdalības ekonomikas modelī personas var iesaistīties gan kā pakalpojumu sniedzēji, gan kā pakalpojumu saņēmēji, no izvēlētās lomas ir atkarīgi arī ieguvumi. No pakalpojumu sniedzēju perspektīvas līdzdalības ekonomika piedāvā jaunas nodarbinātības un ienākumu gūšanas iespējas, kas var būt kā papildus nodarbošanās un ienākumu avots vai arī pamatnodarbošanās un ienākumu avots. Turklāt apstākļi, ka persona pakalpojumu sniegšanai izmanto savus resursus (gan materiālos, gan laika) un nestājas darba tiesiskajās attiecībās ar platformām, kas organizē attiecīgo pakalpojumu sniegšanu, līdzdalības ekonomikā pakalpojumu sniedzējiem ir lielāka noteikšana un brīvība attiecībā uz to, kad, kā un cik ilgi strādāt.¹⁰³ Savukārt pakalpojumu saņēmēju galvenie ieguvumi ir lētāki un vieglāk pieejami pakalpojumi kvalitātē, kas konkurē ar tradicionālajiem pakalpojumiem (kā viesnīcu pakalpojumi un taksometru pakalpojumi).¹⁰⁴ Papildus tam līdzdalības ekonomikas modelis ļauj efektīvāk izmantot esošos resursus, padarot tirgū pieejamus resursus, kas pretējā gadījumā atrastos dīkstāvē. Tas ir jo īpaši aktuāli diskusijā par pasaules resursu pietiekamību, paaugstinoties dzīves līmenim.¹⁰⁵

Parasti diskusijas un problēmas nerada ieguvumi, bet gan iespējamie riski, kas izriet no kādas jaunas aktivitātes. Ieguvumu no līdzdalības ekonomikas aplūkošana ir interesanta un nepārprotami ļauj labāk saprast šo ekonomikas modeli, kā arī izpratne par tiem ir nozīmīga ekonomikas zinātnē, lai prognozētu līdzdalības ekonomikas iespējamās attīstības virzienus. Taču juridiskās diskusijas raisa tieši līdzdalības ekonomikas riski, kas spiež meklēt un piemērot līdzdalības ekonomika normatīvo regulējumu. Turklāt varētu pat apgalvot, ka daļa no līdzdalības ekonomikas priekšrocībām ir saistītas ar to, ka līdzdalības ekonomikas inovatīvā un netipiskā darbības veida dēļ tam nevar piemērot

¹⁰² Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 2. lpp.

¹⁰³ Sk., piemēram, Crowdfunding. 6 Benefits of a Sharing Economy. Available: <https://medium.com/@crowdfunding/6-benefits-of-a-sharing-economy-71f4c1dbd42d> [last visited 22.01.2022.], What are the advantages of the sharing economy? Available: <https://drivinginnovation.ie.edu/what-are-the-advantages-of-the-sharing-economy/> [last visited 22.01.2022.].

¹⁰⁴ Sk., piemēram, Washington State University, Carson College of Business. Yours, Mine and Ours: How the Sharing Economy is Transforming Business. Available: <https://onlinemba.wsu.edu/blog/how-the-sharing-economy-is-transforming-business/> [last visited 22.01.2022.].

¹⁰⁵ Makela F., McKee D, Scassa (eds.) Law and the “Sharing Economy”. Regulating Online Market Platforms. Ottawa: University of Ottawa Press, 2018, p. 3.

pastāvošo regulējumu, kas vērsts, piemēram, uz patērētāju vai pakalpojumu sniedzēju aizsardzības nodrošināšanu. Līdz ar to daļa līdzdalības ekonomikas priekšrocību ir uz citu personu tiesību rēķina.

1.3.2. Līdzdalības ekonomikas riski

Kā galvenie līdzdalības ekonomikas riski parasti tiek minēti ar patērētāju tiesību aizsardzību saistīti riski, ar darba ņēmēju aizsardzību saistīti riski un nodokļu administrēšanas riski.¹⁰⁶ Taču papildus šiem riskiem tiek minēti arī tādi riski, kas saistīti ar iespējamu krāpniecību interneta vidē, iegūstot datus par personu kredītkartē, diskriminācija pakalpojumu sniegšanā, pakalpojumu sniedzējiem izvirzot nepamatotas prasības pakalpojumu saņēmējiem, datu aizsardzības riski u.c.¹⁰⁷ Jāatzīmē gan ka šie pēdējie riski nav raksturīgi tikai līdzdalības ekonomikai, bet ir lielā mērā saistīti ar pakalpojumu preču tirdzniecības digitalizāciju vispār. Katrs no šiem riskiem tiks aplūkots tuvāk.

1.3.2.1. Patērētāju tiesību aizsardzības riski

Tas, ka patērētāji iesaistās līdzdalības ekonomikā gan kā pakalpojumu sniedzēji, gan kā pakalpojumu saņēmēji, ir viens no līdzdalības ekonomiku raksturojošajiem apstākļiem.¹⁰⁸ Taču tas, ka patērētāji var būt arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniedzēji, kā arī atsevišķu pakalpojumu gadījumā dalījums starp platformu un pakalpojumu sniedzēju atbildību un ietekmi attiecīgo pakalpojumu sniegšanā ir izplūdis, patērētāju tiesību aizsardzības jautājumu līdzdalības ekonomikā sarežģī. Pirmkārt, līdzdalības ekonomikā var būt grūti noteikt, kura ir darījuma vājākā puse, ja pakalpojumu sniedz viens patērētājs citam patērētājam.¹⁰⁹ Ja nav iespējams noteikt darījuma vājāko pusi, tad nevar piemērot patērētāju tiesību aizsardzības noteikumus, kas balstās uz vājākās puses aizsardzības principu.¹¹⁰ Otrkārt, zināmas grūtības var sagādāt nošķirt platformu sniegtos pakalpojumus no platformu lietotāju sniegtajiem pakalpojumiem – var būt situācijas, kad šie pakalpojumi ir cieši saistīti un var tikt uzlūkoti kā viens vesels pakalpojums.¹¹¹ Tādā gadījumā rodas jautājums, kurš tad no diviem subjektiem ir atbildīgs par patērētāju tiesību nodrošināšanu vai kā šo atbildību starp viņiem sadalīt. Treškārt, lai arī galvenais pakalpojums tiek sniegts starp diviem

¹⁰⁶ Sk., piemēram: Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 9., 11. un 13. lpp.

¹⁰⁷ Sk., piemēram: Petropoulos G. An economic review of the collaborative economy. Policy Contribution, 2017, No. 5, pp. 13-14. Available: <http://bruegel.org/2017/02/an-economic-review-of-the-collaborative-economy/> [aplūkots 10.03.2019.].

¹⁰⁸ Dredge D., Gyimóthy S. (eds.). Collaborative Economy and Tourism: Perspectives, Politics, Policies and Prospects. Cham: Springer, 2017, p. 7.

¹⁰⁹ Hatzopoulos V., Roma S. Caring for Sharing? The Collaborative Economy under EU Law. Common Market Law Review, Vol. 54 No. 1 February 2017, p. 106.

¹¹⁰ Van Calster G. European Private International Law. 2nd ed. Portland: Hart Publishing, 2016, p. 89.

¹¹¹ Kalniņa V. Līdzdalības ekonomikas riski kā pamats pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai. No: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 367. lpp.

platformas lietotājiem, kas var abi būt patērētāji, šīs personas izmanto arī platformas pakalpojumus, un attiecībā pret platformu šīs personas var būt patērētāji.

Minētie jautājumi un apstākļi paver iespēju veidoties dažādām situācijām un kombinācijām, tostarp vairākām tādām, kur pastāv nenoteiktība, jo formāli neviena persona nav atbildīga par patērētāju tiesību aizsardzību, vai arī kur patērētāju tiesību aizsardzība ir nodrošināma vairākos līmeņos un ir nepieciešams nodalīt iesaistīto personu atbildību.

Kritēriji, kā nošķirt, kurā brīdī neprofesionāls pakalpojumu sniedzējs vai neprofesionāls preču tirgotājs sāk veikt saimniecisko darbību, nav unificēti ES dalībvalstu starpā – katra dalībvalsts to var noteikt pēc saviem ieskatiem. Atsevišķi mēģinājumi ieviest lielāku skaidrību šajos jautājumos ES līmenī gan ir bijuši.¹¹² Gan EK ir sniegusi vadlīnijas par to, kādi apstākļi varētu norādīt uz saimnieciskās darbības veikšanu, gan arī EST ir vērtējusi to, kurā brīdī persona kļūst par tirgotāju. Tā, balstoties uz vadlīnijām par Negodīgas komercprakses direktīvu,¹¹³ EK secinājusi, ka par saimniecisko darbību varētu liecināt pakalpojumu sniegšanas biežums, peļņas gūšanas motīvi, apgrozījuma līmenis.¹¹⁴ EK gan tikai norādījusi uz apstākļiem, bet nav devusi vadlīnijas par to, piemēram, cik bieži pakalpojumi būtu jāsniedz un cik lielam būtu jābūt apgrozījuma līmenim.

Savukārt lietā C-105/17 *Kamenova* EST, skaidrojot kritērijus, pēc kuriem noteikt, vai fiziskā persona, kura internetā ir ievietojuši sludinājumus preču tirdzniecībai, izmantojot sludinājumu portālu, ir uzskatāma par tirgotāju un vai tās darbība ir klasificējama par komercpraksi, izdarīja šādus secinājumus par fiziskas personas iesaistīšanos komerciālās aktivitātēs. EST atzina, ka jēdziens “tirgotājs” ir ļoti plašs un var aptvert jebkuru fizisku vai juridisku personu, kas veic darbību pret atlīdzību.¹¹⁵ Taču EST piešķīra arī lielu nozīmi tam, kādos nolūkos darbojas attiecīgā persona, proti, vai tās darbības nolūki ir saistīti ar tās komercdarbību, uzņēmējdarbību, amatniecisko darbību vai profesiju.¹¹⁶ Šajā aspektā ir nozīmīgs jau iepriekš minētais princips, ka patērētāju tiesības balstās uz vājākās puses aizsardzību, līdz ar to vispirms būtu jāpārlicinās, vai ir konstatējams, ka patērētājs attiecībā pret personu ir šī vājākā puse.¹¹⁷ Ja tas nav acīmredzami, tad EST ir piedāvājusi virkni ar kritērijiem, kas var palīdzēt noteikt, vai fiziskās personas darbība ir atzīstama par komercdarbību.

¹¹² Sīkāk par šo tēmu sk. Kalniņa V. Pakalpojumu sniedzēji līdzdalības ekonomikā. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 24.-31. lpp., Kalniņa V. Līdzdalības ekonomikas riski kā pamats pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai. No: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 365.-371. lpp.

¹¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 11. maija Direktīva 2005/29/EK, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004 (“Negodīgas komercprakses direktīva”), OV L 149, 11.06.2005., 22.-39. lpp.

¹¹⁴ Norādes par to, kā īstenot/piemērot Direktīvu 2005/29/EK par negodīgu komercpraksi. SWD(2016) 163 final, 2016. gada 25. maijs. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016SC0163&from=EN> [aplūkots 18.03.2020].

¹¹⁵ EST 2018. gada 4. oktobra spriedums lietā C-105/17 *Kamenova*, 30.-31. punkts.

¹¹⁶ Turpat, 32. punkts.

¹¹⁷ Turpat, 33.-36. punkts. Sk. arī EST 2013. gada 3. oktobra spriedumu lietā C-59/12 *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, 33. punkts.

Piemēram, vai pārdošana tiešsaistes platformā tika veikta organizēti, vai šai pārdošanai bija peļņas gūšanas mērķis, vai tirgotājam ir juridiskais statuss, kas ļauj tam veikt komercdarbību, un kāda mērā pārdošana tiešsaistē ir saistīta ar tirgotāja komercdarbību vai profesionālo darbību, vai tirgotājs ir PVN maksātājs u.c.¹¹⁸ Taču EST uzsvērusi, ka šie kritēriji nav nedz izsmeltoši, nedz izslēdzoši, tāpēc katra situācija vērtējama atsevišķi un katrā situācijā citi apstākļi var izrādīties izšķiroši tirgotāja statusa konstatēšanā.¹¹⁹ Tā konkrētajā lietā peļņas gūšanas mērķis vai apstākļi, ka persona ir izvietojusi astoņus sludinājumus, netika atzīts par pietiekamu, lai personu kvalificētu par tirgotāju.¹²⁰

Autores ieskatā šajā lietā izdarītie secinājumi var tikt izmantoti arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniedzēju statusa noteikšanai, jo ir saskatāmas līdzības situācijā, kad persona izmanto interneta platformu preču tirdzniecībai un kad persona izmanto interneta platformu pakalpojumu sniegšanai. Ja lietā *C-105/17 Kamenova* izdarītos secinājumus attiecinātu uz neprofesionālajiem pakalpojumu sniedzējiem līdzdalības ekonomikas platformās, pirmšķietami būs situācijas, kur šādi pakalpojumu sniedzēji varētu kvalificēties par tirgotājiem, bet būs arī daudzi gadījumi, kur tas nenotiks, atstājot atklātu jautājumu par patērētāju tiesību aizsardzību šādā gadījumā. Ja pakalpojuma sniedzējs nav atzīstams par tirgotāju, tad patērētājs nevar būt aizsargājamā puse.¹²¹

Atlikušie divi problemātiskie jautājumi patērētāju tiesību aizsardzības jomā ir saistīti ar apstākli, ka līdzdalības ekonomikas modelī faktiski ir divi pakalpojumu sniedzēji – platforma un vispārējā pakalpojuma¹²² sniedzējs. Pastāv vairākas iespējas, ko uzskatīt par pakalpojuma sniedzēju. Proti, vai tā ir platforma, vispārējā pakalpojuma sniedzējs vai abi? Un pret ko pakalpojumu sniedzēji ir atbildīgi un kādā apmērā?

Kā tas tika secināts, pārbaudot *Airbnb*, *Uber* un *Bolt* platformu lietošanas noteikumus, platformas cenšas novilt striktas atbildības un lomu līnijas.¹²³ Platformas cenšas norobežot sevi no darījumiem, kas tiek noslēgti starp platformu lietotājiem, un neiesaistīties attiecīgajās attiecībās. Taču, kā to parāda EST judikatūra, ar platformas veiktām deklarācijām un atrunām ne vienmēr būs pietiekami, lai platforma varētu norobežoties no pakalpojumiem, kas tiek sniegti ar tās starpniecību. Tā lietā *C-434/15 Elite Taxi* EST atzina, ka *Uber* platforma var būt būtiski iesaistīta attiecīgo transporta pakalpojumu sniegšanā, kaut arī pati tieši neveic pārvadāšanas darbības, un attiecīgi

¹¹⁸ EST 2018. gada 4. oktobra spriedums lietā *C-105/17 Kamenova*, 38. punkts.

¹¹⁹ Turpat, 39. punkts.

¹²⁰ Turpat, 40. punkts.

¹²¹ Sīkāk par šo tēmu sk. Kalniņa V. Pakalpojumu sniedzēji līdzdalības ekonomikā. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 24.-31. lpp., Kalniņa V. Līdzdalības ekonomikas riski kā pamats pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai. No: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 365.-371. lpp.

¹²² Šeit un turpmāk ar vispārējo un/vai gala pakalpojumu (angļu val. *underlying service*) saprot pakalpojumu, ko sniedz līdzdalības ekonomikas platformas lietotājs, izmantojot attiecīgo platformu. Piemēram, *Uber* pakalpojumu kontekstā vispārējais jeb gala pakalpojums ir transporta pārvadājumu pakalpojums.

¹²³ Sk. šā darba 1.2. apakšpunktu.

uzskatīta par pakalpojumu sniedzēju attiecīgajā jomā.¹²⁴ Lai arī minētais secinājums tika izdarīts kontekstā, kas nav saistīts ar patērētāju tiesību aizsardzību, attīstot šo tēzi tālāk, jautājums par to, vai *Uber* platformai kā pakalpojuma sniedzējam transporta jomā būtu jāuzņemas arī transporta pakalpojumu saņēmēju kā patērētāju tiesību aizsardzība, vairs nav tik viennozīmīgs, kā to platformas lietošanas noteikumos vēlēties nostiprināt *Uber*.

Savukārt saskaņā ar EST secinājumiem lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* pakalpojumi, ko sniedz *Airbnb* platforma, tika atzīti par starpniecības pakalpojumiem, kas dod pamatu šos pakalpojumus nodalīt no izmitināšanas pakalpojumiem un dalīt atbildību pret patērētāju starp platformu un izīrētāju, ievērojot šo nošķirumu.

Visbeidzot, jāpatur prātā tas, ka, pat ja tiek atzīts, ka līdzdalības ekonomikas platforma neiesaistās vispārējā pakalpojuma nodrošināšanā, tā tomēr nodrošina platformas pakalpojumus patērētājiem – gan tiem, kas sniedz pakalpojumus, izmantojot platformu, gan arī tiem, kas saņem pakalpojumus, izmantojot platformu. Šajā aspektā grūtības var radīt tie platformas lietotāji, kas sniedz pakalpojumus, izmantojot platformu, jo viņu statuss (patērētājs vai tirgotājs) ir neskaidrs un var būt mainīgs, atkarībā no situācijas.

Minētie piemēri ilustrē to, kāpēc patērētāju tiesību aizsardzības riski tiek minēti kā vieni no nozīmīgākajiem līdzdalības ekonomikas riskiem. Šie piemēri iezīmē neatrisinātos jautājumus un “pelēkās zonas”, kas var novest pie tā, ka pakalpojumu saņēmēju kā patērētāju tiesību aizsardzība netiek nodrošināta pienācīgā līmenī vai vispār. Turklāt, tā kā neskaidrības ir saistītas ar līdzdalības ekonomikā iesaistīto personu statusa noteikšanu, tas var radīt grūtības uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem attiecināt pastāvošo tiesisko regulējumu patērētāju tiesību aizsardzības jomā.

1.3.2.2. *Nodarbināto tiesību aizsardzības riski*

Līdzdalības ekonomikas platformu ideja sākotnēji nebija tāda, ka personas tur pastāvīgi sniegts pakalpojumus un tā kļūs par viņu galveno nodarbošanos un ienākumu gūšanas avotu. Tomēr ir personas, kas tieši tā arī šīs platformas izmanto, un tam ir vairāki iemesli. Lai sniegtu pakalpojumus šādās platformās, personām nav jāstājas darba attiecībās, kas nozīmē, ka tās pašas var izvēlēties, kad strādāt, nosakot savu darba laiku un darba apjomu, kā arī citus ar darbu saistītus aspektus.¹²⁵ Taču šīs priekšrocības nāk par savu cenu – šāds nodarbinātības modelis nav stabils (persona ir atkarīga no pakalpojumu pieprasījuma, kas var būt mainīgs), kā arī nav skaidrības par piemērojamo tiesisko regulējumu un sociālās aizsardzību.¹²⁶ Šajos apstākļos līdzdalības ekonomikas platformām tiek

¹²⁴ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 39. punkts.

¹²⁵ Lambelho A. The Need to Review Independent Workers' Protection in the Collaborative Economy. Grām.: Redihna M. R., Guimarães M. R., Fernandes F. L. (eds.). *The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society*. [B. v.]: Cambridge Scholars Publishing, 2019, p. 285.

¹²⁶ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 11. lpp.

pārmests, ka tā iemesla dēļ, ka pakalpojumu sniedzēji ar platformām neatrodas darba tiesiskajās attiecībās (kas ir saistītas ar augstākām izmaksām darba devējam), līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem tiek radītas priekšrocības, piemēram, attiecībā uz cenu, kas šo iemeslu dēļ var būt zemāka, salīdzinājumā ar tradicionālo pakalpojumu sniedzējiem, kas nodarbina darbiniekus un nodrošina viņu sociālo aizsardzību.¹²⁷

Kā tas redzams no *Airbnb*, *Uber* un *Bolt* platformu lietošanas noteikumiem,¹²⁸ platformas stingri uzstāj uz to, ka personas, kas sniedz pakalpojumus, izmantojot šīs platformas, nav darba tiesiskajās attiecībās ar platformu. Tomēr, līdzīgi, kā tas ir attiecībā uz patērētāju tiesību jautājumiem, šādas platformu deklarācijas nenovērš to, ka platformu darbības apstākļi var tikt interpretēti tādējādi, ka tomēr tiek konstatētas darba tiesiskās attiecības starp platformām un personām, kuras sniedz pakalpojumus šajās platformās. Ir iespējamās situācijas, kur pakalpojumu sniedzējam līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšana ir vienīgā vai pamata nodarbošanās un kur starp platformu un pakalpojumu sniedzējiem ir novērojamas darba tiesiskajām attiecībām līdzīgas attiecības.¹²⁹ Uz iespējamu darba tiesisko attiecību pastāvēšanu var norādīt pakļautības attiecības, darba raksturs un atlīdzība.¹³⁰ Piemēram, Lielbritānijas tiesa ir secinājusi, ka starp *Uber* un šoferiem (kas nav profesionāli taksometru pakalpojumu sniedzēji), pastāv darba tiesiskās attiecības, jo *Uber* ir būtiska loma transporta pakalpojumu sniegšanā – tieši *Uber* nosaka pakalpojumu cenas, kā arī *Uber* gūst ieņēmumus no transportlīdzekļu vadītāju prasmēm (sniegtajiem pakalpojumiem).¹³¹

Tomēr ne visās valstīs un ne attiecībā uz visām līdzdalības ekonomikas platformām ir izdarīti šādi secinājumi par to, vai starp platformu un pakalpojumu sniedzēju pastāv darba tiesiskās attiecības. Lielbritānijas piemērs parāda, ka uz šīm attiecībām ir iespējams paskatīties dažādi. Taču autores ieskatā arī šeit, līdzīgi kā ar patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, platformas un to lietotāju lomas nav iespējams tik strikti noteikt un pielīdzināt pastāvošajam darba tiesisko attiecību regulējumam, jo tomēr pastāv vairākas būtiskas atšķirības, tāpēc attiecīgais jautājums ir saistīts ar vairākām nenoteiktībām un riskiem.

Galvenie riski personām, kas sniedz pakalpojumus, izmantojot līdzdalības ekonomikas platformas, ir sociālās aizsardzības mehānismu neesamība, jo tas, kas pieejams personām, kas atrodas darba tiesiskajās attiecībās, nebūs pieejams līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniedzējiem, jo viņi

¹²⁷ Carby-Hall J. *Innovatory Forms of Employment in the Twenty-First Century*. Grām.: Redihna M. R., Guimarães M. R., Fernandes F. L. (eds.). *The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society*. [B.V.]: Cambridge Scholars Publishing, 2019, p. 169.

¹²⁸ Sīkāk, sk. šā darba 1.2. apakšsadaļu.

¹²⁹ Hatzopoulos V., Roma S. *Caring for Sharing? The Collaborative Economy under EU Law*. *Common Market Law Review*, Vol. 54 No. 1 February 2017, p. 118.

¹³⁰ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. *Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma*. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 12. lpp.

¹³¹ *Employment Tribunal judgment of 28.10.2016. in case 2202551/2015 Aslam, Farrar and Others v. Uber*, para. 92, 87-97. Available: www.judiciary.gov.uk/judgments/mr-y-aslam-mr-j-farrar-and-others-v-uber/, [last visited 20.03.2019.].

parasti nav darba tiesiskajās attiecībās ar platformām, tāpēc nevar baudīt tādu pašu aizsardzību kā darbinieki. Vienlaikus jāvērs uzmanība uz to, ka līdzdalības ekonomikas modelis dod zināmu elastību, kam ir savas priekšrocības nodarbināto neatkarības un sava darba laika plānošanas ziņā.¹³² Tas tiek novērtēts, rosinot noteikt jaunus nodarbinātības modeļus, kuros tiktu saglabāta līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanas fleksibilitāte, bet vienlaikus nodrošinātas arī minimālās sociālās garantijas.¹³³

1.3.2.3. Nodokļu administrēšanas riski

Nemot vērā to, ka līdzdalības ekonomikā tiek apgrozītas materiālas vērtības (pakalpojumi un samaksa par pakalpojumiem), notiek ekonomiskā darbība, šīs darbības ir apliekamas ar nodokļiem. Nodokļi, kas var tikt attiecināti uz līdzdalības ekonomikas dalībniekiem, ir iedzīvotāju ienākuma nodoklis, uzņēmuma ienākuma nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis. Tomēr līdzīgu iemeslu dēļ, kas tikuši iezīmēti jau attiecībā pārējiem ar līdzdalības ekonomiku saistītajiem riskiem, arī nodokļu aprēķināšana un iekasēšana ir saistīta ar izaicinājumiem. Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanas modeļa atšķirību dēļ, kaut arī faktiski pakalpojumi, kas tiek sniegti ar platformu palīdzību nekā neatšķiras no tradicionālajiem pakalpojumiem, rodas neskaidrības gan par pakalpojumu sniedzējiem un to statusu, gan ar nodokli apliekamo objektu. Šo iemeslu dēļ nevar precīzi identificēt nodokļu maksātājus un ar nodokļiem apliekamos ienākumus, trūkst informācijas par pakalpojumu sniedzējiem, novērojama agresīva ienākumu nodokļu plānošana, kā arī nodokļu prakse ES dalībvalstīs ir atšķirīga un informācijas apmaiņa nav pietiekama.¹³⁴ Šādos apstākļos arī pastāv zināmas iespējas izvairīties no nodokļu maksāšanas.¹³⁵

Iepazīstoties ar *Airbnb* un *Uber* platformu lietošanas noteikumiem, secināms, ka platformas ir mēģinājušas risināt nodokļu jautājumus. Piemēram, *Airbnb* ir norādījusi, ka izmitinātājiem ir jāveic visu attiecīgajā valstī paredzēto nodokļu aprēķināšana un nomaksa, atsevišķās valstīs piedāvājot veikt nodokļu ieturēšanu un norēķināšanos ar nodokļu administrācijas iestādēm.¹³⁶ Tomēr, ja ir neskaidrs lomu sadalījums, proti, kurš kuram sniedz pakalpojumus un kādas ir līdzdalības ekonomikā iesaistīto personu savstarpējās attiecības, var būt zināmas grūtības noteikt personu, kurai ir pienākums maksāt nodokļus, un ar nodokli apliekamo objektu.

¹³² Sk. sīkāk Kalniņa V. Līdzdalības ekonomikas riski kā pamats pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai. No: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 367.-368. lpp.

¹³³ Petropoulos G. An economic review of the collaborative economy. Policy Contribution, Issue No 5, 2017, p. 13.

¹³⁴ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 13. lpp.

¹³⁵ Petropoulos G. An economic review of the collaborative economy. Policy Contribution, Issue No 5, 2017, p. 13.

¹³⁶ Airbnb Terms of Services for European Users. Host Terms, Art. 8.1.-8.2. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 25.12.2021.].

1.3.2.4. Citi riski

Patērētāju tiesību aizsardzības riski, darbinieku aizsardzības riski un ar nodokļu nomaksu saistītie riski ir būtiskākie līdzdalības ekonomikas riski, taču ne vienīgie. Ir iezīmējusies virkne ar citiem problēmjautājumiem, ko rada pakalpojumu sniegšana līdzdalības ekonomikā konkurences, piekļuves tirgum, diskriminācijas, atbildības un personas datu aizsardzības jautājumos.

Viens no līdzdalības ekonomikas platformu veiksmīgas darbības priekšnoteikumiem ir liela apjoma datu iegūšana, apstrādāšana un sistematizēšana. Daļa no iegūtās informācijas ir saistīta tikai ar sniedzamo pakalpojumu (piemēram, informācija par izīrētajām telpām), bet daļa informācijas ir saistīta ar personām, t.sk. par personu ceļojumu plāniem vai pārvietošanās maršrutiem, par personu uzvedību (no novērtējumiem). Protams, arī šī informācija ir nepieciešama līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanai, taču tā dod arī plašāku informāciju par personu un tās paradumiem, kas var tikt izmantota, piemēram, personalizētām reklāmām, tāpēc tai ir ekonomiska vērtība.¹³⁷ Tāpēc personas datu aizsardzība un personas datu neatļauta un neatbilstoša izmantošana ir viens no līdzdalības ekonomikas riskiem.

Tāpat viens no līdzdalības ekonomikas veiksmīgas darbības priekšnoteikumiem ir kritiskās masas sasniegšana, proti, platformas darbībai ir svarīgs pietiekams pakalpojumu piedāvājums un pieprasījums. Tā sasniegšana, īpaši platformas darbības sākumā var būt izaicinājums, bet vēl lielāks izaicinājums var būt tad, ja tirgū jau ir esošs spēlētājs.¹³⁸ Nepārprotami, konkurences tiesībās pastāvošie juridiskie koncepti kā dominējošais stāvoklis un aizliegtās vienošanās nemainās jaunu digitālu pakalpojumu parādīšanās gadījumā, tomēr no konkurences tiesību viedokļa var būt grūtības definēt tirgu, jo ir vairāki pakalpojumu sniedzēji, kā arī platformas sniegtie pakalpojumi var attiekties uz dažādām klientu grupām.¹³⁹

Savukārt diskriminācijas riski iezīmējušies, piemēram, *Airbnb* darbībā, kur izmitinātāji izturējušies diskriminējoši pret personām, kuras vēlas izīrēt telpas, balstoties uz personas fotogrāfiju un vārdu, kas tiek parādīts, kad persona piesaka rezervāciju.¹⁴⁰ Lai arī *Airbnb* cenšas distancēties no attiecībām starp izmitinātājiem un viesiem, cīņa pret diskrimināciju ir viens no jautājumiem, kuros platforma iesaistās, īstenojot virkni pasākumu diskriminācijas atklāšanai, novēršanai un izbeigšanai, kopš 2016. gada par diskriminācijas aizlieguma neievērošanu izslēdzot 1,5 miljonus cilvēku.¹⁴¹ Arī

¹³⁷ Inglese M. *Regulating the Collaborative Economy in the European Union Digital Single Market*. Cham: Springer Nature Switzerland AG, 2019, p. 124.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Račko J. *Digitālās tehnoloģijas un līdzdalības ekonomika – jauni izaicinājumi konkurences tiesībās*. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 22.-23. lpp.

¹⁴⁰ *Airbnb blocks Oregon hosts from seeing guests' names in push against racial bias*. Available: <https://www.theguardian.com/technology/2022/jan/03/airbnb-race-oregon-names-discrimination> [last visited 23.01.2022.].

¹⁴¹ For more details see: *Combating discrimination on Airbnb*. Available: <https://www.airbnb.com/against-discrimination> [last visited 23.01.2022.].

citas līdzdalības ekonomikas platformas nopietni attiecas pret diskriminācijas jautājumiem (arī *Uber* ir anti-diskriminācijas politika¹⁴²), taču šie jautājumi tiek risināti tā, kā platformas to uzskata par pareizāko. Tāpat ir jāpatur prātā, ka no platformu puses interese šos jautājumus risināt ir saistīta ar to veiksmīgu darbību, proti, diskriminējoša pakalpojumu sniedzēju vai saņēmēju rīcība kaitē šo platformu darbībai. Līdz ar to platformas šajos jautājumos iesaistās tikai tādā mērā, kāds ir izdevīgs to darbībai, un atsevišķi diskriminācijas riski šādā veidā var palikt nerisināti.

Aplūkojot galvenos līdzdalības ekonomikas riskus, daļēji jau iezīmējās problēmas nošķirt līdzdalības ekonomikas modelī iesaistīto personu atbildību patērētāju tiesību un nodokļu jautājumos. Tomēr līdzīgas grūtības attiecas arī uz citiem jautājumiem, kas saistīti ar atbildību, piemēram, attiecībā uz zaudējumu atlīdzību nekvalitatīva pakalpojuma gadījumā vai arī tad, kad kaitējumu pakalpojuma sniedzēja mantai ir nodarījuši pakalpojumu saņēmēji. Taču, tieši tāpat kā tas ir attiecībā uz citiem riskiem, arī šo izaicinājumu pamatā ir netipiskais pakalpojumu sniegšanas modelis, kurā nevar konstatēt klasiskās pakalpojumu sniedzēju-saņēmēju lomas, bet tās ir sadalītas starp vairākām personām, pienākumu un atbildības slogam atšķiroties pie dažādiem pakalpojumiem un atkarībā no pakalpojumu sniedzēja statusa.

Visi minētie līdzdalības ekonomikas riski ir nopietni un devuši pamatu diskusijām par nepieciešamību rast veidu, kā regulēt vai pat ierobežot līdzdalības ekonomikas pakalpojumus. Vienlaikus diskusijā par līdzdalības ekonomikas risku novēršanu ir svarīgi orientēties arī tās priekšrocībās, jo daļa no tām ir cieši saistīta ar konkrētiem riskiem. Tikai saprātīga un balansēta pieeja līdzdalības ekonomikas risku regulēšanai būs tāda, kas neskars vai neiznīcinās tos aspektus, kas līdzdalības ekonomiku padara par veiksmīgu ekonomikas modeli.

1.4. Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanas pieejas

Rodoties jaunām tiesiskajām attiecībām un jauniem tiesiskiem apstākļiem, ir iespējams, ka nepastāv tiesiskais regulējums, kurš tiem būtu tieši piemērojams. Šādos apstākļos pastāv vairāki rīcības varianti. Rīcības varianti ir atkarīgi no tā, kā valsts raugās uz attiecīgajām tiesiskajām attiecībām – vai tā uzskata, ka tās ir vērtīgas, attīstāmas un atbalstāmas, vai arī kā nevēlamas un tādas, kas jāaizliedz. Pēdējā gadījumā var tikt pieņemti stingri mēri, attiecīgās tiesiskās attiecības pasludinot par nelikumīgām un aizliedzot tās. Savukārt gadījumā, ja valsts pieeja ir atvērtāka, iespējami vairāki rīcības varianti. Valsts var ieņemt nogaidošu pozīciju, lai dotu iespēju jaunajam tiesisko attiecību modelim attīstīties un lai precīzāk to izprastu (tostarp to priekšrocības un riskus), un šajā nogaidīšanas periodā iespējams nedarīt neko vai arī izlīdzēties ar esošo tiesisko regulējumu. Taču valstij ir iespēja

¹⁴² *Uber* Non-discrimination policy. Available: <https://help.uber.com/riders/article/non-discrimination-policy?nodeId=a6c8ff85-677d-47e3-912f-895161d0828e> [last visited 23.01.2022.].

arī reaģēt ātrāk, grozot pastāvošo regulējumu vai pieņemot jaunu tiesisko regulējumu jau pašos pirmsākumos, ar laiku veicot precizējumus, jaunajām tiesiskajām attiecībām arvien attīstoties.

Vērtējot ES un dalībvalstu īstenotos pasākumus, var novērot pilnu spektru ar šīm atšķirīgajām pieejām. Kā to varēs redzēt, dalībvalstu īstenotajiem pasākumiem katram ir sava motivācija, kas ir saistīta ar dalībvalsts vērtējumu jaunajam pakalpojumu sniegšanas modelim un centieniem nosargāt tradicionālās, pastāvošās pakalpojumu nozares.

1.4.1. ES pasākumi

Saskaņā ar LESD 4. panta 2. punkta “a” apakšpunktu ES un dalībvalstīm ir dalīta kompetence iekšējā tirgus jautājumos. Iekšējā tirgus izveidošana vai tā darbības nodrošināšana ir viens no ES mērķiem saskaņā ar LESD 26. panta 1. punktu, kas ir viens no EK galvenajiem mērķiem.¹⁴³ Atbilstoši LESD 26. panta 2. punktam iekšējais tirgus ir telpa bez iekšējām robežām, kurā ir nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Iekšējā tirgus mērķus ES sasniedz ar pozitīvo integrāciju, proti, caur likumdošanu, un negatīvo integrāciju caur ekonomiskajām pamatbrīvībām, kas nostiprinātas LESD.¹⁴⁴ Pozitīvā integrācija īstenojama saskaņā ar LESD 114. panta pirmo daļu, kas paredz EP un Padomei tiesības saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru pēc apspriešanās ar Ekonomikas un sociālo lietu komiteju noteikt pasākumus, lai tuvinātu dalībvalstu normatīvos vai administratīvos aktus, kuri attiecas uz iekšējā tirgus izveidi un darbību. Atbilstoši LESD 2. panta 2. punktam iekšējā tirgus kā dalītās kompetences jautājumā gan ES, gan dalībvalstīm ir kompetence pieņemt normatīvos aktus, taču dalībvalstu kompetence sniedzas tiktāl, ciktāl ES nav īstenojusi savu kompetenci. Tas nozīmē, ka kolīdz ES pārņem kompetenci attiecīgajā jautājumā, dalībvalstis to pazaudē.¹⁴⁵

Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi kā jebkuri citi pakalpojumi ir iekšējā tirgus jautājums. Līdz ar to ES ir kompetence veikt pasākumus, kas ir vērsti uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu brīvas aprītes veicināšanu, kas var izpausties gan kā dalībvalstu normatīvā regulējuma unificēšana, gan izvēloties citu pieeju iekšējā tirgus mērķu sasniegšanai, tostarp pasīvi, īstenojot negatīvo integrāciju ar ekonomisko pamatbrīvību starpniecību.

2016. gada jūnijā EK pieņēma Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu, izvēloties līdzdalības ekonomiku regulēt ar ieteikuma tiesību (angļu val. – *soft law*) instrumentu, proti,

¹⁴³ Blanke H. J., Mangiameli S. (eds). Treaty on the Functioning of the European Union. A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89. Cham: Springer Nature, 2021, p. 603.

¹⁴⁴ Blanke H. J., Böttner R. Binnenmarkt, Rechtsangleichung, Grundfreiheiten. Grām.: Niedobitek M. (eds). Europarecht. Grundlagen und Politiken der Union. 2. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2020, S. 947.

¹⁴⁵ Kalmert M., Kellerbauer M., Tomkin J. (eds). Commentary on the EU: Treaties and the Charter of Fundamental Rights. New York: Oxford University Press, 2019, p. 355, Blanke H. J., Mangiameli S. (eds). Treaty on the Functioning of the European Union. A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89. Cham: Springer Nature, 2021, p. 154.

rekomendācijām.¹⁴⁶ EK atzina, ka jaunie uzņēmējdarbības modeļi, ko piedāvā līdzdalības ekonomika, var dot lielu labumu, tāpēc ES jābūt atvērtai, proaktīvi atbalstot inovācijas, konkurētspēju un izaugsmi.¹⁴⁷ EK tā brīža redzējums bija tāds, ka līdzdalības ekonomikas regulēšanai nav jāpieņem jauni normatīvie akti ES līmenī, bet ir jāpiemēro esošais regulējums atbilstoši EK sniegtajām vadlīnijām.¹⁴⁸ Taču citām ES institūcijām viedoklis par nepieciešamo rīcību atšķīrās.

2016. gada decembrī EP nāca klajā ar ziņojumu par Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu, kas bija balstīts Eiropas Parlamenta Izpētes dienesta pētījumā.¹⁴⁹ Lai arī EP atzinīgi novērtēja programmas pieņemšanu kā nozīmīgu iniciatīvu līdzdalības ekonomikas regulēšanā, EP saskatīja nepieciešamību pēc mērķtiecīgākas un amicizākas stratēģijas.¹⁵⁰ EP ziņotājs atzina, ka līdzdalības ekonomika piedāvā dažādas iespējas un ieguvumus gan sabiedrībai, gan ekonomikai, taču pauda bažas par līdzdalības ekonomikas riskiem, jo īpaši Vienotā tirgus fragmentācijas risku nozīmīgai līdzdalības ekonomikas daļai paliekot neregulētai.¹⁵¹ Tāpēc EP ziņotājs norādīja, ka ir nepieciešams horizontāls ES normatīvais ietvars, nosakot gan vispārīgos principus, gan arī specifiskus noteikumus, kas nodrošinātu vienveidīgu un dinamisku vidi līdzdalības ekonomikas pakalpojumu attīstībai. Tāpat tika saskatīta nepieciešamība skaidri definēt līdzdalības ekonomikas dalībniekus un viņu atbildību, bet jo īpaši skaidri nošķirt biedriniekus un profesionāļus, platformu tiesības un pienākumus, augsta līmeņa patērētāju aizsardzību, tostarp P2P darījumus.¹⁵²

Pirms EK pieņēma Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2016. gada maijā pieņēma viedokli par līdzdalības ekonomiku un pašregulāciju.¹⁵³ Šī komiteja arī aicināja EK rosināt virkni pasākumu, lai nodrošinātu skaidru un caurspīdīgu tiesisko ietvaru, vienotu izpratni ES un dalībvalstu līmenī.¹⁵⁴ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja šo nepieciešamību pamatoja ar to, ka nepieciešams nodrošināt, lai līdzdalības ekonomikas modelis atbilstu dalībvalstu nacionālajam un ES normatīvajam regulējumam, īpaši attiecībā uz darbinieku tiesībām, nodokļiem, datu aizsardzību, sociālajām tiesībām, godīgu konkurenci, platformu atbildību un visu līdzdalības ekonomikā iesaistīto personu tiesību aizsardzību, nodrošinot, ka šajās tiesiskajās attiecībās tiek piemērotas pastāvošais ES normatīvais regulējums

¹⁴⁶ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final.

¹⁴⁷ Turpat., 16. lpp.

¹⁴⁸ Turpat.

¹⁴⁹ Goudin P. (European Parliamentary Research Service). The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. European Added Value Unit, January 2016.

¹⁵⁰ Draft Report on a European Agenda on the Collaborative Economy COM(2016)0356-(2016/0000(INI)). European Parliament Committee on the Internal Market and Consumer Protection, 22.12.2016., p. 11.-12.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Opinion of the European Economic and Social Committee on the “Sharing economy and self-regulation” (explanatory opinion). OJ C 303, 19.08.2016., p. 36-44.

¹⁵⁴ Ibid., p. 37.

patērētāju tiesību, netaisnīgu līguma noteikumu, negodīgas komercprakses, veselības, drošības un e-komercijas jautājumos.¹⁵⁵

Par līdzdalības ekonomiku viedokli ir sniegusi arī Eiropas Reģionu komiteja, kura 2017. gadā sagatavoja atzinumu “Sadarbīgās ekonomika un tiešsaistes platformas: pilsētu un reģionu kopīgs viedoklis”.¹⁵⁶ Eiropas Reģionu komiteja kritizēja Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmu kā pārāk pieticīgu un nepietiekami ambiciozu, kā arī tādu, kas nav pietiekama, lai reaģētu uz izaicinājumiem, ko dara līdzdalības ekonomika, tostarp fragmentārs tiesiskais regulējums.¹⁵⁷ Komitejas ieskatā nepieciešams vienots tiesiskais ietvars, turklāt tas nepieciešams savlaicīgi, jo vēlāk harmonizāciju varētu būtu grūti panākt, ņemot vērā jau tobrīd pietiekami lielo skaitu nacionālā, vietējā un reģionālā regulējuma.¹⁵⁸ Turklāt komiteja nepieciešamību pēc harmonizācijas pamatoja arī ar apstākli, ka līdzdalības ekonomikā dominē ASV uzņēmumi un ir nepieciešams radīt vidi, kas ļautu attīstīties Eiropas jaunuzņēmumiem.¹⁵⁹

Neskatoties uz to, ka vairākas ES institūcijas pēc Eiropas sadarbīgās ekonomikas programmas pieņemšanas kritizēja EK pieeju un pasivitāti, aicinot uz aktīvu rīcību uz līdzdalības ekonomiku mērķēta normatīvā regulējuma pieņemšanai, tādas likumdošanas iniciatīvas, kas būtu mērķētas tikai uz līdzdalības ekonomiku līdz šim ES līmenī nav virzītas. Tas gan nenozīmē, ka no EK puses nekas nav bijušas nekādas iniciatīvas līdzdalības ekonomikas regulēšanai. Ņemot vērā to, ka līdzdalības ekonomikas modelis paredz pakalpojumu organizēšanu un sniegšanu ar digitālo platformu palīdzību, tā ietilpst Digitālajā vienotajā tirgū. Digitālā vienotā tirgus stratēģijas¹⁶⁰ īstenošanai EK ir virzījusi vairākas likumdošanas iniciatīvas attiecībā uz pārrobežu e-komerciju, patērētāju tiesību aizsardzību, preču piegādi u.c., kuras ir vispārīgāka rakstura, attiecināmas uz plašāku digitālo pakalpojumu loku, nevis tikai uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Kā nozīmīgs piemērs minama Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula Nr. 2019/1150 par taisnīguma un pārredzamības veicināšanu komerciālajiem lietotājiem paredzētos tiešsaistes starpniecības pakalpojumos (turpmāk – Regula Nr. 2019/1150), kura vērsta uz pārredzamības, taisnīguma un efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekļu nodrošināšanu tiešsaistes starpniecības pakalpojumu un korporatīvo tīmekļa vietņu lietotājiem nodrošināšanu.¹⁶¹ Ņemot vērā to, ka līdzdalības ekonomikas

¹⁵⁵ Opinion of the European Economic and Social Committee on the “Sharing economy and self-regulation” (explanatory opinion). OJ C 303, 19.08.2016., p. 37.

¹⁵⁶ Eiropas Reģionu komitejas atzinums “Sadarbīgā ekonomika un tiešsaistes platformas: pilsētu un reģionu kopīgs viedoklis”. OV C 185, 09.06.2017., 24.-28. lpp.

¹⁵⁷ Turpat, 5. punkts.

¹⁵⁸ Turpat, 11. punkts.

¹⁵⁹ Turpat, 14. punkts.

¹⁶⁰ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomisko un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Digitālā vienotā tirgus stratēģija Eiropai. COM(2015) 192 final, 06.05.2015. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192> [aplūkots 29.01.2022.].

¹⁶¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regulas Nr. 2019/1150 par taisnīguma un pārredzamības veicināšanu komerciālajiem lietotājiem paredzētos tiešsaistes starpniecības pakalpojumos 1. panta 1. punkts. OV J 186, 11.07.2019., 57.-79. lpp.

platformu sniegtie pakalpojumi var klasificēties par tiešsaistes starpniecības pakalpojumiem saskaņā ar Regulas Nr. 2019/1150 2. panta 2. punktu, tad tā skar arī šos pakalpojumus un paredz pienākumus platformām skaidru platformas lietošanas noteikumu paredzēšanā, kā arī iekšējās sūdzību izskatīšanas sistēmas ieviešanā.

Nozīmīga likumdošanas iniciatīva, kas ir mērķēta uz plašāku digitālo pakalpojumu loku, bet būs attiecināma arī uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, ir EK priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK.¹⁶² Tā paredzēs digitālo pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējumu, īpašus noteikumus lietotāju pārbaudei un rīcību nelikumīga satura publicēšanas gadījumā. Ievērojot to, ka šī regula varētu būtiski ietekmēt līdzdalības ekonomikas pakalpojumus, šis priekšlikums detalizēti ir analizēts šā darba 5. nodaļā.

Novērtējot kopumā ES attieksmi pret līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un pieeju to regulēšanai, ir jāsecina, ka ES institūciju līmenī ir vienota saprašanās par to, ka šis pakalpojumu sniegšanas modelis ir ar ievērojamu potenciālu un tā attīstīšanās ir vēlama gan sociālu, gan ekonomisku apsvērumu dēļ. Tomēr ES institūciju starpā nav vienota izpratne par to, vai nepieciešams speciāls regulējums ES līmenī tieši līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. EK ir pieturējies pie pozīcijas, ka speciāls tiesiskais regulējums līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem nav nepieciešams, uz šiem pakalpojumiem ir attiecināms jau pastāvošais regulējums, bet atsevišķos aspektos (pārsvārā attiecībā uz platformu darbību) tiesiskais regulējums ir unificējams, taču tas veicams un tiek veikts ar plašāku vērienu, attiecinot to uz visiem digitālo pakalpojumu sniedzējiem vai ļoti lielām digitālo pakalpojumu grupām (piemēram, uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem).¹⁶³ Autores ieskatā ir pamatota kritika ES pieejai līdzdalības ekonomikas un citu platformu regulēšanas jautājumam,¹⁶⁴ jo, kā to ilustrē dalībvalstu regulējuma piemēri un pašregulējuma mēģinājumi, šobrīd ir sasniegts ļoti sadrumstalots, neparedzams un nepārskatāms tiesiskais regulējums.

1.4.2. Dalībvalstu pasākumi

Lielākā daļa dalībvalstu ir reaģējušas uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem vienā vai otrā veidā. Dalībvalstu reakcija nav saskaņota un tā variē no atvērtas pieejas līdz pat stingriem aizliegumiem sniegt noteiktus pakalpojumus. Atšķiras arī nozares, kuras dalībvalstis izvēlas regulēt un regulējuma izstrādes pieejas. Iemesli atšķirīgam regulējumam ir saistīti ar to, kas katrā valstī ir

¹⁶² Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK, COM(2020) 825 final, 15.12.2020. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020PC0825> [aplūkots 29.01.2022.].

¹⁶³ Sīkāk par informācijas sabiedrības pakalpojumiem sk. šā darba 3. nodaļu.

¹⁶⁴ Sk., piemēram, Hatzopoulos V. The Internal Market and the Online Platform Economy. Book: Garben S., Govaere I. The Internal Market 2.0. London: Hart Publishing, 2021, p. 232.

svarīgs – kuri līdzdalības ekonomikas riski tiek uzskatīti par nopietnākiem, kā arī vai un kur dalībvalsts saskata ieguvumus no līdzdalības ekonomikas.

Šajā sadaļā tiks tuvāk aplūkoti pasākumi, ko ir noteikusi Latvija un Igaunija, ievērojot sāncensību ar šo kaimiņvalsti tehnoloģiju attīstības jautājumos, kā arī Vācija un Francija, kā lielākās ES dalībvalstis, kurās turklāt ir bijusi nopietna pretestība līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem no tradicionālo pakalpojumu nozaru puses. Jāatzīmē, ka nevienā no šīm valstīm šobrīd nav noteikts absolūts līdzdalības ekonomikas pakalpojumu aizliegums, bet atšķiras ierobežojumi vai priekšnoteikumi šādu pakalpojumu sniegšanai. Turklāt līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem piemērojamais regulējums laika periodā kopš 2016. gada šajās valstīs ir jau paspējis vairākkārt mainīties. Ir novērojams, ka valstis šobrīd vairāk tiecas atrast piemērotu risinājumu līdzdalības ekonomikas regulēšanai, nevis aizliegt šādu pakalpojumu sniegšanu, kas bija populāra pieeja pāris gadus atpakaļ.

1.4.2.1. Latvija

Latvijas pieeja līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanā ir diezgan pasīva un sadrumstalota – Latvija ar līdzdalības ekonomiku saistītos jautājumus risina, piemērojot pastāvošo tiesisko regulējumu un ietverot atsevišķus noteikumus nozaru speciālajā regulējumā. Pasažieru pārvadājumu nozare šobrīd ir vienīgā, kurā ir pieņemts tiesiskais regulējums, kas reaģē uz līdzdalības ekonomikas ienākšanu šajā nozarē. Jāatzīmē, ka ik pa laikam ir aktualizējušies arī jautājums par *Airbnb* un citu līdzīgu pakalpojumu regulēšanu, vairāk gan nodokļu vai nodevu kontekstā,¹⁶⁵ taču tam nav sekojušas nekādas izmaiņas normatīvajos aktos. Politikas veidotāju ieskatā šāda pieeja, ir atbilstošāka, nekā jauna, kopīga līdzdalības ekonomikas regulējoša normatīvā akta izstrāde, jo tādējādi labāk iespējams reaģēt uz nozaru atšķirībām.¹⁶⁶ Savukārt uzņēmumi šādu pieeju uzskata par neparedzamu, nestabilu un nelabvēlīgu attīstībai.¹⁶⁷

Līdzdalības ekonomikas transporta pakalpojumu regulējums ir ietverts Autopārvadājumu likumā un uz tā pamata izdotajos MK noteikumos. Virzība uz šo pakalpojumu regulējuma sakārtošanu sākās jau 2016. gadā. 2016. gada 29. jūnijā Ekonomikas ministrija noslēdza Savstarpējās saprašanās memorandu ar lielākajām pārvadātāju platformām, paredzot pamatprincipus tiesiskā

¹⁶⁵ Sk., piemēram, Portāls *airbnb* brīvprātīgi Latvijai samaksājis PVN 100 000 eiro apmērā, 18.08.2017. Pieejams: <https://www.db.lv/zinas/pvn-vienkarsosanas-pasakumi-parrobezu-darijumus-494214> [aplūkots 28.01.2022.], Orlova B. Nodokļu regulējums *Booking.com* un *Airbnb* sniegtajiem pakalpojumiem. *Bilance*, 2019. gada janvāris, Nr. 1 (445), 28.-32. lpp., Pirms tūrisma nodevas ieviešanas jāsakārto *airBnb* jautājums, *Dienas Bizness*, 02.09.2019., pieejams: <https://old2017.db.lv/ekonomika/tirdznieciba-un-pakalpojumi/pakalpojumi/pirms-turisma-nodevas-ieviesanas-jasakarto-airbnb-jautajums-490518> [aplūkots 28.01.2022.].

¹⁶⁶ Ministru kabineta 2019. gada 30. aprīļa rīkojums Nr. 209 “Par konceptuālo ziņojumu “Par pakalpojumu regulējumu sadarbības ekonomikas jomā”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 88, 03.05.2019.

¹⁶⁷ Ķezberis K. intervijā Kalniņai V. “Bolt” pieredze pakalpojumu sniegšanā Latvijā. *Jurista Vārds*, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 16.-17. lpp.

regulējuma izstrādei un apņēmoties pieņemt līdzdalības ekonomikas modeļu ieviešanu šajā nozarē,¹⁶⁸ bet pirmie soļi normatīvā regulējuma sakārtošanā tika sperti 2017. gada beigās.

Savukārt 2017. gada 28. septembrī tika pieņemti Grozījumi Autopārvadājumu likumā,¹⁶⁹ kas definēja pasažieru komercpārvadājumus ar vieglo automobili (Autopārvadājumu likuma 1. panta 26.¹ punkts) un noteica, ka pasažieru komercpārvadājumiem ar vieglo automobili drīkst veikt, ja ir saņemta speciālā atļauja (Autopārvadājumu likuma 35. panta piektā daļa). Attiecīgie pasažieru pārvadājumi definēti kā pārvadājumi ar vieglo transportlīdzekli, kurš tiek piedāvāts, pieprasīts un apstiprināts, izmantojot tikai elektronisko sakaru līdzekļus tiešsaistes režīmā tīmekļvietnē vai mobilajā lietotnē, un par kuru apmaksā tiek veikta tikai bezskaidrā naudā. Savukārt uz Autopārvadājumu likuma 35. panta astotās daļas pamata izdoti Ministru kabineta 2018. gada 6. marta noteikumi Nr. 149 “Vadītāju reģistrācijas noteikumi pasažieru komercpārvadājumiem ar taksometru un vieglo automobili” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 149). Šajos noteikumos tika noteiktas prasības vieglo automobiļu vadītājiem, kas veic pasažieru komercpārvadājumus, un šādu vadītāju reģistrācijas kārtību, kas ir identiska ar taksometru vadītāju reģistrācijas kārtību un prasībām. MK noteikumos Nr. 149 tika papildinātas prasības, kas ir noteiktas Autopārvadājumu likuma 35. panta astotajā daļā – stāžs vismaz trīs gadi, vadot B transportlīdzekļu vadītāju apliecību kategorijai atbilstošus transportlīdzekļus – ar prasību zināt valsts valodu ne mazāk kā B līmeņa 1. pakāpē, vadītājam nav reģistrēts vadīšanas tiesību izmantošanas aizliegums, reģistrēto pārkāpumu uzskaites punktu skaits ir mazāks par 8 un vadītājs nav administratīvi sodīts par pasažieru pārvadāšanas noteikumu pārkāpšanu. Minēto prasību mērķis ir nodrošināt pārvadājumu drošību.¹⁷⁰

Vienlaikus ar MK noteikumiem Nr. 149 tika pieņemti arī Ministru kabineta 2018. gada 6. marta noteikumi Nr. 147 “Kārtība, kādā veicami pasažieru komercpārvadājumi ar vieglo automobili” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 147). Šie noteikumi paredzēja prasības, lai komersants varētu saņemt speciālās atļaujas pasažieru komercpārvadājumiem ar vieglo automobili, šādu pakalpojumu sniegšanas kārtību, kā arī VID sniedzamās informācijas apjomu.

2019. gadā šis regulējums tika pārskatīts. Galvenais iemesls tiesiskā regulējuma precizēšanai bija EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Elite Taxi*, kas platformu, kura organizē privātpersonu transporta pakalpojumu sniegšanu, klasificēja kā pakalpojumu transporta jomā.¹⁷¹ Galvenās izmaiņas, ko ieviesa minētie grozījumi, ir pienākums platformām sniegt informāciju VID

¹⁶⁸ Ministru kabineta 2019. gada 30. aprīļa rīkojums Nr. 209 “Par konceptuālo ziņojumu “Par pakalpojumu regulējumu sadarbības ekonomikas jomā”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 88, 03.05.2019.

¹⁶⁹ Grozījumi Autopārvadājumu likumā. Latvijas Vēstnesis, Nr. 203, 12.10.2017.

¹⁷⁰ Ministru kabineta noteikumu projekts “Pasažieru komercpārvadājumu ar taksometru un vieglo automobili vadītāja reģistrācijas noteikumi” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2. lpp.

¹⁷¹ Sk. Likumprojekta “Grozījumi Autopārvadājumu likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), Nr. 273/Lp13.

par sniegtajiem pakalpojumiem, izmantojot platformas starpniecību,¹⁷² platformas un pārvadājuma pakalpojuma solidāru atbildību par sniegtajiem transporta pakalpojumiem,¹⁷³ precizēta MK kompetence licenču un atļauju izsniegšanas kārtības un prasību autovadītājiem noteikšanā.¹⁷⁴

Šiem grozījumiem sekoja Ministru kabineta 2019. gada 27. augusta noteikumu Nr. 389 “Noteikumi par pasažieru komercpārvadājumiem ar vieglo automobili”¹⁷⁵ (turpmāk – MK noteikumi Nr. 389) pieņemšana. Ar šo noteikumu spēkā stāšanos spēku zaudēja MK noteikumi Nr. 147, savukārt MK noteikumi Nr. 149 netika grozīti un joprojām ir spēkā. MK noteikumi Nr. 389 nosaka, kā VSIA “Autotransporta direkcija” izsniedz speciālās atļaujas (licences) autopārvadājumu veikšana un to anulēšanas kārtību. MK noteikumos Nr. 389 ir ietvertas arī piecas normas, kas paredz, ka uz šo pakalpojumu sniegšanai izmantotajiem transportlīdzekļiem drīkst izvietot atpazīšanās zīmes (iepriekš privātas automašīnas ar tādām aprīkot nedrīkstēja), un kārtību, kādā veicami pārvadājuma pakalpojumi, proti, izmantojot tīmekļvietni vai mobilo lietotni.

1.4.2.2. Igaunija

Igaunija globāli ir pazīstama ar tās mērķtiecīgiem centieniem izveidot attīstītu digitālo sabiedrību.¹⁷⁶ Ņemot vērā minēto un ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas pamatā ir pakalpojumu sniegšanas organizēšana ar digitāliem risinājumiem, ir tikai likumsakarīgi, ka Igaunija ir pirmajā vietā līdzdalības ekonomikas indeksā.¹⁷⁷ Tas ir saistīts ar proaktīvām likumdošanas iniciatīvām.

2017. gada jūnijā Igaunijas parlaments pieņēma tā saukto “*Uber* regulējumu”, kas balstījās uz šādiem galvenajiem principiem – minimāla valsts iejaukšanās, atteikšanās no taksometru vadītāju vai neprofesionālo transportlīdzekļu vadītāju formālas apmācības, atļauja taksometru vadītājiem izmantot elektroniskās platformas savu pakalpojumu sniegšanai un paredzot, ka taksometros ir izmantojami taksometru skaitītāji, bet neprofesionālie transporta pakalpojumu sniedzēji var tos neizmantojot, ja platforma veic aprēķinus.¹⁷⁸

¹⁷² Latvijas Republikas likums: Autopārvadājumu likuma 35.² panta septītā daļa, Latvijas Vēstnesis, 138, 12.09.1995. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36720-autoparvadajumu-likums> [aplūkots 29.01.2022.]. Sk. arī Latvijas Republikas likums: Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 15. panta 8. daļu, Latvijas Vēstnesis, 26, 18.02.1995. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/33946-par-nodokliem-un-nodevam> [aplūkots 29.01.2022.].

¹⁷³ Autopārvadājumu likuma 40. panta četrpadsmitā daļa.

¹⁷⁴ Autopārvadājumu likuma 35. pants.

¹⁷⁵ Ministru kabineta 2019. gada 27. augusta noteikumi Nr. 389 “Noteikumi par pasažieru komercpārvadājumiem ar vieglo automobili”, Latvijas Vēstnesis, 179, 29.08.2019. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/309032-noteikumi-par-pasazieru-komercparvadajumiem-ar-vieglo-automobili> [aplūkots 29.01.2022.].

¹⁷⁶ This is the story of the world’s most advanced digital society. Available: <https://e-estonia.com/story/> [last visited 25.01.2022.].

¹⁷⁷ Sharing Economy Index 2020. Available: https://consumerchoicecenter.org/sharing-economy-index-2020/#pll_switcher [last visited 25.01.2022.].

¹⁷⁸ Sharing and Caring Cost Action CA16121. member Countries Report on the Collaborative Economy. May 2018, p. 23. Available: <https://sharingandcaring.eu/sites/default/files/files/CountriesReport2018.pdf> [last visited 25.01.2022.], Riigikogu võttis vastu platvormipõhise taksoveo seaduse, 14.06.2017. Pieejams: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/majanduskomisjon-et-et/riigikogu-vottis-vastu-platvormipohise-taksoveo->

Savukārt 2018. gada janvārī spēkā stājās Vienkāršotais uzņēmējdarbības ienākuma nodokļa likums, kas paredz vienkāršotu privātas personas neregulāri sniegtu pakalpojumu aplikšanu ar nodokļiem.¹⁷⁹ Ar šo likumu ieviests speciāls uzņēmēja konts bankā, no kurā ieskaitītajiem līdzekļiem tiek automātiski aprēķināti un nodokļu administrācijai pārskaitīti nodokļi.¹⁸⁰ Šis likums ievieš arī vienkāršākas uzņēmējdarbības nodokļa likmes,¹⁸¹ kā arī paredz attieksanos no grāmatvedības vešanas un nodokļu deklarāciju iesniegšanas, jo visi aprēķini un nodokļu nomaksa ir automatizēta un notiek ar kredītiestādes, kurā atvērta uzņēmēja konts, starpniecību.¹⁸² Tādējādi Igaunija radusi veiksmīgu, praksē vienkārši īstenojamu risinājumu nodokļu noteikšanas un iekasēšanas jautājumam.

Igaunijas pieredze rāda, ka, lai arī sākotnēji taksometru nozare līdzdalības ekonomikas platformas un pakalpojumu sniedzējus transporta jomā uzskatīja par konkurentiem, ir iespējamas reformas, kas vienlīdz atbalsta gan līdzdalības ekonomiku, gan arī taksometru nozari, attiecoties pret šiem pakalpojumiem kā līdzvērtīgiem.¹⁸³ Turklāt izrādījies, ka šie pakalpojumi nevis konkurē viens ar otru, bet to galvenais konkurents ir privātās automašīnas, un, attīstot transporta pakalpojumus un to pieejamību, tirgus daļa palielinās gan tradicionālo taksometru pakalpojumu sniedzējiem, gan platformām, jo patērētāji atsakās no privātā auto.¹⁸⁴

1.4.2.3. Vācija

Ja Igaunijai līdzdalības ekonomika ir interesanta tāpēc, ka tā ir saistīta ar modernajām tehnoloģijām un inovācijām, tad Vācijai līdzdalības ekonomika ir saistoša ilgtspējības un klimata politikas kontekstā.¹⁸⁵ Vienlaikus Vācijā vairāk uzmanības pievērsts līdzdalības ekonomikas risku ierobežošanai, piemēram, neregistrētai nodarbinātībai, konkurences riskiem¹⁸⁶ un tādai aktualitātei, kā mājokļu pieejamībai apstākļos, kad dzīvojamās telpas to īpašnieki izvēlās drīzāk piedāvāt īstermiņa īrei līdzdalības ekonomikas platformās, nevis vietējiem iedzīvotājiem ilgtermiņa īrei.¹⁸⁷

[seaduse/](#) [aplūkots 25.01.2022.], Riigikogu passes Uber law to regulate rideshare services, 16.06.2017. Available: <https://news.err.ee/602458/riigikogu-passes-uber-law-to-regulate-rideshare-services> [last visited 25.01.2022.].

¹⁷⁹ Simplified Business Income Taxation Act. Passed 19.06.2017. Available: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522122017001/consolide> [last visited 25.01.2022.].

¹⁸⁰ Ibid., Art. 1.

¹⁸¹ Simplified Business Income Taxation Act. Passed 19.06.2017. Available: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522122017001/consolide> [last visited 25.01.2022.], Art. 4.

¹⁸² Ibid., Art. 6.

¹⁸³ Echkson W., Goldberg J. Europe's Collaborative Economy. Charting a Constructive Path Forward. Task Force Report. Centre for European Policy Studies (CEPS), November 2020, p.12. Available: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/11/TFR-Collaborative-Economy.pdf> [last visited 25.01.2022.].

¹⁸⁴ Ibid., p. 28.

¹⁸⁵ Sharing and Caring Cost Action CA16121. member Countries Report on the Collaborative Economy. May 2018, p. 33. Available: <https://sharingandcaring.eu/sites/default/files/files/CountriesReport2018.pdf> [last visited 25.01.2022.].

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Zehle S., Käfer H., Hartnik J., Schmitz M. Germany: Co-Creating Cooperative and Sharing Economies. In: Klimczuk A., Česnuitytė V., Avram G. (eds.) The Collaborative Economy in Action: European Perspectives. Limerick: University of Limerick, 2021, p. 145.

Vācijas pieeja līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanai nav bijusi tik centralizēta, kā Igaunijā, Vācijai izvēloties regulēt līdzdalības ekonomikas pakalpojumus pa nozarēm. Nozīme ir arī apstāklim, ka Vācija ir federatīva valsts un katrai zemei ir zināma autonomija šo jautājumu regulēšanā.

Tā Berlīne 2018. gadā grozīja tās mājokļu likumu,¹⁸⁸ aizliedzot īstermiņa īri bez iepriekšējas atļaujas saņemšanas.¹⁸⁹ Taču vienlaikus minētā likuma noteikumi tika atviegloti, atceļot ikgadējo limitu savu primāro rezidenci izīrēt vairāk nekā 60 dienas gadā,¹⁹⁰ savukārt sekundārās rezidences īres termiņš gan tika limitēts līdz 90 dienām gadā.¹⁹¹ Neskatoties uz minētajiem grozījumiem 2019. gadā tika konstatēts, ka nelikumīgas īres vietu skaits saglabājies liels, taču daļēji pie tā tika vainotas arī valsts iestādes, kas nepietiekama personāla dēļ nevarēja nodrošināt reģistrāciju pārbaudi, kā arī Berlīnes pilsētas iestādes daudz velta laiku katra konkrēta reģistrācijas gadījuma pārbaudei.¹⁹² Vienlaikus svarīgi ir atzīmēt, ka līdzdalības ekonomikas ietekme uz īres platību pieejamību Berlīnē un Vācijā tiek vērtēta kā zema, ko ir ietekmējuši arī iepriekš minētie īstermiņa īres ierobežojumi.¹⁹³

Transporta pakalpojumu jomā Vācijā 2017. gadā ir pieņemts federālais automašīnu koplietošanas likums, kura mērķis ir veicināt koplietošanas transportlīdzekļu izmantošanu ar nolūku samazināt motorizētā privātā transporta kaitīgo ietekmi uz klimatu un vidi.¹⁹⁴ Jāatzīmē, ka ar automašīnu koplietošanu netiek saprasti tikai līdzdalības ekonomikas pakalpojumi transporta jomā, bet jebkura veida pakalpojumi, kas paredz vairākkārtīgu automašīnu izmantošanu ar vai bez šofera pakalpojumiem.¹⁹⁵ Līdz ar to arī pakalpojums, kur platforma īstermiņa nomai piedāvā sev piederošu autoparku, ir šā regulējuma mērķis.

Koplietošanas transportlīdzekļu plašākas izmantošanas veicināšanai likumā paredzētas dažādas priekšrocības, piemēram, transportlīdzekļu novietošanai un stāvēšanas maksām u.c.¹⁹⁶ Šo

¹⁸⁸ Berlīnes likums: Gesetz über das Verbot der Zweckentfremdung von Wohnraum. Pieejams: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-WoZwEntfrGBEV2P2> [aplūkots 26.01.2022].

¹⁸⁹ Gesetz über das Verbot der Zweckentfremdung von Wohnraum § 1 Absatz 1.

¹⁹⁰ Bellon T. Berlin loosens law for short-term home rentals. Reuters, 22.03.2018, available: <https://www.reuters.com/article/airbnb-berlin-idUSL8N1R473J> [last visited 26.01.2022.].

¹⁹¹ Gesetz über das Verbot der Zweckentfremdung von Wohnraum § 3 Absatz 4 Nummer 3.

¹⁹² Zehle S., Käfer H., Hartnik J., Schmitz M. Germany: Co-Creating Cooperative and Sharing Economies. In: Klimczuk A., Česnuitytė V., Avram G. (eds.) The Collaborative Economy in Action: European Perspectives. Limerick: University of Limerick, 2021, p. 145.

¹⁹³ Busch Ch., Demary V., Engels B. et al. Sharing Economy in Germany. Analysis of the sharing economy in Germany and possible courses of action to regulate the accommodation sector. Study of the German Economic Institute (IW) in cooperation with DICE Consult. Berlin: Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, 2018, p. 12.

¹⁹⁴ Vācijas likums: Gesetz zur Bevorrechtigung des Carsharing, § 1. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/csgg/BJNR223000017.html> [aplūkots 26.01.2022.].

¹⁹⁵ Sk. kopbraukšanas transportlīdzekļu pakalpojumu definīcijas Gesetz zur Bevorrechtigung des Carsharing § 2.

¹⁹⁶ Gesetz zur Bevorrechtigung des Carsharing § 3.

priekšrocību īstenošana ir federālo zemju kompetencē, un atsevišķas zemes jau ir ieviesušas speciālas publiskās zonas koplietošanas auto novietošanai.¹⁹⁷

Vācija ir saskārusies ar pretestību līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem no regulēto nozaru puses. Piemēram, taksometru nozare pret līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem ir cīnījies gan ielās, gan tiesās.¹⁹⁸ Taču ne tikai individuālu lietotāju vidū, bet arī politikas veidotāju vidū tiek saskatīti ieguvumi no līdzdalības ekonomikas, un Vācijā redzama mērķtiecīga virzība līdzdalības ekonomikas pakalpojumu izmantošanā, lai sasniegtu šos politikas mērķus.

1.4.2.4. Francija

Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi Francijā ienāca un sāka nostiprināties jau diezgan agri, jau 2012. gadā sasniedzot diezgan augstus platformu atpazīstamības un lietošanas rādītājus.¹⁹⁹ Francijas situāciju unikālu padara arī tas, ka vēsturiski Francijā ir bijusi liela loma kooperatīviem – biznesa modelim, kur apvienojušās vairākas personas individuālu un kolektīvu pakalpojumu sniegšanai kooperatīva locekļiem, kas joprojām ir attīstīts un populārs koncepts uzņēmējdarbības veikšanai.²⁰⁰ Līdz ar to ideja par resursu koplietošanu Francijā pirms līdzdalības ekonomikas attīstīšanās jau bija pazīstama un sociāli akceptēta. Tas atspoguļojas ne tikai apstākļi, ka iedzīvotāji aktīvi iesaistās līdzdalības ekonomikā kā pakalpojumu sniedzēji vai saņēmēji, bet arī mēģinājumos attīstīt līdzdalības ekonomikas modeli dažādu pakalpojumu sniegšanā, tostarp no uzņēmumu, kuri pakalpojumus un preces piedāvā tradicionālā veidā, puses, attīstot jaunus pakalpojumu virzienus vai kombinējot tradicionālos pakalpojumus ar līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.²⁰¹

Tāpat Francijas kontekstā svarīgi ir paturēt prātā to, ka Francija ir nozīmīgs tūrisma galamērķis, bet vairāki līdzdalības ekonomikas pakalpojumi ir vērsti uz tūristiem, līdz ar to veicina tūrisma. Tāpēc vairāki normatīvie akti, kas skar līdzdalības ekonomikas pakalpojumus, ir vairāk vērsti uz nodokļu jautājumu sakārtošanu, nevis uz ierobežojumu noteikšanu šādu pakalpojumu sniegšanai.

¹⁹⁷ Zehle S., Käfer H., Hartnik J., Schmitz M. Germany: Co-Creating Cooperative and Sharing Economies. In: Klimczuk A., Česnuitytė V., Avram G. (eds.) *The Collaborative Economy in Action: European Perspectives*. Limerick: University of Limerick, 2021, p. 146.

¹⁹⁸ Germany's taxi drivers protest Uber deregulation plans, available: <https://www.dw.com/en/germanys-taxi-drivers-protest-uber-deregulation-plans/a-48277628> [last visited 28.01.2022.], Taxifahrer legen Berliner Westen lahm, 03.03.2020, verfügbar: <https://www.tagesspiegel.de/berlin/protest-gegen-uber-und-co-taxifahrer-legen-berliner-westen-lahm/25604026.html> [zuletzt besucht 28.01.2022.].

¹⁹⁹ Vaughan R., Daverio R. Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe. April 2016, available: <https://www.pwc.es/es/publicaciones/digital/evaluacion-economia-colaborativa-europa.pdf> [last visited 29.01.2022.], p. 11.

²⁰⁰ Sīkāk sk. Coop FR. What is a Co-operative? Available: <https://www.entreprises.coop/english> [last visited 29.01.2022].

²⁰¹ Sīkāk sk. Sharing and Caring Cost Action CA16121. member Countries Report on the Collaborative Economy. May 2018, p. 30. Available: <https://sharingandcaring.eu/sites/default/files/files/CountriesReport2018.pdf> [last visited 25.01.2022.], Lekowicz M. France: An Ecosystem Favourable to the Development of the Sharing Economy. In: Klimczuk A., Česnuitytė V., Avram G. (eds.) *The Collaborative Economy in Action: European Perspectives*. Limerick: University of Limerick, 2021, p. 114.

Nodokļu jomā pirmais solis bija 2015. gada finanšu aktā paplašināt izpratni par tūristu mītnēm, paredzot, ka tūrisma nodoklis 0,83 *euro* apmērā par vienu personu par katru nakti iekasējams arī par mītnēm, kas izīrētas, izmantojot *Airbnb* platformu.²⁰² Savukārt 2016. gada finanšu aktā bija paredzēta platformu atbildība sniegt informāciju nodokļu administrācijai par ekonomisko aktivitāti, kas notikusi platformās, kā arī pienākums informēt platformas lietotājus par katras personas ienākumiem, par kuriem šādas ziņas tiek nodotas.²⁰³ 2017. gadā Francijas Senāts izdeva ziņojumu par nodokļiem līdzdalības ekonomikā, kur tika secināts, ka šī tūrisma nodokļa iekasēšana, kas līdzdalības ekonomikās tiek veikta automātiski, ir piemērs tam, ka digitālajā ekonomikā ir iespējama vienkārša un efektīva nodokļu iekasēšana.²⁰⁴

Francijā uzmanība ir pievērsta arī jautājumam par līdzdalības ekonomikā nodarbinātajiem, kuri tiek uzskatīti par juridiski neatkarīgiem, bet ekonomiski atkarīgiem.²⁰⁵ 2020. gadā Francijas Kasācijas tiesa vērtēja jautājumu par šoferu, kas nodrošina transporta pakalpojumus *Uber* platformā, statusu. Francijas Darba likums atzīst tikai divus nodarbinātības statusus – darbinieki un pašnodarbinātie, un tiesa konstatēja, ka *Uber* platformā nodarbinātie būtu jāpārklasificē par darbiniekiem nevis pašnodarbinātajiem, jo platforma būtiski ierobežo un kontrolē šo personu darbību (nosaka pakalpojuma cenas, kontrolē pasūtījumu piešķiršanu, piemēro sankcijas).²⁰⁶ Tomēr šis spriedums nav pilnībā atrisinājis jautājumu par platformās nodarbināto statusu un diskusijas par iespējamo labāko risinājumu un pakalpojumu sniedzēju kvalificēšanu turpinās.²⁰⁷

Francijā ar līdzdalības ekonomiku saistītu jautājumu risināšana pastāvīgi ir uzmanības centrā, kas ir skaidrojams ar plašo līdzdalības ekonomikas pakalpojumu pieejamību un popularitāti. Vērtējot Francijas pieeju līdzdalības ekonomikas regulēšanai, jāsecina, ka tā nav vērsta uz pakalpojumu ierobežošanu, bet gan uz tiesiskā regulējuma pielāgošanu, lai to varētu sekmīgi attiecināt arī uz jaunajām tiesiskajām attiecībām, ko rada līdzdalības ekonomika, gan nodokļu, gan nodarbinātības un citu jautājumu ziņā.

²⁰² Projet de loi de finances pour 2015: Les moyens des politiques publiques et les dispositions spéciales (seconde partie de la loi de finances). Pieejams: <https://www.senat.fr/rap/114-108-3-1/114-108-3-13.html> [aplūkots 29.01.2022.].

²⁰³ LOI n° 2015-1785 du 29 décembre 2015 de finances pour 2016 (1) Article 242 bis. Pieejams: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000037526190/ [aplūkots 29.01.2022.].

²⁰⁴ Sīkāk sk. Sharing and Caring Cost Action CA16121. member Countries Report on the Collaborative Economy. May 2018, p. 31. Available: <https://sharingandcaring.eu/sites/default/files/files/CountriesReport2018.pdf> [last visited 25.01.2022.].

²⁰⁵ Travailleurs des plateformes: liberté oui, protection aussi. Institut Montaigne, Avril 2019. Pieejams: <https://www.institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/travailleurs-des-plateformes-liberte-oui-protection-aussi-rapport.pdf> [aplūkots 29.01.2022.].

²⁰⁶ Cour de cassation, civile, Chambre sociale, 4 mars 2020, 19-13.316, le judgment. Pieejams: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000042025162?isSuggest=true> [aplūkots 29.01.2022.].

²⁰⁷ Lekowicz M. France: An Ecosystem Favourable to the Development of the Sharing Economy. In: Klimczuk A., Česnuitytė V., Avram G. (eds.) The Collaborative Economy in Action: European Perspectives. Limerick: University of Limerick, 2021, p. 124.

1.4.2.5. Dalībvalstu regulējuma salīdzinājums

Aplūkotie dalībvalstu regulējumu piemēri ļauj izdarīt vairākus secinājumus.

Pirmkārt, pieeja un regulējums līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem katrā no aplūkotajām dalībvalstīm atšķiras. Šie piemēri uzskatāmi ilustrē, kas notiek gadījumā, ja kāds jautājums nav unificēts ES līmenī – atšķiras gan jautājumi, ko dalībvalstis izvēlas regulēt, gan arī pieeja, kā dalībvalstis attiecīgos jautājumus regulē, proti, dalībvalstu izvēlētie risinājumi. Raugoties nacionālā līmenī, kāda dalībvalsts šādos apstākļos var ņemt pievilcīgāka vieta līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanai un veicināt šādu pakalpojumu piedāvājumu un attīstību attiecīgajā valstī. Savukārt raugoties plašāk, iekšējā tirgus kontekstā dalībvalstu regulējuma atšķirības ir apgrūtinātas gan platformām, kas vēlas darboties vairākās dalībvalstīs, jo ir jāizpēta un jāpārzina katras dalībvalsts regulējums, gan arī personām, kas šīs platformas izmanto – gala pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem situācijās, kad pakalpojumu tiek sniegti vai saņemti pāri robežām.

Otrkārt, dalībvalstu piemēri piedāvā dažādas idejas, kā var regulēt līdzdalības ekonomikas pakalpojumus. Turklāt, ejot laukumā, šīs idejas tiek pārbaudītas praksē un, mācoties no dalībvalstu pieredzes, ir iespējams izvēlēties labāko pieeju. Autores ieskatā līdzdalības ekonomikas regulēšanas jautājuma atstāšana dalībvalstu kompetencē ļauj dalībvalstīm radoši pieiet regulēšanas jautājumam, pārbaudīt dažādas regulēšanas pieejas un to izdarīt ātrāk, nekā tad, ja tas tiktu darīts ES līmenī. Kamēr šāda pieeja ir samērīga un nekaitē iekšējam tirgum līdzdalības ekonomikas pakalpojumu jomā, šie ir nozīmīgi ieguvumi, kas nākotnē, izvēloties unifikācijas ceļu, var palīdzēt atrast labāko risinājumu.

Treškārt, aplūkotajos piemēros spilgti izceļas dalībvalstu politikas ietekme. Politika ietekmē gan to, kurus līdzdalības ekonomikas pakalpojumus dalībvalstis izvēlas regulēt, gan arī regulējuma saturu – vai un cik lielā mērā tas ir vērsts uz attiecīgo pakalpojumu ierobežošanu un kādu mērķu vārdā, proti, vai tas vērsts uz līdzdalības ekonomikas risku novēršanu vai mazināšanu (piemēram, nodokļu nomaksa, neregistrētas nodarbinātības mazināšana) vai citu mērķu sasniegšanai (piemēram, tradicionālo nozaru aizsardzībai). Tomēr ne jau tikai dalībvalstu pieeju līdzdalības ekonomikai būtiski ietekmē politika, bet, kā to varēs redzēt vēlāk, politikas ietekme un arī nepieciešamība pēc politiskas izšķiršanās būs redzama arī ES līmenī.

1.4.3. Pašregulējums

Jebkuru pakalpojumu sniegšanā ir svarīga pakalpojumu kvalitāte un droši darījumi. Jo īpaši tas ir svarīgi digitālajā vidē, kur tikšanās ar otru darījuma partneri nenotiek un ir grūtāk gūt pārliecību par to, ka uz viņu var paļauties. Ņemot vērā šos apstākļus, praksē tiek izmantota virkne dažādu paņēmieni, kā nodrošināt drošu vidi un uzticamību starp digitālo pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem. Šim nolūkam tiek izmantotas, piemēram, personu identitātes pārbaudes, veicot reģistrēšanos digitālās platformās, integrētas maksājumu veikšanas sistēmas u.c., kas ir vērstas uz

personas raksturošanu, darījuma drošu noslēgšanu vai saistību izpildes garantēšanu. Tomēr sniegtā pakalpojuma vai pārdotās preces kvalitāti, kas arī ir nozīmīga, šādā veidā pirms darījuma noslēgšanas nevar pārbaudīt, tāpēc kvalitātes nodrošināšanai un kontrolei tiek izmantoti tādi mehānismi kā interneta platformu iekšējās darbības kodeksi, kā arī novērtējumu sistēmas. Šie mehānismi literatūrā tiek apzīmēti kā pašregulācijas mehānismi.²⁰⁸

Galvenais no šiem pašregulācijas mehānismiem, kas ir īpaši būtisks līdzdalības ekonomikas modelī, ir iekšējās novērtēšanas sistēmas.²⁰⁹ Tās risina uzticības problēmu un platformas lietotājiem (pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem) ļauj iegūt precīzāku informāciju par pakalpojumu.²¹⁰

Līdzdalības ekonomikas funkcionēšanai ir svarīgi, lai pēc pakalpojumiem būtu pieprasījums, arvien vairāk patērētāju iesaistītos līdzdalības ekonomikā un palielinātos darījumu skaits (veidos kritiskā masa, kur platforma ir pietiekami interesanta gan pakalpojumu sniedzējiem, gan saņēmējiem pietiekama piedāvājuma un pieprasījuma dēļ). Lai šo mērķi sasniegtu, ir nepieciešams nodrošināt atbilstošu pakalpojumu un apkalpošanas kvalitāti.²¹¹ Pirmkārt, tas tiek sasniegts, līdzdalības ekonomikas platformām nosakot kritērijus, kādiem ir jāatbilst pakalpojumiem, un ar iekšējās prakses kodeksiem. Piemēram, platformas nosaka minimālo vecumu platformas lietotājiem, pārvadājumu pakalpojumu sniedzējiem tiek izvirzītas prasības par braukšanas tiesību esamību un minimālo stāžu,²¹² kā arī tiek izvirzītas minimālās prasības pakalpojumu sniegšanā izmantotajiem transportlīdzekļiem vai īrei nodotajām telpām. Ja šos kritērijus persona nevar izpildīt, tad tā nevar platformā uzsākt sniegt pakalpojumus. Trūkumi minētajam risinājumam ir tādi, ka šo prasību izpildīšana negarantē, ka pati pakalpojumu sniegšana notiek atbilstošā kvalitātē.²¹³

Otrkārt, uz pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanu ir vērsti pakalpojumu saņēmēju un arī pakalpojumu sniedzēju veikti novērtējumi pakalpojumiem, kā arī pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem, kas veido platformas lietotāju digitālo reputāciju. Parasti pakalpojumu saņēmēji novērtē savu pieredzi un apmierinātību ar saņemto pakalpojumu un konkrēto pakalpojuma sniedzēju, taču līdzdalības ekonomikas platformās parasti ir paredzēta arī pakalpojumu saņēmēju novērtēšana, kas

²⁰⁸ Sk., piemēram, Finck M. The Sharing Economy and the EU. No: Davidson N. M., Finck M., Infranca J. J. (eds.) The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy. New York: Cambridge University Press, 2018, p. 266.

²⁰⁹ Sīkāk par jēdzienu sk. Kalniņa V. Tehnoloģijas, kas maina ekonomiku un tiesisko attiecību modeļus. Jurista Vārds, Nr. 26 (1084), 2019. gada 2. jūlijs, 8. lpp.

²¹⁰ Hou L. Destructive Sharing Economy: A passage from status to contract. Computer Law & Security Review, Volume 34, Issue 4, August 2018, p. 965-976.

²¹¹ Ismagilova G. N., Medvedeva Y., Safiullin M. R., Safiullin L. N. Quality of Goods, Demand and Utility, available: <https://pdfs.semanticscholar.org/2d8c/22eef2912df97a6059b52013ea94e09eefe3.pdf> [last visited 25.08.2019.].

²¹² Driver requirements. How to drive with Uber. Available: <https://www.uber.com/us/en/drive/requirements/>, [last visited 24.08.2019.], Becoming a Bolt Driver. Available: <https://support.taxify.eu/hc/en-us/articles/115003390894-Becoming-a-Bolt-Driver> [last visited 24.08.2019.].

²¹³ Sīkāk par šo jautājumu sk. Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. Jurista Vārds, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.

var būt svarīgi, piemēram, ja pakalpojumu sniedzējam pakalpojuma ietvaros pakalpojuma saņēmējam ir jāuztic kādas materiālās vērtības.²¹⁴

Novērtēšana var tikt veikta divējādi – ar reitingiem (angļu val. – *reitings*) vai recenzijām (angļu val. – *reviews*). Reitingi ir kvantitatīvais novērtējums, kur pakalpojuma sniedzējs vai pārdevējs tiek novērtēts ar atzīmi skaitļa vai simbolu formā, bet recenzijas ir kvalitatīvais novērtējums, kur aprakstošā veidā tiek pausti platformas lietotāja iespaidi par saņemto preci vai pakalpojumu.²¹⁵ Tas, kādu novērtēšanas sistēmu ir izvēlējusies platforma, nosaka pakalpojuma veids. Jo sarežģītāks pakalpojums, jo komplicētāka būs arī novērtēšanas sistēma. Piemēram, lietojot *Airbnb* platformu kā viesim, autore ir saskārusies ar komplicētu novērtēšanas sistēmu, kas ietver abas novērtēšanas metodes, proti, atsevišķi aspekti jānovērtē ar zvaigznītēm, citos aspektos jāizvēlas viena atbilde no vairākām platformas piedāvātām atbildēm, bet vēl citos jautājumos ir jāraksta izvērstāks komentārs.

Ņemot vērā novērtējumu mērķi sniegt potenciālajiem darījuma partneriem informāciju par pakalpojuma kvalitāti, tie parasti ir publiski pieejami. Platformu lietotāji ir motivēti saņemt labus novērtējumus, jo tie dod labākas iespējas tiks pie jauniem klientiem un sniegt vairāk pakalpojumus, vai arī saņemt augstākas kvalitātes pakalpojumus. Savukārt zems novērtējums ne tikai var novest pie tā, ka pakalpojumu saņēmēji konkrētu pakalpojumu sniedzēju neizvēlas, bet arī pie attiecīgā pakalpojumu sniedzēja darbības ierobežošanas no platformas puses.²¹⁶ Platformas iegūtos datus uzrauga, ar algoritmu palīdzību identificējot nevēlamu lietotāju rīcību pēc noteiktiem atslēgvārdiem vai novērtējuma. Platformām var būt atšķirīga pieeja nevēlamas rīcības ierobežošanai – tas var notikt automātiski vai arī pēc tam, kad platformas darbinieki detalizētāk ir izpētījuši konkrēto situāciju.²¹⁷ Platformas noteiktie ierobežojumi parasti izpaužas kā liegums platformā sniegt vai saņemt pakalpojumus, un šāds liegums var būt pastāvīgs vai terminēts, vai arī bez iespējas atjaunot savu digitālo reputāciju.²¹⁸

Ievērojot iepriekš minēto, iekšējās novērtēšanas sistēmas ļauj sasniegt vairākus mērķus, kas vērsti uz drošas pakalpojumu sniegšanas un saņemšanas vides izveidošanu – regulēt pakalpojumu un preču kvalitāti, sniegt (šķietami) uzticamu informāciju par pakalpojumu sniedzējiem un preču tirgotājiem, kā arī nodrošināt informācijas ieguvī pakalpojumu sniegšanas vai preču tirdzniecības noteikumu pārkāpumu konstatēšanai, uz šādas informācijas pamata veicot uz pārkāpuma novēršanu

²¹⁴ Piemēram, *Airbnb* ir paredzēta īrnieku novērtēšana. For more detail see: *Airbnb* Terms of Service for European Users Clause 9. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 29.01.2022.].

²¹⁵ Da Silva D. R. Consequences of Ratings/Reviews on Sharing Economy Platforms. Grām.: Redihna M. R., Guimares M. R., Fernandes F. L. The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019, p. 383-384.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Hatzopoulos V. The Collaborative Economy and EU Law. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 192.

²¹⁸ Sk., piemēram, *Airbnb* Terms of Service Clause 10 and 15, available: <https://www.airbnb.com/terms> [last visited 24.08.2019.], *Bolt* General Terms for Drivers Clause 8, available: <https://bolt.eu/legal/terms-for-drivers/> [last visited 24.08.2019.].

vērstus pasākumus.²¹⁹ Pakalpojumu nozarēs, kas ir tieši vai netieši regulētas, drošu pakalpojumu sniegšanas un saņemšanas vidi veidot palīdz normatīvais regulējums, kas paredz gan vispārīgas, gan atsevišķiem pakalpojumiem specifiskas prasības. Savukārt līdzdalības ekonomikā tā iemesla dēļ, ka pakalpojumu modelis ir netipisks un atkāpies no tradicionālas izpratnes par to, kāds statuss ir darījuma dalībniekiem, un pastāvošo tiesisko regulējumu ir grūti piemērot, šāds pašregulējuma risinājums ir ārkārtīgi svarīgs. Iekšējās novērtēšanas sistēmas veiksmīgi ļauj pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem gūt pārliecību vienam par otru un to, ka pakalpojumi ir kvalitatīvi un uzticami.²²⁰ Ievērojot šo sistēmu veiksmes stāstu, digitālo pakalpojumu kontekstā pašregulējums bieži tiek minēts kā nopietni apsverama alternatīva.²²¹

Tomēr pastāv arī dažas problēmas, kuru dēļ pašregulējums kā vienīgais risinājums līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem tomēr nebūtu pieļaujams. Pirmkārt, novērtēšanas sistēmās nav iespējams nodrošināt pilnīgu objektivitāti, kas ir saistīts gan ar centieniem par katru cenu iegūt labāku novērtējumu, gan arī ar cilvēciskiem faktoriem.²²² Praksē ir novēroti gadījumi, kad pakalpojumu sniedzēji mākslīgi ar sev pietuvinātu personu palīdzību sev izveido augstāku novērtējumu vai samazina citu pakalpojumu sniedzēju novērtējumus, lai uz pārējo pakalpojumu fona savējos padarītu pievilcīgākus. Diemžēl arī novērtējumos, kas netiek manipulēti, var pazust objektivitāte novērtētāja garastāvokļa un subjektīvā skatījuma uz noteiktiem aspektiem dēļ.²²³ Turklāt arī atskaites punkts, no kura mērīt kvalitāti, nav skaidri noteikts. Protams, ir noteikts kvalitātes līmenis, ko ir definējusi platforma, izvirzot prasības pakalpojumu sniedzējiem, taču no otras puses ir pakalpojuma saņēmēja gaidas attiecībā uz noteiktu pakalpojumu.²²⁴ Novērtējumu objektivitātes jautājums ir svarīgs, jo novērtējums var ietekmēt personas iespējas sniegt attiecīgos pakalpojumus (gan pakalpojumu saņēmēju piesaisti, gan vispār dalību platformā).

Otrkārt, līdzdalības ekonomikas platformās nav pietiekami attīsti mehānismi, kas personai ļautu atjaunot savu novērtējumu zema novērtējuma gadījumā. Šāda mehānisma ieviešana ir svarīga tāpēc, ka zems novērtējums un tam sekojoša piekļuves platformai ierobežošana vai pat izslēgšana no

²¹⁹ Sk. arī Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. *Jurista Vārds*, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.

²²⁰ Par to, ka tas ir veiksmīgs risinājums, liecina tas, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumu veids paplašinās, palielinās cilvēku skaits, kas iesaistās līdzdalības ekonomikā, t.sk. jūtami palielinās esošo platformu lietotāju skaits. Sk., piemēram, Commission (Eurostat) publishes first statistics on short-stay accommodation booked via collaborative economy platforms, 29.06.2021. Available: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3293 [last visited 30.01.2022.].

²²¹ Sk., piemēram, Finck M. *The Sharing economy and the EU*. No: Davidson N. M., Finck M., Infranca J. J. (eds.) *The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy*. New York: Cambridge University Press, 2018, p. 266.

²²² Sīkāk par šiem jautājumiem sk. arī Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. *Jurista Vārds*, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.

²²³ Da Silva D. R. *Consequences of Ratings/Reviews on Sharing Economy Platforms*. No Redihna M. R., Guimares M. R., Fernandes F. L. *The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019, p. 383, Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 195.

²²⁴ Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. *Jurista Vārds*, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.

līdzdalības ekonomikas platformas var būtiski ietekmēt personas piekļuvi attiecīgajam pakalpojumu tirgum.²²⁵ Ja kaut kas līdzīgs notiek ārpus digitālās vides, kur pakalpojuma sniedzēja pieļautu pārkāpumu dēļ viņam uz kādu laiku tiek atņemtas vai ierobežotas iespējas sniegt pakalpojumus, piemēram, administratīvajā procesā tiek nodrošināta iespēja izskaidrot savas rīcības iemeslus, kā arī pastāv iespējas pēc kāda laika atsākt pakalpojumu sniegšanu.

Treškārt, pastāv risks, ka pašregulējuma sistēmas var padarīt līdzdalības ekonomikas platformas par pašregulējošiem oligopoliem, kas atrodas ārpus jebkādiem pārraudzības mehānismiem. Bieži šādas sistēmas nav caurspīdīgas, kā arī ilgtermiņā drīzāk kalpo platformu interešu sasniegšanai, nevis to lietotāju interešu nodrošināšanai.²²⁶ Šādos apstākļos arī pastāv risks, ka netiek nodrošināts vienlīdzīgs aizsardzības līmenis, tam atšķiroties starp dažādām platformām, piemēram, diskriminācijas jautājumos. Turklāt pašregulēšanas sistēmu atrašanās platformu kontrolē un pārziņā dod tām diezgan lielu varu ietekmēt personu iespējas sniegt un saņemt pakalpojumus.²²⁷

Dažas no norādītajām problēmām var novērst, pārskatot novērtēšanas sistēmu darbību, uzlabojot algoritmus un ieviešot jaunus pasākumus iekšējo novērtēšanas sistēmu ietvaros. Tomēr šie pasākumi neļaus mazināt platformu ietekmi uz pašregulēšanas sistēmām, tāpēc pilnīga līdzdalības ekonomikas pakalpojumu pašregulācija tiek vērtēta kā neiespējama un nepieļaujama.²²⁸ Vienlaikus pašregulācija digitālajā vidē sevi ir labi parādījusi, tāpēc tiek augstu vērtēta, un kā labākā pieeja līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanai tiek uzskatīta pašregulējuma un normatīvā regulējuma kombinēšana. Tā jau 2016. gadā Eiropas Parlamenta pētījumā norādīts uz to, ka loma, ko līdzdalības ekonomikā var spēlēt pašregulējums, ir jāņem vērā un ir nopietni apsverama noteiktu likumdošanas un kontroles kompetenču nodošana platformām.²²⁹ Šāda pieeja tiek atbalstīta arī tiesību zinātnieku vidū, atzīstot, ka pašregulējuma mehānismu un nacionālā regulējuma kombinācija nodrošinātu gan sabalansētas prasības un tiesības platformu lietotājiem, gan arī efektīvus kontroles mehānismus.²³⁰

Jāatzīmē, ka jau šobrīd atsevišķas līdzdalības ekonomikas platformās darbojas kopregulācijas mehānismi. Piemēram, *Airbnb* ir parakstījusi vienošanās ar vairāku valstu valdībām par sadarbību

²²⁵ Da Silva D. R. Consequences of Ratings/Reviews on Sharing Economy Platforms. No: Redihna M. R., Guimares M. R., Fernandes F. L. The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019, p. 386.

²²⁶ Finck M. The Sharing economy and the EU. No: Davidson N. M., Finck M., Infranca J. J. (eds.) The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy. New York: Cambridge University Press, 2018, p. 267.

²²⁷ Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. Jurista Vārds, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.

²²⁸ Turpat.

²²⁹ Goudin P. (European Parliamentary Research Service). The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. European Added Value Unit, January 2016, p. 29.

²³⁰ Finck M. The Sharing economy and the EU. No: Davidson N. M., Finck M., Infranca J. J. (eds.) The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy. New York: Cambridge University Press, 2018, p. 268, Hatzopoulos V. The Collaborative Economy and EU Law. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 197.

nodokļu aprēķināšanā un iekasēšanā,²³¹ kā arī ieviesusi uzraudzības mehānismus, lai nodrošinātu, ka, piemēram, Amsterdamā dzīvojamās platības *Airbnb* platformā netiek izīrētas vairāk nekā 60 dienas gadā.²³² Taču attiecībā uz pakalpojumu kvalitāti, kur tiek izmantotas iekšējās novērtēšanas sistēmas, šādu kopregulācijas piemēru nav iespējams tāpēc, ka kvalitātes kritērijus ir grūtāk fiksēt, nekā atļauto telpu izīrēšanas dienu skaitu.

Kā nozīmīgs solis pašregulējuma problēmjaudājumu risināšanai ir minama Regula Nr. 2019/1150,²³³ ko autore jau iepriekš nosauca kā vienu no ES pasākumiem līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanai.²³⁴ Regula paredz starpniecības platformu lietošanas noteikumu izstrādes principus, noteikumus pakalpojumu sniegšanas ierobežošanai, apturēšanai un izbeigšanai, paredzot nepieciešamību sniegt šāda lēmuma pamatojumu, noteikumus par to, kā platforma nosaka pakalpojumu izkārtojumu un secību, publiskošanu. Pašregulējuma kontekstā īpaši nozīmīga ir prasība tiešsaistes starpniecības pakalpojumu sniedzējiem ieviest iekšēju sistēmu komerciālo lietotāju sūdzību izskatīšanai. Šiem noteikumiem būtu jārada lielāks caurspīgums, kā arī iespējas platformu lietotājiem vairāk ietekmēt un plānot savas darbības platformās, mazinot to gadījumu skaitu, kad darbība platformā tiek apgrūtināta vai apturēta pakalpojumu sniedzējam nezināmu iemeslu dēļ.²³⁵

Pārbaudot *Airbnb* un *Uber* lietošanas noteikumus, secināms, ka regulas prasības ir ņemtas vērā, proti, lietošanas noteikumos diezgan precīzi ir izskaidroti apstākļi, kuros platforma var ierobežot piekļuvi vai lietotājam to liegt pavisam, kā arī paredzēta *Airbnb* rīcības pārsūdzības kārtība.²³⁶ Tādā veidā ir ar nelielu ES iejaukšanos pašregulācija ir padarīta caurspīdīgāka un platformu lietotājiem paredzamāka. Savukārt iespēja pārsūdzēt platformas lēmumu par personas piekļuves platformai ierobežošanu mīkstina šīs sankcijas sekas un ietekmi uz personas piekļuvi pakalpojumu tirgum.

Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanas izaicinājumi nav saistīti tikai ar šā pakalpojumu sniegšanas modeļa īpatnībām, nepieciešamību atrast līdzsvaru starp risku mazināšanu vai novēršanu no vienas puses un šo pakalpojumu attīstībai labvēlīgas vides izveidošanu no otras puses, un pārāk atšķirīga dalībvalstu tiesiskā regulējuma novēršanu. Dalībvalstīm, īstenojot līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanas pasākumus, jāņem vērā arī ekonomiskās pamatbrīvības, jo šie pakalpojumi pārvietojās pāri dalībvalstu robežām. Pakalpojumu sniegšanas

²³¹ *Airbnb* In what areas is occupancy tax collection and remittance by Airbnb available? Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2509/in-what-areas-is-occupancy-tax-collection-and-remittance-by-airbnb-available> [last visited 25.08.2019.].

²³² Amsterdam and Airbnb announce new unique agreement. Dutch Daily News, December 1, 2016, available: <https://dutchdailynews.com/amsterdam-airbnb-announce-new-unique-agreement/> [last visited 25.08.2019.].

²³³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula Nr. 2019/1150 par taisnīguma un pārredzamības veicināšanu komerciālajiem lietotājiem paredzētos tiešsaistes starpniecības pakalpojumos (Dokuments attiecas uz EEZ). OV L 186, 11.07.2019., 57.-79. lpp.

²³⁴ Sk. šīs nodaļas 1.4.1. apakšsadaļu.

²³⁵ Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. Jurista Vārds, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.

²³⁶ *Airbnb* Terms of Service. Art. 13. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EU9> [last visited 30.01.2022.].

brīvība paredz dažādas garantijas pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem, kas dalībvalstīm ir jārespektē. Nākamajās nodaļās tuvāk tiks aplūkots, vai un kā pakalpojumu sniegšanas brīvība ir attiecināma uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un var ietekmēt šos pakalpojumus.

2. VISPĀRĪGĀS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBAS GARANTIJAS

Pakalpojumu sniegšanas brīvība ir viena no četrām ES ekonomiskajām pamatbrīvībām, kuras šobrīd veido ES iekšējā tirgus kodolu.²³⁷ Ievērojot to, ka šobrīd dzīvojam “pakalpojumu sabiedrībā”,²³⁸ kur pakalpojumi ieņem pirmo vietu starp pārējiem saimnieciskās darbības veidiem, veidojot divas trešdaļas no ES ekonomikas un ģenerējot 90 % no visām jaunajām darba vietām,²³⁹ pakalpojumu sniegšanas brīvība atzīstama par vienu no nozīmīgākajām ekonomiskajām pamatbrīvībām.

Pakalpojumu sniegšanas brīvība ir nostiprināta LESD 56.-62. pantā. Tās būtība ir liberalizēt pakalpojumu tirgu, aizliedzot dalībvalstīm noteikt ierobežojumus pakalpojumu brīvai aprītei ES ietvaros.²⁴⁰ Papildus tam pakalpojumu sniegšanas brīvība ir regulēta arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvā 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū (turpmāk – Pakalpojumu direktīva), kuras mērķis ir atvieglot pakalpojumu sniedzēju iespējas īstenot pakalpojumu brīvu aprīti,²⁴¹ proti, veicināt pakalpojumu tirgus liberalizāciju.²⁴² Šajā direktīvā definēti vairāki ar pakalpojumu sniegšanas brīvību saistīti termini, kā arī konkretizēti dalībvalstu pienākumi pakalpojumu sniegšanas brīvības nodrošināšanai, ietverot arī pienākumu atturēties no pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanas.²⁴³ Latvijā Pakalpojumu direktīvas prasības ir ieviestas ar Brīvas pakalpojumu sniegšanas likumu.²⁴⁴

Tā kā līdzdalības ekonomika balstās uz pakalpojumu sniegšanu, kā arī šie pakalpojumi var saturēt pārrobežu elementu (pakalpojumu sniedzēji un saņēmēji var būt no atšķirīgām ES dalībvalstīm), personām, kas iesaistās līdzdalības ekonomikā, jautājums par pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām ir aktuāls un nozīmīgs. Par to cita starpā liecina līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanā iesaistīto personu centieni iestāties pret dalībvalstu noteiktiem ierobežojumiem, atsaucoties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību.²⁴⁵

Pakalpojumu sniegšanas brīvības īstenošana ir saistīta ar dalībvalstu spēju savstarpēji uzticēties, ka tajā dalībvalstī, kurā ir reģistrēts pakalpojumu sniedzējs un viņš pamatā sniedz

²³⁷ Intervija ar K. Gailīti, Rīgā, 2017. gada 26. novembrī. Vijas Kalniņas personīgā arhīva materiāli.

²³⁸ Hatzopoulos V. *Regulating Services in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 2.

²³⁹ A services economy that works for Europeans. Pieejams: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_23 [aplūkots 20.02.2022.].

²⁴⁰ Blanke H. J., Mangiameli S. *Treaty on the Functioning of the European Union - A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89*. Cham: Springer Nature, 2021, p. 1159-1160.

²⁴¹ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū 1. panta 1. punktu.

²⁴² Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2016, p. 428.

²⁴³ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū 16. pantu.

²⁴⁴ Brīvas pakalpojumu sniegšanas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 62, 20.04.2010. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/208269-brivas-pakalpojumu-sniegšanas-likums>.

²⁴⁵ Sk., piemēram, EST 2017. gada 15. decembra spriedumu lietā C-434/15 *Elite Taxi*, 15. punktu.

pakalpojumus, tie tiek pietiekami regulēti, lai nodrošinātu augstu to kvalitāti (vai vismaz tādā līmenī, kāds atbilst tās dalībvalsts prasībām, kurā pakalpojums tiek sniegts).²⁴⁶ Tā kā līdzdalības ekonomikas pakalpojumi dalībvalstīs joprojām ir maz regulēti vai vispār nav regulēti, tas rada pamatu pieņēmumiem, ka līdzdalības ekonomikas riski (kas minēti šā darba 1.3.2. apakšsadaļā) ir nozīmīgi un pastāv liela iespējamība, ka tie varētu iestāties. Proti, dalībvalstīm ir objektīvs pamats neuzticēties, ka pakalpojuma sniedzēja reģistrācijas dalībvalstī tas būtu pietiekami regulēts un pakalpojuma saņēmējiem nebūtu nepieciešama papildus aizsardzība pakalpojumu saņemšanas dalībvalstī.

Šis nodaļas mērķis ir izvērtēt, vai un kādā apmērā līdzdalības ekonomikā iesaistītie dalībnieki var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām. Šim nolūkam nodaļā sniegts ieskats garantijās, kas izriet no pakalpojumu sniegšanas brīvības, noteiktas prasības, kādām pakalpojumu sniedzējam jāatbilst, lai varētu pretendēt uz pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām, kā arī vērtēta līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniedzēju atbilstība šīm prasībām. Savukārt pēc tam autore pārbaudījusi, vai līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, to sniedzēji un saņēmēji var klasificēties pakalpojumu sniegšanas brīvības aizsardzībai.

2.1. Pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas

LESD 56.-57. pantā ir nostiprināts īslaicīgas pakalpojumu sniegšanas brīvības princips, ja persona, kas sniedz pakalpojumus, ir reģistrēta vienā dalībvalstī, bet pakalpojumu saņēmējs – citā dalībvalstī. Minētie un arī turpmākie LESD panti ir diezgan lakoniski (to formulējums principā nav mainījies kopš Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līguma,²⁴⁷ proti, kopš 1957. gada), un nozīmīga loma pakalpojumu sniegšanas brīvības satura skaidrošanā un veidošanā ir bijusi EST.²⁴⁸ Papildus tam pakalpojumu sniegšanas brīvības satura noteikšanā būtiska ir Pakalpojumu direktīva. Tai, protams, ir savs noteikts tvērums un specifiski jautājumi, uz ko tā attiecināma, taču tā zināmā mērā ir arī EST judikatūras atziņu apkopojums,²⁴⁹ kas sniedz skaidrāku izpratni par pakalpojumu sniegšanas brīvību.

Papildus jāatzīmē, ka LESD un Pakalpojumu direktīva nav vienīgie ES tiesību akti, kas nosaka vai ietekmē pakalpojumu sniegšanas brīvību un tās saturu. Kā darbā tālāk tiks skaidrots, pakalpojumu sniegšanas brīvības atsevišķi aspekti var būt regulēti arī citos ES tiesību aktos, piemēram, kā tas ir attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem Direktīvā 2000/31. Tomēr LESD un Pakalpojumu direktīvas noteikumi ir vispārīgi un tāpēc attiecināmi uz plašāku pakalpojumu loku, kas

²⁴⁶ Davies G. Trust and mutual recognition in the Services Directive. Grām.: Lianos I., Odudu O. (eds.) *Regulating Trade in Services. Trust, Distrust and Economic Integration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 107.

²⁴⁷ Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. Rom, den 25. März 1957. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=LV> [aplūkots 05.02.2022.].

²⁴⁸ Blanke H. J., Mangiameli S. *Treaty on the Functioning of the European Union - A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89*. Cham: Springer Nature, 2021, p. 1159.

²⁴⁹ Hatzopoulos V. *Assessing the Services Directive (2006/123/EC)*. Cambridge Yearbook of European Legal Studies, Volume 10, 2008, pp. 215-261.

nozīmē, ka pakalpojumu sniegšanas brīvība plašākā izpratnē varētu aptvert arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumus.

2.1.1. No LESD izrietošās pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas

LESD 56. pants paredz, ka ES ir aizliegti pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumi to dalībvalstu pilsoņiem, kas veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī, bet sniedz pakalpojumus citas dalībvalsts personai. Pirmkārt, tas nozīmē tiesības personām pārvietoties pakalpojumu sniegšanas vai saņemšanas vajadzībām, tostarp iekļūt un uzturēties citā dalībvalstī šiem mērķiem.²⁵⁰ Šīs tiesības vairāk ir attiecināmas uz fiziskām personām, kuras faktiski veic pārvietošanos pār dalībvalstu robežām (tostarp arī juridisko personu pārstāvji, kas pārvietojas pakalpojumu sniegšana/saņemšanas vajadzībām). Taču arī pakalpojumu sniedzējiem – juridiskām personām – pakalpojumu sniegšanas vajadzībām ir svarīgi, lai to pārstāvji (fiziskas personas) vai klienti varētu pārvietoties pāri dalībvalstu robežām ES ietvaros. Otrkārt, pakalpojumu sniegšanas brīvība ietver tiesības piekļūt citas dalībvalsts pakalpojumu tirgum, kas ir būtiskākā un apjoma ziņā lielākā pakalpojumu sniegšanas brīvības garantiju daļa.²⁵¹ Šī pakalpojumu sniegšanas brīvības dimensija visbiežāk tiek aplūkota no citas perspektīvas – aizlieguma dalībvalstīm noteikt ierobežojumus personām no vienas dalībvalsts sniegt pakalpojumus citā dalībvalstī.²⁵² Citiem vārdiem varētu teikt, ka pakalpojumu sniegšanas brīvība garantē tiesības pāri robežai citā valstī veikt saimniecisko darbību uz tādiem pašiem noteikumiem, ko attiecīgā valsts paredz saviem pilsoņiem vai reģistrētajām juridiskajām personām.²⁵³

Dažādi dalībvalstu noteikti ierobežojumi pārrobežu pakalpojumu sniegšanai, līdzīgi kā tas ir attiecībā arī uz citām ekonomiskajām pamatbrīvībām, ir bijis galvenais šķērslis pakalpojumu sniegšanas brīvības īstenošanai. Tāpēc EST judikatūra, kā arī Pakalpojumu direktīva ir koncentrējusies uz dalībvalstu noteikto ierobežojumu izvērtēšanu un kritēriju noteikšanu, pēc kuriem novērtēt, kuri ierobežojumi ir pieļaujami un kuri – nē.

Pirmkārt, dalībvalstīm ir aizliegts noteikt diskriminējošus ierobežojumus, neatkarīgi no diskriminācijas izpausmes veida – tieša vai netieša diskriminācija.²⁵⁴ Otrkārt, LESD 56. panta formulējums par pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojošiem pasākumiem ir plašāks un

²⁵⁰ Kalmert M., Kellerbauer M., Tomkin J. (eds). Commentary on the EU: Treaties and the Charter of Fundamental Rights. New York: Oxford University Press, 2019, p. 716.

²⁵¹ Cuyvers A. Freedom of Establishment and the Freedom to Provide Services in the EU. Book: East African Community Law. Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects. B.V.: Brill/Nijhoff, 2017, p. 385.

²⁵² Sk., piemēram, Butkevičs J. V. Brīva personu un pakalpojumu kustība. Pakalpojumu sniegšanas brīvība. No Ievads Eiropas Savienības tiesībās (Tiesu prakse un komentāri). Otrais papildinātais izdevums. Aleho I., Buka A., Butkevičs J. u.c. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 301. lpp.

²⁵³ Breitenmoser S. unter Mitarbeit von Stefan P. Bühler. Praxis des Europarechts. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1996, S 410.

²⁵⁴ Šis aizliegums izriet no LESD 18. un 56. panta, kā arī nostiprināts Pakalpojumu direktīvas 16. panta 1. punkta "a" apakšpunkta.

attiecināms ne tikai uz gadījumiem, kad ierobežojumi ir diskriminējoši.²⁵⁵ Nediskriminējošu ierobežojumu aizliegums ir ar plašu tvērumu. Lietā C-76/90 *Säger* EST noteica, ka pakalpojumu sniegšanas brīvība paredz jebkādu ierobežojumu atcelšanu, pat ja tie ir piemērojami neatkarīgi no personas valstiskās piederības, ja šādi ierobežojumi aizliedz vai kā citādi kavē pakalpojumu sniegšanu citā dalībvalstī.²⁵⁶ EST savā judikatūrā par šādiem neatļautiem ierobežojumiem ir atzinusi prasības pēc tādu atļauju saņemšanas, kam nepieciešama īpaša profesionāla specializācija,²⁵⁷ liegumu sociālās apdrošināšanas iestādēm apmaksāt personas medicīniskos izdevumus par ārstēšanos citā dalībvalstī,²⁵⁸ ierobežojumus, kas pat neattiecas uz pašu pakalpojumu, bet gan uz pakalpojuma ofertes izteikšanu,²⁵⁹ jeb vispārīgāk, kas saistīti ar pakalpojuma sniegšanas veidu.

Aizliegums dalībvalstīm noteikt pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumus nav absolūts, un noteiktos apstākļos dalībvalstīm ir tiesības atkāpties no šā noteikuma. Jāatzīmē, ka šeit būtiska nozīme ir tam, kāds ir valsts noteiktā ierobežojuma raksturs – vai tas ir tieši vai netieši diskriminējošs vai nediskriminējošs.²⁶⁰ Taču, neatkarīgi no ierobežojuma rakstura, tam jebkurā gadījumā būs jāiztur samērīguma tests.²⁶¹

Attaisnojumi dalībvalstu noteiktiem pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem tiek dalīti rakstītos un nerakstītos. Rakstītie attaisnojumi ir attaisnojumi, kas ir “ierakstīti” LESD 52. panta 1. punktā²⁶² – sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai sabiedrības veselības aizsardzības intereses. Minētās intereses var attaisnot pat diskriminējošus dalībvalstu noteiktus ierobežojumus, taču dalībvalstu izvēlētajiem pasākumiem ir jābūt samērīgiem un tie nedrīkst būt pretēji pamattiesībām un citiem ES tiesību aktiem.²⁶³

Ierobežojošo pasākumu samērīgumu izvērtē pēc četriem kritērijiem: 1) vai leģitīmais mērķis ir kāds no LESD 52. pantā nosauktajiem mērķiem, 2) vai dalībvalsts noteiktais pasākums ir piemērots šā mērķa sasniegšanai, 3) vai šis pasākums ir nepieciešams mērķa sasniegšanai (vai mērķi nav iespējams sasniegt, izmantojot citu līdzekli, kas preču brīvu apriti ierobežotu mazākā mērā) un 4) vai ierobežojošais pasākums nav tāds, kas aizskar pakalpojumu sniegšanas brīvības būtību,²⁶⁴ proti, vai

²⁵⁵ Sk. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 1974. gada 3. decembra spriedumu lietā 33/74 *Van Binsbergen*, 8., 10. un 11. punktu.

²⁵⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 1991. gada 25. jūlija spriedumu lietā C-76/90 *Säger*, 12. punkts.

²⁵⁷ Turpat.

²⁵⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 1998. gada 28. aprīļa spriedums lietā C-158/96 *Kohll*.

²⁵⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 1995. gada 10. maija spriedums lietā C-384/93 *Alpine Investments*, 19. punkts.

²⁶⁰ Schewe Ch. zin. red. Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 301. lpp., Torino R. (ed.) Introduction to European Union internal market law. Rome: Roma Tre-Press, 2017, pp. 116.-118.

²⁶¹ Schmitz T. EC Internal Market Law. Diagram 6. The freedom to provide services. Available: http://home.lu.lv/~tschmit1/Downloads/Schmitz_EC-IntML_diagram6.pdf [last visited 29.07.2021].

²⁶² Saskaņā ar LESD 62. pantu attiecīgie attaisnojumi ir attiecināmi arī uz pakalpojumu sniegšanas brīvību.

²⁶³ Schmitz T. EC Internal Market Law. Diagram 6. The freedom to provide services. Available: http://home.lu.lv/~tschmit1/Downloads/Schmitz_EC-IntML_diagram6.pdf [last visited 29.07.2021].

²⁶⁴ Sk., piemēram, Schmitz T. Kāzusi un mācību materiāli Eiropas Savienības tiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 208. lpp.

ekonomiskās pamatbrīvības nav aizskartas to pamatos.²⁶⁵ Taču nebūs pietiekami, ja dalībvalsts noteiktais ierobežojošais pasākums izpildīs tikai samērīguma testu – ierobežojums nedrīkst pārkāpt pamattiesības,²⁶⁶ kā arī tam ir jāatbilst ES primārajiem un sekundārajiem tiesību aktiem. Attiecībā uz pakalpojumu sniegšanas brīvību tas nozīmē, ka īpaša uzmanība jāpievērš ES tiesību aktiem, kas piemērojami pakalpojumiem vai atsevišķu pakalpojumu veidiem kā, piemēram, Pakalpojumu direktīvai vai Direktīvai 2000/31. Tā, piemēram, Pakalpojumu direktīvas 16. panta 2. punktā ir uzskaitīti aizliegtie pasākumi kā pieprasīt pakalpojumu sniedzējam izveidot uzņēmumu tās dalībvalsts teritorijā, kur tiek sniegti pakalpojumi, pieprasīt pakalpojumu sniedzējam noteikta veida vai formas infrastruktūru u.c.

Nerakstītie attaisnojumi pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai ir būtiskas sabiedrības intereses (angļu val. – *overriding requirements relating to the public interest*), kas nav kādas no LESD 52. pantā nosauktajām interesēm.²⁶⁷ Būtisku sabiedrības interešu jēdziens ir papildāms ar saturu. EST judikatūrā par šādām būtiskām sabiedrības interesēm ir atzīti profesionālie noteikumi, lai pasargātu pakalpojumu saņēmējus,²⁶⁸ intelektuālā īpašuma aizsardzība,²⁶⁹ darbinieku aizsardzība,²⁷⁰ patērētāju aizsardzība,²⁷¹ nacionālā vēstures un mākslas mantojuma saglabāšana,²⁷² kultūras politika,²⁷³ valsts mākslas un kultūras mantojums visplašākajā izpratnē.²⁷⁴ Kā minēts iepriekš, šis saraksts nav izsmelošs, un EST vairākās lietās ir nosaukusi attaisnojumus, kas saistīti gan ar tirgus ārējām sekām (gadījumos, kur darījuma ietvaros netiek ievērotas kādas personas intereses un šai personai nav iespēju izvēlēties), gan pilsoniskajām brīvībām, sociālām un kultūras norisēm, sabiedriskās kārtības nodrošināšanu.²⁷⁵ Jāatzīmē, ka EST judikatūras secinājumi par jēdzienu “būtiskas sabiedrības intereses” ir apkopoti Pakalpojumu direktīvas 4. panta 8. punktā, taču arī šajā normā ietvertais uzskaitījums nav izsmelošs un var tikt papildināts.

²⁶⁵ Ehlers D. (eds.) *Europaishe Grundrechte un Grundfreiheiten*. 4. Auflage. Berlin: De Gruyter Recht, 2014, S. 307.

²⁶⁶ Sk. Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2004. gada 14. oktobra spriedumu lietā C-36/02 *Omega*, 33. punkts.

²⁶⁷ Haratsch A., Koenig C., Pechstein M. *Europarecht*. 9. Auflage. Tübingen: Mohr Siedbeck, 2014, S. 469. Sk. arī Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2000. gada 3. oktobra spriedumu lietā C-58/98 *Corsten*, 35. punkts.

²⁶⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 1996. gada 12. decembra spriedums lietā C-3/95 *Reisebüro Broede/Sandker*, 38. punkts.

²⁶⁹ EST 2011. gada 4. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-403/08 un C-429/08 *Football Association Premier League u.c.*, 94. punkts.

²⁷⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2007. gada 18. decembra spriedums lietā C-341/05 *Laval un Partneri*, 10. punkts.

²⁷¹ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-180/89 *Komisija/Itālija*, 20. punkts.

²⁷² Turpat.

²⁷³ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 1991. gada 25. jūlija spriedums lietā C-288/89 *Gouda*, 22.-23. punkts.

²⁷⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-154/89 *Komisija/Francija*, 17. punkts, Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-198/89 *Komisija/Grieķija*, 21. punkts.

²⁷⁵ Chalmers D., Davies G., Monti G. *European Union Law. Text and Materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, p. 744-753.

Nerakstītie attaisnojumi nedarbosies situācijās, kad dalībvalsts noteiktais ierobežojums ir tieši diskriminējošs, bet būs pieļaujami situācijās, kad šādi ierobežojumi ir netieši diskriminējoši vai nediskriminējoši. Savukārt, lai nerakstītos attaisnojumus varētu izmantot dalībvalsts noteikta ierobežojuma attaisnošanai, tieši tāpat, kā tas ir ar rakstītajiem attaisnojumiem, ierobežojumam ir jāiztur samērīguma tests, kā arī tiem jāatbilst pamattiesībām un ES tiesību aktiem.²⁷⁶

Vērtējot priekšrocības, kas izriet no LESD nostiprinātās pakalpojumu sniegšanas brīvības, pirmkārt, ir svarīgi paturēt prātā, ka, neskatoties uz LESD 56. panta formulējumu, tās nav attiecināmas tikai uz pakalpojumu sniedzējiem, bet arī uz pakalpojumu saņēmējiem.²⁷⁷ Tas ir arī loģiski, jo pakalpojumu sniegšana nav vienpusēja un pakalpojumu brīvības garantiju attiecināšana tikai uz pakalpojumu sniedzējiem nozīmētu to, ka dalībvalstis faktiski varētu ierobežot šo brīvību, nosakot ierobežojumus pakalpojumu saņēmējiem piekļūt noteiktiem pakalpojumiem.²⁷⁸ Otrkārt, pakalpojumu sniegšanas brīvības un citu ekonomisko pamatbrīvību kontekstā ir pierasts runāt drīzāk par dalībvalstu noteiktiem ierobežojumiem un to pieļaujamību, tomēr no pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju puses tie drīzāk ir dalībvalstu rīcības brīvības ierobežojumi, kas pakalpojumu tirgū iesaistītās personas pasargā no neatbilstošām, nesamērīgām un pakalpojumu apriti apgrūtinošām prasībām un ierobežojumiem. Tādējādi var uzskatīt, ka pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem pakalpojumu sniegšanas brīvība nodrošina to, ka, saņemot vai sniedzot pakalpojumus citā dalībvalstī, tiem netiks piemērotas prasības, kas šādu pakalpojumu sniegšanai vai saņemšanai netiek paredzētas šo personu mītnes vai reģistrācijas valstī. Bet gadījumā, ja šādas papildu prasības vai ierobežojumi būs noteikti, tiem būs jāatbilst stingriem samērīguma kritērijiem (dalībvalstīm noteikta ļoti augsta latiņa šādu ierobežojumu pamatošanai).

2.1.2. No Pakalpojumu direktīvas izrietošās garantijas

Pakalpojumu direktīva ir mēģinājums izveidot vienotu pakalpojumu tirgu, nosakot skaidrus un tālejošus pakalpojumu sniegšanas brīvības noteikumus.²⁷⁹ Šā mērķa sasniegšanai direktīva vērsta uz pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju tiesību nostiprināšanu un dalībvalstu rīcības ierobežošanu, ko

²⁷⁶ Grām.: Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Schewe Ch. zin. red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 304. lpp.

²⁷⁷ Kalmert M., Kellerbauer M., Tomkin J. (eds). Commentary on the EU: Treaties and the Charter of Fundamental Rights. New York: Oxford University Press, 2019, p. 707., Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Forth edition. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 368.

²⁷⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1984. gada 31. janvāra spriedums apvienotajās lietās 286/82 un 26/83 *Luisi and Carbone v. Ministero del Tesoro*; Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1989. gada 2. februāra spriedums lietā 186/87 *Ian William Cowan v. Tresor public*; Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 4. oktobra spriedums lietā C-159/90 *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v. Stephen Grogan and others*.

²⁷⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīva 2006/123 par pakalpojumiem iekšējā tirgū 1. pants. Oficiālais Vēstnesis L 376/36, 27.12.2006.

mēģināts sasniegt ar lielāku caurspīdīgumu un paaugstinātu saziņu starp dalībvalstu iestādēm un ES institūcijām.²⁸⁰

Pakalpojumu direktīva ir sekundārais ES tiesību akts, kas ir pieņemts direktīvas, nevis regulas formā, tāpēc tā nav tieši piemērojama un tikai uzliek dalībvalstīm saistības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu.²⁸¹ Tādējādi personas, ja nepastāv nekādi izņēmuma apstākļi,²⁸² var atsaukties tikai uz dalībvalstu nacionālajiem tiesību aktiem, ar kuriem pārņemtas Pakalpojumu direktīvas prasības. Atbilstoši Pakalpojumu direktīvas 44. panta 1. punktam tās transponēšana dalībvalstīm bija jāveic līdz 2009. gada 28. decembrim. Visas ES dalībvalstis, izņemot Horvātiju, Pakalpojumu direktīvas prasības bija pārņēmušas līdz 2009. gada 27. decembrim.²⁸³ Horvātija Pakalpojumu direktīvas prasības pārņēma 2013. gada 1. jūlijā. Neskatoties uz Pakalpojumu direktīvas kā akta veidu, tā pati par sevi tomēr ir būtisks ES tiesību pakalpojumu sniegšanas brīvības jomā harmonizācijas akts un tieši no Pakalpojumu direktīvā iekļautajām prasībām ir vadījušās dalībvalstis, nacionālajos normatīvajos aktos nostiprinot pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas. Līdz ar to autores ieskatā šā darba vajadzībām ir pamatoti runāt par garantijām, kas primāri tomēr nostiprinātas Pakalpojumu direktīvā un kuras visās ES dalībvalstīs būtu jāsaprot vienādi atbilstoši vienotai ES tiesību interpretācijai un izpratnei. Vienlaikus autore vērs uzmanību, ka vietās, kur darbā tiek runāts par personu tiesībām atsaukties vai paļauties uz Pakalpojumu direktīvā noteiktajām pakalpojumu sniegšanas garantijām, tas nav domāts tādā ziņā, ka personas varētu atsaukties tieši uz Pakalpojumu direktīvu tiesību aizskāruma gadījumā, bet gan, ka šīs personas primāri var atsaukties uz nacionālajiem normatīvajiem aktiem, kuros pārņemtas attiecīgās Pakalpojumu direktīvas prasības. Uzsverams arī tas, ka šādu pieeju vērtēt Pakalpojumu direktīvas noteikumus, nevis dalībvalstu noteikumus, ar ko pārņemtas direktīvas prasības, ir izmantojuši arī citi tiesību zinātnieki, kuri pētījuši līdzdalības ekonomikas pakalpojumu tiesisko regulējumu.²⁸⁴

Neskatoties uz nosaukumu, Pakalpojumu direktīva nav tikai LESD 56. pantā noteiktā pakalpojumu sniegšanas brīvības regulējuma detalizētāks izklāsts. Kā nozīmīgs priekšnoteikums pakalpojumu sniegšanas brīvībai šajā direktīvā papildus atsevišķi ir regulēta pakalpojumu sniedzēju brīvība veikt uzņēmējdarbību (Pakalpojumu direktīvas III nodaļa), kas LESD 49.-55. pantā ir regulēta

²⁸⁰ Davies G. Trust and mutual recognition in the Services Directive. Grām.: Lianos I., Odudu O. (eds.) *Regulating Trade in Services. Trust, Distrust and Economic Integration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 101.

²⁸¹ Sk. LESD 288. pantu.

²⁸² Gailītis K., Markus K. 6. § Eiropas Savienības tiesību avoti. Grām: Gailītis K., Buka A., Schewe C. (zin. red.) *Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 231.-249. lpp.

²⁸³ National transposition measures communicated by the Member States concerning: Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/NIM/?uri=celex:32006L0123> [last visited 29.07.2021].

²⁸⁴ Sk., piemēram, Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 33-41, Inglese M. *Regulating the Collaborative Economy in the European Union Digital Single Market*. Cham: Springer Nature Switzerland AG, 2019, p. 52-53.

kā atsevišķa ekonomiskā pamatbrīvība, kā arī direktīvas aptverto pakalpojumu loks atsevišķos aspektos atšķiras no pakalpojumiem, ko aptver LESD. LESD 57. pantā ietvertais pakalpojumu saraksts Pakalpojumu direktīvā ir izvērsts plašāks, apstiprinot, ka ES tiesību izpratnē pakalpojumi ir arī biznesa pakalpojumi kā vadības konsultācijas, sertificēšana, testēšana, telpu pārvaldība, reklāma, personāla atlases pakalpojumi un komercaģentu pakalpojumi, biznesa un patērētāju pakalpojumi kā juridiskās vai finanšu konsultācijas, nekustamā īpašuma pakalpojumi, būvniecība, automašīnu noma, ceļojumu aģentūru pakalpojumi, kā arī patērētāju pakalpojumi, kā tūrisma pakalpojumi, atpūtas pakalpojumi, sporta pakalpojumi, kā arī saimniecības atbalsta pakalpojumi.²⁸⁵ Taču no Pakalpojumu direktīvas piemērošanas izslēgto pakalpojumu saraksts, kas ir noteikts tās 2. panta 2. un 3. punktā, ir diezgan garš un plašs, tostarp ietverot privātus drošības pakalpojumus, azartspēļu darbību, elektronisko komunikāciju pakalpojumus, dažādus finanšu pakalpojumus. Salīdzinājumam LESD 58. pants pakalpojumu sniegšanas brīvības attiecināšanu ierobežo tikai attiecībā uz transporta jomu un banku un apdrošināšanas pakalpojumiem.

2.1.2.1. Pakalpojumu sniedzēju brīvība veikt uzņēmējdarbību

Lai arī Pakalpojumu direktīvā ietvertie noteikumi par pakalpojumu sniedzēju brīvību veikt uzņēmējdarbību faktiski ir no pakalpojumu sniegšanas brīvības nodalīta atsevišķa ekonomiskā pamatbrīvība, veids, kādā dalībvalstis to īsteno attiecībā uz pakalpojumu sniedzējiem, var ietekmēt pakalpojumu sniegšanas iespējas citā dalībvalstī, un attiecīgie Pakalpojumu direktīvā ietvertie noteikumi uzskatāmi par tādiem, kas paredz papildus garantijas pakalpojumu sniedzējiem. Vienīgi tā ir daudz plašāka pakalpojumu aizsardzības izpratne, nekā to paredz pakalpojumu aizsardzības brīvība LESD 56. panta izpratnē, kas attiecināma tikai uz īslaicīgu pārrobežu pakalpojumu sniegšanu. Autores ieskatā uzņēmējdarbības brīvības iekļaušana Pakalpojumu direktīvā bija vienīgais veids, kā direktīvā nostiprināt arī garantijas, kas attiecas uz pakalpojumu sniedzējiem, kuri pakalpojumus citās dalībvalstīs sniedz pastāvīgi, nevis īslaicīgi un attiecīgā iemesla dēļ netiek aptverti ar LESD 56. pantā noteikto pakalpojumu sniegšanas brīvību.

Pakalpojumu direktīvas III nodaļā ir mēģināts kodificēt EST judikatūru jautājumā par pakalpojumu sniedzēju tiesībām veikt uzņēmējdarbību citā dalībvalstī, aptverot situācijas, kad pakalpojuma sniedzējs vēlas nostiprināt savu juridisko statusu attiecīgajā dalībvalstī un nodrošināt pakalpojumus kā jauns uzņēmums (ar patstāvīgu reģistrāciju šajā valstī) vai kā filiāle vai aģentūra. Šajā kontekstā Pakalpojumu direktīva paredz noteikumus par atļauju pieprasīšanu šādiem pakalpojumu sniedzējiem pirms pakalpojumu sniegšanas uzsākšanas (Pakalpojumu direktīvas III

²⁸⁵ Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 428.

nodaļas 1. iedaļa), kā arī par dažāda rakstura priekšnoteikumu izvirzīšanu pakalpojumu sniedzējam (Pakalpojumu direktīvas III nodaļas 2. iedaļa).

Pakalpojumu direktīva principā aizliedz dalībvalstīm pieprasīt pakalpojumu sniedzējam autorizēšanos, akreditāciju, licenci vai reģistrēšanos pirms pakalpojumu sniegšanas uzsākšanas, taču atsevišķos Pakalpojumu direktīvas 9. pantā noteiktos gadījumos šādu atļauju pieprasīšana ir pieļaujama. Proti, tas atļauts tikai gadījumos, kad šāda atļauju sistēma nav diskriminējoša pret attiecīgo pakalpojumu sniedzēju, nepieciešamība pēc atļauju sistēmas ir pamatota ar sevišķi svarīgu iemeslu saistībā ar sabiedrības interesēm, kā arī izvirzīto mērķi nevar sasniegt ar mazāk ierobežojošu pasākumu palīdzību. Šie sevišķi svarīgie iemesli, kas var attaisnot atļauju sistēmas piemērošanu, ar atsauci uz EST judikatūru ir uzskaitīti Pakalpojumu direktīvas 4. panta 8. punktā. Šie iemesli faktiski ir nerakstītie attaisnojumi, kas, izpildoties samērīguma testam, var kalpot par pamatu ekonomisko pamatbrīvību ierobežošanai.²⁸⁶

Papildus tam, ka dalībvalstīm ir ierobežotas tiesības piemērot atļauju sistēmu pakalpojumu sniedzējiem, kas vēlas uzsākt saimniecisko darbību citā dalībvalstī, Pakalpojumu direktīvas 10. pantā ir paredzēti noteikumi, kas dalībvalstīm ir jāievēro, izvērtējot jautājumu par to, vai atļauja ir piešķirama, lai novērstu to, ka dalībvalstu iestādes savas izvērtēšanas tiesības īsteno patvaļīgi. Šie kritēriji ir nediskriminējoši, skaidri un nepārprotami, objektīvi, iepriekš publiskoti, pārredzami un pieejami.²⁸⁷ Jāatzīmē, ka šie kritēriji arī nav tādi, kas pirmo reizi parādās Pakalpojumu direktīvā, bet to aizmetņi ir meklējami EST judikatūrā.²⁸⁸ Savukārt Pakalpojumu direktīvas 13. pantā ir noteiktas prasības atļauju piešķiršanas procedūrai, lai nodrošinātu paredzamu, skaidru, objektīvu un taisnīgu procesu.

Saistībā ar brīvību veikt uzņēmējdarbību Pakalpojumu direktīvas 14. pantā ir iekļauts saraksts ar faktoriem, ko dalībvalstis nekādos apstākļos nedrīkst noteikt kā priekšnoteikumu pakalpojumu sniegšanai attiecīgās dalībvalsts teritorijā. Šie faktori ietver prasības par noteiktu valstspiederību pakalpojuma sniedzējam, tā darbaspēkam, kapitāldaļu turētājiem vai uzņēmuma vadībai, prasības par reģistrēšanos vairāk nekā vienā dalībvalstī vai reģistrēšanos profesionālā organizācijās vairāk nekā vienā dalībvalstī. Savukārt Pakalpojumu direktīvas 15. panta 2. punktā ietverts vēl viens saraksts ar prasībām, kuras dalībvalstis var izvirzīt kā nosacījumus pakalpojumu sniegšanai attiecīgās dalībvalsts teritorijā tikai gadījumā, ja tās ir nediskriminējošas, nepieciešamas un samērīgas.²⁸⁹ Šajā sarakstā ir tādas prasības, kā pakalpojumu sniedzēja pienākums izvēlēties konkrētu juridisku formu, prasības par

²⁸⁶ Sk. arī šā darba 2.1.1. apakšsadaļu.

²⁸⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīva 2006/123 par pakalpojumiem iekšējā tirgū 10. panta 2. punkts. Oficiālais Vēstnesis L 376/36, 27.12.2006.

²⁸⁸ Sk., piemēram, Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2004. gada 5. februāra spriedumu lietā C-95/01 *Greenham and Abel*, Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2001. gada 12. jūlija spriedumu lietā C-157/99 *Smits and Peerbooms*, Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2000. gada 14. marta spriedumu lietā C-54/99 *Église de scientologie*.

²⁸⁹ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīva 2006/123 par pakalpojumiem iekšējā tirgū 15. panta 3. punkts. Oficiālais Vēstnesis L 376/36, 27.12.2006.

minimālo darbinieku skaitu, fiksēti minimālie vai maksimālie tarifi, kas jāievēro pakalpojumu sniedzējam u.c.

Lai arī minētie pasākumi – ierobežojumi piemērot pakalpojumu sniedzējiem, kas citā dalībvalstī vēlas sniegt pakalpojumus, atļauju sistēmu, prasības atļauju sistēmai, ja tāda tiek piemērota, un noteikumiem, kādas prasības un kādos apstākļos drīkst izvirzīt pakalpojumu sniedzējiem pirms tie uzsāk sniegt pakalpojumus attiecīgajā dalībvalstī, – ir uzskatāmi par uzņēmējdarbības brīvības stiprināšanu, nenoliedzami tie var stiprināt arī pakalpojumu sniegšanas brīvību, izslēdzot dalībvalstu mēģinājumus pakalpojumu sniegšanu ietekmēt ar noteikumiem, kas ierobežo pakalpojuma sniedzēja iespējas uzsākt un pastāvīgi sniegt pakalpojumus citā dalībvalstī. Tāpēc pakalpojumu sniegšanas brīvības kontekstā ir nepieciešams pieminēt arī šos Pakalpojumu direktīvā ietvertos noteikumus. Kaut arī pakalpojumu sniegšanas brīvība saskaņā ar LESD 56. panta izpratni attiecas uz gadījumiem, kad pakalpojumi citā dalībvalstī tiek saņemti vai sniegti, ir ar īslaicīgu raksturu, pakalpojumu tirgu veido arī pakalpojumi, kuru sniegšanai vienas dalībvalsts pakalpojumu sniedzēji izveido struktūras citās dalībvalstīs pastāvīgai pakalpojumu sniegšanai šīs dalībvalsts teritorijā. Tādā ziņā arī Pakalpojumu direktīvas aptvertā sfēra ir plašāka, nekā LESD 56. panta piemērošanas joma.

2.1.2.2. *Pakalpojumu sniegšanas brīvība*

Pakalpojumu sniegšanas brīvībai tās klasiskā izpratnē ir veltīta Pakalpojumu direktīvas IV nodaļa, atsevišķās iedaļās izdalot pakalpojumu sniegšanas brīvības noteikumus, kas attiecināmi uz pakalpojumu sniedzējiem (1. iedaļa), un pakalpojumu saņēmēju tiesības (2. iedaļa), vēlreiz uzsverot to, ka pakalpojumu sniegšanas brīvība attiecas uz visiem pakalpojumu tirgus dalībniekiem.

Pakalpojumu direktīvas 16. panta 1. punktā, balsoties uz EST judikatūras atziņām, ir izklāstīts pakalpojumu sniegšanas brīvības saturs, paredzot dalībvalstīm pienākumu nelikt šķēršļus pakalpojumu sniedzējiem sniegt pakalpojumus dalībvalstī, kas nav valsts, kurā tie veic uzņēmējdarbību, kā arī nodrošināt brīvu piekļuvi pakalpojumu darbībai un veikt pakalpojumu darbību. Tālāk šajā pašā punktā uzskaitīti kritēriji, kas dalībvalstīm jāievēro, ja tās vēlas noteikt prasības pakalpojumu darbības piekļuves ierobežojumus – nediskriminēšana, nepieciešamība un samērīgums –, paskaidrojot, ko katra no šīm prasībām nozīmē. Jāatgādina, ka šie principi nav nekas jauns – jau pirms Pakalpojumu direktīvas pieņemšanas tie bija nostiprināti EST judikatūrā.²⁹⁰

Pakalpojumu direktīvas 16. panta 2. punktā ir uzskaitīti septiņi ierobežojumi, ko dalībvalstīm ir aizliegts izmantot pakalpojumu sniedzēja pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai, ieskaitot pienākuma noteikšanu pakalpojumu sniedzējam izveidot uzņēmumu dalībvalstī, kurā viņš vēlas

²⁹⁰ Davies G. Trust and Mutual Recognition in the Services Directive. No: Lianos I., Odudu O. (eds.) *Regulating Trade in Services in the EU and the WTO. Trust, Distrust and Economic Integration*. Cambridge University Press, 2012, p. 111.

sniegt pakalpojumus, pienākumu saņemt atļauju no dalībvalsts kompetentajām iestādēm, aizliegumu pakalpojumu sniedzējam izveidot noteikta veida vai formas infrastruktūru dalībvalsts teritorijā, kas nepieciešama attiecīgo pakalpojumu sniegšanai citas dalībvalsts teritorijā. No šiem dalībvalstīm noteiktajiem ierobežojumiem ir iespējams atkāpties Pakalpojumu direktīvas 17. un 18. pantā noteiktajos gadījumos, kas tiks aplūkoti tālāk, kā arī sabiedrības interešu nodrošināšanai. Tomēr praksē dalībvalstīm varētu būt grūti attaisnot kādu no Pakalpojumu direktīvas 16. panta 2. punktā noteiktajiem pasākumiem.²⁹¹

Pakalpojumu direktīvas 16. panta 3. punktā ir paredzētas dalībvalstu tiesības piemērot prasības un ierobežojumus pakalpojumu sniegšanai gadījumā, ja pakalpojuma sniedzējs pārceļas uz citu dalībvalsti, taču tādā gadījumā šādiem ierobežojumiem jābūt pamatotiem ar sabiedriskās kārtības, valsts drošības, veselības aizsardzības vai vides aizsardzības iemesliem (kas ir rakstīti attaisnojumi saskaņā ar LESD 52. panta 1. punktu, papildus pievienojot vides aizsardzības intereses).

Papildus minētajām atkāpēm no pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem dalībvalstīm, Pakalpojumu direktīvas 17. un 18. pantā noteikti gadījumi, kad dalībvalstis var atkāpties no 16. panta noteikumiem. Pakalpojumu direktīvas 17. pantā uzskaitīti 15 gadījumi, kad 16. pants nav piemērojams, un šie gadījumi pārsvarā ir tādi, kuros jau pastāv ES tiesiskais regulējums, piemēram, pasta nozarē, datu apstrādē, advokātu pakalpojumu nozarē. Savukārt Pakalpojumu direktīvas 18. pantā paredzētas dalībvalstu tiesības veikt pasākumus pakalpojumu drošuma nodrošināšanai. Jāuzsver, ka tas gan ir pieļaujams tikai ārkārtas apstākļos (18. panta 1. punkts) un, ja pirms tam ir veikta savstarpējās palīdzības procedūra, kas noteikta Pakalpojumu direktīvas 35. pantā, kā arī ievēroti šādi nosacījumi: 1) attiecīgās valsts noteikumiem, saskaņā ar kuriem pasākums ir veikts, nav piemērota ES saskaņošana pakalpojumu drošības jomā, 2) pasākumi nodrošina augstāku pakalpojumu saņēmēja aizsardzības līmeni, nekā izcelsmes dalībvalsts veikts pasākums, 3) izcelsmes dalībvalsts nav veikusi nekādus pasākumus vai veikusi nepietiekamus pasākumus, salīdzinot ar Pakalpojumu direktīvas 35. panta 2. punktā noteiktajiem, un 4) pasākumi ir samērīgi. Juridiskajā literatūrā gan ir atzīts, ka praksē dalībvalstij varētu būt grūti izpildīt šīs prasības un attaisnot pakalpojumu brīvības ierobežojumus ar mērķi nodrošināt pakalpojumu drošības prasību ievērošanu.²⁹²

2.1.2.3. *Garantijas pakalpojumu saņēmējiem*

Lai arī praksē par pakalpojumu sniegšanas brīvību no pakalpojumu saņēmēju perspektīvas tiek runāts salīdzinoši maz, tā ir būtiska pakalpojumu sniegšanas brīvības dimensija, un Pakalpojumu

²⁹¹ Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 441.

²⁹² Ibid., p. 442.

direktīvas noteikumi to apstiprina. Pakalpojumu direktīvas 19. pantā ir noteikts aizliegums dalībvalstīm noteikt prasības pakalpojumu saņēmējiem, kuras ierobežo pakalpojuma saņemšanu no pakalpojumu sniedzēja, kas veic uzņēmējdarbību citā dalībvalstī. Kā īpaši nepieļaujams pasākums šajā normā noteikts pienākums iegūt kompetento iestāžu atļauju vai pienākums iesniegt tām deklarāciju par saņemto pakalpojumu, kā arī diskriminējoši ierobežojumi attiecībā uz finansiāla atbalsta piešķiršanu sakarā ar to, ka pakalpojumu sniedzējs veic uzņēmējdarbību citā dalībvalstī, vai sakarā ar pakalpojuma sniegšanas vietu.

Ja Pakalpojumu direktīvas 19. pants ir adresēts dalībvalstīm, no kurām nāk pakalpojumu saņēmējs, tad direktīvas 20. pants ir vērsts uz dalībvalstīm, kurās atrodas un pakalpojumus sniedz pakalpojumu sniedzējs. Šis pants paredz aizliegumu piemērot uz valstspiederības vai dzīvesvietas pamata noteiktas diskriminējošas prasības pakalpojumu saņēmējiem no citām dalībvalstīm, kā arī pienākumu dalībvalstīm kontrolēt to, lai vispārīgi nosacījumi piekļuvei pakalpojumam, kurus pakalpojumu sniedzējs ir darījis pieejamus plašai sabiedrībai, neietver diskriminējošus noteikumus, kas saistīti ar pakalpojumu saņēmēja valstspiederību vai dzīvesvietu. Tomēr atšķirīgus piekļuves nosacījumus var paredzēt, ja šādas atšķirības tieši attaisno objektīvi kritēriji, piemēram, ja pakalpojuma sniegšanai nepieciešams veikt pasta sūtījumus uz citu dalībvalsti.²⁹³

Pēdējā uz pakalpojumu saņēmējiem attiecināmā Pakalpojumu direktīvas 21. panta mērķis ir veicināt pakalpojumu saņemšanu citās dalībvalstīs, uzliekot dalībvalstīm pienākumu pakalpojumu sniedzējiem, kas dzīvo attiecīgajā dalībvalstī, nodrošināt informāciju par prasībām, kas piemērojamas piekļuvei pakalpojumiem citās dalībvalstīs, par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas pakalpojumu saņēmējiem pieejami strīda gadījumā starp pakalpojuma sniedzēju un pakalpojumu saņēmēju, kā arī kontaktinformāciju institūcijām, kurās pakalpojumu saņēmēji var saņemt praktisku palīdzību.

2.1.2.4. Pakalpojumu kvalitātes prasības

Nozīmīga ir Pakalpojumu direktīvas V nodaļa, kas paredz noteikumus pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanai, tomēr, ievērojot to, ka šī direktīva ir attiecināma uz ļoti plašu pakalpojumu loku, kvalitātes noteikumi ir ļoti vispārīgi, pārsvarā koncentrējoties uz informācijas pieejamības noteikumiem (sk. 22. pantu), kam būtu jāveicina pakalpojumu saņēmēju uzticēšanās pakalpojumu sniedzējiem no citām dalībvalstīm. Uz uzticības stiprināšanu ir vērsts arī Pakalpojumu direktīvas 23. pants, kas paredz profesionālās atbildības apdrošināšanas un garantijas noteikums, paredzot dalībvalstīm tiesības prasīt, lai pakalpojumu sniedzēji, kuru sniegtie pakalpojumi var radīt īpašu risku pakalpojumu saņēmēju, trešo personu veselībai vai drošībai, apdrošina savu profesionālo atbildību.

²⁹³ Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 442.

Pakalpojumu direktīvas 24. un 25. pants, lai arī atrodas nodaļā par pakalpojumu kvalitāti, principā satur papildus noteikumus, kas ierobežo dalībvalstu iespējas noteikt ierobežojumus pakalpojumu sniedzējiem. Pirmkārt, Pakalpojumu direktīvas 24. pantā dalībvalstīm noteikts pienākums atcelt visus reglamentēto profesiju sniegtu komerciālo paziņojumu aizliegumus, paredzot gan, ka šādiem paziņojumiem jāatbilst profesionālajiem noteikumiem un ES tiesību aktiem. Otrkārt, Pakalpojumu direktīvas 25. pantā noteikts aizliegums dalībvalstīm ierobežot pakalpojumu sniedzēju darbības daudzveidību, uzliekot par pienākumu veikt tikai vienu konkrētu darbību vai ierobežojot darbību apvienošanu vai veikšanu partnerībā ar citām darbībām. Šajā pantā ir gan paredzēti izņēmuma gadījumi, kad dalībvalstis šādus ierobežojumus var noteikt reglamentēto profesiju pārstāvjiem vai sertifikācijas, akreditācijas, tehniskās uzraudzības, testēšanas vai izmēģinājuma pakalpojumu sniedzējiem, ciktāl tas nepieciešams, lai nodrošinātu to neatkarību un objektivitāti.

Vienīgie noteikumi, kas šajā nodaļā ir vērsti uz pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanu un celšanu, ir ietverti Pakalpojumu direktīvas 26. pantā, bet tie nav obligāti un pēc juridiskā spēka vājākie no V nodaļā ietvertajiem noteikumiem.²⁹⁴ Dalībvalstīm, sadarbojoties ar EK, jāveic pasākumi, lai mudinātu pakalpojumu sniedzējus brīvprātīgi celt pakalpojumu kvalitāti, izmantojot neatkarīgu vai akreditētu pakalpojumu sniedzēju darbības sertificēšanu un novērtēšanu vai izveidojot pašiem savus kvalitātes standartus, vai pārņemot marķējumu, ko izstrādā profesionālās organizācijas ES līmenī.

2.1.2.5. Dalībvalstu pienākumi vienkāršot procedūras un formalitātes, kā arī savstarpēji sadarboties

Direktīvas mērķu sasniegšanai līdzās jau aplūkotajām garantijām un dalībvalstu pienākumiem, Pakalpojumu direktīvā dalībvalstīm ir noteikts pienākums veikt vairākus administratīvus pasākumus pārvaldības vienkāršošanai un dalībvalstu sadarbības veidošanai. Pirmkārt, Pakalpojumu direktīvas II nodaļā dalībvalstīm noteikts pienākums vienkāršot procedūras un formalitātes, kas tiek piemērotas piekļuvei pakalpojumu darbībai un tās veikšanai (sk. 5. panta 1. punktu). Tāpat dalībvalstīm ir pienākums izveidot vienotos kontaktpunktus, kuros pakalpojumu sniedzēji var vienkopus veikt visas procedūras un formalitātes, kas nepieciešamas, lai varētu sniegt pakalpojumus attiecīgajā dalībvalstī, tostarp iesniegt pieteikumus par atļaujām, kas pakalpojumu sniedzējam nepieciešamas savu pakalpojumu darbību veikšanai (sk. 6. pantu). Pakalpojumu direktīvas 7. un 8. pantā noteikts dalībvalstu pienākums vienotajā kontaktpunktā nodrošināt visu nepieciešamo informāciju par pakalpojumu sniegšanas noteikumiem attiecīgajā dalībvalstī, kā arī iespēju visas procedūras un formalitātes nokārtot no attāluma un elektroniski. Interesanti, ka

²⁹⁴ Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 445.

Pakalpojumu direktīvas II nodaļā nav norādīts, ka šie dalībvalstu uzdevumi būtu attiecināmi tikai uz pakalpojumu sniedzējiem no citām dalībvalstīm, un minētās procedūras dalībvalstīm ir jānodrošina arī pakalpojumu sniedzējiem, kas savu darbību reģistrējuši attiecīgajā dalībvalstī.²⁹⁵

Otrkārt, Pakalpojumu direktīvas VI nodaļā ir iekļauti dalībvalstu pienākums savstarpēji sadarboties un sniegt palīdzību, lai nodrošinātu pakalpojumu sniedzēju un to sniegto pakalpojumu uzraudzību (sk. 28. panta 1. punktu). Lai veicinātu dalībvalstu sadarbības, Pakalpojumu direktīva nosaka, kurās situācijās kuras dalībvalstis ir atbildīgas (sk. no 28. panta 2. punkta līdz 35. pantam). Kā tas norādīts iepriekš, arī Pakalpojumu direktīvas 18. pantā noteiktās dalībvalstu tiesības paredzēt pasākumus, lai nodrošinātu pakalpojumu drošuma standartus, arī ir saistītas ar dalībvalstu sadarbības noteikumu ievērošanu.

Juridiskajā literatūrā ir pausts viedoklis, ka iemesls, kāpēc vienoto tirgu nav iespējams pabeigt, ir nevis tas, ka nepastāv tālejošu ekonomisko pamatbrīvību noteikumu, kas pietiekami jau nostiprināti LESD un attīstīti EST judikatūrā, bet gan vienotas brīvas kustības prakses neesamība un dalībvalstu motivācijas trūkums.²⁹⁶ Tomēr, lai arī Pakalpojumu direktīva šīs problēmas nerisina, tā nodrošina nacionālo regulējumu caurspīdīgumu un palielina dalībvalstu savstarpējo saziņu, kam būtu jāveicina dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos un attiecīgi jāmazina ierobežojumus pakalpojumiem no citām dalībvalstīm.²⁹⁷

Kopumā vērtējot Pakalpojumu direktīvas noteikumus, jāsecina, ka ar Pakalpojumu direktīvu ir apkopoti un apstiprināti EST judikatūrā attīstītie secinājumi par pakalpojumu sniegšanas brīvības tvērumu un izpratni. Noteiktos jautājumos Pakalpojumu direktīva ir gājusi tālāk nekā EST judikatūra, paredzot jau konkrētus pozitīvus dalībvalstu pienākumus, kuri vērsti uz pakalpojumu tirgus liberalizēšanu (proti, ne tikai aizliegumu noteikt ierobežojumus pakalpojumu sniegšanai un saņemšanai, bet arī paredzot dažādus konkrētus administratīvus uzdevumus). Tāpat autores ieskatā Pakalpojumu direktīvā, konkrēti nosaucot ierobežojumus un pasākumus, ko dalībvalstīm ir aizliegts veikt vai vērst pret pakalpojumu sniedzējiem no citām dalībvalstīm vai pret pakalpojumu saņēmējiem, tiek stiprinātas pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas, vairāk "sasienot dalībvalstu rokas". Tāpēc autores ieskatā Pakalpojumu direktīva stiprina pakalpojumu sniegšanas brīvību un pakalpojumu sniedzējam var būt interese un ieguvumi, ja tā ir attiecināma uz attiecīgo pakalpojumu sniedzēju un viņa sniegtajiem pakalpojumiem.

²⁹⁵ Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press, 2017, p. 446.

²⁹⁶ Davies G. Trust and Mutual Recognition in the Services Directive. No: Lianos I., Odudu O. (eds) Regulating Trade in Services in the EU and the WTO. Trust, Distrust and Economic Integration. Cambridge University Press, 2012, p. 101.

²⁹⁷ Ibid.

2.2. Personas un pakalpojumi, ko aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība

Lai persona varētu atsaukties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību, ir jākonstatē vairāku priekšnoteikumu pastāvēšana. Juridiskajā literatūrā šos priekšnoteikumus tiesību zinātnieki grupē dažādi, kā arī atšķiras to detalizācijas pakāpe.²⁹⁸ Autores ieskatā visaptverošāko priekšnoteikumu sarakstu ir piedāvājis prof. T. Šmits (*T. Schmitz*):

- 1) piemērojamība laikā – saistīts ar brīdi, kad dalībvalsts pievienojusies iekšējam tirgum un tai kļuvis saistošs pienākums ievērot pakalpojumu sniegšanas brīvību;
- 2) piemērojamība attiecībā uz noteiktām personām – kas šīs brīvības kontekstā ir dalībvalstu pilsoņi (vai arī to tuvinieki), juridiskās personas, kā arī attiecināmība uz trešo valstu pilsoņiem;
- 3) materiālā piemērojamība – kas ir tās aktivitātes, ko aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība un ko nosaka definējot jēdzienu “pakalpojums”, pārrobežu elementu, aizsargātās un neaizsargātās aktivitātes.²⁹⁹

Minētie kritēriji izmantojami, lai katrā atsevišķā gadījumā pilnvērtīgi pārbaudītu, vai uz konkrēto darbību un tajā iesaistītajām personām ir attiecināma pakalpojumu sniegšanas brīvība, kas nostiprināta LESD 56. pantā. Daži no kritērijiem ir formāli, piemēram, par piemērojamību laikā, kam, vispārīgi runājot par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, nav tik būtiskas nozīmes. Taču, runājot par konkrētiem gadījumiem, tie ir nozīmīgi, jo to neizpildīšanās varētu novest pie tā, ka pakalpojumu sniegšanas brīvība nav piemērojama.

Runājot par pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanu līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, nozīmīgākie jautājumi ir par to, kuras personas var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību un kādi pakalpojumi ir aizsargājami, tostarp, kādi pakalpojumi ir izslēgti no pakalpojumu sniegšanas brīvības aizsardzības. Tāpēc šajā sadaļā, vērtējot iespējas atsaukties uz garantijām, kas paredzētas LESD un Pakalpojumu direktīvā, tiks noskaidrotas gan personas, gan arī pakalpojumi, kuriem ir piemērojamas šajos normatīvajos aktos paredzētās garantijas (proti, piemērojamība attiecībā uz noteiktām personām un materiālā piemērojamība).

Autore šajā analīzē atsevišķi izdalījusi pārrobežu elementu, kas ir viens no materiālo piemērojamību ietekmējošiem apstākļiem. Pārrobežu elements ir nozīmīgs gan LESD 56. pantā, gan Pakalpojumu direktīvā nostiprināto pakalpojumu sniegšanas brīvības garantiju piemērošanai. Tas ir universāls kritērijs, kas saturā nemainās pēc tā, kurš no minētajiem normatīvajiem aktiem ir piemērojams. Tā kā pakalpojumu sniegšanas brīvības būtība ir nodrošināt, ka pakalpojumi no vienas dalībvalsts bez šķēršļiem tiek sniegti citā dalībvalstī, pārrobežu elements ir viens no būtiskākajiem

²⁹⁸ Ņemot vērā to, ka šā darba mērķis nav analizēt atšķirības pakalpojumu sniegšanas brīvības priekšnoteikumu klasifikācijā, izvērstāki komentāri par šo jautājumu šeit nav paredzēti.

²⁹⁹ Schmitz T. Kāzusi un mācību materiāli Eiropas Savienības tiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 226.-232. lpp.

priekšnoteikumiem, kura pastāvēšana ir jākonstatē. Tāpēc šajā sadaļā vispirms ir aplūkota prasība pēc pārrobežu elementa, bet pēc tam katram no normatīvajiem aktiem, kas paredz pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas, analizēti subjekti un pakalpojumi, kas ietilpst to piemērošanas jomā. Katram pakalpojumu brīvības piemērošanas priekšnoteikumam autore veikusi izvērtējumu, kā tas izpildās attiecībā līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un to sniegšanā/saņemšanā iesaistītajām personām, nonākot pie secinājumiem par to tiesībām paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību.

2.2.1. *Pārrobežu elements*

Pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanai ir svarīgi, lai tā tiktu īstenota nevis tīri iekšējās situācijās, bet gan tādās situācijās, kur ir konstatējams pārrobežu elements.³⁰⁰ Tas nozīmē, ka ir jākonstatē apstākļi, kas pakalpojumu sniegšanu padara par starptautisku, tādu, kurā konstatējama dažādu dalībvalstu elementi. Pārrobežu elements pakalpojumu sniegšanas brīvības kontekstā var tikt konstatēts šādos gadījumos:

- 1) robežu šķērso pakalpojuma sniedzējs, lai citā dalībvalstī sniegtu pakalpojumus;
- 2) robežu šķērso pakalpojuma saņēmējs, lai citā dalībvalstī saņemtu pakalpojumu;
- 3) robežu šķērso pakalpojums, pakalpojuma sniedzējam un pakalpojuma saņēmējam fiziski atrodoties dažādās dalībvalstīs;
- 4) robežu šķērso gan pakalpojuma sniedzējs, gan pakalpojuma saņēmējs, kopīgi vai atsevišķi dodoties uz citu dalībvalsti, lai tur sniegtu un saņemtu pakalpojumu.³⁰¹

Tā kā līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanā parasti ir iesaistīti trīs subjekti, kā arī tehnoloģiju iespējas ļauj vienas aplikācijas ietvaros sasaistīt vairākas pasaules daļas, līdzdalības ekonomikas pakalpojumi prasību par pārrobežu elementu izpilda pavisam vienkārši.³⁰²

Pirmkārt, līdzdalības ekonomikas platformām ir raksturīgi, ka robežu šķērso pakalpojuma sniedzējs. Līdzdalības ekonomikā gandrīz vienmēr robežu šķērsos līdzdalības ekonomikas platformas, kur platformas turētājs ES tiek reģistrēts vienā no dalībvalstīm, bet platformu nodrošina visā ES. Tā lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi* EST konstatēja, ka pakalpojumu sniedzējs *Uber Systems Spain SL.*, kas ir reģistrēts Nīderlandes Karalistē, izmantojot starptautisku platformu, sniedz pakalpojumus Spānijā.³⁰³ Savukārt lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* platformas

³⁰⁰ Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2016, p. 292–295.

³⁰¹ Schmitz T. *EC Internal Market Law*. Diagram 6. The freedom to provide services. Available: http://home.lu.lv/~tschmit1/Downloads/Schmitz_EC-IntML_diagram6.pdf, [last visited 03.03.2019.], Grām.: Schewe Ch. zin. red. *Eiropas Savienības tiesības*. II daļa. Materiālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 290.-291. lpp.

³⁰² Mota H. *The Cross-Border Contracts on Sharing Economy*. In: Redihna M. R., Guimarães M. R., Fernandes F. L. (eds.) *The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019, p. 449.

³⁰³ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 14. un 31. punkts.

turētājs bija reģistrēts Īrijā, no turienes vadot platformas darbību Francijā.³⁰⁴ Turklāt šādā veidā platforma rada pārrobežu elementu attiecībā uz visiem darījumiem, kas noslēgti ar platformas starpniecību jebkurā no pārējām ES dalībvalstīm, kurā šī platforma tiek izmantota.

Tomēr iespēja, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanai robežu šķērso arī vispārējā pakalpojuma sniedzējs, nav izslēdzama. Daļa līdzdalības ekonomikas pakalpojumu pēc sava rakstura ir tādi, kur tiešajam pakalpojumu sniedzējam pakalpojumu sniegšanas vajadzībām nav nepieciešams šķērsot robežu (piemēram, izmitināšanas pakalpojumi, transporta pakalpojumi), tomēr ir tādi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, kas pēc sava rakstura neizslēdz nepieciešamību vispārējā pakalpojuma sniedzējam šķērsot robežu. Piemēram, gadījumā, ja transporta pakalpojumi tiek piedāvāti pārrobežu pārvadājumiem (piemēram, *BlaBlaCar*) vai pakalpojumi ir sniedzami klienta atrašanās vietā (piemēram, platformā *Taskrabbit* sniegtie pakalpojumi), ir iespējama vispārējā pakalpojuma sniedzēja pārvietošanās pāri robežai pakalpojuma sniegšanas vajadzībām.

Otrkārt, ir novērojams, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumu saņemšanai pakalpojumu saņēmējs šķērso robežu. Tas ir jo īpaši raksturīgs tūrisma jomā. Redzamākais piemērs ir *Airbnb* platforma, kas piedāvā izmitināšanas pakalpojumus. Taču arī transporta pakalpojumus tūristi saņem, izmantojot līdzdalības ekonomikas platformas kā *Uber*, *BlaBlaCar* u.c. Turklāt pēdējos gados ir novērojams, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniedzēji piedāvā saņemt arī citus ar tūrismu saistītus pakalpojumus, piedāvājot ekskursijas vai savu klātbūtni maltītēs.³⁰⁵

Iepriekš minētie pārrobežu gadījumi līdzdalības ekonomikā ir visbiežāk sastopamie. Tomēr nav izslēdzams, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšana varētu notikt arī, robežu šķērsojot pakalpojumam vai robežu šķērsojot gan pakalpojuma sniedzējam, gan pakalpojuma saņēmējam. Lai arī pakalpojumi, kas tiek sniegti līdzdalības ekonomikā, ir saistīti ar zināmu vispārējā pakalpojuma sniedzēja un/vai pakalpojuma saņēmēja klātbūtni, līdzīgi kā brokeru un konsultantu pakalpojumi,³⁰⁶ izmantojot elektroniskos saziņas līdzekļus, līdzdalības ekonomikas platformās varētu tikt sniegti arī kādi konsultāciju vai citi pakalpojumi. Tāpat līdzdalības ekonomikas pakalpojumi varētu tikt sniegti vispārējā pakalpojuma sniedzējam un pakalpojuma saņēmējam abiem šķērsojot robežu, piemēram, transporta pakalpojumu sniegšanai un saņemšanai (*BlaBlaCar*).

Ievērojot minēto, jāsecina, ka vispārīgi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi ir tādi, kuriem ir konstatējams pārrobežu elements. Lielāko pienesumu šajā aspektā noteikti sniedz platformu izvēlētais biznesa modelis, platformas turētāju reģistrējot vienā dalībvalstī, lai no turienes sniegtu

³⁰⁴ Lieta C-390/18: Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2018. gada 13. jūnijā iesniedza Juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris (Francija) – kriminālprocess pret YA un AIRBNB Ireland UC, piedaloties Hotelière Turenne SAS, Pour un hébergement et un tourisme professionnel (AHTOP), Valhotel. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:62018CN0390>, [aplūkots 03.03.2019.].

³⁰⁵ Juul M. European Parliamentary Research Service. Tourism and the sharing economy. p. 1., available: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595897/EPRS_BRI\(2017\)595897_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595897/EPRS_BRI(2017)595897_EN.pdf), [last visited 03.03.2019.].

³⁰⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 1995. gada 10. maija spriedums lietā C-384/93 *Alpine Investments*.

piekļuvi platformai visā ES. Tāpat arī līdzdalības ekonomikas platformās sniegto pakalpojumu būtība ir tāda, ka tie ir ļoti saistīti ar tūrismu un attiecīgi pakalpojumu sniedzēju vai pakalpojumu saņēmēju pārvietošanos. Tomēr katrā atsevišķā gadījumā tāpat būtu jāveic pārbaude par to, vai konkrētajā situācijā pārrobežu elements pastāv. Piemēram, ja, izmantojot *Airbnb* platformu, Īrijas iedzīvotājs izīrētu dzīvojamās telpas citam Īrijas iedzīvotājam, šādā gadījumā pārrobežu elements nepastāvētu.

2.2.2. Personā un pakalpojumi, kas var paļauties uz LESD 56. pantā noteiktajām garantijām

2.2.2.1. Pakalpojumi

Nosakot pakalpojumu loku, kurus aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība, jāņem vērā, ka pakalpojumu jēdziens ir autonomas ES tiesību jēdziens un tā saturs ir noskaidrojams pēc ES tiesību aktiem, nevis dalībvalstu normatīvajiem aktiem. Atbilstoši LESD 57. pantam pakalpojumi LESD izpratnē ir tādi pakalpojumi: “[..] ja tos parasti sniedz par atlīdzību, ciktāl uz tiem neattiecas noteikumi par preču, kapitāla un personu brīvu apriti.” LESD 57. pantā uzskaitītas šādas darbības, kuras var tikt uzskatītas par pakalpojumiem: rūpnieciskas darbības, komerciālas darbības, amatnieku darbības, brīvo profesiju darbības. Taču šis pakalpojumu saraksts nav izsmeļošs un EST judikatūrā ir paplašināts, attiecinot uz tūrismu,³⁰⁷ medicīnu,³⁰⁸ finanšu,³⁰⁹ biznesa un izglītības pakalpojumiem. Par pakalpojumiem EST ir atzinusi arī kabeļtelevīzijas apraides pakalpojumus,³¹⁰ darbā iekārtošanas aģentūras pakalpojumus,³¹¹ apdrošināšanas pakalpojumus³¹² u.c. pakalpojumus.

Balstoties uz LESD 57. pantu, var izdalīt četras pazīmes, kas ļauj pakalpojumu atzīt par pakalpojumu ES tiesību izpratnē:

1) pakalpojums parasti tiek sniegts par samaksu – atlīdzības esamība ir viens no aspektiem, kas norāda uz ekonomisko darbību, savukārt, kas maksā par pakalpojumi, ir maznozīmīgi;³¹³

2) pakalpojumu sniedz pašnodarbināta persona (vai juridiska persona), proti, par pakalpojumu sniedzēju nebūs atzīstama persona, kura kā darbinieks sniedz pakalpojumus darba devēja uzdevumā, attiecīgi uz darbinieku būtu attiecināma darbinieku pārvietošanās brīvība;

3) pakalpojumu sniegšanai ir pagaidu raksturs – LESD 57. pants paredz tiesības pakalpojumus sniegt īslaicīgi citā dalībvalstī uz tādiem pašiem nosacījumiem, ko attiecīgā dalībvalsts

³⁰⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-198/89 *Komisija/Griekija*.

³⁰⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 4. oktobra spriedums lietā C-159/90 *SPUC/Grogan*.

³⁰⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1995. gada 10. maija spriedums lietā C-384/93 *Alpine Investments BV*.

³¹⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1997. gada 9. jūlija spriedums apvienotajās lietās C-34/95, C-35/95 un C-36/95 *De Agostini*.

³¹¹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1981. gada 17. decembra spriedums lietā 279/80 *Kriminālprocess pret Alfred John Webb*.

³¹² Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1998. gada 28. aprīļa spriedums lietā C-118/96 *Safir*, 22. punkts.

³¹³ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2001. gada 12. jūlija spriedums lietā C-157/99 *Smits un Peerbooms*.

izvirza saviem pilsoņiem, neveidojot nekādas pastāvīgas struktūrvienības vai veidojumus šajā dalībvalstī,³¹⁴

4) uz pakalpojumu neattiecas noteikumi par preču, kapitāla un personu brīvu apriti, proti, attiecīgās darbības aizsardzību nenodrošina jau cita no ekonomiskajām pamatbrīvībām.³¹⁵ Minētās prasības mērķis gan vairāk ir nodrošināt, ka ārpus ekonomisko pamatbrīvību aizsardzības nepaliek nekādas ekonomiskās aktivitātes,³¹⁶ un ne tik daudz noteikt pakalpojumu jēdziena tvērumu.

Lai noteiktu, vai līdzdalības ekonomikas pakalpojumi varētu tikt atzīti par pakalpojumiem ES tiesību izpratnē, autores ieskatā ir lietderīgi nodalīt pakalpojumus, ko sniedz platformas, un pakalpojumus, ko sniedz platformas lietotāji. Lai arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumi ir kompleksi un viena pakalpojumu daļa vai nu nevarētu pastāvēt bez otras, vai arī tiktu sniegta mazākā apmērā, sasniedzot mazāku tirgu, tomēr katrs no šiem pakalpojumiem – platformas pakalpojums un vispārīgais/gala pakalpojums – LESD 57. pantā izvirzītās prasības izpilda atšķirīgi. Turklāt, autores ieskatā šāda dalīšana ir lietderīga ne tikai analīzes vajadzībām, bet arī tāpēc, ka situācijā, kad viens no līdzdalības ekonomikas pakalpojumu modeļi ietilpstošiem pakalpojumiem kādu iemeslu dēļ nevar pretendēt uz pakalpojumu sniegšanas brīvības aizsardzību, uz to var tāpat mēģināt pretendēt otrs pakalpojums un tā sniegšanā iesaistītās personas.

Platformas. Nevienu līdzdalības ekonomikas platformu atsevišķi neizdalot un tās vērtējot vispārīgi un teorētiski, jāsecina, ka tās var izpildīt LESD 57. pantā izvirzītās prasības. Pirmkārt, platformas savus pakalpojumus sniedz par atlīdzību, kuras samaksas modelis var būt dažāds – samaksa tiek iekasēta no pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz pakalpojumus ar platformas starpniecību, vai no gala/vispārīgā pakalpojuma saņēmējiem. Neatkarīgi no atlīdzības samaksas mehānisma un personas, kura veic samaksu par platformas sniegtajiem pakalpojumiem, līdzdalības ekonomikas platformas parasti un lielākoties darbojas ekonomisku mērķu vadītas, lai gūtu peļņu, tādējādi pirmais kritērijs izpildīsies. Otrkārt, līdzdalības ekonomikas platformas pārvalda juridiskas personas, kuras var tikt atzītas par pakalpojumu sniedzējiem LESD 57. panta izpratnē.

Treškārt, ir konstatējamas situācijas, kurās platformas sniegtajiem pakalpojumiem ir pagaidu raksturs. Lai arī līdzdalības ekonomikas platformas, līdzīgi citām digitālām platformām, tiek pārvaldītas no vienas ES dalībvalsts, neveidojot atsevišķas struktūrvienības visās ES dalībvalstīs, kurās platforma ir pieejama, tomēr pastāvīgi ir pieejamas lietošanai citās dalībvalstīs (piemēram, persona, kura vēlas izmantot *Airbnb* pakalpojumus, jebkurā brīdī var pieslēgties šai platformai), neskatoties uz dalībvalstu fiziskām robežām, autores ieskatā var saskatīt situācijas, kurās līdzdalības ekonomikas platformu sniegtie pakalpojumi ir īslaicīgi. Attiecībā uz personām, kuras līdzdalības

³¹⁴ Haratsch A., Koenig C., Pechstein M. *Europarecht*. 9. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014, 451. lpp.

³¹⁵ Schewe C. (zin. red.) *Eiropa Savienības tiesības*. II daļa. Materiālās tiesības. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2016, 288.-289. lpp.

³¹⁶ Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2016, p. 295.

ekonomikas platformas izmanto pakalpojumu sniegšanai, autores ieskatā šo pagaidu raksturu būs grūtāk konstatēt, it īpaši apstākļos, kad pakalpojumu sniegšana, izmantojot platformu, notiek pastāvīgi un regulāri. Taču attiecībā uz personām, kuras līdzdalības ekonomikas platformas izmanto pakalpojumu saņemšanai laiku pa laikam un noteiktam mērķim, piemēram, ceļojuma vajadzībām, varētu būt konstatējams pagaidu raksturs. Piemēram, lai vienu reizi rezervētu naktsmītņi konkrēta ceļojuma vajadzībām.

Jāatzīmē, ka EST judikatūrā pakalpojumu sniegšanas īslaicīgais vai pagaidu raksturs ir viens no sarežģītāk vērtējamajiem kritērijiem. Šo nošķirumu varētu balstīt apstākļi, vai persona attiecīgajā dalībvalstī uzturas īslaicīgi vai ilglaicīgi, pieņemot, ka pirmajā gadījumā uzturēšanās visdrīzāk būs saistīta ar pakalpojumu sniegšanu vai saņemšanu, savukārt otrajā gadījumā persona varēs paļauties uz uzņēmējdarbības brīvu kustību. Tomēr šīs divas situācijas nav tik vienkārši nošķirt.³¹⁷ Atbilstoši EST secinājumiem lietā C-55/94 *Gebhard* pakalpojumi ir jāvērtē ne tikai pēc to sniegšanas ilguma, bet arī pēc to sniegšanas biežuma, periodiskuma vai turpināšanās.³¹⁸ Taču EST ir atzinusi, ka nepastāv viena formula, pēc kuras noteikt pakalpojuma raksturu un dalībvalstu tiesām tas ir jāvērtē katrā atsevišķā lietā.³¹⁹ Minētos secinājumus EST ir izdarījusi 20. gadsimta beigās, 21. gadsimta sākumā, kad digitālie pakalpojumi un to sniegšanas modelis (reģistrējoties tikai vienā dalībvalstī, bet pakalpojumus sniedzot visā ES) nebija vēl tik izplatīts. Tāpēc nevar viennozīmīgi prognozēt, kā EST vērtētu šādā veidā sniegtu platformu pakalpojumu pagaidu raksturu. Skatoties vispārīgi, platformu pieejamība ES dalībvalstīs ir pastāvīga, bet to izmantošana gan no vispārējā/gala pakalpojuma saņēmēja puses, gan arī no vispārējā/gala pakalpojuma sniedzēja puses var būt fragmentāra un neregulāra.

Ceturtkārt, uz līdzdalības ekonomikas platformu sniegtajiem pakalpojumiem nevarētu attiecināt preču brīvu apriti, darbinieku brīvu kustību vai kapitāla brīvu apriti, jo līdzdalības ekonomikas pakalpojumu gadījumā konstatējama pakalpojumu, nevis preču, darbinieku vai kapitāla pārvietošanās. Līdz ar to noteiktās situācijās līdzdalības ekonomikas platformu pakalpojumi varētu izpildīt LESD 57. pantā noteiktos kritērijus un tikt atzītiem par pakalpojumiem LESD izpratnē.

Vispārējā/gala pakalpojuma sniedzēji. Izvērtējot pakalpojumus, kas tiek sniegti, izmantojot līdzdalības ekonomikas platformas, jāsecina, ka arī šie pakalpojumi var izpildīt LESD 57. pantā izvirzītās prasības. Pirmkārt, vispārējie/gala pakalpojumi parasti tiek sniegti par atlīdzību, tostarp atlīdzības raksturs pastāvēs arī tad, ja atlīdzība izpaužas kā kredīts citu pakalpojumu sniedzēju sniegto pakalpojumu izmantošanai attiecīgajā platformā. Otrkārt, pakalpojumu sniegšanu, izmantojot līdzdalības ekonomikas platformas, nodrošina gan juridiskās personas, gan arī fiziskās personas,

³¹⁷ Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2016, p. 302.

³¹⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1995. gada 30. novembra spriedums lietā C-55/94 *Gebhard*, 27. punkts.

³¹⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2003. gada 11. decembra spriedums lietā C-215/01 *Schnitzer*, 30.-32. punkts.

kuras nav darbinieki un darbojas savās personīgās ekonomiskās interesēs. Treškārt, gadījumos, kad pastāv pārrobežu elements (pakalpojumi tiek sniegti pāri robežām), bieži vien tie būs ar īslaicīgu vai pagaidu raksturu. Un attiecībā uz platformu lietotāju sniegtajiem pakalpojumiem īslaicīgo vai pagaidu raksturu būs vienkāršāk konstatēt, jo, piemēram, transporta pakalpojumi lielākoties būs piesaistīti noteiktai ģeogrāfiskai vietai, kurā laiku pa laikam šos pakalpojumus izmantos personas no citām dalībvalstīm, vai, piemēram, izmitināšanas pakalpojumi *Airbnb* platformā nebūs mērķēti tikai ekskluzīvi uz vienu ES dalībvalsti, kurā atrodas iznomātās telpas, bet pieejami personām arī no citām ES dalībvalstīm. Ceturtkārt, uz pakalpojumiem, kas tiek sniegti, izmantojot līdzdalības ekonomikas platformas, nevarētu attiecināt preču brīvu apriti, darbinieku brīvu kustību vai kapitāla brīvu apriti, jo līdzdalības ekonomikas pakalpojumu gadījumā konstatējama pakalpojumu, nevis preču, darbinieku vai kapitāla pārvietošanās.

Ievērojot veikto analīzi, secināms, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumi pilnībā vai sadalīti pa daļām, varētu tikt atzīti par pakalpojumiem LESD izpratnē. Tomēr jāatzīmē, ka veiktā analīze ir vispārīga, tā konstatē iespējamību līdzdalības ekonomikas pakalpojumus atzīt par pakalpojumiem ES tiesību izpratnē. Katrs atsevišķs līdzdalības ekonomikas pakalpojums būtu jāvērtē atsevišķi, lai noteiktu, vai tas var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību. Kā to parāda autore iepriekš veiktā analīze, ir atsevišķi LESD 57. pantā noteiktie kritēriji, kuru izpilde var būt apgrūtināta vai strīdīga. Papildus tam LESD 58. pantā ir noteikti pakalpojumi, kuri ir izslēgti no pakalpojumu sniegšanas brīvības tvēruma – pakalpojumi transporta jomā un banku un apdrošināšanas pakalpojumi, kas ir saistīti ar kapitāla apriti. Attiecīgi, gadījumā, ja pakalpojums pats par sevi atbilst visām LESD 57. pantā noteiktajām prasībām, bet ir tāds pakalpojums, kurš izslēgts no pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas sfēras, tas netiks aizsargāts ar pakalpojumu sniegšanas brīvību. Ja banku pakalpojumi un apdrošināšanas pakalpojumi, kas saistīti ar kapitāla apriti, ir pakļaujami kapitāla brīvas aprites noteikumiem, tad transporta jomas pakalpojumi pakļaujas kopējai transporta politikai, kas regulēta LESD VI sadaļā “Transports” (kur turklāt EP vai ES Padome nav pieņēmusi kopējus noteikumus vai noteikusi citus pasākumus, pamatojoties uz LESD 91. panta 1. punktu), un uz ekonomiskajām pamatbrīvībām nevar paļauties.

Papildus minētajām jomām, no pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas jomas ir izslēgti arī pakalpojumi, kas noteikti EURATOM līgumā,³²⁰ kā instalāciju izbūves pakalpojumi atomenerģijas iegūšanas vai izpētes vajadzībām, atomenerģijas izpētei u.c. Savukārt saskaņā ar LESD 62. pantu kopsakarā ar LESD 51. pantu pakalpojumu sniegšanas brīvība neattiecas uz darbībām vai pakalpojumiem, kas saistīti ar valsts varas īstenošanu. Turklāt Parlaments un Padome ir tiesīgi

³²⁰ Treaty establishing the European Atomic Energy Community (EURATOM), Rome, 25 March, 1957. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957A/TXT&from=LV> [last visited 05.02.2022.].

saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru noteikt tādas pakalpojumu jomas, uz kurām pakalpojumu sniegšanas brīvība nav attiecināma, taču šādi sekundārie tiesību akti līdz šim nav izdoti.³²¹

Minētie ierobežojumi līdzdalības ekonomikas pakalpojumus tikpat kā neskar, izņemot izņēmums par pakalpojumiem transporta jomā. Šis izņēmums izrādījies izšķirošs *Uber*, kura sniegtos pakalpojumus EST atzina par pakalpojumiem transporta jomā, liedzot *Uber* iespēju mazināt pret to vērstos dalībvalstu noteiktos ierobežojumus, atsaucoties uz LESD 56. pantā nostiprināto pakalpojumu sniegšanas brīvību.³²² Vēl jo vairāk, minētais secinājums liedz *Uber* piemērot arī sekundāros tiesību aktus, kuros pakalpojumu sniegšanas brīvība ir konkretizēta kā Pakalpojumu direktīvu un Direktīvu 2000/31.³²³ Šie secinājumi ir aktuāli arī citām līdzdalības ekonomikas platformām, kas paredzētas transporta pakalpojumu sniegšanai, tostarp *Bolt*, kas darbojas Latvijā, *BlaBlaCar* un citiem. Taču EST analīze bija diezgan sarežģīta un detalizēta, ieviešot jaunu *Uber* testu. Minētā EST sprieduma detalizētāks izvērtējums veikts darba 3.3.1. apakšsadaļā.

Savukārt citas pakalpojumu jomas, kurās pieejami arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, no LESD piemērošanas jomas nav izslēgti, un vienīgie riski neiekļauties pakalpojumu sniegšanas brīvības tvērumā kā pakalpojumiem LESD izpratnē ir saistīti ar LESD 57. pantā noteikto kritēriju konstatēšanu katrā individuālā gadījumā.

2.2.2.2. *Personas – pakalpojumu sniedzēji un pakalpojumu saņēmēji*

LESD 56.-57. pants formulēts tādējādi, ka tas rada priekšstatu, ka ar pakalpojumu sniegšanas brīvību ir aizsargāti tikai pakalpojumu sniedzēji un viņu tiesības sniegt pakalpojumus. Taču pakalpojumu sniegšanā ir nozīme arī tam, ka pakalpojumu saņēmēji var brīvi piekļūt pakalpojumiem, piemēram, dodoties uz citu dalībvalsti pakalpojuma saņemšanai, tāpēc arī pakalpojumu saņēmējus aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība.³²⁴ Tas ir apstiprināts arī ES normatīvajos aktos³²⁵ un EST judikatūrā.³²⁶

Runājot par personām, kas iesaistītas pakalpojumu sniegšanā un saņemšanā, jāpatur prātā, ka līdzdalības ekonomikas modelī ir iesaistīti divi pakalpojumu sniedzēji – platformas nodrošinātājs un vispārējā/gala pakalpojuma sniedzējs –, kā arī divi pakalpojumu saņēmēji – vispārējā/gala

³²¹ Schewe C. (zin. red.) Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 293. lpp.

³²² EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 40.-41., 44. punkts.

³²³ Turpat, 48. punkts.

³²⁴ Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2016, p. 293.

³²⁵ Sk. Padomes 1973. gada 21. maija Direktīvas 73/148/EEK par dalībvalstu pilsoņu pārvietošanās un dzīvesvietas Kopienā ierobežojumu atcelšanu saistībā ar uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanu 1. panta 1. punkta b) apakšpunktu.

³²⁶ Sk., piemēram, Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1984. gada 31. janvāra spriedums apvienotajās lietās 286/82 un 26/83 *Luisi un Carbone/Ministero dello Tesoro*, 10. punkts. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2001. gada 29. novembra spriedumu lietā C-17/00 *De Coster*, 33. punktu, Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2001. gada 12. jūlija spriedumu lietā C-157/99 *Smits un Peerbooms*, 53. punktu.

pakalpojuma sniedzējs un vispārējā/gala pakalpojuma saņēmējs. Platformas turētājs vienmēr būs juridiska persona, savukārt pārējās līdzdalības ekonomikas modelī iesaistītās personas (pakalpojumu sniedzēji un saņēmēji) var būt gan juridiskas personas, gan fiziskās personas, kas turklāt var būt iesaistītas dažādos statusos kā pašnodarbinātie, patērētāji.

Neatkarīgi no tā, vai runa ir par pakalpojumu sniedzējiem vai saņēmējiem, personām, lai tās varētu atsaukties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību, jāatbilst vienām un tām pašām prasībām. Ja pakalpojumu sniedzēji vai saņēmēji ir fiziskās personas, tiem jābūt ES dalībvalstu pilsoņiem vai rezidentiem. Arī juridiskām personām, kas sniedz vai saņem pakalpojumus, ir jāatrodas ES dalībvalstīs.³²⁷ Līdzdalības ekonomikas modelī ir iesaistītas personas, kuras atbilst šiem kritērijiem, kā arī ir konstatējamas situācijas, kad visi konkrēta līdzdalības ekonomikas pakalpojuma sniegšanā iesaistītie ir ar piesaisti ES un var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību.

Tā kā par pakalpojumu sniedzējiem līdzdalības ekonomikā izvērstāks vērtējums jau ir sniegts, skaidrojot, vai līdzdalības ekonomikas pakalpojumi var tikt atzīti par pakalpojumiem ES tiesību izpratnē (sk. šā darba 2.2.2.1. apakšpunktu), jo pakalpojuma kvalificēšanai jākonstatē, kas sniedz pakalpojumu, šajā sadaļā tas netiks atkārtots. Taču detalizētāk nepieciešams noteikt vispārējā/gala pakalpojumu saņēmēju statusu un atbilstību personām izvirzītajām prasībām.

Līdzdalības ekonomikā pakalpojumu saņēmēju tiesības brīvi piekļūt līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem ir būtiskas. Kā tas tika secināts, aplūkojot līdzdalības ekonomikas pakalpojumu pārrobežu elementu, liela daļa šo pakalpojumu ir orientēti uz tūristu apkalpošanu,³²⁸ tāpēc būs konstatējami gadījumi, kad pakalpojuma saņēmējs dosies uz citu dalībvalsti saņemt izmitināšanas vai citus pakalpojumus.

Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanas modeļa dēļ faktiski ir izdalāmas divas pakalpojumu saņēmēju grupas: 1) vispārējā/gala pakalpojuma saņēmēji, kuri arī lieto platformu un tādējādi arī tās sniegtos pakalpojumus un 2) pakalpojumu sniedzēji, kuri pakalpojumu sniegšanai izmanto līdzdalības ekonomikas platformas. Paturot prātā to, ka pakalpojumu sniegšanas brīvība attiecināma uz pārrobežu gadījumiem un vispārējā/gala pakalpojumu sniedzēji pārsvarā platformas sniegtos pakalpojumus izmanto pastāvīgi, viņi kā platformu pakalpojumu saņēmēji tādā gadījumā nevarētu pretendēt uz pakalpojumu sniegšanas brīvības aizsardzību. Savukārt attiecībā uz vispārējā/gala pakalpojuma saņēmēju gan attiecībās ar platformu, gan ar vispārējā/gala pakalpojuma sniedzēju pārrobežu elements var tikt konstatēts un ir pamats runāt par šo pakalpojumu saņēmēju tiesībām atsaukties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību.

³²⁷ Schmitz Th. Diagram 6. The freedom to provide services. Available: http://home.lu.lv/~tschmit1/Downloads/Schmitz_EC-IntML_diagram6.pdf [last visited 27.07.2021].

³²⁸ Dredge D., Gyimóthy S. (eds.). Collaborative Economy and Tourism. Perspectives, Politics, Policies and Prospects. Cham: Springer International Publishing, 2017, p. 2.

Līdzīgi kā tas ir ar jebkuru citu pakalpojumu, uz pakalpojumu sniegšanas brīvību līdzdalības ekonomikā būtu jāvar atsaukties jebkuram pakalpojumu saņēmējam neatkarīgi no tā, vai tā ir fiziska persona (piemēram, patērētājs vai pašnodarbinātais) vai juridiskā persona.³²⁹ Lai arī līdz šim nav identificēti tādi dalībvalstu noteikti ierobežojumi līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanai, kas būtu vērsti tieši uz pakalpojumu saņēmēju tiesību piekļūt šādiem pakalpojumiem ierobežošanu, pēc autores domām līdzšinējā EST judikatūra nerada šaubas par šādu pakalpojumu saņēmēju aizsardzību.³³⁰

Apkopojot izvērtējumu par to, vai līdzdalības ekonomikas pakalpojumus, šo pakalpojumu sniedzējus un saņēmējus aizsargā LESD 56. pantā nostiprinātā pakalpojumu sniegšanas brīvība, jāsecina, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumi var izpildīt piemērojamības attiecībā uz noteiktām personām un materiālās piemērojamības prasības, kas izriet jo īpaši no LESD 57. panta. Vienlaikus gan jāpatur prātā, ka tas ir vispārīgs novērtējums, katrā atsevišķā situācijā piemērošanas priekšnoteikumu pastāvēšana būtu atsevišķi jāpārbauda un jākonstatē. Turklāt, kā to autore secinājusi, ir atsevišķi novērtējuma kritēriji, kuru izpildīšanās attiecībā uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem nav viennozīmīga (kā, piemēram, pakalpojumu sniegšanas pagaidu raksturs). Proti, atsevišķu kritēriju izpildīšanās būtu diskutējama, taču tas būtu darāms konkrētu apstākļu kontekstā, kas katrai platformai vai ar tās starpniecību sniegtajiem pakalpojumiem var atšķirties.

Visbeidzot, jāpatur prātā, ka līdzdalības ekonomikā, aplūkojot vienas platformas ietvaros sniegtos pakalpojumus, būs tādi, kas būs tīri ar iekšzemes raksturu kā platformas pakalpojumi vispārējā/gala pakalpojuma sniedzējam, vispārējie/gala pakalpojumi to sniegšanas vietas dalībvalsts iedzīvotājiem. Tāpat attiecīgās platformas ietvaros varēs saskatīt tādus pakalpojumus, kam ir pārrobežu elements, visbiežāk vispārējā/gala pakalpojuma saņēmējam pārvietojoties uz šā pakalpojuma sniegšanas vietu, taču neizslēdzot arī citas pārrobežu situācijas. Šādā jauktā situācijā līdzdalības ekonomikā iesaistīto dalībnieku paļaušanās uz pakalpojumu sniegšanas brīvību nav absolūta un attiecināma uz visiem. Pakalpojumu sniegšanas brīvība būs attiecināma tikai uz tiem atsevišķiem, konkrētiem pakalpojumiem un to sniegšanā/saņemšanā iesaistītajām personām, attiecībā uz kuriem izpildās personālās un materiālās piemērošanas priekšnoteikumi.

Tieši tāpat arī iespējams, ka ne visas personas, kas iesaistītas vienā konkrētā līdzdalības ekonomikas pakalpojuma sniegšanas epizodē, varēs paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību attiecībā uz visām savām aktivitātēm vai pat vispār. Platformas un vispārējā/galīgā pakalpojuma sniedzēja attiecībās tā iemesla dēļ, ka tās bieži ir ar pastāvīgu raksturu, pakalpojumu sniegšanas

³²⁹ Torino R. (ed.) Introduction to European Union internal market law. Rome: Roma Tre-Press, 2017, p. 107, Shewe Ch. (zin. red.). Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 285. lpp.

³³⁰ Kalniņa V. Subjekti, kuri var atsaukties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību līdzdalības ekonomikā. No: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās I. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskā zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 320.-328. lpp.

brīvība nebūs piemērojama. Bet vienlaikus, ja vispārējo/gala pakalpojumu saņems persona no citas dalībvalsts, viņa un pakalpojuma sniedzējs varēs paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību. Iespējams, ka arī platforma attiecībās ar vispārējo/gala pakalpojumu saņēmēju šādā situācijā varēs atsaukties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību.

2.2.3. Personas un pakalpojumi, kas var paļauties uz Pakalpojumu direktīvā noteiktajām garantijām

Ievērojot to, ka Pakalpojumu direktīva tikai precizē LESD 56. pantā nostiprinātās pakalpojumu sniegšanas brīvības aspektus, nevar pastāvēt būtiskas atšķirības Pakalpojumu direktīvas un LESD piemērošanas jomā. Vienlaikus jāpatur prātā, ka, lai arī Pakalpojumu direktīva precizē un detalizētāk paskaidro dažādus pakalpojumu sniegšanas brīvības aspektus, kā arī nosaka vairākus konkrētus pienākumus dalībvalstīm, Pakalpojumu direktīvas piemērošanas joma tomēr ir šaurāka, nekā LESD 56. panta piemērošanas joma, tāpēc atsevišķi pakalpojumi, to sniedzēji un saņēmēji, kuri var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību, Pakalpojumu direktīvā nostiprinātās garantijas nevarēs baudīt.

Pakalpojumu direktīvas piemērošanas joma ir noteikta tās 2. pantā. Šā panta 1. punkts paredz, ka Pakalpojumu direktīva piemērojama pakalpojumiem, ko sniedz pakalpojumu sniedzēji, kuri veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī. Savukārt Pakalpojumu direktīvas 2. panta 2. punktā uzskaitītas 12 darbības, kurām direktīvu nepiemēro, bet 3. punktā noteikts, ka direktīva nav piemērojama nodokļu jomai.

Lai noteiktu Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomu un izvērtētu līdzdalības ekonomikas pakalpojumu iekļaušanos tajā, autore veiks līdzīgu izvērtējumu pa pakalpojumu un aizsargājamo personu grupām kā attiecībā uz LESD 56. panta piemērošanas jomu.

2.2.3.1. Pakalpojumi

Pakalpojumu direktīvas 4. panta 1. punktā pakalpojumu jēdziens ir definēts kā jebkāda pašnodarbināta saimnieciskā darbība, parasti par atlīdzību, kā minēts LESD 57. pantā (bijušajā EKL 50. pantā). Tādējādi principā visi pakalpojumi, kuri par pakalpojumiem ir atzīstami LESD izpratnē un ir aptverti ar LESD 56. pantā nostiprināto pakalpojumu sniegšanas brīvību, varētu pretendēt arī uz Pakalpojumu direktīvā paredzētajām garantijām. Taču Pakalpojumu direktīvas 2. panta 2. punktā ietvertais no direktīvas piemērošanas izslēgto darbību saraksts sašaurina to pakalpojumu loku, kas var paļauties uz Pakalpojumu direktīvā noteiktajām garantijām. Līdz ar to var būt situācija, ka pakalpojumu aizsargā LESD 56. pantā nostiprinātā pakalpojumu sniegšanas brīvība, bet Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomā tas neietilpst. Lielākoties gan pakalpojums, kurš ir aizsargāts ar pakalpojumu sniegšanas brīvību, būs aizsargāts arī ar Pakalpojumu direktīvu.

Atbilstoši Pakalpojumu direktīvas 2. panta 2. punktam no Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomas ir izslēgti šādi pakalpojumi: vispārējas nozīmes pakalpojumi, kas nav saimnieciski pakalpojumi, finanšu pakalpojumi, piemēram, banku darbībai, aizdevumiem, apdrošināšanai un pārapsedrošināšanai (līdzīgi ar LESD 58. panta 2. punktā noteikto ierobežojumu), elektronisko komunikāciju pakalpojumi un tīkli un ar tiem saistītas iekārtas un pakalpojumi jomās, ko regulē jau citas direktīvas, pakalpojumi pārvadājumu jomā, tostarp ostu pakalpojumi, pagaidu darba aģentūru pakalpojumi, veselības aprūpes pakalpojumi, neatkarīgi no tā, vai tos sniedz ar veselības aprūpes iestāžu starpniecību, no veida, kādā tie organizēti vai finansēti valsts līmenī, un no tā, vai tie ir publiski vai privāti, audiovizuālie pakalpojumi, tostarp kinematogrāfijas pakalpojumiem, neatkarīgi no ražošanas, izplatīšanas un pārraidīšanas veida, un radio apraide, azartspēļu darbības, kas ietver derības uz naudas likmēm nejaušības spēlēs, tostarp loterijas, azartspēles kazino un derību darījumi, darbības, kas saistītas ar valsts varas īstenošanu (atkārtojot LESD 51. pantā noteikto), sociālie pakalpojumi, ko valsts, valsts pilnvaroti pakalpojumu sniedzēji vai valsts atzītas labdarības iestādes sniedz saistībā ar sociālajām mājām, bērnu aprūpi un atbalstu tādām ģimenēm un personām, kam pastāvīgi vai īslaicīgi vajadzīga palīdzība, privāti drošības pakalpojumi, pakalpojumi, ko sniedz notāri un tiesu izpildītāji, kuri iecelti ar oficiālu valdības aktu.

Izvērtējot sarakstu ar pakalpojumiem, kas saskaņā ar Pakalpojumu direktīvas 2. panta 2. punktu ir papildus izslēgti no Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomas, jāsecina, ka ir vairākas līdzdalības ekonomikas pakalpojumu grupas, kuru tiesības paļauties uz Pakalpojumu direktīvā ietvertajām garantijām ir “uz jautājuma zīmes”. Ir līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, kas ir pārvadājuma pakalpojumi (piemēram, *Uber*), finanšu pakalpojumi (piemēram, *Mintos*), veselības aprūpes pakalpojumi (piemēram, *Cohealo*, *Macmillan Cancer Support*), pagaidu darba aģentūras (piemēram, *Taskrabbit*). Jautājums par to, vai attiecīgie pakalpojumi varētu ietilpt Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomā, ir atkarīgs no diviem aspektiem – 1) kā EST ir interpretējusi attiecīgo no Pakalpojumu direktīvas izslēgto pakalpojumu grupu un 2) vai Pakalpojumu direktīvas 2. panta 2. punktā noteiktais ierobežojums tiek attiecināts uz platformu, gala/vispārējo pakalpojumu vai abiem kopā.

Lai noteiktu, kā attiecībā uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu izpildās pirmais aspekts, jāvērtē EST judikatūra attiecībā uz konkrēto pakalpojumu grupu un jāvērtē, kā attiecīgie secinājumi varētu tikt attiecināti uz konkrēto līdzdalības ekonomikas pakalpojumu.³³¹ Piemēram, lietā *C-57/12 Femarbel* EST, atsaucoties uz Pakalpojumu direktīvas preambulas 22. apsvērumu, atzina, ka tikai tie ar veselības aprūpi saistītie pakalpojumi, ko sniedz speciālisti, kas par tādiem atzīti saskaņā ar attiecīgās dalībvalsts tiesisko regulējumu, ir tādi, kas izslēgti no Pakalpojumu direktīvas

³³¹ Sk. arī Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 34.

piemērošanas jomas.³³² Līdz ar to lielākā daļa ar veselības aprūpi saistīto pakalpojumu tomēr varētu kvalificēties Pakalpojumu direktīvas piemērošanai.³³³

Ievērojot līdzdalības ekonomikas pakalpojumu salikto dabu, proti, to, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumus var izdalīt vairākos pakalpojumos, ko sniedz atšķirīgi subjekti (platformas vai vispārējā/gala pakalpojumu sniedzēji), iespējamās dažādas kombinācijas, kādās Pakalpojumu direktīvas garantijas var tikt attiecinātas uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu veidojošajiem pakalpojumiem. Jau iepriekš pieminētajā C-434/15 *Elite Taxi* lietā EST pakalpojumus transporta jomā interpretējusi ļoti plaši attiecinot tos ne tikai uz gala/vispārējā pakalpojuma sniedzēja pakalpojumiem (pasažieru pārvadājumiem), bet arī uz *Uber* platformas sniegtajiem pakalpojumiem³³⁴ un tādējādi no pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas jomas izslēdzot ne tikai gala/vispārējo pakalpojumu, bet arī platformu. Taču saskaņā ar EST līdzšinējo praksi būtu iespējamas arī situācijas, kad līdzdalības ekonomikas pakalpojumu veidojošie pakalpojumi tiek vērtēti un kvalificēti atsevišķi kā, piemēram, lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*.³³⁵ Tādējādi varētu būt iespējamas situācijas, kur daļa no līdzdalības ekonomikas pakalpojumu veidojošajām aktivitātēm (pakalpojumiem), neskatoties uz no Pakalpojumu direktīvas piemērošanas sfēras izslēgto pakalpojumu sarakstu, varētu iekļauties Pakalpojumu direktīvas piemērošanas sfērā.

Apkopojot veiktās analīzes rezultātus, secināms, ka lielākā daļa līdzdalības ekonomikas pakalpojumi var pretendēt uz Pakalpojumu direktīvā paredzētajām garantijām. Tomēr ārpus Pakalpojumu direktīvas piemērošanas sfēras atradīsies pakalpojumi, kuri, pirmkārt, ir ārpus LESD 56. pantā nostiprinātās pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas sfēras un, otrkārt, ir izslēgti no Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomas saskaņā ar tās 2. panta 2. punktu.

2.2.3.2. *Pakalpojumu sniedzēji*

Atbilstoši Pakalpojumu direktīvas 4. panta 2. punktam pakalpojumu sniedzējs direktīvas izpratnē ir jebkura fiziskā persona, kas ir kādas dalībvalsts valstspiederīgais, vai jebkura juridiskā persona, kā minēts LESD 54. pantā (bijušais EKL 48. pants) un kas veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī, un kura piedāvā vai sniedz pakalpojumus. Citiem vārdiem, lai persona varētu kvalificēties kā pakalpojumu sniedzējs Pakalpojumu direktīvas izpratnē, pirmkārt, tai ir jābūt saistītai ar ES (fiziskā persona kā valstspiederīgais vai juridiskā persona reģistrējusies vai reģistrējusi saimniecisko darbību dalībvalstī) un, otrkārt, pakalpojumu piedāvāšana vai sniegšana. Ja pirmā kritērija izpildīšanos var noskaidrot, pārbaudot personas pilsonību, rezidences vietu vai juridiskās personas

³³² EST 2013. gada 11. jūlija spriedums lietā C-57/12 *Femarbel*, 53. punkts.

³³³ Hatzopoulos V. *The Collaborative Economy and EU Law*. Portland: Hart Publishing, 2018, p. 34.

³³⁴ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 48. punkts.

³³⁵ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*.

reģistrācijas vai saimnieciskās darbības veikšanas vietu (atbilstoši EST judikatūrai),³³⁶ tad otrā kritērija izpildīšanos var konstatēt, pārbaudot darbības, ko veic pakalpojumu sniedzējs, proti, vai tās ir atzīstamas par pakalpojumu Pakalpojumu direktīvas izpratnē.

Atbilstoši Pakalpojumu direktīvas preambulas 36. apsvērumam pakalpojumu sniedzēja jēdzienam būtu jāaptver jebkura fiziska persona, kas ir kādas dalībvalsts valstspiederīgais, vai jebkura juridiska persona, kas ir iesaistīta pakalpojumu darbībā dalībvalstī, izmantojot vai nu brīvību veikt uzņēmējdarbību vai pakalpojumu brīvu apriti. Tā kā Pakalpojumu direktīva uz pakalpojumu tirgu raugās plašāk, proti, aptverot ne tikai pagaidu pārrobežu pakalpojumu sniegšanu, bet arī gadījumus, kad pakalpojumu sniedzējs citā dalībvalstī sāk veikt pastāvīgu uzņēmējdarbību, tad arī pakalpojumu sniedzēja jēdziens šīs direktīvas izpratnē ir plašāks, attiecinot to arī uz personām, kuras pakalpojumu sniegšanai izvēlējušās otro modeli.

Svarīgi ir atzīmēt, ka Pakalpojumu direktīva līdzīgi kā LESD neparedz prasību pakalpojumu sniedzējam (kas īsteno pakalpojumu sniegšanas brīvību) atbilst kaut kādam noteiktam saimnieciskās darbības veikšanas modelim, piemēram, būt reģistrētam par saimnieciskās darbības veicēju, būt reģistrētai kā noteikta veida juridiskai personai. Šāda pieeja nodrošina, ka personu loks, kas var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību kā pakalpojumu sniedzēji, ir iespējami plašs un to neietekmē dalībvalstu nacionālā tiesiskā regulējuma atšķirības attiecībā uz saimnieciskās darbības īstenošanas veidiem.

Autores ieskatā gadījumā, ja līdzdalības ekonomikas pakalpojums klasificējas kā pakalpojums Pakalpojumu direktīvas izpratnē, nebūtu jābūt šķēršļiem tā nodrošināšanā iesaistītās personas (platformas un vispārējā/gala pakalpojuma sniedzējus) atzīt par pakalpojumu sniedzējiem un subjektiem, kas var paļauties uz Pakalpojumu direktīvā nostiprinātajām garantijām, ja tie var izpildīt piesaistes ES prasību. Vienīgi, lai līdzdalības ekonomikas pakalpojuma sniedzējs varētu paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību, būs svarīgi konstatēt pārrobežu pakalpojumu sniegšanu. Savukārt, lai persona varētu atsaukties uz uzņēmējdarbības brīvību, būs jākonstatē, ka tā ir pārvietojusies pāri robežām, lai veiktu pastāvīgu uzņēmējdarbību citas dalībvalsts teritorijā.

Ievērojot to, ka pakalpojumu loks, ko aptver Pakalpojumu direktīva, ir šaurāks, nekā LESD 57. pantā noteiktais, attiecīgi arī pakalpojumu sniedzēju loks, kas var paļauties uz Pakalpojumu direktīvas garantijām pakalpojumu sniegšanas brīvības aspektā, ir šaurāks.

2.2.3.3. *Pakalpojumu saņēmēji*

Atbilstoši Pakalpojumu direktīvas 4. panta 3. punktam pakalpojumu saņēmējs ir jebkura fiziskā persona, kas ir kādas dalībvalsts valstspiederīgais vai kas izmanto tai ar ES tiesību aktiem

³³⁶ Pakalpojumu direktīvas preambulas 37. apsvērumus.

piešķirtās tiesības, vai jebkura juridiskā persona, kā minēts LESD 54. pantā (bijušais EKL 48. pants) un kas veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī, un kuras ar profesionālo darbību saistītiem vai nesaistītiem mērķiem izmanto vai vēlas izmantot pakalpojumu. Pakalpojumu saņēmēju definīcija ir ļoti plaša un jebkuram līdzdalības ekonomikas pakalpojuma saņēmējam, neatkarīgi no tā statusa un vai pakalpojumi tiek saņemti no platformas vai arī vispārējā/gala pakalpojumu sniedzēja, būtu jāvar kvalificēties par pakalpojumu saņēmēju Pakalpojumu direktīvas izpratnē. Vienīgais aspekts, kas jāpatur prātā, ir pakalpojumu saņēmēja sasaiste ar ES, kuras konstatēšana ir priekšnoteikums ES ekonomisko pamatbrīvību piemērošanai.

Pakalpojumu sniegšanas brīvības piedāvātās garantijas ir tādas, kas ir nozīmīgas un interesantas līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, jo mazina dalībvalstu liktos šķēršļus šo pakalpojumu attīstībai. Apkopojot šajā nodaļā veiktās analīzes rezultātus, secināms, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumi var pretendēt uz vispārīgajām pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām, kas izriet no LESD 56. panta un Pakalpojumu direktīvas. Tomēr šis secinājums nav attiecināms uz visām līdzdalības ekonomikas platformām un visiem ar šo platformu sniegtajiem pakalpojumiem. Pārrobežu elementa neesamība, izslēgšana no LESD un Pakalpojumu direktīvas piemērošanas jomas un līdzdalības ekonomikas pakalpojumu kompleksā daba (kur pakalpojumu veido faktiski divi pakalpojumi – platformas sniegtie pakalpojumi un vispārējie/gala pakalpojumi) ir galvenie aspekti, kas var ietekmēt konkrētu pakalpojumu klasifikāciju.

LESD un Pakalpojumu direktīva nav vienīgie normatīvie akti, kas regulē pakalpojumu sniegšanas brīvību. Nozīmīgas pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas ir paredzētas arī Direktīvā 2000/31, kas ir speciāls informācijas sabiedrību pakalpojumu sniegšanu regulējošs normatīvais akts. Tā kā līdzdalības ekonomikas pakalpojumi sastāv no platformu sniegtiem digitāliem pakalpojumiem, ir pamats vērtēt, kā šajā direktīvā paredzētās garantijas ir attiecināmas uz līdzdalības ekonomiku. Vienlaikus jāpatur prātā, ka secinājumi par līdzdalības ekonomikas pakalpojumu iekļaušanos pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas jomā ir svarīgi ne tikai LESD un Pakalpojumu direktīvā paredzēto garantiju kontekstā, bet arī, runājot par speciālo regulējumu, kas piemērojams šaurākam pakalpojumu lokam. Ja attiecīgais pakalpojums nav aizsargāts ar vispārīgām pakalpojumu sniegšanas garantijām, uz to, visticamāk, speciālās garantijas nebūs attiecināmas.

3. INFORMĀCIJAS SABIEDRĪBAS PAKALOPJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBA

20. gadsimta beigās pasaule piedzīvoja ievērojamu interneta biznesa attīstību³³⁷ – šajā laikā tika izveidotas vairākas no pasaulē šobrīd lielākajām interneta vietnēm un platformām.³³⁸ Ievērojot šīs pārmaiņas, 1997. gadā EK publicēja paziņojumu par e-komercijas attīstīšanu. Paziņojuma mērķis bija nodrošināt elektroniskās tirdzniecības attīstību Eiropā, saskatot iespēju Eiropai kļūt par vadošu spēku elektroniskajā tirdzniecībā.³³⁹ Paziņojumā tika uzsvērts, ka, lai elektroniskās tirdzniecības dalībnieki varētu pilnībā izbaudīt visas Vienotā tirgus (*Single Market*) priekšrocības, ir būtiski izvairīties no tiesiskā regulējuma pretrunām un ES līmenī nodrošināt vienotu un konsekventu elektroniskās tirdzniecības tiesisko regulējumu.³⁴⁰ Paziņojumā tika uzstādīts ambiciozs mērķis līdz 2000. gadam izstrādāt un pieņemt šādu tiesisko regulējumu.³⁴¹

Direktīvas 2000/31 (Direktīva par elektronisko tirdzniecību) izstrāde tika uzsākta 1997. gadā pēc minētā EK paziņojuma, un jau 2000. gada 17. jūlijā tā stājās spēkā, bet tās prasības dalībvalstīm bija jāpārņem līdz 2002. gada 17. janvārim.³⁴²

EK apzinoties interneta komercijas iespējamo potenciālu, Direktīvas 2000/31 mērķis bija veicināt pienācīgu iekšējā tirgus darbību, nodrošinot brīvu informācijas sabiedrības pakalpojumu apriti starp dalībvalstīm.³⁴³ Kā galvenie šķēršļi pakalpojumu sniegšanas brīvības īstenošanai digitālajā vidē tās izstrādes laikā tika norādītas juridiskās neskaidrības par to, kuras valsts tiesību akti attiecas uz šādiem pakalpojumiem.³⁴⁴ Taču papildus minētajam šīs direktīvas mērķis arī izcelt iespējas, kuras elektroniskajai tirdzniecībai piedāvā kopējais tirgus.³⁴⁵ Šos mērķus paredzēts sasniegt, Direktīvā 2000/31 nosakot tiesisko regulējumu noteiktiem elektroniskās tirdzniecības tiesiskiem aspektiem – informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju nodibināšanai, komerciālai saziņai, līgumu noslēgšanai internetā, starpnieku atbildībai un noteikto pasākumu ieviešanai.³⁴⁶

³³⁷ McCullough B. A revealing look at the dot-com bubble of 2000 – and how it shapes our lives today. December 4, 2018. Available: <https://ideas.ted.com/an-eye-opening-look-at-the-dot-com-bubble-of-2000-and-how-it-shapes-our-lives-today/> [last visited 05.02.2022.].

³³⁸ Dot-com burbuli pārdzīvoja *Amazon, Microsoft, eBay* u.c. Sk. CFI. Dotcom Bubble. Available: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/trading-investing/dotcom-bubble/> [last visited 05.02.2022.].

³³⁹ Commission of the European Communities. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Initiative in Electronic Commerce. COM(97) 157 final, 16.04.1997., p. 4.

³⁴⁰ Ibid, p. 5.

³⁴¹ Ibid, p. 6.

³⁴² Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 8. jūnija direktīva 2000/31/EK par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskiem aspektiem, jo īpaši elektronisko tirdzniecību, iekšējā tirgū (direktīva par elektronisko tirdzniecību). OV L 178, 17.07.2000, 1.-16. lpp., 22. panta 1. punkts.

³⁴³ Turpat, 1. panta 1. punkts.

³⁴⁴ Turpat, preambulas 5. apsvēruma.

³⁴⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) Tiesas 2008. gada 16. oktobra spriedums lietā C-298/07 *deutsche internet versicherung*, 9. punkts.

³⁴⁶ Lodder A. R. Directive 2000/31/EC on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market. From: Lodder A. R., Murray A. D. (eds.). EU Regulation of E-Commerce. A Commenatry. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, p. 18.

Direktīva 2000/31 ir izstrādāta, balstoties uz pieeju, ka pēc iespējas mazāk jāiejaucas dalībvalstu tiesiskajā regulējumā un iejaukšanās ir jāveic tikai tur, kur tas ir pilnībā nepieciešams, lai nodrošinātu pienācīgu nozares funkcionēšanu.³⁴⁷ Tāpēc Direktīva 2000/31 nav tik daudz mērķēta uz dalībvalstu materiālo tiesību saskaņošanu, bet tiesisko noteiktību tiek mēģināts sasniegt ar “koordinēto jomu”, kurā informācijas sabiedrības pakalpojumiem ir piemērojama tās valsts tiesību sistēma, kurā ir reģistrēts attiecīgais pakalpojumu sniedzējs.³⁴⁸ Turklāt dalībvalstis nedrīkst ierobežot informācijas sabiedrības pakalpojumus no citām dalībvalstīm, atsaucoties uz to nacionālo regulējumu koordinētajā jomā.³⁴⁹ Direktīvā 2000/31 ir noteikti stingri noteikumi pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai informācijas sabiedrības pakalpojumiem no citām dalībvalstīm, nosakot gan gadījumus, kuros pieļaujama pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošana, gan arī kārtību, kādā tas ir īstenojams.³⁵⁰ Šie pasākumi nodrošina pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas visiem informācijas sabiedrības pakalpojumiem.

Direktīva 2000/31 paredz arī papildus garantijas, kas ir attiecināmas uz informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz starpnieku pakalpojumus. Šiem pakalpojumu sniedzējiem Direktīvā 2000/31 ir paredzēti atbildības par uzglabāto vai pārraidīto informāciju ierobežojumi (12.-14. pants), kā arī dalībvalstīm noteikts aizliegums šiem pakalpojumu sniedzējiem uzlikt vispārējas uzraudzības pienākumu (15. pants). Šīs atsevišķai informācijas sabiedrības pakalpojumu grupai paredzētās garantijas tuvāk ir aplūkotas šā darba 4. nodaļā.

Šajā nodaļā sniegts ieskats, kā Direktīvā 2000/31 tiek nodrošinātas pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas, kā arī vērtēts subjektu loks, kas kā informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēji var paļauties uz šīm garantijām. Nodaļas noslēgumā vērtēta līdzdalības ekonomikas platformu iespēja klasificēties par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, jo īpaši analizējot EST judikatūras atziņas par *Uber* un *Airbnb* pakalpojumiem.

3.1. Pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas Direktīvā 2000/31

Pakalpojumu sniegšanas brīvība Direktīvā 2000/31 stiprināta vairākos līmeņos, tostarp atkarībā no pakalpojuma veida.³⁵¹ Uz visiem pakalpojumiem, kas ir informācijas sabiedrības pakalpojumi, attiecas koordinētā joma, kas paredz informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējam piemērot tās dalībvalsts likumu, kurā tas reģistrēts, un Direktīvā 2000/31 noteiktā īpašā kārtība, kā dalībvalstis var noteikt ierobežojumus informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanai.

³⁴⁷ Commission Proposal for a European Parliament and Council Directive on Certain Legal Aspects of Electronic Commerce in Internal Market. COM(98) 586 final, p. 14. OJ C 030, 05.02.1999.

³⁴⁸ EST 2011. gada 25. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-509/09 un C-161/10 *eDate Advertising u.c.*, 57. punkts.

³⁴⁹ Direktīvas 2000/31 3. panta 2. punkts.

³⁵⁰ Turpat, 3. panta 4.-6. punkts.

³⁵¹ Paredzot papildus garantijas/priekšrocības informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz glabāšanas pakalpojumus.

3.1.1. Koordinētā joma

Direktīvas 2000/31 centrālais elements ir tā sauktā Iekšējā tirgus klauzula (angļu val. – *Internal Market Clause*), kas nodrošina tiesisko noteiktību un to, ka informācijas sabiedrības pakalpojumus brīvi var sniegt visā ES.³⁵² To nodrošina divi viens otru papildinoši elementi:

1) dalībvalstu pienākums nodrošināt, ka informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēji, kas reģistrēti to teritorijās, atbilst dalībvalsts prasībām koordinētajā jomā;

2) dalībvalstīm ir jāatturas no informācijas sabiedrības pakalpojumu no citām dalībvalstīm ierobežošanas.³⁵³

Direktīvas 2000/31 3. panta 1. punktā ir noteikts, ka katrai dalībvalstij ir jānodrošina, ka informācijas sabiedrības pakalpojumi, ko piedāvā pakalpojumu sniedzējs, kurš reģistrēts tās teritorijā, atbilst šajā dalībvalstī piemērojamiem noteikumiem, ko ietver koordinētā joma. Atbilstoši Direktīvas 2000/31 2. panta “h” punktam koordinētā joma aptver prasības, kas noteiktas dalībvalstu juridiskajās sistēmās un kas piemērojamas informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējam vai informācijas sabiedrības pakalpojumiem, neatkarīgi no tā, vai tās ir vispārīgas prasības, vai speciāli izvirzītas šādiem pakalpojumiem vai to sniedzējiem. Saskaņā ar Direktīvas 2000/31 2. panta “h” punkta “i” apakšpunktu tās ir prasības, kas saistītas ar informācijas sabiedrības pakalpojuma sniegšanas uzsākšanu, prasībām, kas saistītas ar kvalifikāciju, atļauju saņemšanu vai paziņošanu, kā arī informācijas pakalpojumu sniegšanu, kā prasībām, kas saistītas ar pakalpojuma sniedzēja uzvedību, prasībām attiecībā uz pakalpojumu kvalitāti vai saturu vai prasībām, kas saistītas ar pakalpojuma sniedzēja saistībām. Kā to skaidrojusi EK, Direktīva 2000/31 ir piemērojama horizontāli visās tiesību nozarēs, kas skar informācijas sabiedrības pakalpojumus, neatkarīgi no tā, vai runa ir par publiskajām tiesībām, privāttiesībām vai krimināltiesībām.³⁵⁴ Protams, arī Direktīvā 2000/31 regulētie jautājumi ietilpst koordinētajā jomā.³⁵⁵

Saskaņā ar 2000/31 2. panta “h” punkta “ii” apakšpunktu koordinētā joma neattiecas uz tādām prasībām, kas piemērojamas pašām precēm, preču piegādei vai pakalpojumiem, kurus nepiedāvā ar elektroniskiem līdzekļiem. Papildus tam atsevišķas jomas, kas minētas Direktīvas 2000/31 pielikumā un attiecībā uz kurām jau ir pieņemti citi ES tiesību akti, ir izslēgtas ārpus Iekšējā tirgus klauzulas un tostarp no koordinētās jomas.³⁵⁶ Šie jautājumi ir autortiesības, blakustiesības un citas noteiktas intelektuālā un rūpnieciskā īpašuma tiesības, elektroniskās naudas izlaišana, ko veic noteiktas finanšu

³⁵² First Report on the application of Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce). COM(2003) 702 final, 21.11.2003., p. 8.

³⁵³ Ibid.

³⁵⁴ Ibid., p. 4.

³⁵⁵ Lodder A. R. Directive 2000/31/EC on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market. From: Lodder A. R., Murray A. D. (eds.). EU Regulation of E-Commerce. A Commenatry. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, p. 29.

³⁵⁶ Direktīvas 2000/31, 3. panta 3. punkts.

institūcijas, atsevišķi ES drošības un apdrošināšanas noteikumi, pušu brīvība izvēlēties to noslēgtajam līgumam piemērojamo likumu, līgumsaistības, kas izriet no patērētāju līgumiem, nekustamā īpašuma līgumu formālās prasības un nelūgtu komercziņojumu pa elektronisko pastu pieļaujamība. Šajās izslēgtajās jomās dalībvalstis ir tiesīgas informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem no citām dalībvalstīm piemērot nacionālo regulējumu.³⁵⁷

Iekšējā tirgus klauzulas otra komponente ir liegums dalībvalstīm ierobežot informācijas sabiedrības pakalpojumus no citām dalībvalstīm. Tas ir deklarēts Direktīvas 2000/31 3. panta 2. punktā, cita starpā vēlreiz apstiprinot, ka arī informācijas sabiedrības pakalpojumus aizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība.

Koordinētā joma praksē darbojas tādējādi, ka informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs, kurš ir reģistrēts vienā dalībvalstī un izpilda šajā dalībvalstī normatīvajos aktos paredzētās prasības informācijas pakalpojumu sniegšanai, var savus pakalpojumus sniegt arī citās dalībvalstīs, neuztraucoties par to, ka tam būs jāizpilda arī kādas šajās dalībvalstīs noteiktās prasības. Savukārt, ja nepastāvētu koordinētā joma, tad dalībvalstis attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem varētu rīkoties tā, kā tās vēlās, nosakot noteikumus, kas piemērojami informācijas sabiedrības pakalpojumiem vai sniedzējiem no citām dalībvalstīm. Turklāt, ievērojot sprieduma atzīšanas un izpildes tiesisko regulējumu, ko nodrošina Briseles I Regula,³⁵⁸ dalībvalstu tiesu pieņemtie spriedumi, kas vērsti pret citu dalībvalstu informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, būtu jāatzīst un jāizpilda. Šādos apstākļos informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem būtu jāpārzina nacionālais regulējums visās dalībvalstīs, kur tie vēlētos sniegt pakalpojumus.³⁵⁹ Tā ir tieši tāda tiesiskā nenoteiktība, no kuras mēģināts izvairīties ar Direktīvas 2000/31 palīdzību.

Cita alternatīva koordinētās jomas noteikšanai būtu harmonizācijas veikšana, ko ES likumdevējs jau iepriekš aplūkoto iemeslu dēļ attiecībā uz elektronisko tirdzniecību bija izvēlējis īstenot pēc iespējas mazākā apmērā.

3.1.2. Īpaša pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanas kārtība

Pakalpojumu sniegšanas brīvība pati par sevi nav absolūta un to ir pieļaujams ierobežot noteiktos apstākļos un noteiktos veidos.³⁶⁰ Tāpēc ir likumsakarīgi, ka arī Direktīvas 2000/31 3. panta 4.-6. punktā ir paredzēta atļauja dalībvalstīm atkāpties no to pienākuma nodrošināt pakalpojumu sniegšanas brīvību informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem no citām dalībvalstīm, ja tiek

³⁵⁷ Kightlinger M. F. A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law. Michigan Journal of International Law, 719 (2003), p. 736.

³⁵⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12. decembra Regula (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (pārstrādāta versija). OV L 351, 20.12.2012., 1.-32. lpp.

³⁵⁹ Kightlinger M. F. A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law. Michigan Journal of International Law, 719 (2003), p. 745.

³⁶⁰ Sīkāk par ierobežojumiem sk. šā darba 2. nodaļu.

ievēroti šajā normā paredzēti priekšnoteikumi, kas ir ar kumulatīvu raksturu.³⁶¹ Vienlaikus, jāņem vērā, ka Direktīvas 2000/31 3. panta 4.-6. punktā paredzētā kārtība ir arī atkāpe no Iekšējā tirgus klauzulas noteiktās kārtības, jo tā paredz dalībvalstij tiesības iejaukties kompetencē, kas koordinētajā jomā ir paredzēta citai dalībvalstij.³⁶² Turklāt, lai nevājinātu Direktīvas 2000/31 3. panta 1. punktā noteikto principu, atkāpes no pakalpojumu sniegšanas brīvības pieļaujamas tikai noteiktos gadījumos.³⁶³ EST arī savā judikatūrā ir atzinusi, ka Direktīvas 2000/31 3. pants jāinterpretē tādējādi, lai pēc iespējas nodrošinātu informācijas sabiedrības pakalpojumu brīvu apriti starp dalībvalstīm.³⁶⁴

Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā ir noteikti priekšnoteikumi pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai, savukārt 5. punktā ir paredzētas dalībvalstu tiesības izņēmuma gadījumos atkāpties no šīs kārtības, bet 6. punktā ir noteikta EK rīcība, saņemot paziņojumu par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanu ierobežojošu pasākumu.

Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā paredzētos priekšnoteikumus var sadalīt divās grupās – priekšnoteikumi pēc būtības un procesuālie priekšnoteikumi. Turklāt, vērtējot šos priekšnoteikumus, ir jāievēro to secība, proti, procesuālos pasākumus var veikt tikai tad, kad izpildīti priekšnoteikumi pēc būtības.³⁶⁵

Ir trīs priekšnoteikumi, kas dalībvalstīm ir jāizpilda attiecībā uz ierobežojumu būtību:

1) dalībvalsts izvēlētajam ierobežojumam ir atbilstošs mērķis – pasākumiem ir jābūt nepieciešamiem sabiedriskās kārtības, sabiedrības veselības, sabiedrības drošības vai patērētāju, tostarp ieguldītāju, aizsardzības nodrošināšanai;

2) konkrētam informācijas sabiedrības pakalpojumam no citas dalībvalsts ir jārada būtisku aizskārumu vai šāda aizskāruma risku;

3) dalībvalsts izvēlētajam pasākumam ir jābūt nepieciešamam un samērīgam.³⁶⁶

Šīs prasības principā sasaucas ar samērīguma testu pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai.³⁶⁷

Vērtējot šo prasību izpildīšanos, jāņem vērā, ka pasākumam, ko dalībvalsts vēlas piemērot, jābūt vērstam pret konkrētu informācijas sabiedrības pakalpojumu vai tā sniedzēju. Šāda konkrētība pastāvēs arī gadījumā, ja piemērotais tiesiskais regulējums pats par sevi ir vispārīgs, bet to attiecina uz konkrētu informācijas sabiedrības pakalpojumu. Taču tādā gadījumā secinājums par pasākuma

³⁶¹ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 84. punkts.

³⁶² First Report on the application of Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce). COM(2003) 702 final, 21.11.2003., p. 8.

³⁶³ Ģenerāladvokāta M. Špunara 2019. gada 30. aprīļa secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 130. punkts.

³⁶⁴ EST 2011. gada 25. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-509/09 un C-161/10 *eDate Advertising u.c.*, 64. punkts.

³⁶⁵ Kightlinger M. F. A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law. *Michigan Journal of International Law*, 719 (2003), p. 737.

³⁶⁶ Direktīvas 2000/31, 3. panta 4. punkta "a" apakšpunkts.

³⁶⁷ Blanke H. J., Mangiameli S. *Treaty on the Functioning of the European Union - A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89*. Cham: Springer Nature, 2021, p. 1167. Sk. arī Ģenerāladvokāta Saumandsgora Ēes 2020. gada 27. februāra secinājumi lietā C-649/18 A (*Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē*), 122. punkts.

atbilstību vai neatbilstību varēs tikt izdarīts tikai konkrētā pakalpojuma kontekstā, nevis attiecībā uz visu regulēto nozari.³⁶⁸ Priekšnoteikumu pēc būtības izvērtēšanu dalībvalstis varētu veikt efektīvāk, ja tās pārbaudītu tos pašus apstākļus, ko pārbaudītu EK, izpildot Direktīvas 2000/31 3. panta 6. punktā noteikto pienākumu. Tie detalizētāk aplūkoti nedaudz tālāk.

Ja pēc būtības ir pamats ierobežojuma noteikšanai, dalībvalstij pirms tā pieņemšanas ir jāveic divi soļi. Pirmkārt, dalībvalstij ir jāpieprasa, lai dalībvalsts, kurā reģistrēts informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs, veic nepieciešamos pasākumus Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “a” apakšpunktā noteikto mērķu sasniegšanai. Pēc šāda pieprasījuma saņemšanas reģistrācijas dalībvalstij ir iespēja pašai koordinētās jomas ietvaros novērst apdraudējumus legītimajām interesēm, ko rada tajā reģistrēts informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs. Šāds mehānisms ir vērsts uz to, lai pēc iespējas saglabātu Direktīvā 2000/31 paredzēto regulējumu par koordinēto jomu, novēršot vienas dalībvalsts iejaukšanos otras dalībvalsts kompetencē,³⁶⁹ kā arī nodrošinātu, ka nepieciešamais risinājums tiek sasniegts reģistrācijas dalībvalsts tiesību sistēmas ietvaros.

Otrkārt, tikai tādā gadījumā, ja dalībvalsts, kurā reģistrēts informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs, neveic nekādus pasākumus vai tās veiktie pasākumi nav piemēroti, dalībvalstij, kurā pakalpojumi tiek sniegti, ir jāpaziņo EK un reģistrācijas dalībvalstij par nodomu veikt attiecīgos pasākumus.³⁷⁰ No minētās kārtības var atkāpties tikai steidzamības gadījumā, taču par pieņemtajiem pasākumiem tāpat pēc iespējas ātrāk ir jāpaziņo EK un informācijas sabiedrības pakalpojuma sniedzēja reģistrācijas dalībvalstij, norādot iemeslu, kāpēc attiecīgais gadījums prasīja steidzamu rīcību.³⁷¹

Šādu pasākumu paziņošanas mērķis ir ļaut EK veikt kontroli pār dalībvalsts izvēlēto pasākumu atbilstību ES tiesībām.³⁷² Proti, EK pēc paziņojuma saņemšanas pārbauda paziņoto pasākumu atbilstību ES tiesībām un, secinot, ka pasākumi ir neatbilstoši, var lūgt attiecīgajai dalībvalstij atturēties no piedāvāto pasākumu pieņemšanas vai nekavējoties pārtraukt attiecīgos pasākumus.³⁷³ Veicot dalībvalsts paziņotā pasākuma pārbaudi, EK vērtē šādus apstākļus:

- vai ir konstatējamas aizskarās intereses (Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “a” apakšpunkta “i” punkts);
- vai izvēlētais pasākums nav diskriminējošs (neskatoties uz to, ka šis apstāklis nav minēts Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā, saskaņā ar LESD 18. un 56. pantu diskriminējoši pasākumi ir aizliegti);

³⁶⁸ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Central Bank. Application to Financial Services of Article 3(4) to (6) of the Electronic Commerce Directive. COM(3002) 259 final, p. 5.

³⁶⁹ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 95. punkts.

³⁷⁰ Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunkts.

³⁷¹ Turpat, 3. panta 5. punkts.

³⁷² EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 91. punkts.

³⁷³ Direktīvas 2000/31 3. panta 6. punkts.

- vai dalībvalsts izvēlētais pasākums nedublē reģistrācijas valstī pastāvošo regulējumu;
- reģistrācijas dalībvalsts veikto pasākumu efektivitāti un pietiekamību;
- samērīguma testu:
 - vai izvēlētais pasākums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai;
 - vai nav pieejami mazāk ierobežojoši līdzekļi;
 - vai izvēlētie pasākumi atbilst informācijas sabiedrības pakalpojumu dabai.³⁷⁴

EK pēc pārbaudes veikšanas ir iespēja pieņemt dažāda veida lēmumus. Ja EK konstatē, ka dalībvalsts izvēlētie pasākumi atbilst visiem minētajiem priekšnoteikumiem, tad dalībvalsts var pieņemt izvēlētos mērus.³⁷⁵ Savukārt gadījumā, ja dalībvalsts izvēlētie pasākumi ir neatbilstoši, EK var lūgt dalībvalsti atturēties no to īstenošanas, kā to paredz Direktīvas 2000/31 3. panta 6. punkts. Svarīgi ņemt vērā to, ka EK nav paredzētas tiesības aizliegt dalībvalstij īstenot tās izvēlētos pasākumus.³⁷⁶ Tomēr, ja dalībvalsts neievēro EK norādījumus, pret to var tikt ierosināta pārkāpuma procedūras lieta LESD 258. panta kārtībā. Tādējādi ar Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunktā noteiktā mehānisma palīdzību EK var novērst to, ka tiek pieņemti vai saglabāti ES tiesībām pretrunā esoši šķēršļi tirdzniecībai.³⁷⁷

Līdzīgi zināmu kontroli var nodrošināt arī šādu pasākumu paziņošana dalībvalstij, kurā ir reģistrēts attiecīgais informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs. Ja reģistrācijas dalībvalsts ieskatā dalībvalsts pieņemtie pasākumi nav atbilstoši ES tiesībām, reģistrācijas dalībvalsts saskaņā ar LESD 259. pantu var EST celt prasību pret paziņojumu sniegušo dalībvalsti.

Iepriekš aplūkoti mehānismi ir vērsti uz to, lai stiprinātu informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas brīvību. Nenoliedzami Direktīvas 2000/31 3. panta 4.-6. punktā noteiktā kārtība paredz daudz stingrākus noteikumus pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai, nekā tas būtu saskaņā ar Pakalpojumu direktīvu vai LESD vispārīgajiem pantiem, un tas informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem rada lielāku drošību, ka pakalpojumu sniegšanai tiks likts mazāk šķēršļu. Taču tās nav vienīgās garantijas, ko minētās normas paredz pakalpojumu sniedzējiem.

EST judikatūrā ir nostiprināts, ka Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunkta otrajā ievilkumā noteiktais iepriekšējās paziņošanas pienākums ir nevis vienkāršs informēšanas pienākums, bet gan būtiska procesuāla prasība, kas liedz attiecībā pret privātpersonām atsaukties uz informācijas sabiedrības pakalpojumu brīvu apriti ierobežojošiem pasākumiem, kas nav tikuši paziņoti.³⁷⁸ EST ir noteikusi, ka Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunkta otrajā

³⁷⁴ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Central Bank. Application to Financial Services of Article 3(4) to (6) of the Electronic Commerce Directive. COM(3002) 259 final, p. 8.

³⁷⁵ Ibid.

³⁷⁶ Kightlinger M. F. A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law. Michigan Journal of International Law, 719 (2003), p. 742.

³⁷⁷ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 92. punkts.

³⁷⁸ Turpat, 94. punkts.

ievilkumā paredzētais dalībvalstu paziņošanas pienākums ir saturiski pietiekami skaidrs, konkrēts un beznosacījuma, lai varētu tikt atzīts par apveltītu ar tiešu iedarbību, un līdz ar to privātpersonas uz šo pienākumu varētu atsaukties dalībvalstu tiesās.³⁷⁹ Attiecīgi, ja dalībvalsts nav izpildījusi savu paziņošanas pienākumu par pasākumu, ar kuru tiek ierobežota kādā citā dalībvalstī reģistrēta pakalpojumu sniedzēja iespēja brīvi sniegt informācijas sabiedrības pakalpojumu, šo pasākumu nav iespējams piemērot attiecībā uz privātpersonu.³⁸⁰

Praksē šīs garantijas informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs varētu īstenot, vēršoties dalībvalsts tiesā un apstrīdot pasākumus, kas pret viņu tikuši vērsti, pamatojot, kā šie pasākumi neatbilst Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta prasībām. Lai noteiktu, vai attiecīgais pasākums ir atbilstošs Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta prasībām, dalībvalsts tiesai saskaņā ar LESD 267. pantu varētu nākties vērsties EST ar prejudiciālā nolēmuma lūgumu.³⁸¹

Noslēdzot apskatu par Direktīvā 2000/31 noteikto īpašo kārtību informācijas pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai, svarīgi vēl pieminēt, ka šī kārtība ir attiecināma ne tikai uz ierobežojumiem, kas tikuši noteikti pēc Direktīvas 2000/31 spēkā stāšanās, bet arī uz ierobežojumiem, kas pastāvējuši jau pirms tam. Tas tāpēc, ka ES likumdevējs nav paredzējis atkāpi, kas ļautu dalībvalstīm saglabāt pirms šīs direktīvas pastāvējušos pasākumus, ar kuriem, iespējams, tiek ierobežota informācijas sabiedrības pakalpojumu brīva aprīte.³⁸²

Garantijas, ko paredz Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā noteiktais mehānisms, ir nozīmīgas un pakalpojumu sniedzējiem noteiktos apstākļos izdevīgas. To apliecina pakalpojumu sniedzēju mēģinājumi atsaukties uz šīm garantijām. Līdz šim EST ir skatījusi četras lietas, kurās pakalpojumu sniedzēji vēlējās atsaukties uz Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunkta otro ievilkumu – lietā C-434/15 *Elite Taxi*, lietā C-320/16 *Uber France*, lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* un lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)*. Visās šajās lietās pakalpojumu sniedzēji – *Uber*, *Airbnb* un *A*, kas ir Nīderlandē reģistrēta aptiekas darbības veicēja, – šādā ceļā vēlējās novērst sev nelabvēlīga nacionālā regulējuma piemērošanu. Lietas C-434/15 *Elite Taxi* pamatā bija *Uber* iespējams pieļauts Spānijas likuma par negodīgu konkurenci pārkāpums, piedāvājot transporta pakalpojumus bez atbilstošas licences (administratīvas atļaujas) saņemšanas.³⁸³ Ja uz *Uber* būtu attiecināms Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkts, tad pakalpojuma licencēšanas vai atļaujas saņemšanas pienākums, vai pat tiesas rīkojums, kurā paredzēts izbeigt šo pakalpojumu sniegšanu, nebūtu piemērojamas. Lietā C-320/16 *Uber France* bija jautājums, vai *Uber* ir piemērojams Francijas

³⁷⁹ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 90. punkts.

³⁸⁰ Turpat, 96. punkts.

³⁸¹ Kightlinger M. F. A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law. *Michigan Journal of International Law*, 719 (2003), 742. lpp.

³⁸² EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 87. punkts.

³⁸³ Sk. lietas apstākļu izklāstu EST 2017. gada 20. decembra spriedumā lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 13.-18. punkts.

regulējums, kas paredz kriminālsodu par klientu sakaru nodibināšanas sistēmu ar personām, kas bez attiecīgas atļaujas sniedz pasažieru pārvadājumus ar autotransportu.³⁸⁴

Lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* bija jautājums par tāda Francijas tiesiskā regulējuma piemērošanu, kas paredzēja ierobežojošus noteikumus par darbu nekustamā īpašuma aģenta profesijā.³⁸⁵ Arī pret *Airbnb*, līdzīgi kā pret *Uber*, bija ierosināts kriminālprocess par to, ka tiek pārkāptas licencēšanas prasības, proti, šajā gadījumā veiktas nekustamā īpašuma un komerclīdzekļu starpniecības un pārvaldības darbības bez profesionālās apliecības. Ja uz *Airbnb* būtu attiecināms Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkts, tad šīs prasības *Airbnb* nebūtu piemērojamas. Savukārt lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)* tika vērtēta tāda Francijas tiesiskā regulējuma piemērošana, kas liedza Nīderlandē reģistrētai sabiedrībai veikt tiešsaistes bezrecepšu zāļu tirdzniecības reklamēšanu Francijā un uzlika papildus pienākumus informācijas iegūšanai no zāļu pircējiem.³⁸⁶ Šajā lietā EST pārbaudīja kopā četrus Francijas likumā iekļautos noteikumus, vērtējot, vai tie uzskatāmi par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem, vai dalībvalstij ir tiesības paredzēt šādus ierobežojumus un pēc kādiem noteikumiem pārbaudāma šādu ierobežojumu pieļaujamība.

Sekmīgi panākt Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunkta piemērošanu līdz šim ir izdevies gan *Airbnb*,³⁸⁷ gan arī *A* (Nīderlandē reģistrētajai aptiekas darbību pārvaldītājai),³⁸⁸ bet *Uber* uz šo normu atsaukties nevarēja ne vienā, ne otrā lietā, jo *Uber* pakalpojumi neklasificējās kā informācijas sabiedrības pakalpojumi.³⁸⁹

EST spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* bija pirmais, kurā detalizētāk ir analizēts Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta saturs, kurā izdarītie secinājumi apstiprināti arī EST spriedumā lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)*, un, pateicoties šim spriedumam, ir viesta zināma skaidrība par to, kā šai normai praksē ir jāstrādā. Tiek arī sagaidīts, ka pēc šī sprieduma, līdzīgi kā tas ir bijis pēc EST sprieduma lietā C-443/98 *Unilever* un C-194/94 *CIA Security International/Signalson un Securitel*, palielināsies dalībvalstu paziņojumu par pasākumiem informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai, ļaujot EK nodrošināt to, ka tie nav pretrunā ES tiesībām, kā arī nepārkāpj informācijas sabiedrības pakalpojuma sniedzēja reģistrācijas dalībvalsts kompetenci koordinētajā jomā.³⁹⁰ Tas jo īpaši atbilst EK centieniem

³⁸⁴ Sk. lietas apstākļu izklāstu EST 2018. gada 10. aprīļa spriedumā lietā C-320/16 *Uber France*, 10.-14. punkts.

³⁸⁵ Sk. lietas apstākļu izklāstu EST 2019. gada 19. decembra spriedumā lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 18.-27. punkts.

³⁸⁶ Lietas apstākļu izklāstu sk. EST 2020. gada 1. oktobra spriedumā lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)*, 20.-21. punkts.

³⁸⁷ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 100. punkts.

³⁸⁸ EST 2020. gada 1. oktobra spriedums lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)*, 115. punkts.

³⁸⁹ Sk. EST 2017. gada 20. decembra spriedumu lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 49. punkts, EST 2018. gada 10. aprīļa spriedumā lietā C-320/16 *Uber France*, 26. punkts.

³⁹⁰ Chapuis-Dopple A., Delhomme V. A regulatory conundrum in the platform economy, case C-390/18 *Airbnb Ireland*. European Law Blog, 12.02.2020., available: <https://europeanlawblog.eu/2020/02/12/a-regulatory-conundrum-in-the-platform-economy-case-c-390-18-airbnb-ireland/> [last visited 10.03.2020].

nodrošināt, ka tiek novērsti pārkāpumi, kas kavē būtisku ES politisko mērķu īstenošanu vai kas apdraud četras ekonomiskās pamatbrīvības.³⁹¹

Apkopojot iepriekš izklāstīto, Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā ir noteikta speciāla kārtība informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai, gan nosakot priekšnoteikumus situācijām, kurās pieļaujama pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošana, gan arī nosakot īpašu kārtību šādu pasākumu ieviešanai. Lai arī no pirmā acu uzmetiena varētu šķist, ka šī kārtība pasargā informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējus tikai no neatbilstošu un neatbilstošā veidā pieņemtu dalībvalstu pasākumu piemērošanas, šim mehānismam ir arī citas dimensijas. Jāpatur prātā, ka Direktīvas 2000/31 mērķu sasniegšana tiek nodrošināta ne tikai ar pakalpojumu sniegšanas brīvības deklarēšanu, bet arī ar koordinētās jomas noteikšanu, kas nodrošina šādu pakalpojumu sniegšanai svarīgo tiesisko noteiktību, jo pakalpojumu sniedzējam ir jāreķinās tikai ar prasībām, kas koordinētajā jomā ietilpstošajos jautājumos ir noteiktas tā reģistrācijas dalībvalstī. Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā paredzētais mehānisms ir vērsts uz šīs kārtības saglabāšanu, pēc iespējas novēršot tādu situāciju rašanos, kurās dalībvalstis ievieš pasākumus informācijas sabiedrības pakalpojumu ierobežošanai no citām dalībvalstīm.

Vērtējot šāda mehānisma efektivitāti, jāsecina, ka tas, kā to apliecina EST spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, darbojas. Proti, Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punktā dalībvalstij noteikto pienākumu neizpildei ir paredzētas tiesiskās sekas – attiecīgo pasākumu nevar attiecināt uz privātpersonu. Cits jautājums ir par šā mehānisma piemērošanas biežumu, kas autore ieskatā nevarētu būt pārāk liels, ja vērtē EST nonākušo lietu skaitu. Tas varētu būt saistīts ar to, ka dalībvalstis “piemirsušas” par minētajiem noteikumiem, tostarp pēc Direktīvas 2000/31 pieņemšanas nav paziņojušas par jau esošajiem informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas ierobežojumiem.³⁹² Pēc EST sprieduma lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* tika prognozēts, ka dalībvalstu paziņojumu skaits EK palielināsies,³⁹³ taču informācija, kas to apstiprinātu, nav pieejama.

3.1.3. Direktīva 2000/31 un Pakalpojumu direktīva

Gan Pakalpojumu direktīva, gan arī Direktīva 2000/31 paredz regulējumu, kas ir aktuāls un noderīgs digitālo pakalpojumu sniedzējiem. Pakalpojumu direktīva paredz vispārīgus noteikumus pakalpojumu sniegšanas brīvības stiprināšanai, kas attiecināmi principā uz visiem pakalpojumiem (ar atsevišķiem izņēmumiem).³⁹⁴ Savukārt Direktīva 2000/31 paredz pakalpojumu sniegšanas brīvības

³⁹¹ Eiropas Komisija. Komisijas paziņojums. ES tiesību akti: labāki rezultāti līdz ar labāku piemērošanu (2017/C 18/02). OV C 18, 19.01.2017., 14. lpp.

³⁹² Līdzīgi, kā tas ir bijis lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*.

³⁹³ Chapuis-Doppler A., Delhomme V. A regulatory conundrum in the platform economy, case C-390/18 *Airbnb Ireland*. European Law Blog. 12.02.2020. Available: <https://europeanlawblog.eu/2020/02/12/a-regulatory-conundrum-in-the-platform-economy-case-c-390-18-airbnb-ireland/> [last visited 04.09.2021].

³⁹⁴ Barnard Ch. The Substantive Law of the EU. Oxford: Oxford University Press, 2016, p. 418.

garantijas tikai ierobežotam pakalpojumu lokam, kas kvalificējas, kā informācijas sabiedrības pakalpojumi. Ir jautājumi, kuros šīs direktīvas paredz atšķirīgus noteikumus, bet ir arī jautājumi, kurus regulē tikai viena vai otra direktīva. Kolīzijas gadījumā priekšroka dodama Direktīvas 2000/31 kā *lex specialis* noteikumiem,³⁹⁵ turklāt Direktīvas 2000/31 noteikumi vairāk spēcina brīvu piekļuvi pakalpojumu tirgum.³⁹⁶

Pirmkārt, Pakalpojumu direktīva un Direktīva 2000/31 paredz atšķirīgus noteikumus par atļauju sistēmām. Atbilstoši Pakalpojumu direktīvas 9. un 10. pantam dalībvalstis noteiktās situācijās var pakalpojumu sniedzējam no citas dalībvalsts piemērot noteikumus par iepriekšēju atļauju saņemšanu, savukārt saskaņā ar Direktīvas 2000/31 4. panta 1. punktu jebkāda iepriekšēju atļauju saņemšana, lai informācijas sabiedrības pakalpojumus varētu sniegt citā dalībvalstī, ir aizliegta. Vienlaikus jāatzīmē, ka tikai Pakalpojumu direktīva paredz prasības, kuras dalībvalstis nedrīkst noteikt kā priekšnoteikumu pakalpojumu darbībai (14. pants) un kuras piemērojamas, tikai ievērojot nediskriminēšanas, nepieciešamības un samērīguma kritērijus (15. pants). Līdz ar to attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem iepriekšējas atļaujas saņemšanas prasības nevarēs piemērot, taču varēs piemērot ierobežojumus dalībvalstu noteiktām prasībām pakalpojumu sniegšanai, kas paredzēti Pakalpojumu direktīvas 14. un 15. pantā.

Gan Pakalpojumu direktīvas 16. panta 1. punktā, gan arī Direktīvas 2000/31 3. panta 2. punktā ir nostiprināta pakalpojumu sniegšanas brīvība. Turklāt abās direktīvās pakalpojumu sniegšanas brīvības nodrošināšanas pasākumi ir definēti ļoti līdzīgi. Vienīgi Pakalpojumu direktīvas 16. panta 1. punktā ir paredzēts, ka pakalpojumu sniegšanas brīvību var ierobežot sabiedriskās kārtības, valsts drošības, veselības aizsardzības vai vides aizsardzības mērķiem, bet Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “a” apakšpunktā paredzēts, ka ierobežojumi ir attaisnojumi sabiedriskās kārtības, sabiedrības veselības aizsardzības, sabiedrības drošības un patērētāju aizsardzības vajadzībām. Ievērojot Direktīvas 2000/31 piemērošanas priekšroku attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem, to pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumus nevarēs attaisnot ar vides aizsardzības mērķiem, bet varēs attaisnot ar patērētāju aizsardzības mērķiem.

Nozīmīga atšķirība starp Pakalpojumu direktīvu un Direktīvu 2000/31 ir Direktīvas 2000/31 3. panta 4. punkta “b” apakšpunktā noteiktais dalībvalstu paziņošanas pienākums pirms iecerēto ierobežojumu piemērošanas, turklāt vēršoties pie dalībvalsts, kurā ir reģistrēts informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs, kura tiesības paredzēts ierobežot. Tāpat nozīmīgs papildus ieguvums no Direktīvas 2000/31 informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem ir atbildības

³⁹⁵ Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 92. paragrāfs.

³⁹⁶ Hatzopoulos V., Roma S. Caring or Sharing. *Common Market Law Review*, 2017, p. 97.

ierobežojumi par uzglabāto un/vai pārraidīto informāciju. Pakalpojumu direktīvā pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi nav paredzēti.

Minētais ilustrē ieguvumus attiecībā uz brīvu piekļuvi pakalpojumu tirgum, ko pakalpojumu sniedzējam papildus Pakalpojumu direktīvai un atbilstošajiem LESD pantiem var sniegt Direktīva 2000/31. Vienlaikus secināms, ka iespēja paļauties uz Direktīvā 2000/31 paredzētajām garantijām neizslēdz iespēju paļauties arī uz Pakalpojumu direktīvā un LESD paredzētajām garantijām.

Direktīvas 2000/31 kā speciālā tiesību akta piemērošanas sfēru nosaka pēc pakalpojuma veida, proti, vai attiecīgais pakalpojums var tikt klasificēts par informācijas sabiedrības pakalpojumu.

3.2. Informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēji – subjekti, uz kuriem attiecas Direktīvā 2000/31 paredzētās garantijas

Saskaņā ar Direktīvas 2000/31 1. panta 1. punktu tās mērķis ir veicināt pienācīgu iekšējā tirgus darbību, nodrošinot brīvu informācijas sabiedrības pakalpojumu apriti starp dalībvalstīm. No minētā mērķa izriet divi secinājumi par personām, uz kurām attiecas Direktīva 2000/31. Pirmkārt, Direktīvā 2000/31 ir runa pakalpojumu sniegšanas brīvības īstenošanu, kura saskaņā ar LESD izpratni ir attiecināma uz pakalpojumu sniegšanā un saņemšanā iesaistītajām pusēm – pakalpojumu sniedzējiem un pakalpojumu saņēmējiem.³⁹⁷ Tomēr, tuvāk iepazīstoties ar Direktīvas 2000/31 noteikumiem, jāsecina, ka Direktīvā 2000/31 iekļautie noteikumi attiecas uz dalībvalstu pienākumiem attiecībā pret pakalpojumu sniedzējiem, līdzīgi kā tas ir arī Pakalpojumu direktīvā.³⁹⁸ Tas gan nenozīmē, ka pakalpojumu saņēmēji no šīs direktīvas piemērošanas negūst nekādu labumu – atvieglota pakalpojumu sniegšana faktiski nozīmē arī atvieglotu piekļuvi pakalpojumiem, kas ir pakalpojumu brīvas aprites izpausme attiecībā uz pakalpojumu saņēmējiem.³⁹⁹

Otrkārt, Direktīva 2000/31 ir piemērojama tikai informācijas sabiedrības pakalpojumiem.⁴⁰⁰ Tādējādi Direktīva 2000/31 ir attiecināma tikai uz tādiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri sniedz informācijas sabiedrības pakalpojumus. Tāpēc pakalpojumu sniedzējus, uz kuriem attiecināma Direktīva 2000/31, definē pakalpojumi, ko tie sniedz, proti, vai šie pakalpojumi var tikt kvalificēti par informācijas sabiedrības pakalpojumiem.⁴⁰¹ Minēto apsvērumu dēļ, lai noteiktu Direktīvas 2000/31 piemērošanas sfēru, ir svarīgi tuvāk aplūkot, kādi pakalpojumi ir atzīstami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem.

³⁹⁷ Sk. šā darba 2.2.2. apakšsadaļu.

³⁹⁸ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū 1. panta 1. punktu.

³⁹⁹ Blanke H. J., Mangiameli S. Treaty on the Functioning of the European Union - A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89. Cham: Springer Nature, 2021, p. 1162.

⁴⁰⁰ Lodder A. R., Murray A. D. (eds) EU Regulation of E-commerce. A Commentary. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, p. 19.

⁴⁰¹ Sk. pakalpojuma sniedzēja definīciju Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 8. jūnija Direktīva 2000/31/EK par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskiem aspektiem, jo īpaši elektroniski tirdzniecību 2. panta b) punktā.

Pašā Direktīvā 2000/31 nav definēts, kas ir informācijas sabiedrības pakalpojumi, bet tās 2. panta “a” punktā ir iekļauta atsauce uz Direktīvas 2015/1535⁴⁰² 1. panta “b” punktu (iepriekš – uz Direktīvas 98/34⁴⁰³ 1. panta 2. punktu). Tas paredz, ka, lai pakalpojumu atzītu par informācijas sabiedrības pakalpojumu, tam ir jāatbilst šādiem kumulatīviem kritērijiem:

- 1) to parasti sniedz par atlīdzību;
- 2) no attāluma;
- 3) ar elektroniskiem līdzekļiem;
- 4) pēc pakalpojuma saņēmēja individuāla pieprasījuma.⁴⁰⁴

Izpratni par to, kādi pakalpojumi ietilpst informācijas sabiedrības pakalpojumu jēdzienā, palīdz veidot arī Direktīvas 2000/31 preambulas 18. apsvērumā ietvertais skaidrojums par darbībām, ko šis jēdziens aptver. Šeit minēta preču tirdzniecība tiešsaistē, izslēdzot preču piegādi vai pārdošanu klātienē, informācijas vai komercziņojumu piedāvāšana tiešsaistē, informācijas meklēšanas, piekļuves un ieguves instrumenti, pakalpojumi, kas sastāv no informācijas pārraidīšanas caur sakaru tīkliem, piedāvājot pieeju sakaru tīklam vai glabājot informāciju, ko sniedz pakalpojuma saņēmējs. Savukārt ES Publikāciju birojs kopsavilkumā par Direktīvu 2000/31 norādījis, ka direktīvu piemēro ziņu dienestu pakalpojumiem (piemēram, ziņu vietnēm), (grāmatu, finanšu pakalpojumu, tūrisma pakalpojumu) tirdzniecībai, reklamēšanai, (juristu, ārstu, nekustamā īpašuma aģentu) profesionālajiem pakalpojumiem, izklaides pakalpojumiem, starpnieku pamatpakalpojumiem (kā piekļuve internetam, informācijas pārraidīšana un glabāšana), bezmaksas pakalpojumiem, ko finansē ar reklamēšanu, sponsorēšanu utt.⁴⁰⁵ Šie piemēri atspoguļo Direktīvas 2000/31 noteikumus un EST judikatūras atziņās aplūkotos piemērus.

Savukārt Direktīvas 2015/1535 I pielikumā ir iekļauts norādošs pakalpojumu saraksts, uz kuriem neattiecas šīs direktīvas 1. panta 1. punkta “b” apakšpunkts, jeb to pakalpojumu saraksts, kuri nav atzīstami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Šajā sarakstā pakalpojumi sadalīti trīs grupās – pakalpojumi, ko nesniedz “no attāluma”, pakalpojumi, ko nesniedz “elektroniskā ceļā” un pakalpojumi, ko nesniedz “pēc pakalpojuma saņēmēja individuāla pieprasījuma”, uzskaitot situācijas, kurās kāds no priekšnoteikumiem informācijas sabiedrības pakalpojuma klasificēšanai neizpildās. Piemēram, medicīniskas apskates vai ārstēšana ārsta kabinetā, izmantojot elektronisko aparatūru

⁴⁰² Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 9. septembra Direktīva (ES) 2015/1535, ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un Informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā (Dokuments attiecas uz EEZ). OV L 241, 17.09.2015., 1.-15. lpp.

⁴⁰³ Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 22. jūnija Direktīva 98/34/EK, ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko standartu un noteikumu jomā. OV L 204, 21.07.1998, 37.-48. lpp.

⁴⁰⁴ Sk., piemēram, EST 2014. gada 11. septembra spriedumu lietā C-291/13 *Papasavvas*, ECLI:EU:C:2014:2209, 27. punkts.

⁴⁰⁵ Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Elektroniskā tirdzniecība – ES standarta noteikumi. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/summary/LV/I24204> [aplūkots 05.02.2022.].

pacientam klātesot, neizpilda prasību par pakalpojuma sniegšanu no attāluma.⁴⁰⁶ Savukārt jurista konsultācija pa telefonu/telefaksu neizpilda prasību par pakalpojuma sniegšanu elektroniskā ceļā,⁴⁰⁷ bet televīzijas translāciju pakalpojumi vai radiotranslāciju pakalpojumi neizpilda prasību par pakalpojuma sniegšanu pēc pakalpojuma saņēmēja individuāla pieprasījuma.⁴⁰⁸

EST līdzšinējā judikatūrā parasti informācijas sabiedrības pakalpojumi tiek par tādiem atzīti, tikai norādot, ka attiecīgais pakalpojums acīmredzami atbilst šim pazīmēm,⁴⁰⁹ vai arī atsaucoties uz Direktīvas 2000/31 preambulas apsvērumos uzskaitītām darbībām.⁴¹⁰ Tādējādi par informācijas sabiedrības pakalpojumiem EST judikatūrā ir atzīta transportlīdzekļu apdrošināšana tikai ar interneta starpniecību,⁴¹¹ dažādas interneta vietnes, kurās publicē informāciju,⁴¹² interneta piekļuves nodrošināšana,⁴¹³ sociālie tīkli.⁴¹⁴ Tomēr ir virkne ar pakalpojumiem, kurus EST atzinusi par informācijas sabiedrības pakalpojumiem pēc nedaudz izvērstākas analīzes, sīkāk paskaidrojot, kā attiecīgais pakalpojums izpilda kādu no informācijas sabiedrības pakalpojumu definīcijā izvirzītajiem kritērijiem. Par informācijas sabiedrības pakalpojumiem EST atzinusi video ierakstu tirdzniecību pa pastu, izmantojot mājaslapu internetā, un elektroniskās tirdzniecības platformu,⁴¹⁵ *Google* sniegto pakalpojumu *AdWords*, kas ļauj tirgus dalībniekiem piesaistīt savu reklāmu noteiktiem atslēgvārdiem, ko interneta meklētājā *Google* ievada tā lietotāji,⁴¹⁶ kontaktlēcu tirdzniecību internetā,⁴¹⁷ *eBay* elektronisko tirdzniecības vietni, kurā tiek izlikti tādu preču saraksti, kuras pārdošanai piedāvā personas, kas šim mērķim ir reģistrējušas *eBay* un ir tajā izveidojušas savu pārdevēja profilu,⁴¹⁸ pakalpojumus, ar kuriem tiek sniegta informācija tiešsaistē,⁴¹⁹ bezmaksas anonīmas piekļuves internetam nodrošināšanu,⁴²⁰ reklāmu tiešsaistē.⁴²¹ Jāatzīmē, ka tomēr, lai arī teju

⁴⁰⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 9. septembra Direktīva (ES) 2015/1535, ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un Informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā (Dokuments attiecas uz EEZ). OV L 241, 17.09.2015., I pielikuma 1. punkta "a" apakšpunkts.

⁴⁰⁷ Turpat, 2. punkta trešās daļas "e" apakšpunkts.

⁴⁰⁸ Turpat, 3. punkta "a"- "b" apakšpunkts.

⁴⁰⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien*, 22. punkts, EST 2010. gada 23. marta spriedums apvienotajās lietās no C-236/08 līdz C-238/08 *Google France un Google*, 23. un 110. punkts, EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal u.c.*, 109. punkts.

⁴¹⁰ EST 2010. gada 2. decembra spriedums lietā C-108/09 *Ker-Optika*, 24.-25. punkts un 27.-28. punkts, EST 2017. gada 4. maija spriedums lietā C-339/15 *Vanderbought*, 37. punkts.

⁴¹¹ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2008. gada 16. oktobra spriedums lietā C-298/07 *deutsche internet versicherung*, 6. punkts.

⁴¹² EST 2011. gada 25. oktobra spriedums lietā C-509/09 *eDate Advertising u.c.*, 16. un 25. punkts, EST 2012. gada 15. marta spriedums lietā C-292/10 *G*, 24. punkts.

⁴¹³ EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-70/10 *Scarlet Extended*, 16. punkts.

⁴¹⁴ EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā C-360/10 *SABAM*, 16.-18. un 27. punkts.

⁴¹⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien*, 22. punkts.

⁴¹⁶ EST 2010. gada 23. marta spriedums apvienotajās lietās no C-236/08 līdz C-238/08 *Google France un Google*, 23. un 110. punkts.

⁴¹⁷ EST 2010. gada 2. decembra spriedums lietā C-108/09 *Ker-Optika*, 24.-25. punkts un 27.-28. punkts.

⁴¹⁸ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal u.c.*, 109. punkts. Sk. arī ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena 2010. gada 9. decembra secinājumu lietā C-324/09 *L'Oreal u.c.*, 134. punktu.

⁴¹⁹ EST 2014. gada 11. septembra spriedums lietā C-291/13 *Papasavvas u.c.*, 30. punkts.

⁴²⁰ EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 43. punkts.

⁴²¹ EST 2017. gada 4. maija spriedums lietā C-339/15 *Vanderbought*, 37. punkts.

katrā spriedumā, kur bija jāvērtē, vai noteiktas darbības ir klasificējamās par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, EST citējusi Direktīvas 98/34 1. panta 2. punktu (kurā sākotnēji bija iekļauta informācijas sabiedrības pakalpojumu definīcija), attiecīgā pakalpojuma atbilstība katram vai vismaz vienam no šiem kritērijiem tika reti analizēta, atsevišķos gadījumos pat attiecīgā pakalpojuma atbilstību informācijas sabiedrības pakalpojumu jēdzienam pieņemot kā neapstrīdētu un pašsaprotamu.⁴²²

Pirmā lieta, kurā EST ir pārbaudījusi visu četru priekšnoteikumu pastāvēšanu, ir lieta C-390/18 *Airbnb Ireland*. Iepriekš EST sistemātisku un strukturētu informācijas sabiedrības pakalpojumu jēdziena analīzi nebija veikusi, atsevišķos spriedumos tuvāk paskaidrojot tikai atsevišķu prasību nozīmi.

Prasība, ka pakalpojums parasti tiek sniegts par atlīdzību, nozīmē, ka vienmēr ir jābūt pakalpojuma saņēmēja veiktam atlīdzības maksājumam, lai konstatētu, ka tiek sniegts pakalpojums. EST ir atzinusi, ka informācijas sabiedrības pakalpojumi, tāpat kā pakalpojumi vispārīgi,⁴²³ var tikt sniegti arī bez atlīdzības vai bez nepieciešamības tieši pašam pakalpojumu saņēmējam norēķināties par saņemto pakalpojumu. Ienākumus pakalpojumu sniedzējam var nodrošināt, piemēram, ienākumi no reklāmām, kuras izplatītas attiecīgajā interneta platformā.⁴²⁴ Turklāt, kā to EST secināja lietā *Airbnb Ireland*, nav nozīmes apstāklim, ka platformas pakalpojumus neapmaksā visi tās lietotāji, bet tikai noteikta platformas lietotāju kategorija – *Airbnb* gadījumā īrnieki.⁴²⁵ Savukārt bez atlīdzības sniegti pakalpojumi var nodrošināt pakalpojuma sniedzējam citus ieguvumus, piemēram, kalpojot kā reklāmas līdzeklis, kā tas bija lietā *Mc Fadden*, kur uzņēmuma apkārtnē tika piedāvāta bezmaksas anonīma piekļuve interneta pakalpojumiem, lai piesaistītu blakus esošo uzņēmumu klientu, garāmgājēju un kaimiņu uzmanību pakalpojuma sniedzējam.⁴²⁶ EST uzskatīja, ka šādi izdevumi tiek iekļauti reklamēto preču pārdošanas vai pakalpojumu sniegšanas cenā.

Prasība, ka pakalpojums tiek sniegts no attāluma, tiek izpildīta, ja pakalpojuma sniedzējam un pakalpojuma saņēmējam nav jāatrodas klātienē, lai pakalpojums varētu tikt sniegts. Tā *Airbnb* gadījumā EST šā kritērija izpildei bija nepieciešams secināt, ka sakaru nodibināšana starp pakalpojumu saņēmējiem notiek bez starpniecības pakalpojuma sniedzēja (*Airbnb*) klātbūtnes izīrētājam vai īrniekam.⁴²⁷ Savukārt apstāklis, ka sakaru nodibināšana tiek veikta ar elektroniskās

⁴²² Piemēram, par *Facebook* pakalpojumiem sk. EST 2019. gada 3. oktobra spriedumu lietā *Glawischnig-Piesczek*, 22. punkts.

⁴²³ Sk., piemēram, Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 2007. gada 18. decembra spriedumu lietā C-281/06 *Jundt*, 32.-33. punkts, kur uzsvērts darbības saimnieciskais raksturs, bet norādīts, ka nav obligāti jākonstatē pakalpojuma sniedzēja vēlme gūt peļņu. Sk. arī Eiropas Savienības (bij. Kopien) Tiesas 1988. gada 26. aprīļa spriedumu lietā C-352/85 *Bond van Adverteerders/Nīderlandes valsts*, 16. punktu, kur EST atzina, ka nav būtiskas nozīmes tam, ka pakalpojumu neapmaksā pats pakalpojuma saņēmējs.

⁴²⁴ EST 2014. gada 11. septembra spriedums lietā C-291/13 *Papasavvas u.c.*, 28.-30. punkts.

⁴²⁵ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 46. punkts.

⁴²⁶ EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 42. punkts.

⁴²⁷ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 47. punkts.

platformas palīdzību, norāda, ka tiek izpildīta prasība par pakalpojuma sniegšanu ar elektroniskiem līdzekļiem.⁴²⁸ Jāatzīmē, ka šie kritēriji EST ieskatā, runājot par interneta platformām vai digitāliem pakalpojumiem, ir pašsaprotami, tāpēc līdz spriedumam lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* iepriekš vispār nebija tuvāk skaidroti.

Pēdējā prasība, ka pakalpojums tiek sniegts pēc pakalpojumu saņēmēja individuāla pieprasījuma, ir saistīta ar pakalpojuma saņēmēja iniciatīvu un individuālu rīcību. *Airbnb* pakalpojumu gadījumā tas ir novērojams gan izīrētāja, gan īrnieka rīcībā. Proti, lai pakalpojums tiktu sniegts, nepieciešams, lai izīrētājs tiešsaistē izvietotu sludinājumu un šajā sludinājumā ieinteresēts īrnieks nosūtītu individuālu pieprasījumu.⁴²⁹ Savukārt situācijā, kur televīzijas raidījumu uztveršanas pakalpojumu visiem abonentiem ar vienādiem nosacījumiem vai nu ar žurnālu, vai ar televīzijas ekrānā pārraidītas informācijas palīdzību pakalpojumu sniedzēja noteiktos pārraides laikos par papildus samaksu tiek piedāvātas noteiktas filmas, iztrūkst šis individuālā pieprasījuma elements.⁴³⁰

Ar spriedumu lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* gandrīz 20 gadus pēc Direktīvas 2000/31 pieņemšanas pirmo reizi tika veikta visu informācijas sabiedrības pakalpojumu raksturojošo elementu sistemātiska pārbaude, un paredzams, ka turpmākās lietās, kad EST būs jāpārbauda kāda pakalpojuma kvalifikācija par informācijas sabiedrības pakalpojumu, šī pieeja tiks saglabāta. To, cita starpā, apliecina tas, ka gadu vēlāk lietā C-62/19 *Star Taxi App* EST arī veica visu četru informācijas sabiedrības pakalpojumu raksturojošo kritēriju pārbaudi.⁴³¹

Ja pakalpojums ir kāds no pakalpojumiem, kas ir uzskaitīti Direktīvas 2000/31 preambulā, par tādu atzīts līdzšinējā EST judikatūrā vai var (bieži vien pat acīmredzami) izpildīt visas informācijas sabiedrības pakalpojuma definīcijā paredzētās prasības, tas principā būtu atzīstams par informācijas sabiedrības pakalpojumu. Tomēr pakalpojuma atbilstība informācijas sabiedrības pakalpojumiem izvirzītajiem kritērijiem ne vienmēr garantēs to, ka uz to varēs attiecināt Direktīvu 2000/31, jo atsevišķi pakalpojumi no tās piemērošanas sfēras ir izslēgti ar pašu direktīvu vai arī EST judikatūru. Tā atbilstoši Direktīvas 2000/31 1. panta 5. punkta “d” apakšpunktam tā nav attiecināma uz tādām citādi par informācijas sabiedrības pakalpojumiem klasificējamām darbībām kā notāru vai līdzvērtīgu profesiju pārstāvju darbībām, ciktāl tās ir tieši un īpaši saistītas ar valsts varas funkciju veikšanu, klienta pārstāvēšanu un tā tiesību aizstāvēšanu tiesās, azartspēļu darbībām, kas ietver likmes ar naudas vērtību, tostarp izlozes un derības. Savukārt EST savā judikatūrā no Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomas lielākoties pakalpojumus izslēgusi gadījumos, kad aplūkotais pakalpojums ir komplicēts vai saistīts ar citām papildus darbībām. Šādos gadījumos EST gan pastāv iespēja attiecīgo pakalpojumu sadalīt vairākās daļās vai posmos un katru no tiem vērtēt un klasificēt atsevišķi.

⁴²⁸ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 47. punkts.

⁴²⁹ Turpat, 48. punkts.

⁴³⁰ EST 2005. gada 2. jūnija spriedums lietā C-89/04 *Mediakabel*, 38.-39. punkts.

⁴³¹ EST 2020. gada 3. decembra spriedums lietā C-62/19 *Star Taxi App*, 42.-47. punkts.

Tā, piemēram, ja notiek video un skaņu ierakstu tirdzniecība pa pastu, izmantojot mājaslapu internetā un elektroniskās tirdzniecības platformu, atsevišķi aspekti var būt regulēti ar Direktīvu 2000/31. Tomēr Direktīva nevar tikt attiecināma uz prasībām, kas piemērojamas pašām precēm.⁴³² Arī preču piegādei, pat ja par to līgums noslēgts ar elektroniskiem līdzekļiem, nav piemērojama Direktīva 2000/31.⁴³³

Nozīmīgus secinājumus par pakalpojumu, kas formāli atbilst informācijas sabiedrības pakalpojumiem izvirzītajām prasībām, izslēgšanu no Direktīvas 2000/31 piemērošanas sfēras EST ir izdarījusi lietā C-434/15 *Elite Taxi*. Šajā lietā tādiem komplicētiem pakalpojumiem kā līdzdalības ekonomikas pakalpojumi EST ir izvirzījusi papildus prasības, pirms ļaut tiem klasificēties kā informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Šīs prasības tiks tuvāk aplūkotas šā darba nākamajā apakšsadaļā, analizējot minēto EST spriedumu, kā arī EST spriedumu lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, kas abi ir nozīmīgākie spriedumi par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

3.3. Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi kā informācijas sabiedrības pakalpojumi

Līdzdalības ekonomikas pakalpojumu atbilstība informācijas sabiedrības pakalpojumu jēdzienam ir vērtējama kopsakarā ar EST secinājumiem lietā C-434/15 *Elite Taxi*, kurā tika vērtēti *Uber POP*⁴³⁴ pakalpojumi, un lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, kurā tika vērtēti *Airbnb* pakalpojumi. Kā to var jau nojaust un kā to apstiprināja arī EST, šie līdzdalības ekonomikas pakalpojumi var izpildīt visas prasības, kas nepieciešamas to atzīšanai par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Tomēr, atsaucoties uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu komplicēto dabu un grūtībām noteikt kompetenču un atbildības sadalījumu pakalpojumu sniegšanā, EST šādiem pakalpojumiem ir attīstījusi papildus prasības, ko tiesību zinātnieki dēvē arī par *Uber* testu.

Uber tests līdz šim ticis piemērots arī *Star Taxi App* pakalpojumiem lietā C-62/19 *Star Taxi App*. Lai gan šie pakalpojumi nav uzskatāmi par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, šajā apakšsadaļā tuvāk aplūkoti EST secinājumi šajā lietā, jo autores ieskatā tie atklāj vairākus ar *Uber* testu saistītus aspektus, kam ir nozīme testa izpratnes veidošanā un pareizā piemērošanā.

Pēc EST judikatūras atziņu analīzes apakšsadaļas noslēgumā vērtētas citu līdzdalības ekonomikas pakalpojumu iespējas iziet *Uber* testu.

⁴³² Eiropas Savienības (bij. Kopienas) Tiesas 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien*, 22. punkts.

⁴³³ EST 2010. gada 2. decembra spriedums lietā C-108/09 *Ker-Optika*, 29.-30. punkts.

⁴³⁴ Šeit un turpmāk arī – *Uber*; pārvadājuma pakalpojumi, ko ar platformas starpniecību nodrošināja autovadītāji, kas nav profesionāļu pasažieru pārvadājumos

3.3.1. *Lieta C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi*

Lieta C-434/15 *Elite Taxi* bija pirmā lieta, kurā EST bija jāvērtē līdzdalības ekonomikas pakalpojums un tā sniedzēja tiesības paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām. Šīs lietas pamatā bija tiesvedība Barselonas Komerctiesā Nr. 3 (*Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Barcelona*), kuras ietvaros Barselonas pilsētas taksometru vadītāju profesionālā apvienība *Asociación Profesional Elite Taxi* (turpmāk – *Elite Taxi*) lūdza *Uber Spain* uzlikt sodu par negodīgas komercprakses īstenošanu, kā arī uzlikt par pienākumu izbeigt īstenot šo negodprātīgo rīcību un aizliegt tās īstenošanu. *Elite Taxi* savu pieteikumu pamatoja ar *Uber Spain* un neprofesionālo transportlīdzekļu vadītāju, kuri sniedza pārvadājuma pakalpojumus ar *Uber* platformas starpniecību, neatbilstību Lielbarselonas taksometru noteikumiem, kas izvirza prasību licencēt taksometru pakalpojumu sniegšanu un saņemt atļaujas.⁴³⁵

Barselonas Komerctiesa Nr. 3 EST vērsās ar četriem prejudiciālajiem jautājumiem. Pirmkārt, tā lūdza skaidrot, vai *Uber POP* pakalpojumi ir jāuzskata par elektronisko starpniecības pakalpojumu vai par informācijas sabiedrības pakalpojumu Direktīvas 98/34 1. panta 2. punkta izpratnē. Otrkārt, vai gadījumā, ja EST secinātu, ka *Uber POP* pakalpojums ir daļēji uzskatāms par elektronisko starpniecības pakalpojumu, uz to attiecas LESD 56. pantā, Pakalpojumu direktīvā un Direktīvā 2000/31 nostiprinātā pakalpojumu sniegšanas brīvība. Ar pārējiem diviem jautājumiem nacionālā tiesa lūdza skaidrot pakalpojumu sniegšanas brīvības tvērumu gadījumā, ja EST secinātu, ka *Uber POP* nav pakalpojums transporta jomā.⁴³⁶

Ar 2017. gada 20. decembra spriedumu lietā C-434/15 *Elite Taxi* EST *Uber POP* atzina par pakalpojumiem transporta jomā un tāpēc par tādiem, kas neietilpst Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā.⁴³⁷

EST atzina, ka tāds pakalpojums, kas ļauj ar viedtālruna lietotnes palīdzību nodot informāciju par transporta pakalpojumu rezervāciju starp pasažieri un neprofesionālu autovadītāju, kurš izmanto savu transportlīdzekli un kurš veiks pārvadājumu, principā atbilst kritērijiem, lai tiktu kvalificēts kā informācijas sabiedrības pakalpojums.⁴³⁸ Līdzīgi, kā tas bijis citās lietās, kur EST vērtējusi pakalpojumu klasificēšanu par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, arī šajā lietā EST nebija veikusi izvērstu analīzi par *Uber* pakalpojumu atbilstību informācijas sabiedrības pakalpojumiem izvirzītajiem kritērijiem, bet vien norādīja, ka tie atbilst informācijas sabiedrības pakalpojumu definīcijai.⁴³⁹

⁴³⁵ Lietas apstākļus sk. EST 2017. gada 20. decembra spriedumā lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 13.-17. punkts.

⁴³⁶ Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2015. gada 7. augustā iesniedza Juzgado Mercantil nº 3 de Barcelona (Spānija) – *Asociación Profesional Elite Taxi/Uber Systems Spain, S.L.* (lieta C-434/15). OV C 363, 03.11.2015., 21. lpp.

⁴³⁷ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 48. punkts.

⁴³⁸ Turpat, 35. punkts.

⁴³⁹ Turpat.

Tomēr EST neapmierinājās ar attiecīgajiem secinājumiem, uzskatot, ka *Uber* sniegtie pakalpojumi nav tikai starpniecības pakalpojumi, ko veido neprofesionāla autovadītāja, kas izmanto savu transportlīdzekli, savienošana ar viedtālruna lietotnes palīdzību ar personu, kura vēlas pārvietoties pilsētā.⁴⁴⁰ EST uzskatīja, ka *Uber* daudz vairāk iesaistās vispārējā pakalpojuma⁴⁴¹ (transporta pakalpojuma) sniegšanā un ka tam ir būtiska nozīme šo pakalpojumu klasificēšanā.

Pirmkārt, EST uzskatīja par būtisku apstākli to, ka *Uber* rada pilsētas transporta pakalpojumu piedāvājumu, kas tiek padarīts pieejams tostarp ar tādu informātikas rīku palīdzību kā attiecīgā lietotne pamatlīnētā, un tā vispārējo darbību tas rīko to personu labā, kuras vēlas izmantot šo piedāvājumu, lai pārvietotos pilsētā. Savukārt bez šīs platformas neprofesionāli autovadītāji, kas izmanto savus transportlīdzekļus, nevarētu veikt pārvadājumu pakalpojumus, bet personas, kuras vēlas pārvietoties pilsētā, nevarētu izmantot minēto autovadītāju pakalpojumus.⁴⁴²

Otrkārt, EST konstatēja *Uber* noteicošu ietekmi uz neprofesionālo autovadītāju pakalpojumu sniegšanas kārtību. Pie šādiem secinājumiem noveda apstākļi, ka *Uber* lietotne nosaka 1) augstāko brauciena cenu (cenu griestus), 2) *Uber* šo cenu iekasē no klienta pirms daļas pārskaitīšanas neprofesionālajam transportlīdzekļa vadītājam, un 3) tā īsteno zināmu kontroli pār transportlīdzekļu un to vadītāju kvalitāti, kā arī pār autovadītāju uzvedību, kuras dēļ attiecīgā gadījumā šie autovadītāji var tikt izslēgti no platformas.⁴⁴³

Šie divi kritēriji, kas papildus jāpārbauda pakalpojumam, kurš atbilst Direktīvā 2000/31 izvirzītajām informācijas sabiedrības pakalpojuma prasībām, – 1) vai ar aplikācijas (platformas) palīdzību tiek veidots transporta (vai citu) pakalpojumu tirgus (piedāvājums) un 2) vai aplikācijai (platformai) ir noteicoša ietekme uz attiecīgā pakalpojuma sniegšanas kārtību, tostarp, vai tā nosaka galvenos pakalpojuma aspektus – juridiskajā literatūrā tiek saukti arī par *Uber* testu.⁴⁴⁴ Jāatzīmē, ka no EST sprieduma lietā C-434/15 *Elite Taxi* un ģenerālvokāta Maceja Špunara (*Maciej Szpunar*) secinājumiem nav viennozīmīgi nosakāms, vai šie kritēriji ir ar kumulatīvu vai alternatīvu dabu. Šajā lietā abi *Uber* testa jautājumi izpildījās, kas varētu liecināt par to, ka tie ir kumulatīvi, tomēr šajā lietā izdarītie EST secinājumi nepaskaidro, vai rezultāts būtu bijis cits, ja izpildītos tikai viens no šiem

⁴⁴⁰ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 37. punkts.

⁴⁴¹ Angļu val. – *underlying service, general operation*, vācu val. – *allgemeine Funktionalität*.

⁴⁴² EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 38. punkts.

⁴⁴³ Turpat, 39. punkts.

⁴⁴⁴ Sk., piemēram, Ducato R. (Research Observatory on Sharing Economy, Law and Society): ECJ, Case C-434/15, *Asociación Profesional Elite Taxi*: preliminary notes. Available: <http://www.rosels.eu/ecj-case-c-434-15-asociacion-profesional-elite-taxi-preliminary-notes/>, [last visited 05.02.2022.], Busch Ch. The Sharing Economy at the CJEU: Does Airbnb pass the “Uber test”? Some observations on the pending case C-390/18 – Airbnb Ireland. *The Journal of European Consumer and Market Law*, Issue 4/2018, p. 172.

kritērijiem. Arī juridiskajā literatūrā dažādi autori atšķirīgi raugās uz šiem kritērijiem, gan saucot tos par kumulatīviem,⁴⁴⁵ gan arī par alternatīviem.⁴⁴⁶

Jautājums par *Uber* testa kritēriju dabu ir nozīmīgs, jo tas ietekmē pakalpojuma sniedzēja iespējas šo testu izturēt sekmīgi. Proti, gadījumā, ja šie kritēriji ir kumulatīvi, šādu iespēju ir vairāk, bet alternatīvu kritēriju gadījumā iespēju ir mazāk. Tā, piemēram, *Uber* pakalpojumu gadījumā pirmo kritēriju – transporta pakalpojuma tirgus radīšana ar aplikācijas palīdzību – nav iespējams mainīt, ja transporta pakalpojumu sniegšanā tiek iesaistītas personas, kuras nav profesionāļi. Šādas personas transporta pakalpojumus nevarētu sniegt bez *Uber* platformas starpniecības, jo tās nevarētu atrast pakalpojumu saņēmējus un pakalpojumu saņēmēji nevarētu atrast šos pakalpojumu sniedzējus.⁴⁴⁷ Tādējādi gadījumā, ja *Uber* testa kritēriji uzskatāmi par alternatīviem, *Uber*, nemainot personas, kuras var sniegt transporta pakalpojumus, nevarētu šo testu iziet nekādos apstākļos. Savukārt gadījumā, ja *Uber* testa kritēriji uzskatāmi par alternatīviem, *Uber* pastāv iespējas manevrēt jautājumā par noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu, piemēram, ar prasību izvirzīšanu šoferiem, pakalpojuma cenas noteikšanu un/vai iekasēšanu, transportlīdzekļu kvalitātes un vadītāju izturēšanās kontroli.⁴⁴⁸ Zināmas norādes par *Uber* testa kritēriju iespējamo dabu EST ir devusi turpmākajos spriedumos, kurus autore aplūko tālāk, tomēr diskusija šajā jautājumā joprojām ir atvērta.

Lai arī EST spriedumā nav ietvērusi atsauces uz ģenerālvokāta M. Špunara viedokli šajā lietā, tiesas juridiskā argumentācija lielā mērā sasauca ar ģenerālvokāta 2017. gada 11. maija secinājumiem lietā C-434/15 *Elite Taxi*. Ģenerālvokāta secinājumi sniedz izvērtāku skaidrojumu par to, kāpēc *Uber* sniegtajiem pakalpojumiem izvirzītas papildus prasības, lai tos varētu klasificēt par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Savā viedoklī M. Špunars *Uber* sniegtos pakalpojumus ir salīdzinājis arī ar klasiskiem starpnieku pakalpojumiem kā viesnīcu rezervēšanas un aviobiļešu iegādes pakalpojumu sniedzējiem. Viņš norādījis, ka:

- 1) gan viesnīcas, gan lidsabiedrības ir uzņēmumi, kuru darbība ir absolūti neatkarīga no starpnieku platformas – tā ir tikai viens no līdzekļiem tās attiecīgo pakalpojumu piedāvāšanai;
- 2) šādi uzņēmumi un nevis starpnieku platformas nosaka savu pakalpojumu sniegšanas nosacījumus, tostarp cenas;
- 3) šādi uzņēmumi darbojas saskaņā ar nozares tiesisko regulējumu, un starpnieku platformām nav nekādas kontroles pār to darbību;

⁴⁴⁵ Par kritēriju kumulatīvo dabu skatīt, piemēram: Ferro M. S. *Uber Court: a look at recent sharing economy cases before the CJEU*. UNIO – EU Law Journal. Vol. 5, No. 1., January 2019, p. 73.

⁴⁴⁶ Par kritēriju alternatīvo dabu skatīt, piemēram: Menegus G. “Uber test” Revised? Remarks on Opinion of AG Szpunar in Case Airbnb Ireland. European Papers, Vol. 4, 2019, No 2, p. 607.

⁴⁴⁷ Sk. Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 56. punkts.

⁴⁴⁸ Kalniņa V. Kā izturēt *Uber* testu. EST secinājumi lietā C-62/19 *Star Taxi App*. No: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 70. straptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 70. lpp.

4) lietotājiem ir izvēle starp vairākiem pakalpojumu sniedzējiem, kuru pakalpojumi atšķiras vairākos būtiskos aspektos kā, piemēram, lidojumu un izmitināšanas standarti, lidojumu laiki, viesnīcas atrašanās vieta u. tml.⁴⁴⁹

Šādos apstākļos M. Špunars nekonstatēja starpnieku platformas aktīvu iesaisti tā pakalpojuma sniegšanā, kas tiek organizēta ar platformas starpniecību. Turpretī *Uber* rīcībā M. Špunars šādu iesaisti saskatīja. Atšķirīgu pieeju *Uber* sniegto pakalpojumu novērtēšanai ģenerālvokāts pamatojis ar to, ka šo pakalpojumu klasificēšana par informācijas sabiedrības pakalpojumiem nonāktu pretrunā Direktīvas 2000/31 mērķiem, tādējādi ļaujot apiet valstu ekskluzīvo kompetenci reglamentēt ar transportu saistītus jautājumus.⁴⁵⁰

Lai arī spriedumā tas nav uzsvērts, EST, vadoties no minētajiem apsvērumiem, atzina, ka *Uber* pakalpojumiem piemīt visas īpašības, lai šos pakalpojumus atzītu par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, bet iepriekš minēto iemeslu dēļ *Uber* sniegtais pakalpojums tika atzīts kā vispārējā pakalpojuma, kura galvenais elements ir pārvadājuma pakalpojums, neatņemama sastāvdaļa.⁴⁵¹ Tas savukārt bija pamats noraidīt *Uber* sniegto pakalpojumu klasificēšanu par informācijas sabiedrības pakalpojumiem un izslēgt Direktīvas 2000/31 attiecināšanu uz šiem pakalpojumiem. Vēl jo vairāk *Uber* pakalpojumu klasificēšana par pakalpojumiem transporta jomā tiem liedza ne tikai Direktīvā 2000/31 paredzētās garantijas, bet arī LESD 56. un 57. pantā, kā arī Pakalpojumu direktīvā iekļautās garantijas. *Uber* tika liegtas jebkādas iespējas paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību, jo saskaņā ar LESD 90. pantu ES mērķi transporta nozarē īstenojami ar kopēju transporta politiku (kas joprojām nav pieņemta), bet līdz tās pieņemšanai transporta nozare ir katras dalībvalsts kompetencē.

Jāatzīmē, ka EST spriedumā ietvertie kritēriji, lai noteiktu, vai *Uber* pakalpojumi ir klasificējami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, atšķiras no kritērijiem, ko EK piedāvājusi, lai varētu noteikt, vai līdzdalības ekonomikas platforma darbojas tikai kā starpnieks vai arī ir uzskatāma par attiecīgā pakalpojuma sniedzēju atbildības kontekstā. EK bija izvirzījusi šādus kumulatīvus kritērijus starpniecības pakalpojumu klasificēšanai:

- 1) kas nosaka cenu – vai platforma nosaka (nevis iesaka) pakalpojuma gala cenu;
- 2) kas nosaka citus būtiskos līguma noteikumus – vai platforma paredz citus būtiskus noteikumus pakalpojumu sniegšanai, tostarp jebkādas pienākumus šo pakalpojumu sniegt;
- 3) kam pieder īpašumtiesības uz pamataktīviem – vai platformai pieder pamataktīvi, kas tiek izmantoti, sniedzot attiecīgo pakalpojumu.⁴⁵²

⁴⁴⁹ Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 59.-60. paragrāfs.

⁴⁵⁰ Turpat, 65. paragrāfs.

⁴⁵¹ EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 40. punkts.

⁴⁵² Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final, 6. lpp.

Ja *Uber* sniegtie pakalpojumi tiktu vērtēti pēc šiem kritērijiem, tie būtu klasificējami kā starpnieku pakalpojumi, jo pirmais un pēdējais kritērijs neizpildītos. Proti, lai arī *Uber* nosaka cenu robežas, cenu nosaka transportlīdzekļa vadītājs, kā arī *Uber* nepieder transportlīdzekļi, kas tiek izmantoti transporta pakalpojumu sniegšanai.

EK piedāvātie kritēriji sasaucās ar tās atvērto pieeju līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un vēlmi veicināt šādu pakalpojumu sniegšanu ES. Tomēr jāpatur prātā, ka Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma nav juridiski saistošs dokuments, un EST ir kompetence un pienākums sniegt atbildes uz nacionālās tiesas uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem, lai nodrošinātu pamattiesvedības strīda atrisināšanu.⁴⁵³

Iemesli, kāpēc EST izvēlējās tik stingru pieeju, spriedumā nav izklāstīti, taču tiesību zinātnieku vidū izteikti vairāki minējumi par EST apsvērumiem. Kā viens no iemesliem tiem minētas bažas par vairākiem citiem sociāli nozīmīgiem jautājumiem, kuri šīs lietas ietvaros spriedumā netika tieši vērtēti, bet norādīti ģenerālvokāta M. Špunara secinājumos, kā darbinieku aizsardzība, nodokļu nomaksa, patērētāju aizsardzība u.c.⁴⁵⁴ Tiek pieļauts, ka EST savos secinājumos ir ietekmējusies arī no Vācijas nacionālo tiesu pieejas, kuras izdarījušas līdzīgus secinājumus par *Uber* pakalpojumu klasifikāciju.⁴⁵⁵ Tāpat ir pausts viedoklis par to, ka EST nav vēlējusies pārkāpt savas kompetences robežas attiecībā uz tiesiskā regulējuma noteikšanu, tā vietā dodot likumdevējam skaidru signālu, ka ES līmenī ir pienācis laiks liberalizēt transporta tirgu⁴⁵⁶ vai nodrošināt lielāku skaidrību attiecībā uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulējumu, kā arī pārskatīt Direktīvu 2000/31, kas vairs neatbilst interneta realitātei.⁴⁵⁷ Tostarp pausts viedoklis, ka EST netieši vēlējusies uzsvērt pamata pakalpojuma (angļu val. *underlying service*) sniedzēju aizsardzības nepieciešamību.⁴⁵⁸

Jāatzīmē, ka stingrā pieķeršanās *Uber* pakalpojumu īpašajam raksturam un centieni atrast to ciešu saistību ar neprofesionālo transportlīdzekļu vadītāju sniegtajiem pakalpojumiem ir pieeja, kurai zināmi aizmetņi meklējami iepriekšējā EST judikatūrā par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Proti, jau iepriekš EST savā judikatūrā ir centusies ieviest dalījumu starp platformas sniegto

⁴⁵³ Inglese M. *Regulating the Collaborative Economy in the European Union Digital Single Market*. Cham: Springer Nature, 2019, p. 59.

⁴⁵⁴ Sk., piemēram, ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 47. un 53. punkts.

⁴⁵⁵ Sk., piemēram, Schaub M. Y. *Why Uber is an information society service*. Case Note to CJEU 20 December 2017 C-434/15 (*Asociación Profesional Elite Taxi*). *The Journal of European Consumer and Market Law*, Issue 3/2018, p. 112.

⁴⁵⁶ Sk., piemēram, Van Cleynenbreugel P. *Elite Taxi and Uber France: do Member States have free rein to prohibit and criminalise ridesharing activities?* *European Law Blog*, April 18, 2018, available: <https://europeanlawblog.eu/2018/04/18/elite-taxi-and-uber-france-do-member-states-have-free-rein-to-prohibit-and-criminalise-ridesharing-activities/> [last visited 28.12.2020.].

⁴⁵⁷ De Franceschi A. *Uber Spain and the “Identity Crisis” of Online Platforms*. *The Journal of European Consumer and Market Law*, Issue 1/2018, p. 3.

⁴⁵⁸ Natile S. *Is Uber a taxi service? Socio-legal reflections on the ECJ decision and beyond*. *KSLR EU Law Blog*, January 11, 2018, available: <https://blogs.kcl.ac.uk/kslreuropeanlawblog/?p=1214#.X-m7BNgzahO> [last visited 28.12.2020.].

starpnieku pakalpojumu un pakalpojumiem vai to izpildījumu, kas tiek veikts ārpus platformas. Šajā sakarā ir minama lieta C-108/09 *Ker-Optika*, kur EST centās noteikt, kuriem kontaktlēcu tirdzniecības internetā aspektiem ir piemērojama Direktīva 2000/31 un kuriem – nē. Šajā lietā EST atzina, ka valsts tiesību normas, kas saistītas ar kontaktlēcu tirdzniecību, ietilpst Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā tiktāl, ciktāl tās attiecas uz šādu lēcu pārdošanas aktu internetā, vienlaikus paredzot, ka valsts tiesību normas, kas saistītas ar minēto lēcu piegādi, neietilpst šīs direktīvas piemērošanas jomā.⁴⁵⁹ Tādējādi šajā lietā EST pieļāva, ka viens darījums var būt saistīts gan ar tādām darbībām, kas ietilpst Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā, gan arī ar darbībām, kuras ir ārpus šīs direktīvas piemērošanas jomas. Šī dalīšanas ideja savukārt ir saistīta ar ģenerālvokāta M. Špunara secinājumos pausto, ka informācijas sabiedrības pakalpojumu tirgus liberalizācijai ir jābūt jēgpilnai, proti, liberalizācijai, kura attiecas tikai uz pakalpojuma elektronisko daļu, ir jābūt ietekmei uz darbības īstenošanas iespējamību. M. Špunara ieskatā “[..] nebūtu lietderīgi liberalizēt tikai sekundāru salikta pakalpojuma daļu, ja šis pakalpojums nevarētu tikt brīvi īstenots tāda regulējuma dēļ, kas neiekļaujas Direktīvas 2000/31 tiesību normas piemērošanas jomā.”⁴⁶⁰ Tādējādi, ja aplūkojamā *Uber* pakalpojuma sniegšanu fundamentāli var ietekmēt taksometra licences saņemšana, kas ir ārpus ES tiesību regulējuma, nav saskatāma lietderība uz šādu pakalpojumu attiecināt arī Direktīvu 2000/31.

EST spriedums lietā C-434/15 *Elite Taxi* noteikti piesaistīja uzmanību, un tam bija gan piekritēji, gan pretinieki. Ir autori, kas EST pieeju ignorēt pakalpojumu sniegšanai nepieciešamo pamatlīdzekļu piederības jautājumu un citus apstākļus, tā vietā nozīmi piešķirot platformas ietekmei uz līguma noformēšanu, vērtē atzinīgi, uzskatot, ka pretējā gadījumā nebūtu iespējams pilnībā novērtēt platformas līgumisko lomu, kā arī nodrošināt to pienācīgu atbildības līmeni.⁴⁶¹ Tomēr minētais spriedums ir saņēmis arī krietnu devu kritikas, līdzās acīmredzamajai tādu līdzdalības ekonomikas pakalpojumu kā *Uber* sniegto pakalpojumu attīstības ierobežošanai,⁴⁶² EST pārmetot vēl lielākas neskaidrības radīšanu attiecībā uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem un pakalpojumu saņēmēju aizsardzības mazināšanu.

Tā *M. Y. Schaub* norādījis, ka EST lēmums neatzīt *Uber* pakalpojumus par informācijas sabiedrības pakalpojumiem patiesībā rada situāciju, kurā pakalpojumu saņēmējiem ir zemāks

⁴⁵⁹ EST 2010. gada 2. decembra spriedums lietā C-108/09 *Ker-Optika*, 77. punkts.

⁴⁶⁰ Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*, 31. punkts.

⁴⁶¹ Sk., piemēram, Busch Ch. *Uber Spain and the “Identity Crisis” of the Online Platforms*. The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 1/2018, p. 2, Domurath I. *Platforms as contract partners: Uber and beyond*. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2018, Vol. 25(5), p. 579, De Franceschi A. *Uber Spain and the “Identity Crisis” of Online Platforms*. The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 1/2018, p. 2.

⁴⁶² Sk., piemēram, Meredith S., Kharpal A. (CNBC): *Uber suffers setback as EU rules that it’s a transport service, not a digital company*. Available: <https://www.cnbc.com/2017/12/20/eu-rules-that-uber-is-a-transport-service-not-a-digital-company.html>, [last visited 05.02.2022.].

aizsardzības līmenis, nekā tas būtu pretējā gadījumā.⁴⁶³ Proti, Direktīva 2000/31 informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem ne tikai paredz garantijas, bet arī pienākumus attiecībā uz informācijas pieejamību par pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu, kā arī distances līguma noslēgšanu,⁴⁶⁴ kas nav paredzēti citos ES normatīvajos aktos, kuru mērķis ir patērētāju aizsardzība un negodīgas komercprakses novēršana. Turklāt *M. Y. Schaub* ieskatā nepastāvēja nekādu šķēršļu EST atzīt *Uber* sniegtos pakalpojumus gan par transporta pakalpojumiem, gan par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, neskatoties uz EST judikatūru lietā *Ker-Optika*, jo starp *Uber* pakalpojumiem un piegādes pakalpojumu internetā izdarītam pirkumam pastāv daudz atšķirības, ļaujot saskatīt lielāku *Uber* platformas ekonomisko vērtību.⁴⁶⁵ Tāpat *Uber* pakalpojumu klasificēšana par informācijas sabiedrības pakalpojumiem nenozīmētu to, ka dalībvalstis būtu ierobežotas regulēt transporta pakalpojumu, kas tiek organizēts ar *Uber* platformas palīdzību.⁴⁶⁶

M. Y. Schaub ieskatā *Elite Taxi* sprieduma sekas ir tādas, ka gadījumā, ja kādam pakalpojumam, kurš pamatā tiek organizēts un sniegts klātienē (piemēram, tīrīšanas pakalpojumi), izveido interneta vietni, ar kuras palīdzību var tikt pasūtīti attiecīgie pakalpojumi, Direktīva 2000/31 nebūs attiecināma, kas patērētājiem nozīmēs ierobežotāku piekļuvi informācijai par pakalpojuma sniedzēju, kā arī zemākus standartus tiešsaistes līguma noslēgšanai, kas ir liels zaudējums.⁴⁶⁷ *Covid-19* pandēmijas apstākļos, kad pakalpojumu sniegšanas nodrošināšanas turpināšanai bija svarīgi pēc iespējas ātrāk pāriet uz digitālo vidi, šie jautājumi ir īpaši aktuāli.

Autores ieskatā uz Direktīvu 2000/31 tikai kā uz instrumentu informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju tiesību aizsardzībai un atbildības ierobežošanai raudzīties nevar. Tas ir ļoti šaurs un vienkāršots skatījums. Pirmkārt, ir jāpatur prātā šīs direktīvas mērķis – veicināt digitālo pakalpojumu attīstību un sniegšanu.⁴⁶⁸ Šajā ziņā vismaz to pakalpojumu iespējas, kas darbojas pēc līdzīga modeļa kā *Uber*, EST ir ierobežojusi. Otrkārt, jāņem vērā, ka Direktīva 2000/31 nav vienpusēja, proti, tā ne tikai paredz dalībvalstu pienākumus pret informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, bet arī informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju pienākumus pret pakalpojumu saņēmējiem un dalībvalstīm, ko neparedz citi ES tiesību akti. Treškārt, jāpatur prātā, ka dalībvalstis ir tiesīgas regulēt informācijas sabiedrības pakalpojumus, kuru sniedzēji ir reģistrēti attiecīgajā dalībvalstī.⁴⁶⁹ Proti, nav tā, ka šādu pakalpojumu sniedzēji var darboties brīvi un vispār neregulēti. Ievērojot šos apsvērumus, Direktīvas 2000/31 attiecināšana uz *Uber* sniegtajiem

⁴⁶³ Schaub M. Y. Why Uber is an information society service. Case Note to CJEU 20 December 2017 C-434/15 (Asociación Profesional Elite Taxi). The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 3/2018, p. 113.

⁴⁶⁴ Sk. Direktīvas 2000/31 5. pantu un 9.-11. pantu.

⁴⁶⁵ Schaub M. Y. Why Uber is an information society service. Case Note to CJEU 20 December 2017 C-434/15 (Asociación Profesional Elite Taxi). The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 3/2018, p. 113.

⁴⁶⁶ Ibid.

⁴⁶⁷ Ibid., p. 115.

⁴⁶⁸ Sk. Direktīvas 2000/31 preambulas 3. punktu un 1. pantu.

⁴⁶⁹ Sk. turpat, 3. panta 1. punktu.

pakalpojumiem varētu nodrošināt ieguvumus visām līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanā iesaistītajām pusēm.

Autore piekrīt, ka līdzdalības ekonomikas modelis ir radījis ļoti daudz svarīgus tiesību jautājumus nodarbinātības, nodokļu un godīgas komercprakses jautājumos, ko nevar atļauties atstāt pašplūsmā.⁴⁷⁰ Šie jautājumi ir un būs dalībvalstu likumdevēju un ES darba kārtībā.⁴⁷¹ Tomēr šie jautājumi ir jārisina jau šobrīd, pat ja tiesiskais regulējums vēl nav izstrādāts vai tas ir pavisam virspusējs. Šādos apstākļos EST pieeja neiejaukties likumdevēja kompetencē, bet nepārprotami norādīt uz jautājumiem, kas prasa neregulējumu, autoresprāt, ir korektākais risinājums. Un, lai arī jāatzīst, ka EST spriedums lietā C-434/15 *Elite Taxi*, iespējams, radīja vairāk neskaidrības nekā atbildes, EST secinājumi nav tādi, kas būtiski ierobežotu ES vai dalībvalstu tiesības izvēlēties piemērotāko pieeju līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanai – likumdevēju rokas nav sasietas.

Ja jāvērtē kritēriji, ko EST iekļāvusi *Uber* testā, autores ieskatā ir jāpiekrīt viedoklim, ka tie ir diezgan neskaidri un paver plašas interpretācijas iespējas. Uz to cita starpā norāda arī domstarpības par to, vai *Uber* testa kritēriji ir kumulatīvi vai alternatīvi, kā arī iespējas kumulatīvu kritēriju gadījumā ar pavisam nelielām izmaiņām pakalpojuma sniegšanas veidā panākt tā klasificēšanu citā veidā. Tādā gadījumā, piemēram, *Uber* savu ietekmi varētu mazināt, atceļot minimālās un maksimālās transporta pakalpojumu cenas, bet turpinot piedāvāt ieteikumus cenas noteikšanai, balstoties uz tirgus datiem.

Vienlaikus EST ieviestais *Uber* tests ir diezgan universāls, tāpēc to principā būtu iespējams attiecināt arī uz citiem līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Pēc EST sprieduma lietā C-434/15 *Elite Taxi* pastāvēja viedoklis, ka lielākā daļa līdzdalības ekonomikas pakalpojumu saskaņā ar *Uber* testu būtu jāklasificē nevis kā starpnieku pakalpojumi, bet gan kā pakalpojumi attiecīgajā jomā. Galvenais aspekts, kas to varētu ietekmēt, ir tirgus veidošanas kritērijs. Kā autore to jau iepriekš norādījusi, gadījumā, ja platformā savus pakalpojumus piedāvā personas, kas nav profesionāli, gandrīz droši var apgalvot, ka šīs personas savus pakalpojumus nevarētu sniegt un tos nebūtu iespējams saņemt bez attiecīgās platformas starpniecības.⁴⁷² Turklāt, kā to apliecina platformu izpēte, gandrīz visas interneta platformas pakalpojumu kvalitātes regulēšanai izmanto iekšējās novērtēšanas sistēmas un sniedz dažādus atbalsta pakalpojumus, kam EST spriedumā piešķir tik lielu nozīmi. Tomēr EST spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* šo pesimistisko skatījumu mainīja, atzīstot *Airbnb* pakalpojumus par informācijas sabiedrības pakalpojumiem.

⁴⁷⁰ Sīkāk sk. šā darba 1.3.2. apakšsadaļu.

⁴⁷¹ Īpaši ņemot vērā EK centienus ar jaunu tiesību aktu priekšlikumiem.

⁴⁷² Kalniņa V. Eiropas Savienības Tiesas atziņas lietā C-434/14 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*. No Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 221.-227. lpp.

EST savus secinājumus lietā C-434/15 *Elite Taxi* pavisam drīz vēlreiz atkārtoja arī lietā C-320/16 *Uber France*.⁴⁷³ Tā kā arī šajā lietā tika aplūkoti *Uber* sniegtie pakalpojumi un EST sprieduma argumentācija sastāv no lieta C-434/15 *Elite Taxi* izdarīto atziņu citātiem, šī lieta padziļinātāk netiks analizēta.

3.3.2. *Lietā C-390/18 Airbnb Ireland*

Airbnb, kas arī ir viena no lielākajām un zināmākajām līdzdalības ekonomikas platformām, bija otrā, kam tika piemērots *Uber* tests. Neskatoties uz to, ka pēc EST secinājumiem lietā C-434/15 *Elite Taxi* tika prognozēts, ka teju visi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi nespēs *Uber* testu sekmīgi izturēt, *Airbnb* tas izdevās.

Lietas C-390/18 *Airbnb Ireland* pamatā bija tiesvedība Parīzes Vispārējās pirmās instances tiesā (*tribunal de grande instance de Paris*), kas izskatīja *Airbnb* apsūdzību par līdzekļu pārvaldīšanu nekustamā īpašuma un komerclīdzekļu starpniecības un pārvaldības darbību veikšanai bez profesionālās apliecības, pārkāpjot Ogē likumu. Kriminālprocess pret *Airbnb* tika uzsākts, pamatojoties uz Francijas Profesionālās izmitināšanas un profesionālā tūrisma apvienības (AHTOP) pieteikuma pamata. *Airbnb* pret celtajām apsūdzībām iebilda, norādot, ka tā neveic nekustamā īpašuma aģenta darbību, kā arī uzskatot, ka Ogē likums neatbilst Direktīvai 2000/31 un tāpēc nav piemērojams.⁴⁷⁴

Parīzes Vispārējās pirmās instances tiesa vērsās EST ar diviem prejudiciālajiem jautājumiem, lūdzot skaidrot, vai *Airbnb Ireland* sniegtie pakalpojumi ir kvalificējami kā informācijas sabiedrības pakalpojumi, vai uz tiem attiecināmas Direktīvas 2000/31 3. pantā paredzētās pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas un vai Ogē likumā paredzētie ierobežojumi ir piemērojami *Airbnb Ireland*.

Airbnb sniegto pakalpojumu novērtēšana tika veikta tieši tādā pašā kārtībā, kā tika novērtēti *Uber* sniegtie pakalpojumi. Proti, vispirms tika pārbaudīts, vai šie pakalpojumi izpilda informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem Direktīvas 2015/1535 1. panta “b” punktā izvirzītās prasības. Jāatzīmē, ka šis bija pirmais gadījums, kad informācijas sabiedrības pakalpojumiem izvirzītie kritēriji tika pārbaudīti vispusīgi, proti, nevis izdarot secinājumu, ka pakalpojums tiem acīmredzami atbilst, bet spriedumā izskaidrojot, kā *Airbnb* pakalpojumi izpilda katru kritēriju. Pirmkārt, EST atzina, ka šajā lietā aplūkotais pakalpojums – ar elektroniskas platformas palīdzību par atlīdzību nodibināt sakarus starp iespējamajiem īrniekiem un īslaicīgas izmitināšanas pakalpojumus piedāvājošiem profesionālajiem vai neprofesionālajiem izīrētājiem, lai šiem īrniekiem ļautu rezervēt izmitināšanas vietu – tiek sniegts par atlīdzību (komisijas maksu). Turklāt nav nozīmes tam, ka komisijas maksu

⁴⁷³ EST 2018. gada 10. aprīļa spriedums lietā C-320/16 *Uber France*.

⁴⁷⁴ Lietas apstākļu izklāstu sk. EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 22.-26. punkts.

Airbnb Payments UK saņem tikai no īrnieka, nevis arī no izīrētāja.⁴⁷⁵ Otrkārt, prasība par pakalpojuma sniegšanu no attāluma tiek izpildīta, jo sakaru nodibināšana starp izīrētāju un īrnieku notiek bez starpniecības pakalpojuma sniedzēja klātbūtnes izīrētājam vai īrniekam, bet sakaru nodibināšana tiek veikta ar elektroniskās platformas palīdzību, kas ir ar elektroniskiem līdzekļiem.⁴⁷⁶ Treškārt, EST konstatēja, ka *Airbnb* pakalpojums tiek sniegts pēc pakalpojumu saņēmēju individuāla pieprasījuma, jo tam vajadzīgs, lai izīrētājs tiešsaistē izvietotu sludinājumu un šajā sludinājumā ieinteresētais īrnieks nosūtītu individuālu pieprasījumu.⁴⁷⁷

Ievērojot to, ka *Airbnb* un *Uber* pakalpojumi pēc sava darbības modeļa ir līdzīgi, ir tikai likumsakarīgi, ka arī lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* pēc tam, kad tika atzīts, ka *Airbnb* pakalpojumi atbilst informācijas sabiedrības pakalpojumiem Direktīvas 2015/1535 1. panta “b” punktā izvirzītajiem priekšnoteikumiem, tika vērtēts, vai *Airbnb* sniegtais pakalpojums nav neatņemama sastāvdaļa visaptverošam pakalpojumam, kura galvenais elements ir izmitināšana, un tāpēc tas nebūtu atzīstams par informācijas sabiedrības pakalpojumu.⁴⁷⁸ EST šajā lietā izvērtēja visus tos pašus apstākļus, ko *Uber* gadījumā, taču tas tika veikts citā secībā, sadalot kritērijus un mainot to nozīmi pakalpojuma klasifikācijā.⁴⁷⁹

Pirmkārt, EST vērtēja, vai *Airbnb* neveido jaunu izmitināšanas pakalpojumu tirgu. Šeit EST konstatēja, ka *Airbnb* sniegtais pakalpojums nekādā ziņā nav obligāti nepieciešams, lai varētu sniegt izmitināšanas pakalpojumus nedz no īrnieku, nedz izīrētāju viedokļa. Proti, izmitināšanas pakalpojumu piedāvātāju vai meklētāju rīcībā jau izsenis ir daudzi citi kanāli, kā, piemēram, nekustamā īpašuma aģentūras, sludinājumi kā papīra, tā arī elektroniskā formātā vai nekustamā īpašuma īrei un nomai vēltītas interneta vietnes.⁴⁸⁰ Līdz ar to tirgus izveide no *Airbnb* puses netika konstatēta. Salīdzinājumam, *Uber* gadījumā neprofesionāliem šoferiem nepastāv nekādas alternatīvas iespējas sasniegt potenciālos klientus un potenciālajiem klientiem nav alternatīvas iespējas šādus šoferus atrast, tāpēc šajā ziņā EST izdarītie secinājumi atšķiras.

Autores ieskatā EST secinājumi par *Airbnb* sniegā pakalpojuma nepieciešamību izmitināšanas pakalpojumu sniegšanai ir vērtējami kritiski. Var piekrist, ka arī pirms *Airbnb* platformas izveides pastāvēja dažādi citi veidi, kā ilgtermiņa un īstermiņa izmitināšanas pakalpojumi varēja tikt sniegti un saņemti, piemēram, izmantojot dažādus sludinājumu portālus u.tml. Tomēr

⁴⁷⁵ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 46. punkts.

⁴⁷⁶ Turpat, 47. punkts.

⁴⁷⁷ Turpat, 48. punkts.

⁴⁷⁸ *AHTOP*, Francijas Profesionālās izmitināšanas un profesionālā tūrisma apvienība, apgalvoja, ka *Airbnb Ireland* ne tikai nodibina sakarus starp divām pusēm ar eponīmas elektroniskās platformas palīdzību, bet gan piedāvā arī papildpakalpojums, kas raksturīgi starpniecības darbībai darījumos ar nekustamo īpašumu.

⁴⁷⁹ Kalniņa V. *Kā Airbnb atšķiras no Uber*. EST secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*. No: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 46. lpp.

⁴⁸⁰ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 55. punkts.

autores ieskatā *Airbnb* platforma ir atstājusi ietekmi uz izmitināšanas pakalpojumu tirgu un šādu pakalpojumu pieejamību. Tā kā šī platforma darbojas starptautiski, tā ļāvusi izmitināšanas pakalpojumu sniedzējiem sasniegt tūristus, ko, izmantojot tradicionālos sludinājumu portālus, nebūtu iespējams izdarīt vispār vai tik efektīvi, jo šādi portāli parasti darbojas lokāli.⁴⁸¹ Tāpat *Airbnb* platforma ir veicinājusi īstermiņa izmitināšanu telpās, ko to īpašnieks pārsvarā izmanto savām vajadzībām, un īstermiņa izmitināšanu atsevišķā dzīvojamo telpu daļā (piemēram, vienā no vairākām dzīvokļa istabām).⁴⁸² Papildus tam *Airbnb* platforma konkurē ar citiem starpniecības kanāliem izmitināšanas pakalpojumu jomā, turklāt iekarojusi dominantu pozīciju tirgū.⁴⁸³ *Airbnb* nepārprotami ir revolucionizējusi izmitināšanas pakalpojumu tirgu, kļūstot par nozīmīgu pakalpojumu lielajos tūrisma galamērķos.⁴⁸⁴

EST šā kritērija vērtēšanai ir veltījusi tikai vienu rindkopu, attiecīgi izvērtējums par *Airbnb* ietekmi uz tirgus veidošanu izmitināšanas pakalpojumu jomā nav plašs. Iepazīstoties ar ģenerālvokāta M. Špunara secinājumiem šajā lietā, rodas priekšstats, ka šim kritērijam nav izšķirošas nozīmes *Uber* testā. Proti, M. Špunars norādījis, ka kritērijs par pakalpojumu piedāvājuma radīšanu ir vienīgi pazīme, kas liecina par to, ka pakalpojums, kas tiek sniegts ar elektroniskiem līdzekļiem, veido nedalāmu kopumu ar materiāla rakstura pakalpojumu, tomēr ar to nepietiek, lai pakalpojumu izslēgtu no Direktīvas 2000/31 piemērošanas.⁴⁸⁵ Viņa ieskatā iekšējā tirgus loģikai un informācijas sabiedrības pakalpojumu liberalizācijai neatbilstu tādu pakalpojumu izslēgšana no Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomas, kas rada jaunu piedāvājumu, saimnieciskās darbības veicēju inovācijām ļaujot patērētājiem rast jaunus veidus preču un pakalpojumu saņemšanai.⁴⁸⁶ Ar minētajiem secinājumiem tika pamatota nepieciešamība turpināt *Airbnb* pakalpojuma pārbaudi pēc *Uber* testa, noskaidrojot, vai *Airbnb Ireland* nav kontroles pār pakalpojumu sniegšanas nosacījumiem. Minētie secinājumi vedina domāt, ka *Uber* testa elementi nav ne kumulatīvi, ne alternatīvi, bet to starpā ir zināma hierarhija un nozīme, principā, ir tikai tam, vai starpnieku pakalpojumu sniedzējam ir ietekme uz vispārējo pakalpojumu.⁴⁸⁷ Tomēr EST spriedumā šīs ģenerālvokāta idejas nav tuvāk vērtējusi vai izmantojusi, tāpēc EST attieksme par *Uber* kritēriju

⁴⁸¹ Piemēram, sludinājumu portāls ss.lv, kurā tiek izvietoti arī telpu īres sludinājumi, atļauj sludinājumus tikai par īpašumiem Latvijas teritorijā. Sk. Sludinājumu servisa ss.lv lietošanas noteikumi, 5.5. punkts. Pieejams: <https://www.ss.lv/lv/rules/> [aplūkots 05.02.2022.].

⁴⁸² *Airbnb* piedāvā izīrēt visu īpašumu, privātu istabu vai daļītu istabu. Sk., piemēram: How to Create an Outstanding Airbnb Listing [A Full Guide], 08.10.2020. Available: <https://www.igms.com/airbnb-listing/> [last visited 05.02.2022.].

⁴⁸³ Carvalho J. M. Airbnb Ireland Case: One More Piece in the Complex Puzzle Built by the CJEU Around Digital Platforms and the Concept of Information Society Service. The Italian Law Journal, 2020, 08.03.2021., p. 470. Available: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3785912 [last visited 05.09.2021.].

⁴⁸⁴ Ibid.

⁴⁸⁵ Ģenerālvokāta M. Špunara 2019. gada 30. aprīļa secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 65. punkts.

⁴⁸⁶ Turpat, 63. punkts.

⁴⁸⁷ Van Cleynenbreugel P. Accomodating the freedom of online platforms to provide services through the incidental direct effect back door: *Airbnb Ireland*. Common Market Law Review, Vol. 57 No. 4, August 2020, p. 1217. Kluwer Law International. Printed in the United Kingdom.

alternatīvo vai kumulatīvo dabu lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* neatklājās. Jāatzīmē, ka ir gan autori, kas norāda, ka tas apstākļi, ka EST pēc tirgus izveides priekšnoteikuma nekonstatēšanas turpināja pārbaudi arī par noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu, apstiprina to, ka *Uber* testa kritēriji ir alternatīvi,⁴⁸⁸ tomēr autores ieskatā to nevar viennozīmīgi apgalvot. Kā norādīts iepriekš, EST motivācija veikt pilnu *Uber* testa piemērošanu spriedumā nav atklāta.

Otrkārt, pārbaudot ietekmi uz vispārējo pakalpojumu, EST secināja, ka *Airbnb Ireland*, kas pārvalda *Airbnb* platformu, atšķirībā no *Uber* nenosaka vai neierobežo platformas izmantojošo izīrētāju prasīto īres maksu.⁴⁸⁹ Lai arī *Airbnb* platformas lietotājiem ir pieejams rīks savas īres maksas apmēra aplēšanai, ievērojot platformā noskaidrotos tirgus vidējos rādītājus, īres maksas noteikšana esot atstāta izīrētāja ziņā.⁴⁹⁰ Salīdzinājumam *Uber* gadījumā tika konstatēts, ka *Uber* nosaka vismaz augstākās cenas robežas.

Vērtējot un salīdzinot pakalpojumu cenu noteikšanas politiku, kas pastāv *Uber* un *Airbnb* platformās, autores ieskatā EST izvērtējumu ir veikusi formāli un neiedziļinoties niansēs. Var piekrist, ka cenu griestu noteikšana ir pakalpojuma sniedzēja ierobežojums, tomēr autores ieskatā ir nozīme arī tam, cik augsti ir cenas griesti, tostarp, kā tie sasaucās ar kopējo tirgus situāciju. Ja cenu griesti nespēj pakalpojumu sniedzēju savus pakalpojumus sniegt par zemāku cenu, nekā tirgus cena, tad platformas ietekme, nosakot cenu griestus, tomēr būs ar mazāk smagām sekām. *Uber* gadījumā netika vērtēts, kāds ir noteikto cenu griestu samērs ar tirgus cenām. Un tieši tāpat no otras puses autores ieskatā platforma var īstenot ietekmi uz pakalpojumu cenu ar rīkiem pakalpojuma maksas aplēšanai. Šāda rīka esamība un tā rezultāti dod pakalpojuma sniedzējam vadlīnijas vēlamajai (tirgum atbilstošajai) pakalpojuma cenai. Lai arī ar šādu rīku aprēķinātai cenai ir ieteikuma raksturs, nevar par zemu novērtēt tās ietekmi uz vispārējā pakalpojuma sniedzēju.

Līdzīgas šaubas par minēto cenas novērtējumu ir pauduši arī citi autori, norādot to, ka cenas noteikšanas vai regulēšanas mehānismi starp *Uber* un *Airbnb* būtiski atšķiras, bet apšaubot to, ka tas ir pietiekami, lai *Airbnb* pakalpojumus neatzītu par pakalpojumiem izmitināšanas jomā.⁴⁹¹ Turklāt EST kritizēta par to, ka tās izvēlētā pieeja lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* pārāk lielu svaru piešķir platformas ietekmei uz cenu, kas ir pārāk vienkāršota pieeja, ievērojot to, ka *Airbnb* sniegtie pakalpojumi ir daudz komplicētāki, nekā *Uber* sniegtie pakalpojumi.⁴⁹²

⁴⁸⁸ Menegus G. "Uber test" Revised? REmarks on Opinion of AG Szpunar in Case *Airbnb Ireland*. European Papers, Vol. 4, 2019, No 2, p. 607.

⁴⁸⁹ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 56. punkts.

⁴⁹⁰ Turpat.

⁴⁹¹ Carvalho J. M. *Airbnb Ireland Case: One More Piece in the Complex Puzzle Built by the CJEU Around Digital Platforms and the Concept of Information Society Service*. The Italian Law Journal, 2020, 08.03.2021., p. 471. Available: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3785912 [last visited 05.09.2021].

⁴⁹² Chapuis-Doppler A., Delhome V. *A regulatory conundrum in the platform economy, case C-390/18 Airbnb Ireland*. European Law Blog, 12.02.2020. Available: <https://europeanlawblog.eu/2020/02/12/a-regulatory-conundrum-in-the-platform-economy-case-c-390-18-airbnb-ireland/> [last visited 05.09.2021].

Lai secinātu, ka tāds starpniecības pakalpojums kā *Airbnb* pats par sevi nav uzskatāms par neatņemamu sastāvdaļu tādām visaptverošām pakalpojumiem, kura galvenais elements ir izmitināšana, EST lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* pietika tikai pārbaudīt to, vai *Airbnb* veido izmitināšanas pakalpojumu tirgu un vai *Airbnb Ireland* ir ietekme uz izmitināšanas pakalpojuma cenu.⁴⁹³ Jāatzīmē, ka ietekme uz pakalpojuma cenas noteikšanu ir tikai viens no apstākļiem, kas saskaņā ar EST secinājumiem lietā C-434/15 *Elite Taxi* var liecināt par platformas noteicošu ietekmi uz vispārējā pakalpojuma sniegšanu.⁴⁹⁴ Tātad principā, salīdzinot ar *Uber* testu, lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* EST pietika ar mazāk apstākļu pārbaudi, lai konstatētu, ka *Airbnb* pakalpojumi nav uzskatāmi par neatņemamu sastāvdaļu izmitināšanas pakalpojumiem. Neskatoties uz to, ka secinājums par *Airbnb* pakalpojumiem spriedumā tika izdarīts tik ātri, EST turpināja vērtēt *Airbnb* piedāvātos papildpakalpojumus un to ietekmi uz *Airbnb* pakalpojuma klasifikāciju, kas ir trešais EST vērtētais apstākļis.

Airbnb saviem platformas lietotājiem piedāvā šādus papildpakalpojumus – veidni piedāvājuma satura izklāstīšanai, fotoattēlu pakalpojumus, civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu, garantiju zaudējumiem, īres maksas aprēķina fakultatīvu rīku, īres maksas samaksas starpniecības un uzglabāšanas pakalpojumu, atsauksmju un novērtējuma sistēmu. EST šos pakalpojumus atzina par papildpakalpojumiem, jo izīrētājam tie ir nevis pašmērķis, bet gan līdzeklis, kā gūt labumu no *Airbnb* sniegtā starpniecības pakalpojuma vai piedāvāt izmitināšanas pakalpojumus vislabākajos nosacījumos.⁴⁹⁵

Pievēršoties konkrētiem pakalpojumiem, par veidni izīrētāju piedāvājuma satura izklāstīšanai, fakultatīvo izīrējamā īpašuma fotoattēlu pakalpojumu un sistēmu izīrētāju un īrnieku atsauksmēm, kas ir pieejama nākamajiem izīrētājiem un īrniekiem, EST norādīja, ka tie ir saistīti ar starpniecības platformām piemītošo sadarbības loģiku, kas ļauj no vienas puses, mājokļu meklētājiem izdarīt pilnībā informētu izvēli starp platformā izīrētāju piedāvātajiem mājokļiem un, no otras puses, izīrētājiem būt pilnībā informētiem par to īrnieku nodomu nopietnību, ar kuriem tie, iespējams, slēgs darījumu.⁴⁹⁶ Arī *Airbnb Payments UK* uzturētā norēķinu platforma tika atzīta par kopīgu lielam skaitam elektronisko platformu un tādu, kas ir instruments izīrētāju un īrnieku starpā esošo darījumu drošības garantēšanai, kura esamība vien nemaina pašu starpnieka pakalpojuma būtību, jo īpaši tāpēc, ka šī norēķinu kārtība nav nedz tieši, nedz netieši apvienota ar izmitināšanas pakalpojumu cenu kontroli.⁴⁹⁷ Šāds secinājums izdarīts, neskatoties uz to, ka *Uber* gadījumā līdzīga maksājumu organizācijas kārtība tika atzīta par apstākli, kas norāda uz platformas ietekmi uz vispārējo

⁴⁹³ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 57. punkts.

⁴⁹⁴ Sk. EST 2017. gada 20. decembra spriedumu lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 39. punkts.

⁴⁹⁵ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 58. punkts.

⁴⁹⁶ Turpat, 60. punkts.

⁴⁹⁷ Turpat, 62. punkts.

pakalpojumu. Visbeidzot garantijas sniegšana pret zaudējumiem un iespēja apdrošināt civiltiesisko atbildību arī netika atzīta kā kaut kas tāds, kā dēļ varētu mainīties *Airbnb* platformas sniegtā starpniecības pakalpojuma juridiskā kvalifikācija.⁴⁹⁸ Turklāt pat visi šie pakalpojumi kopā nedod pamatu apšaubīt *Airbnb* starpniecības pakalpojuma nedalāmību un juridisko kvalifikāciju par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, jo tie būtiski nemaina šim pakalpojumam piemītošās raksturiezīmes.⁴⁹⁹ Tāpat EST spriedumā norādīja, ka šie papildus pakalpojumi nerada *Airbnb* noteicošu ietekmi uz nosacījumiem, ar kādiem tiek sniegti izmitināšanas pakalpojumi, ar kuriem ir saistīts tās starpnieka pakalpojums, jo īpaši tāpēc, ka *Airbnb* nedz tieši, nedz netieši nenosaka prasītās īres maksas apmēru, nedz arī veic īrnieku vai savā platformā īrei piedāvāto mājokļu atlasī.⁵⁰⁰

Jautājums par starpnieku platformas papildus piedāvātajiem pakalpojumiem, ko EST ir iezīmējusi *Airbnb Ireland* lietā, ir ļoti aktuāls tiešsaistes pakalpojumu kontekstā, šiem pakalpojumiem kļūstot komplicētākiem. Sarežģītību rada ne tikai tas, ka ar platformas starpniecību tiek īstenot materiālu preču piegāde vai pakalpojumu sniegšana, bet arī tas, ka ar vien vairāk platformas nodrošina to lietotājiem papildus pakalpojumus, kas atvieglo vai veicina vispārējā pakalpojuma sniegšanu un saņemšanu. Ja jautājumā par platformas pakalpojumu nošķiršanu no materiālajiem pakalpojumiem vai preču tirdzniecības, ko veic platformas lietotāji, EST ir devusi zināmu ievirzi,⁵⁰¹ tad platformas papildus sniegtajos pakalpojumos ES regulējuma piemērošana joprojām ir neskaidra.

EST savus secinājumus par *Airbnb* papildpakalpojumiem, ka tie būtiski nemaina platformas sniegtā informācijas sabiedrības pakalpojuma būtību, atsaukusies uz EST judikatūru jautājumā par PVN piemērošanu papildpakalpojumiem.⁵⁰² Ja papildpakalpojumam nav pašam sava neatkarīga ekonomiska vērtība, tā pakārtotās lomas dēļ PVN aprēķināšanas vajadzībām ar šo pakalpojumu jāapietas tāpat kā ar pamatpakalpojumu, ko tas papildina.⁵⁰³ Ievērojot minēto analogiju, ko EST piemērojusi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, lai arī tieši tas spriedumā nav norādīts, var secināt, ka tādas platformas, kura kvalificējas par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju, sniegtie pakalpojumi arī ietilpst Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā, turklāt neatkarīgi no tā, vai tie paši

⁴⁹⁸ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 63. punkts.

⁴⁹⁹ Turpat, 64. punkts.

⁵⁰⁰ Turpat, 68. punkts.

⁵⁰¹ Ja ar platformas starpniecību tiek tirgotas preces, piemērojami EST secinājumi lietā *Ker-Optika*, savukārt gadījumā, ja ar platformas starpniecību tiek sniegti pakalpojumi, piemērojami EST secinājumi *Elite Taxi* lietā un *Airbnb Ireland* lietā. Sīkāk sk. Chapis-Doppler A., Delhomme V. Regulating Composite Platform Economy Services: The State-of-play After *Airbnb Ireland*. European Papers, Vol. 5, No 1, 12.05.2020., p. 422.

⁵⁰² EST atsaucās uz EST 2008. gada 21. februāra spriedumu lietā C-425/06 *Part Service*, 52. punkts, EST 2016. gada 10. novembra spriedumu lietā C-432/15 *Baštová*, 71. punkts, EST 2019. gada 4. septembra spriedumu lietā C-71/18 *KPC Herning*, 38. punkts.

⁵⁰³ Van Cleynenbreugel P. Accommodating the freedom of online platforms to provide services through the incidental direct effect back door: *Airbnb Ireland*. Common Market Law Review, Vol. 57 No. 4, August 2020, p. 1219. Kluwer Law International. Printed in the United Kingdom.

par sevi ir ar digitālu vai materiālu raksturu.⁵⁰⁴ Šādai pieejai ir gan savas priekšrocības, gan trūkumi. Proti, Direktīvas 2000/31 piemērošana papildpakalpojumiem ļauj šādā veidā iegūt papildus garantijas, ko paredz direktīva attiecībā uz pakalpojumi, kas pēc savas dabas paši par sevi nekvalificētos par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, un ierobežo dalībvalstu iespējas šos pakalpojumus regulēt. No otras puses Direktīva 2000/31 paredz arī dažādus papildus pienākumus. Jebkurā gadījumā, tas ir ļoti komplicēts jautājums, bet EST secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* neatklāj, vai EST vispār apsvēra papildpakalpojumiem piemērojamo likumu un Direktīvas 2000/31 piemērošanas sekas.⁵⁰⁵ Tiesīsaistes pakalpojumi joprojām attīstās, un šādi papildpakalpojumi ir viens no to attīstības virzieniem, un papildpakalpojumiem piemērojamā normatīvā regulējuma jautājums noteikti būs aktuāls arī turpmāk.

Apkopojot EST sprieduma lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* rezultātus, secināms, ka, lai arī EST ar šo spriedumu nostiprināja *Uber* testu, tā piemērošana *Airbnb* pakalpojumiem tika veikta atšķirīgi. Pirmkārt, no sprieduma lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* izriet, ka platformas pakalpojumu un vispārējā pakalpojuma nedalāmības konstatēšanai pietiek ar šādu divu apstākļu konstatēšanu: 1) platforma veido attiecīgo pakalpojumu tirgu un 2) platforma nosaka pakalpojuma cenu.⁵⁰⁶ Otrkārt, EST šajā spriedumā atsevišķi izdalījusi papildpakalpojumus kā apstākļi, kas varētu ietekmēt informācijas sabiedrības pakalpojuma kvalifikāciju, ko faktiski varētu uzskatīt par trešo kritēriju.⁵⁰⁷ Treškārt, EST izdarot secinājumus par to, ka *Airbnb Ireland* nav noteicoša ietekme uz vispārējo pakalpojumu, lika noprast, ka šādu ietekmi varētu izraisīt noteikti papildpakalpojumi, bet jo īpaši īres maksas apmēra noteikšana vai īrnieku vai īrei piedāvāto mājokļu atlases veikšana.⁵⁰⁸ Vienīgi spriedumā izmantotais formulējums ir atstājis neskaidru to, cik lielā mērā papildpakalpojumi vispār ir vērā ņemams kritērijs un vai tie var ietekmēt tāda pakalpojuma kā *Airbnb* klasifikāciju.⁵⁰⁹ Tomēr, ņemot vērā, ka EST, lai arī mainītā secībā, arī lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* ir vērtējusi apstākļus, ko aptver *Uber* tests, autores ieskatā, būtu pamatoti uzskatīt, ka papildpakalpojumu pārbaude, pārlicinoties, vai tie nemaina platformas sniegtajam pakalpojumam piemītošās raksturiezīmes un vai nerada noteicošu ietekmi, ir atsevišķs kritērijs, kas testa ietvaros ir jāpārbauda. Tādējādi varētu uzskatīt, ka EST lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* ir koriģējusi *Uber* testu un tas ietver šādu elementu pārbaudi:

⁵⁰⁴ Van Cleynenbreugel P. Accomodating the freedom of online platforms to provide services through the incidental direct effect back door: *Airbnb Ireland*. Common Market Law Review, Vol. 57 No. 4, August 2020, p. 1219. Kluwer Law International. Printed in the United Kingdom.

⁵⁰⁵ Ibid, p. 1222-1223.

⁵⁰⁶ Kalniņa V. Kā *Airbnb* atšķiras no *Uber*. EST secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*. No: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 46. lpp.

⁵⁰⁷ Turpat, 47. lpp.

⁵⁰⁸ Turpat.

⁵⁰⁹ Chapuis-Doppler A., Delhome V. A regulatory conundrum in the platform economy, case C-390/18 *Airbnb Ireland*. European Law Blog, 12.02.2020. Available: <https://europeanlawblog.eu/2020/02/12/a-regulatory-conundrum-in-the-platform-economy-case-c-390-18-airbnb-ireland/> [last visited 05.09.2021].

- 1) vai platforma veido attiecīgo pakalpojumu tirgu;
- 2) vai platforma nosaka vispārējā pakalpojuma cenu;
- 3) vai platformas papildpakalpojumi maina platformas sniegtā pakalpojuma raksturiezīmes, tostarp veido noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu.

Uz to, ka *Uber* tests pēc lietas C-390/18 *Airbnb Ireland* varētu būt ieņēmis tieši šādu formu, nevis sastāvētu tikai no sašaurinātiem pirmajiem diviem kritērijiem, vedināja domāt arī tas, kā *Uber* pakalpojumi varētu iziet šo testu ar tādiem pašiem rezultātiem, kā lietā C-434/15 *Elite Taxi*. Ja *Uber* tests pēc EST sprieduma lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* sastāvētu tikai no pirmajiem diviem kritērijiem, kas ir sākotnējā *Uber* testa kritēriju sašaurinājums, *Uber* tāpat nevarētu tikt atzīts par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju. Ja *Uber* tests pēc EST sprieduma lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* sastāvētu tikai no diviem kritērijiem, *Uber* varētu pavisam viegli izvairīties no negatīviem secinājumiem par saviem pakalpojumiem, mainot savu braucienu cenas noteikšanas politiku, proti, atceļot augstākās cenas ierobežojumus. Taču tas nebija vienīgais apstāklis, uz kura pamata EST konstatēja *Uber* noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu. Trešais kritērijs testā principā aptver šo pārējo apstākļu izvērtējumu, un tur saskaņā ar EST secinājumiem lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* ietilptu apstāklis, ka *Uber* veic transportlīdzekļu vadītāju un piedāvāto braucienu atlasīšanu un citādi veido noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu.⁵¹⁰ Attiecīgi, tas nozīmē, ka *Uber* pakalpojuma kvalifikācijas maiņai nepietiktu tikai ar braucienu cenu noteikšanas politikas maiņu.

Vienlaikus ar spriedumu lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, salīdzinot ar spriedumu lietā C-434/15 *Elite Taxi*, ir ierobežoti tie aspekti, kas var norādīt uz platformas noteicošu ietekmi vispārējā pakalpojuma sniegšanā. Iemesls, kāpēc notikušas iepriekš aplūkotas izmaiņas *Uber* testā, varētu būt saistīts ar to, ka lietā C-434/15 *Elite Taxi* EST *Uber* noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu pamatoja ne tikai ar cenas noteikšanu, bet arī ar to, ka *Uber* iekasē brauciena cenu, no kuras ietur savu daļu pirms daļas pārskaitīšanas neprofesionālajiem transportlīdzekļa vadītājiem, un iekšējo novērtēšanas sistēmu, kā arī noteiktu prasību izvērzišanu transportlīdzekļu vadītājiem un viņu transportlīdzekļiem. Taču, ja šīs darbības, jo īpaši maksājumu administrēšana un iekšējās novērtēšanas sistēmas, varētu dot pamatu uzskatīt, ka platforma būtiski iesaistās vispārējā pakalpojuma sniegšanā, tad teju jebkura starpniecības platforma būtu jāatzīst nevis par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju, bet gan par pakalpojumu sniedzēju attiecīgajā jomā. Tieši EST secinājums par to, ka “[š]ie instrumenti ir saistīti ar starpniecības platformām piemītošo sadarbības loģiku, kas ļauj, no vienas puses, mājokļu meklētājiem izdarīt pilnībā informētu izvēli starp platformā izīrētāju piedāvātajiem mājokļiem un, no otras puses, izīrētājiem būt pilnībā informētiem par to

⁵¹⁰ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 68. punkts.

īrnieku nodomu nopietnību, ar kuriem tie, iespējams, slēgs darījumu”,⁵¹¹ ļauj secināt, ka EST ir pārvērtējusi šādu platformas papildu iespēju ietekmi uz tās darbības kvalifikāciju.

EST spriedumā lietā C-434/15 *Elite Taxi* nav centusies plaši skaidrot, kāpēc *Uber* gadījumā tā izvēlējas piemērot papildus prasības tāda pakalpojuma klasificēšanai, kas atbilda visām informācijas sabiedrības pakalpojuma pazīmēm. Tāpēc nav skaidru kritēriju, pēc kuriem pārliecināties, vai konkrētam pakalpojumam, kas klasificējas kā informācijas sabiedrības pakalpojums, būtu jāpiemēro vēl arī *Uber* tests. *Uber* tests gan ir pavisam jauns un vienīgi pakalpojumi, kuriem šāds tests līdz šim ir ticis piemērots, ir *Uber*, *Airbnb* un *Star Taxi App* pakalpojumi, no kuriem divi ir līdzdalības ekonomikas pakalpojumi. No *Uber* testa piemērošanas piemēriem ir pamatoti secināt, ka tas izmantojams gadījumos, kad par informācijas sabiedrības pakalpojumu klasificējami platformu pakalpojumi, ar kuru starpniecību citas personas (platformu lietotāji) var sniegt pakalpojumus.⁵¹² Ņemot vērā minēto, ir secināms, ka arī citi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi varētu būt pakļauti *Uber* testam. Proti, līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanas organizēšanas mehānisms, kurā ir iesaistītas trīs puses, pēc savas būtības ir tāds, kas rada iespējamās neskaidrības par platformas un vispārējā pakalpojuma sniedzēja saistību un nepieciešamību piemērot *Uber* testu, lai noteiktu, vai platforma ir nodalāma no vispārējā pakalpojuma un pakļaujama Direktīvas 2000/31 regulējumam.

3.3.3. *Lietā C-62/19 Star Taxi App*

Star Taxi App ir trešie un līdz šim pēdējie pakalpojumi, ko EST ir pārbaudījusi pēc *Uber* testa. *Star Taxi App* lietotne, kas tika aplūkota lietā C-62/19 *Star Taxi App*, nav līdzdalības ekonomikas platforma, kaut arī ir saskatāmi atsevišķi līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem raksturīgi elementi. Šī aplikācija nodrošina taksometru pakalpojumu izmantotāju un taksometru vadītāju savienojumu, tātad nodrošina platformu profesionāļiem savu pakalpojumu sniegšanai. *Star Taxi App* platforma darbojas tādējādi, ka personām, kurām nepieciešami transporta pakalpojumi, tiek piedāvāts pieejamo taksometra pakalpojumu sniedzēju saraksts ar informāciju par piedāvātajiem tarifiem, ko nosaka paši taksometru vadītāji, un komentāriem un novērtējumiem no citiem klientiem. Balstoties uz šo informāciju, persona var pati izvēlēties pakalpojuma sniedzēju, ar iespēju jebkurā brīdī no pakalpojuma atteikties. *Star Taxi App* neorganizē samaksu par pakalpojumu – to pakalpojuma saņēmējs veic tieši taksometra vadītājam. *Star Taxi App* līgumus slēdz ar profesionāliem taksometru vadītājiem, kuriem jau ir licence taksometru pakalpojumu sniegšanai. Citas papildus prasības taksometru vadītājiem netiek izvirzītas. *Star Taxi App* taksometru vadītājiem saskaņā ar noslēgto

⁵¹¹ EST 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, 60. punkts.

⁵¹² Chapis-Doppler A., Delhomme V. *Regulating Composite Platform Economy Services: The State-of-play After Airbnb Ireland*. European Papers, Vol. 5, No 1, 12.05.2020., p. 422.

līgumu nodod viedtālruni, kurā instalēta lietotne *Star Taxi – vadītājs*, kā arī SIM karti ar ierobežotu datu apjoma limitu, par ko taksometru vadītāji maksā ikmēneša abonentmaksu. *Star Taxi App* neveic transportlīdzekļu un vadītāju snieguma kvalitātes vai izturēšanās kontroli, proti, platforma pati nepiemēro nekādas sankcijas šoferiem, kas saņēmuši zemu novērtējumu vai sliktus komentārus.⁵¹³

Minētie pakalpojumi autores ieskatā neklasificējas kā līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, lai arī pakalpojumu sniegšanā ir iesaistīti trīs dalībnieki – pakalpojumu sniedzējs, pakalpojumu saņēmējs un platforma. *Star Taxi App* gadījumā pakalpojumu sniegšanā ir iesaisti profesionāli un attiecīgi nav saskatāma pakalpojuma sniedzēja dalīšanās ar saviem brīviem resursiem, kas ir viena no līdzdalības ekonomikas svarīgākajām pazīmēm. Neskatoties uz to, EST secinājumus lietā C-62/19 *Star Taxi App* ir lietderīgi aplūkot, jo tie ilustrē *Uber* testa darbību, kā arī ļauj salīdzināt *Uber* sniegtos pakalpojumus ar *Star Taxi App* sniegtajiem pakalpojumiem, kas sekmīgi izturēja *Uber* testu.

Lietas C-62/19 *Star Taxi App* pamatā ir Bukarestes apgabaltiesas prejudiciālā nolēmuma lūgums lietā, kur *Star Taxi App* apstrīdēja tai piemēroto naudas sodu par pakalpojumu sniegšanu bez taksometru rezervēšanas centrāles licences. *Star Taxi App* uzskatīja, ka tā sniedz informācijas sabiedrības pakalpojumus un tāpēc saskaņā ar Direktīvas 2000/31 4. pantu kā tās darbības priekšnoteikumu nedrīkst izvirzīt prasību saņemt iepriekšēju atļauju.⁵¹⁴ Lai pārbaudītu šos argumentus, Bukarestes apgabaltiesa vērsās EST ar kopā četriem prejudiciālajiem jautājumiem, pirmais no kuriem bija par to, vai *Star Taxi App* sniegtie pakalpojumi ir klasificējami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, bet pārējie – par ES normatīvajos aktos paredzēto pakalpojumu sniegšanas brīvības garantiju saturu un dalībvalstu pienākumiem.⁵¹⁵

Star Taxi App sniegto pakalpojumu izvērtējums tika veikts tieši tā pat, kā tika vērtēti *Uber* un *Airbnb* pakalpojumi. Proti, EST vispirms pārbaudīja, vai *Star Taxi App* pakalpojumi atbilst Direktīvas 2015/1535 1. panta 1. punkta “b” apakšpunktā noteiktajiem informācijas sabiedrības pakalpojumu priekšnoteikumiem, bet pēc tam piemēroja *Uber* testu.

Star Taxi App ir otrs pakalpojums, kura atbilstība informācijas sabiedrības pakalpojumu priekšnoteikumiem ir pārbaudīta pēc visiem kritērijiem, tieši tāpat, kā tika pārbaudīts *Airbnb*, turpinot lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* aizsākto praksi detalizēti paskaidrot, kā pakalpojums atbilst visiem informācijas sabiedrības pakalpojuma priekšnoteikumiem. Pirmkārt, EST secināja, ka *Star Taxi App* pakalpojumi ir pakalpojumi LESD izpratnē, jo tas vispār netika apstrīdēts.⁵¹⁶ Otrkārt, *Star Taxi App* pakalpojumi tiek sniegti par atlīdzību – par pakalpojumu maksā taksometru pakalpojumu sniedzējs.⁵¹⁷ Treškārt, *Star Taxi App* pakalpojumi tiek sniegti elektroniski no attāluma, jo persona, kurai

⁵¹³ Lietas apstākļus sk. EST 2020. gada 3. decembra spriedumā lietā C-62/19 *Star Taxi App*, 25.-28. punkts.

⁵¹⁴ Turpat, 29.-33. punkts.

⁵¹⁵ Lietas apstākļus sk. turpat, 34.-36. punkts.

⁵¹⁶ Turpat, 43. punkts.

⁵¹⁷ Turpat, 44.-45. punkts.

nepieciešami pārvadājuma pakalpojumi un taksometra vadītājs tik savienoti, izmantojot elektronisko platformu, šīm personām neesot klāt.⁵¹⁸ Ceturtkārt, *Star Taxi App* pakalpojums tiek sniegts pēc pakalpojumu saņēmēju individuāla pieprasījuma, jo personai (gan transporta pakalpojumu saņēmējam, gan taksometra vadītājam) attiecīgais pakalpojums ir jāpieprasa.⁵¹⁹

Ņemot vērā minēto, principā *Star Taxi App* pakalpojumi būtu atzīstami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem.⁵²⁰ Tomēr, sekojot lietās C-434/15 *Elite Taxi* un lietās C-390/18 *Airbnb Ireland* piemēram un balstoties uz nepieciešamību konstatēt, ka platformas darbībai tiešsaistē ir autonoma ekonomiskā vērtība, ko ir nepieciešams aizsargāt Direktīvas 2000/31 mērķu sasniegšanas nodrošināšanai,⁵²¹ EST *Star Taxi App* pakalpojumiem piemēroja *Uber* testu.⁵²²

EST *Uber* testu *Star Taxi App* pakalpojumiem piemēroja tādā formā, kādā tas tika piemērots *Uber* pakalpojumiem, pārbaudot divus kritērijus – 1) vai ar aplikācijas (platformas) palīdzību tiek veidots transporta (vai citu) pakalpojumu tirgus (piedāvājums) un 2) vai aplikācijai (platformai) ir noteicoša ietekme uz attiecīgā pakalpojuma sniegšanas kārtību, tostarp, vai tā nosaka galvenos pakalpojuma aspektus.⁵²³

Pirmkārt, EST konstatēja, ka *Star Taxi App* pakalpojums ir vienīgi personu, kuras vēlas pārvietoties pilsētā, savienošana tikai ar licencētiem taksometru vadītājiem, kuri jau ir tirgus dalībnieki un kuriem minētais starpniecības pakalpojums ir viens no veidiem, kā iegūt klientus, turklāt tiem nav nekāda pienākuma to izmantot.⁵²⁴ Tāpēc EST nekonstatēja, ka *Star Taxi App* veidotu transporta pārvadājumu pakalpojumu tirgu.

Otrkārt, EST nekonstatēja arī *Star Taxi App* noteicošu ietekmi uz attiecīgā pakalpojuma sniegšanas kārtību, jo *Star Taxi App* neorganizē pārvadājumu veikšanu, tas neizvēlas taksometru vadītājus, nedz arī nosaka vai iekasē brauciena maksu, nedz kontrolē transportlīdzekļu kā arī to vadītāju izturēšanos.⁵²⁵ Attiecīgi, tā kā atbilde uz abiem *Uber* testa jautājumiem bija noliedzīga, EST atzina, ka *Star Taxi App* sniegtais starpniecības pakalpojums nevar tikt uzskatīts par tāda vispārēja pakalpojuma neatņemamu sastāvdaļu, kura galvenais elements ir pārvadājumu pakalpojumus, un līdz ar to tas ir kvalificējams kā informācijas sabiedrības pakalpojums.⁵²⁶ Šis EST secinājums ļauj *Star*

⁵¹⁸ EST 2020. gada 3. decembra spriedumā lietā C-62/19 *Star Taxi App*, 46. punkts.

⁵¹⁹ Turpat, 47. punkts.

⁵²⁰ Turpat, 48. punkts.

⁵²¹ Ģenerāladvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 32. punkts.

⁵²² EST 2020. gada 3. decembra spriedums lietā C-62/19 *Star Taxi App*, 49. punkts.

⁵²³ Sīkāk sk. arī Kalniņa V. Kā izturēt *Uber* testu. EST secinājumi lietā C-62/19 *Star Taxi App*. No: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 67. lpp.

⁵²⁴ EST 2020. gada 3. decembra spriedums lietā C-62/19 *Star Taxi App*, 52. punkts.

⁵²⁵ Turpat, 53. punkts.

⁵²⁶ Turpat, 54. punkts.

Taxi App pašauties uz visplašākajām pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām, kas izriet gan no LESD 56. un 57. panta, gan no Pakalpojumu direktīvas, gan arī no Direktīvas 2000/31.⁵²⁷

Star Taxi App, salīdzinot ar *Uber*, šo testu izgāja priekšzīmīgi, un šī lieta attiecīgi var kalpot kā piemērs un ilustrācija tam, kādām pazīmēm pakalpojumam jāatbilst, lai tas varētu pretendēt uz Direktīvā 2000/31 paredzētajām garantijām. Uzskatāmībai Tabulā Nr. 1 apkopoti *Uber* testa kritēriji un kādi apstākļi ietekmējuši EST secinājumus par *Star Taxi App* un *Uber*.

Tabula Nr. 1 *Uber* testa kritēriju izvērtējums *Star Taxi App* un *Uber* gadījumā⁵²⁸

<i>Uber</i> tests	<i>Star Taxi App</i>	<i>Uber</i>
Transporta pakalpojumu tirgus izveide	Lietotāji, transporta pakalpojuma sniedzēji – licencēti taksometru vadītāji, kuri jau ir tirgus dalībnieki un kuriem starpniecības pakalpojums ir tikai viens no veidiem, kā iegūt klientus, un kuriem nav nekāda pienākuma to izmantot	Lietotāji, transporta pakalpojuma sniedzēji – autovadītāji, kas nav profesionāļi, iepriekš nav bijuši tirgus dalībnieki un kuri pārvadājuma pakalpojumus nevar sniegt bez starpniecības pakalpojuma
Noteicoša ietekme uz vispārējo pakalpojumu	Neizvēlās taksometru vadītājus	Izvirza prasības autovadītājiem, kuri var sniegt pakalpojumu
	Nenosaka un neiekasē brauciena maksu (samaksa notiek pa tiešo taksometra vadītājam)	Nosaka vismaz augstāko brauciena cenu un organizē pakalpojumu apmaksas kārtību, iekasējot samaksu no klientiem un ieturot savu daļu pirms atlīdzības pārskaitīšanas autovadītājiem
	Nekontrolē transportlīdzekļu kvalitāti	Izvirza prasības transportlīdzekļiem
	Nekontrolē vadītāju izturēšanos	Izveido un uztur autovadītāju novērtēšanas sistēmu, kur novērtējums var būt par pamatu darbības ierobežošanai vai izslēgšanai no platformas

⁵²⁷ Kalniņa V. Kā izturēt *Uber* testu. EST secinājumi lietā C-62/19 *Star Taxi App*. No: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 68. lpp.

⁵²⁸ Turpat, 69. lpp.

Salīdzinot *Uber* un *Star Taxi App* sniegtos pakalpojumus, skaidri iezīmējas abu pakalpojumu atšķirības un to ietekme uz EST secinājumiem par attiecīgā pakalpojuma klasificēšanu. Tāpat šis salīdzinājums paver iespējas *Uber* un citiem līdzīgu pakalpojumu sniedzējiem izvērtēt apstākļus, ko iespējams mainīt, panākot sekmīgu *Uber* testa izturēšanu. Tomēr, kā jau tika norādīts iepriekš, *Uber* vienu no apstākļiem nevar mainīt – neprofesionālu vadītāju pārvadājumu pakalpojumu tirgus izveidi. Šādos apstākļos ir būtiska nozīme tam, vai *Uber* testa kritēriji ir kumulatīvi vai alternatīvi, jo tas ietekmē platformas pakalpojumu sniedzēja iespējas kvalificēties par informācijas sabiedrības pakalpojuma sniedzēju, pat ja konstatējams, ka tas izveido tirgu attiecīgajā jomā.

Diemžēl, EST spriedums vai ģenerālvokāta M. Špunara secinājumi lietā C-62/19 *Star Taxi App* nesniedz atbildi uz jautājumu par *Uber* kritēriju alternatīvo vai kumulatīvo dabu.⁵²⁹ Vienīgi tas, ka arī šajā lietā, tāpat kā lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, EST turpināja *Uber* testa pārbaudi, neskatoties uz to, ka atbilde uz pirmo jautājumu bija noliedzoša, stiprina secinājumu, ka *Uber* testa kritēriji ir alternatīvi un jāpārbauda abi, pirms izdarīt secinājumu par pakalpojuma klasificēšanu par informācijas sabiedrības pakalpojumu. Šāda pieeja pieļauj, ka pakalpojums varētu netikt klasificēts par informācijas sabiedrības pakalpojumu arī gadījumā, ja konstatējama tikai platformas noteicoša ietekme uz vispārējo pakalpojumu, kura sniegšana tiek organizēta ar attiecīgās platformas palīdzību. Tomēr jāatzīmē, ka apstiprinājuma šādi izpratnei nav, jo gan *Star Taxi App*, gan arī *Airbnb* gadījumā atbildes uz abiem *Uber* testa jautājumiem ir noliedzošas, bet *Uber* gadījumā abas atbildes bija apstiprinošas, un EST judikatūrā joprojām nav nevienas lietas, kurā pakalpojumu atzītu vai neatzītu par informācijas sabiedrības pakalpojumu tāpēc, ka izpildās tikai viens no *Uber* testa kritērijiem.⁵³⁰

Papildus tam, autores ieskatā jāpatur prātā M. Špunara secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*, kas radīja iespaidu, ka starp *Uber* testa kritērijiem pastāv hierarhija vai prioritāte. Proti, minētie secinājumi *Uber* testa pirmajam kritērijam, neatkarīgi no tā iznākuma, piešķir mazu nozīmi, ģenerālvokātam uzstājot uz pilnu *Uber* testa veikšanu un uzsvēra likšanu tieši uz platformas noteicošas ietekmes konstatēšanu.

Pēc EST sprieduma lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* radās arī jautājums par kritērijiem, kuri veido *Uber* testu, kā arī radās iespaids, ka *Uber* tests ir ticis modificēts. Savukārt *Star Taxi App* *Uber* tests tika piemērots tieši tādā pašā veidā, kā lietā C-434/15 *Elite Taxi*, proti, ar diviem kritērijiem (pakalpojuma – brauciena cenas noteikšanu neizdalot kā atsevišķu kritēriju). To var izskaidrot dažādi. Pirmkārt, *Uber* un *Star Taxi App* ir platformas, kuras darbojas kā starpnieki transporta pakalpojumu sniegšanā. Otrkārt, abas minētās platformas pēc sava darbības modeļa ir vienkāršākas, nekā *Airbnb*. Tomēr tas, vai šie apsvērumi ņemti vērā, EST spriedumā lietā C-62/19 *Star Taxi App* nav tuvāk

⁵²⁹ Sīkāk par šo jautājumu sk. Kalniņa V. Kā izturēt *Uber* testu. EST secinājumi lietā C-62/19 *Star Taxi App*. No: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 79. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 70. lpp.

⁵³⁰ Turpat, 71. lpp.

paskaidrots, līdz ar to jautājums par to, vai *Uber* testam ir variācijas atkarībā no pakalpojuma darbības jomas vai sarežģītības, paliek atklāts, un tikai EST judikatūra apstiprinās vienu vai otru pieeju. Attiecībā uz līdzdalības ekonomikas platformām tas varētu nozīmēt, ka tām līdzdalības ekonomikas platformām, kuras darbojas transporta pakalpojumu jomā, kā *Bolt* un *BlaBlaCar*, *Uber* tests būtu piemērojams tādā veidā, kādā tas ir darīts attiecībā uz *Uber* un *Star Taxi App*. Savukārt līdzdalības ekonomikas platformas, kuras darbojas izmitināšanas pakalpojumu jomā, vai citām sarežģītākām platformām būtu piemērojams *Uber* tests tādā veidā, kā tas ir darīts attiecībā uz *Airbnb*.

Autores ieskatā atšķirības šajās divās pieejās nav pārāk nozīmīgas, jo abas pieejas paredz vērtēt tos pašus apstākļus. Nozīmīgāks un pakalpojuma kvalifikāciju vairāk ietekmējošs jautājums ir par to, vai *Uber* testa kritēriji ir kumulatīvi vai alternatīvi, kā arī papildpakalpojumu vai platformas papildus darbību vērtējums, lai noteiktu tās noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu, kas katra atsevišķa pakalpojuma gadījumā var būt atšķirīgs.

Raugoties no līdzdalības ekonomikas platformu skatpunkta, nepārprotami tām labvēlīgāks būtu *Uber* tests, kura kritēriji ir kumulatīvi, kas, pirmkārt, nozīmētu, ka to ietekmes līmenim uz gala pakalpojumu un to tirgu, būtu jābūt ļoti augstam, un, otrkārt, ļautu ar savas ietekmes modificēšanu pat gadījumā, ja attiecīgā platforma izveidojusi pakalpojumu tirgu, klasificēties par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēju. Arī no līdzdalības ekonomikas platformu lietotāju viedokļa ir saskatāma interese, lai līdzdalības ekonomikas platformas varētu klasificēties par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, jo Direktīva 2000/31 paredz ne tikai priekšrocības un pakalpojumu sniegšanas garantijas šādām platformām, bet arī dažādus pienākumus un atbildību, kas ir platformas lietotāju interesēs.

EST jautājumu par to, vai *Uber* testa kritēriji ir kumulatīvi vai alternatīvi, ir atstājusi neskaidru un atklātu. Lietās C-434/15 *Elite Taxi*, C-390/18 *Airbnb Ireland* un C-62/19 *Star Taxi App* EST nav centusies sniegt skaidras norādes par *Uber* testa kritēriju dabu, bet tieši pretēji – katrs nākamais spriedums ir devis papildus argumentus gan vienai, gan otrai pieejai. Kā tas secināts jau iepriekš, tas varētu būt saistīts gan ar EST nevēlēšanos priekšlaicīgi iejaukties līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanas jautājumā, gan arī ar vēlēšanos atstāt manevrēšanas iespējas *Uber* testa ietvaros, piemērojot to dažādām platformām (t. sk. ne tikai līdzdalības ekonomikas platformām).

Noslēgumā secināms, ka *Uber* testa kritēriju dabas (kumulatīvi vai alternatīvi) jautājums šobrīd joprojām nav atrisināts, un EST judikatūras analīzes rezultātā to nav iespējams noteikt. Ja jānovērtē, kāda būtu vēlamā *Uber* kritēriju daba, autore atzīst, ka tas principā ir politiskas izšķiršanās jautājums. Līdzdalības ekonomikā iesaistītajām personām ir noteiktas intereses, kurām atbilstošāka būtu tāda pieeja, kas ļautu par informācijas sabiedrības pakalpojumiem klasificēt pēc iespējas plašāku platformu sniegto pakalpojumu loku. Turklāt šāda interese palielinās topošā Digitālo pakalpojumu akta kontekstā un sasaucās ar Digitālā vienotā tirgus mērķiem. No otras puses ir saprotama EST

atturēšanās iejaukties dalībvalstu kompetences jautājumos, no kuriem viena ir transporta pakalpojumu joma. Iespējams, EST *Uber* pakalpojumu gadījumā centās atrast tādu vidusceļu, kas neiejauktos dalībvalstu kompetencē, pirms tā nepārprotami ir pārņemta no ES puses.

3.3.4. *Uber tests un citi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi*

Uber testa analīze un piemērošanas noteikumu pareiza izpratne ir svarīga ne tikai līdz šim EST judikatūrā aplūkoto pakalpojumu pareizai klasificēšanai, bet arī, lai noteiktu citu līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniedzēju tiesības pašauties uz Direktīvā 2000/31 nostiprinātajām garantijām.

Pirms tuvāk pievērsties *Uber* testa piemērošanas jautājumam attiecībā uz citiem līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, jāatzīmē, ka *Uber* tests nav paredzēts tikai un vienīgi līdzdalības ekonomikas pakalpojumu novērtēšanai. Kā to EST un ģenerālvokāts M. Špunars ir pastāvīgi centušies uzsvērt, apstāklim, ka pirmie pakalpojumi, kas vērtēti pēc *Uber* testa, ir gadījušies līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, nav nozīmes.⁵³¹ *Uber* tests ir paredzēts, lai novērtētu Direktīvas 2000/31 attiecināmību uz komplicētiem digitāliem pakalpojumiem, kuriem raksturīga reālā vidē sniedzamu pakalpojumu organizēšana ar digitālās platformas palīdzību, kā arī vairākas iesaistītās puses, un līdzdalības ekonomikas pakalpojumi ir tikai viena daļa no šādiem pakalpojumiem.⁵³² Minēto apliecina arī *Star Taxi App* piemērs, kur *Uber* tests tika piemērots pakalpojumam, kas nav līdzdalības ekonomikas pakalpojums. Līdz ar to secinājumi par *Uber* testa saturu un piemērojamību var tikt attiecināti ne tikai uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, bet arī uz citiem digitāliem pakalpojumiem.

Klasificēšanās par informācijas sabiedrības pakalpojumu ietekmē ļoti daudzus jautājumus – platformu operatoru atbildības par to lietotāju rīcību ierobežojumus, piemērojamās tiesības un iespējamos priekšnoteikumus attiecīgajai ekonomiskajai darbībai, negodīgu līguma noteikumu regulējumu u.c.⁵³³ Minētie jautājumi ir aktuāli arī līdzdalības ekonomikas platformām, un interesi iekļauties Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā apstiprina EST jau izskatītās vai izskatīšanā esošās lietas saistībā ar *Uber* un *Airbnb*.

Īpaša interese iekļauties Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā ir pakalpojumiem, kuri pretējā gadījumā atrastos ārpus jebkādas ES tiesību aizsardzības, jo tie ir izslēgti no pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas jomas kā pakalpojumi transporta jomā. Tāpēc autores ieskatā

⁵³¹ Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 42. punkts.

⁵³² Chapuis-Doppler A., Delhomme V. Regulating Composite Platform Economy Services: The State-of-play After *Airbnb Ireland*. European Papers, Vol. 5, No 1, 12.05.2020., p. 422.

⁵³³ Rodriguez de las Heras Ballell T. The Airbnb Ireland case: The importance of business model in the platform economy. 26.02.2020. Available: <https://es.andersen.com/recursos/doc/portal/2020/01/09/the-airbnb-ireland-case.pdf> [last visited 05.09.2021].

aplūkošanas vērtā ir *Bolt* platforma, kura darbojas pēc līdzīgiem principiem kā *Uber*, ar platformas starpniecību organizējot ne tikai licencētus taksometru pakalpojumus, bet arī neprofesionālu autovadītāju sniegtus transporta pakalpojumus. *Bolt* nostāja, kas īpaši uzsvērtā pēc EST secinājumiem par *Uber* pakalpojumiem, ir tāda, ka šī platforma nesniedz transporta pārvadājumu pakalpojumus, bet tikai savieno pakalpojumu sniedzējus – auto vadītājus – ar klientiem, ļaujot utilizēt sev pieejamu resursu.⁵³⁴ Turklāt arī *Bolt* Vispārīgo noteikumu autovadītājiem⁵³⁵ 10.1. apakšpunktā un *Bolt* Noteikumu pasažieriem⁵³⁶ 1.1. un 6.1. apakšpunktā ir uzsvērts tas, ka *Bolt* pakalpojumi ir informācijas sabiedrības pakalpojumi. Interesanti, ka attiecībā uz autovadītājiem minētais ir nostiprināts kā daļa no platformas un autovadītāja vienošanās, proti, ka autovadītājs atzīst un piekrīt tam, ka *Bolt* sniedz informācijas sabiedrības pakalpojumus un nesniedz pārvadāšanas pakalpojumus. Tomēr uzreiz norādāms, ka pašas platformas redzējums un vērtējums par savu pakalpojumu klasifikāciju vai vienošanās ar platformas lietotājiem par šo pakalpojumu klasifikāciju nekādā veidā neietekmē to, vai attiecīgie pakalpojumi klasificējami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Pakalpojumi klasificējami par informācijas sabiedrības pakalpojumi tikai saskaņā ar Direktīvas 2000/31 noteikumiem un *Uber* testu. Attiecīgi, lai noteiktu, vai *Bolt* pakalpojumi ir informācijas sabiedrības pakalpojumi Direktīvas 2000/31 izpratnē, ievērojot to, ka tie šie pakalpojumi principā atbilst Direktīvā 2015/1535 noteiktajiem kumulatīvajiem kritērijiem, tie ir pārbaudāmi pēc *Uber* testa.

Ievērojot to, ka ar *Bolt* nodrošina platformu transporta pārvadājumu pakalpojumu piegāšanai un saņemšanai, *Uber* tests tai būtu piemērojams tādā pašā veidā kā *Uber* un *Star Taxi App*. Proti, pārbaudāms, vai *Bolt* platforma izveido transporta pakalpojumu tirgu un vai tai ir noteicoša ietekme uz transporta pakalpojumiem, kas tiek sniegti ar šīs platformas starpniecību.

Pirmais kritērijs par transporta pakalpojumu tirgus izveidi *Bolt* gadījumā izpildās attiecībā uz tiem autovadītājiem, kas nav profesionāļi un kas iepriekš bez šīs platformas nav bijuši tirgus dalībnieki un kuri pārvadājuma pakalpojumus nevar sniegt bez *Bolt* platformas. Arī *Bolt*, skaidrojot savu darbības modeli, sevi raksturo kā “[...] tirgu, kas savieno [p]asažierus ar [a]utovadītājiem, lai palīdzētu tiem efektīvāk pārvietoties pilsētās.”⁵³⁷

Pārbaudot, kā *Bolt* pakalpojumi izpilda otro kritēriju, jāsecina, ka, lai arī *Bolt* atšķiras no *Uber* pakalpojumiem, noteicoša ietekme uz vispārējo pakalpojumu varētu tikt konstatēta. Pirmkārt, *Bolt* izvirza prasības autovadītājiem, kuri var sniegt pakalpojumu – personai ir jābūt visām apliecībām,

⁵³⁴ “Bolt” pieredze pakalpojumu piegāšanā Latvijā. K. Ķezbera atbildes uz Jurista Vārda jautājumiem. Jurista Vārds, 2019. gada 2. jūlijs, Nr. 26 (1084).

⁵³⁵ *Bolt* Vispārīgie noteikumi autovadītājiem. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-drivers/> [aplūkots 13.10.2021.].

⁵³⁶ *Bolt* Noteikumi pasažieriem. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-riders/> [aplūkots 13.10.2021.].

⁵³⁷ *Bolt* Vispārīgie noteikumi autovadītājiem. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-drivers/> [aplūkots 13.10.2021.].

atļaujām, apdrošināšanai, reģistrācijām, sertifikātiem un pārējai dokumentācijai. Šīs prasības gan nav tik plašas, kā *Uber* gadījumā, kā arī tās ir diezgan vispārīgas, principā sakrīt ar prasībām, kādas valstis paredz, lai persona vispār varētu piedalīties satiksmē. Tāpēc varētu būt diskutabls jautājums par to, vai šis kritērijs izpildās. Otrkārt, *Bolt* ir noteicis vadlīnijas braukšanas maksas apmēra noteikšanai un atbilstoši *Bolt* Vispārīgo noteikumu autovadītājiem 4.6. apakšpunktam braukšanas maksu aprēķina platforma, paredzot iespēju autovadītājam no pasažiera iekasēt mazāku braukšanas maksu. Lai arī *Bolt* braukšanas maksas noteikšanas kārtību ir noteicis, izvairoties no formulējuma, ka ir noteikta brauciena augstākā maksa, nepārprotami secināms, ka *Bolt* platformai ir diezgan liela ietekme uz braukšanas maksu, kas tiek iekasēta no pakalpojumu saņēmējiem. Turklāt *Bolt* iekasē samaksu par transporta pakalpojumiem un ietur savu daļu pirms atlīdzības pārskaitīšanas autovadītājiem. Treškārt, *Bolt* nekontrolē transportlīdzekļu kvalitāti. Šajā ziņā *Bolt* atšķiras no *Uber*. Ceturtkārt, *Bolt* ir izveidojis un uztur autovadītāju novērtēšanas sistēmu ar reitingiem un komentāriem, kuras rezultāti cita starpā var būt par pamatu autovadītāja darbības apturēšanai uz laiku vai pastāvīgi.

Kā redzams no minētā izvērtējuma, ir kategorijas, kurās *Bolt* atšķiras no *Uber* un principā ir salīdzināms ar *Star Taxi App* – pakalpojumu sniedzēju izvēle un transportlīdzekļu kvalitātes kontrole. Vērtēšanas ziņā paliek tas, vai pārējie apstākļi, kas tomēr norāda uz noteicošu ietekmi, ir pietiekami, lai to konstatētu. Ņemot vērā lietā C-390/18 *Airbnb Ireland* pakalpojuma cenas noteikšanai piešķirto būtisko nozīmi platformas noteicošas ietekmes konstatēšanā, ar apstākli, ka *Bolt* aprēķina un nosaka pārvadājuma pakalpojuma cenas, būtu jābūt pietiekami, lai atzītu, ka *Bolt* ir noteicoša ietekme uz transporta pakalpojumu un tāpēc arī šīs platformas pakalpojumi, neatkarīgi no *Bolt* redzējuma, ir atzīstami par pakalpojumiem transporta jomā, nevis par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Sekas šādiem secinājumiem attiecībā pret *Bolt* ir tieši tādas pašas kā attiecībā pret *Uber* – platformas sniegto pakalpojumu izslēgšana ne tikai no Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomas, bet arī no pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas jomas.

Kā piemērs līdzdalības ekonomikas platformai, kura *Uber* testu varētu iziet sekmīgi, varētu būt *TaskRabbit*, kas nodrošina starpniecības platformu starp dažādu praktisku pakalpojumu (piemēram, mēbeļu salikšana, mājdzīvnieku pieskatīšana, dārza apkopšana, tekstu rakstīšana un rediģēšana) sniedzējiem un šo pakalpojumu saņēmējiem.⁵³⁸ *TaskRabbit* gan attiecībā uz noteiktiem pakalpojumiem viedo šo pakalpojumu tirgu, taču šī platforma nenosaka pakalpojumu cenas, kā arī neveido ietekmi uz attiecīgo pakalpojumu sniegšanu.⁵³⁹

Svarīgi ir ņemt vērā to, ka digitālo pakalpojumu tirgus pastāvīgi attīstās un tajā parādās arvien jauni un arī komplicētāki pakalpojumi. Piemēram, vairākas platformas kā *Wolt*, *Bolt Food*, *Uber Eats*

⁵³⁸ Sk. www.taskrabbit.com.

⁵³⁹ TaskRabbit Global Terms of Service. Available: <https://www.taskrabbit.com/terms> [last visited 13.10.2021.].

ir sākušas nodrošināt gatavā ēdiena vai pārtikas produktu piegādes. Šīs platformas nodrošina koordinētu pakalpojumu sniegšanu ne vairs starp divām, bet trīs personām – restorānu vai veikalu, kurjeru un ēdiena un tā piegādes pakalpojumu saņēmēju. Lai arī iesaistīto personu skaita un apstākļa, ka ar šo platformu starpniecību notiek preču iegāde (un attiecīgi īpašuma tiesību pāreja) dēļ šīs platformas un tajās sniegtie pakalpojumi neatbilst līdzdalības ekonomikas modelim, ir vairākas pazīmes, kas šiem pakalpojumiem ir kopīgas ar līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem. Ja aplūko tikai kurjera pakalpojumus, redzams, ka tos nodrošina nevis *Wolt* ar saviem darbiniekiem, bet fiziskās personas, kuras tos sniedz ar saviem resursiem (laiks un transports), kas turklāt bez platformas palīdzības attiecīgos pakalpojumus nevarētu sniegt, ja vien nestātos darba tiesiskajās attiecībās ar restorāniem, veikaliem vai kurjera pakalpojumu sniegšanā strādājošiem uzņēmumiem. Tā kā ēdienu piegādes pakalpojumi faktiski ir pastāvējuši iepriekš, bet šim tirgum nevarēja piekļūt personas, kas to izvēlējas darīt formātā, kas nav saistīts ar darba tiesisko attiecību nodibināšanu, *Wolt* platforma autores ieskatā varētu saskarties ar līdzīgām problēmām kā *Uber*, ja tā mēģinātu iziet *Uber* testu. Proti, būtu pamats atzīt, ka *Wolt* būtiski iesaistās kurjera pakalpojumu sniegšanā un tāpēc nevar tikt atzīta par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Jāatzīmē gan, ka tas nebūtu pamats *Wolt* izslēgt pavisam no pakalpojumu sniegšanas brīvības garantiju aizsardzības, jo atšķirībā no *Uber* kurjera pakalpojumi nav izslēgti no LESD vai Pakalpojumu direktīvas piemērošanas sfēras.

Direktīva 2000/31 informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanu stiprina ne tikai ar iekšējā tirgus klauzulu un īpašu informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas kārtību, bet arī paredz papildus garantijas informācijas sabiedrības pakalpojumiem, kas ir starpnieku pakalpojumi (Direktīvas 2000/31 11.-15. pants). Tā kā liela daļa līdzdalības ekonomikas platformu sniegto pakalpojumu atbilst Direktīvas 2015/1535 1. panta “b” punktā noteiktajām prasībām, kā arī var izpildīt *Uber* testa prasības, tie būs atzīstami par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas platformas darbojas kā starpnieki starp vispārējā pakalpojuma sniedzēju un saņēmēju, pastāv iespēja, ka uz šīm platformām ir attiecināmas Direktīvā 2000/31 starpnieku pakalpojumu sniedzējiem papildus paredzētās garantijas.

4. STARNIEKU PAKALPOJUMU KĀ INFORMĀCIJAS SABIEDRĪBAS PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS BRĪVĪBAS PAPILDUS GARNATIJAS

Direktīva 2000/31 ir attiecināma uz visiem pakalpojumiem, kurus var klasificēt par informācijas sabiedrības pakalpojumiem. Taču atsevišķu pakalpojumu grupai Direktīvā 2000/31 ir paredzēti papildus īpaši noteikumi, kas izpaužas gan kā konkrēti, ierobežoti formulēti pienākumi, gan arī tiesības. Tie ir informācijas sabiedrības pakalpojumi, kas ir starpnieku pakalpojumi un kam ir paredzēta atsevišķa Direktīvas 2000/31 iedaļa – 4. iedaļa “Starpnieku pakalpojumu sniedzēju saistības”. Starpnieku pakalpojumi ir vienkāršā līnija (*mere conduit*) (Direktīvas 2000/31 12. pants), superātrā līnija (*caching*) (Direktīvas 2000/21 13. pants) un glabāšana (Direktīvas 2000/31 14. pants).

Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi ir viens no pasākumiem, kas Direktīvā 2000/31 paredzēti tās mērķu – digitālo pakalpojumu tirgus liberalizēšanas – sasniegšanai. Direktīvas 2000/31 preambulas 40. apsvērumā ir atzīts, ka atšķirības dalībvalstu tiesiskajā regulējumā starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildībai kavē vienmērīgu iekšējā tirgus darbību. Vienotu atbildības noteikumu ieviešana par autortiesību un citu tiesību pārkāpumiem ir Direktīvā 2000/31 piedāvātais risinājums.⁵⁴⁰

Direktīvas 2000/31 II nodaļas 4. iedaļas noteikumi ir formulēti tādējādi, ka tie ir attiecināmi uz visiem pakalpojumiem, ko var klasificēt par starpnieku pakalpojumiem. Proti, šajos noteikumos paredzētās garantijas nav aprobežotas tikai ar gadījumiem, kad pakalpojumu sniedzējs īsteno pakalpojumu sniegšanas brīvību, attiecīgi tās var tikt attiecinātas arī uz pakalpojumu sniedzējiem, kas darbojas tikai vienas dalībvalsts ietvaros. Tomēr vienotu atbildības noteikumu paredzēšana dalībvalstu normatīvajā regulējumā attiecībā uz starpnieku pakalpojumu sniedzējiem tiem rada palātvību, ka, sniedzot pakalpojumus citās dalībvalstīs, darbosies tādi paši atbildības ierobežojumi. Līdzīgi arī dalībvalstīm šiem vienādotajiem noteikumiem būtu jārada drošība, ka citās valstīs reģistrēts pakalpojumu sniedzējs jau darbosies atbilstoši šiem vienotajiem atbildības noteikumiem, pat īslaicīgi vai ilglaicīgi sniedzot pārrobežu pakalpojumus.⁵⁴¹

Ja salīdzina Direktīvas 2000/31 12.-15. pantā paredzētos noteikumus ar pārējiem šajā direktīvā paredzētajiem noteikumiem, Pakalpojumu direktīvu un LESD 56.-57. pantu, tie iet soli tālāk – tie nav vispārīgi formulēti ierobežojumi dalībvalstīm noteikt ierobežojumus pārrobežu pakalpojumu sniegšanai, bet gan nosaka konkrētus starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumus, kas turklāt attiecināmi uz pakalpojumu sniedzējiem neatkarīgi no tā, vai viņi iesaistās vienotajā tirgū.

⁵⁴⁰ Lodder A. R., Murray A. D. (eds.) EU Regulation of E-commerce. A Commentary. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, p. 47.

⁵⁴¹ De Streeck A., Husovec M., The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, p. 9.

Tomēr arī tas ir veids, kā nodrošināt pakalpojumu sniegšanas brīvības stiprināšanu, kas attiecībā uz digitālajiem pakalpojumiem ir Direktīvas 2000/31 mērķis. Tāpēc no Direktīvas 2000/31 12.-15. panta izrietošās garantijas ir noderīgi aplūkot attiecībā uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem pieejamām pakalpojumu sniegšanas garantijām.

Šīs nodaļas mērķis ir izvērtēt starpnieku pakalpojumu sniedzējiem piemērojamās papildus garantijas, pārbaudīt līdzdalības ekonomikas platformu iespēju kvalificēties par starpnieku pakalpojumu, konkrētāk, par glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem un novērtēt šo garantiju ietekmi uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

4.1. Starpnieku pakalpojumu sniedzējiem paredzētās papildus garantijas

Direktīvas 2000/31 4. iedaļā (12.-15. pantā) ir paredzēti īpaši noteikumi informācijas sabiedrības pakalpojumiem, kas ir starpnieku pakalpojumi. Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā ir noteikti ierobežojumi šādu informācijas sabiedrības pakalpojumu atbildībai par pārraidīto vai uzglabāto informāciju. Savukārt direktīvas 15. pantā ir noteikts aizliegums dalībvalstīm šādu pakalpojumu sniedzējiem noteikt vispārēju uzraudzības pienākumu pār pārraidīto vai uzglabāto informāciju. Šajā sadaļā katra no šīm garantijām aplūkota tuvāk.

4.1.1. Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi par uzglabāto un/vai pārraidīto informāciju

Digitālajā vidē veiktie tiesību aizskārumi, kas saistīti ar satura pārraidīšanu vai publiskošanu, nevarētu tikt izdarīti, neizmantojot kādus no starpnieku pakalpojumiem, kas nodrošina digitālās vides funkcionēšanu – nepieciešams interneta pieslēgums un/vai interneta platforma, kurā šo aizskārumu izdarīt.⁵⁴² Šādi pakalpojumi saskaņā ar Direktīvu 2000/31 ir ne tikai informācijas sabiedrības pakalpojumi, bet var kvalificēties arī par starpnieku pakalpojumiem. Šādā situācijā var būt vilinoši prasīt atbildību no attiecīgā starpnieku pakalpojuma sniedzēja par pārkāpumu, ko ir izdarījis tā pakalpojuma saņēmējs. Starpnieku pakalpojumu sniedzēju ir vieglāk un ātrāk noteikt, tam var būt mazāk iespēju slēpties un izvairīties no atbildības, kā arī tehniski tam var būt pieejami līdzekļi pakalpojumu saņēmēju veiktu tiesību pārkāpumu identificēšanai un novēršanai, kas aizskāruma izdarīšanas gadījumā var kalpot par argumentu, lai prasītu atbildību no starpnieku pakalpojuma sniedzēja.⁵⁴³ No otras puses šādas atbildības pastāvēšana starpnieku pakalpojumu biznesu padara

⁵⁴² Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) EU Digital Law: Article-by-Article Commentary. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020, p. 459.

⁵⁴³ Nordemann J. B. Liability of Online Service Providers for Copyright Content – Regulatory Action Needed? In-depth Analysis for the IMCO Committee. European Parliament. Directorate General for Internal Policies. Policy Department A: Economic and Scientific Policy, 2018, p. 6.

mazāk pievilcīgu, tostarp dārgāku, tāpēc Direktīvā 2000/31 meklēts risinājums minēto interešu līdzsvarošanai.⁵⁴⁴

Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā ir ietverts “drošās ostas” princips, saskaņā ar kuru starpnieku pakalpojumu sniedzēji ir atbrīvojami no atbildības par informāciju, ko tie pārraidījuši vai uzglabājuši pakalpojuma sniegšanas vajadzībām. Šis atbildības ierobežojums nav absolūts – ir noteikti konkrēti gadījumi, kuros starpnieku pakalpojumu sniedzēja atbildība būs ierobežojama.⁵⁴⁵ Turklāt, lai arī Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā apstākļi, kas dod pamatu starpnieku pakalpojuma sniedzēja atbildības ierobežošanai, ir definēti kā atbildības ierobežošanas priekšnoteikumi, tie faktiski ietver starpnieku pakalpojumu sniedzēju pienākumus aktīvi rīkoties gadījumā, ja tie uzzina par prettiesisku informāciju, kā arī veikt citus pasākumus, kas jāizpilda, lai saglabātu savu tehnisko, automātisko un pasīvo lomu.⁵⁴⁶ Minētā pieeja, ierobežojot starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildību, t. sk. līgumisko atbildību, administratīvo atbildību, ārpuslīgumisko atbildību u.c. par trešo personu aktivitātēm, ja izpildās Direktīvā 2000/31 paredzētie priekšnoteikumi, ir horizontāla pieeja.⁵⁴⁷

Direktīvas 2000/31 12.-14. panta mērķis ir ierobežot tos gadījumus, kuros saskaņā ar šajā jautājumā piemērojamām valsts tiesībām informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējus, kas piedāvā starpnieku pakalpojumus, var saukt pie atbildības. Šīs normas neatņem dalībvalstīm rīcības brīvību noteikt gadījumus, kuros starpnieku pakalpojumu sniedzējs ir saucams pie atbildības, taču nosaka zināmus ierobežojumus dalībvalstu rīcības brīvībai.⁵⁴⁸ Tas ir nepieciešams, jo ES likumdevēja ieskatā gan esošās, gan iespējamās atšķirības dalībvalstu tiesību aktos un praksē attiecībā uz šādu pakalpojumu sniedzēju atbildību kavē vienmērīgu iekšējā tirgus darbību, traucējot starpvalstu pakalpojumu attīstībai un radot konkurences traucējumus.⁵⁴⁹ Ar Direktīvas 2000/31 12.-14. pantu ir paredzēts radīt līdzsvaru starp dažādām interesēm un izveidot principus, uz kuriem var balstīt nozares līgumus un standartus.⁵⁵⁰

Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumu regulējums Direktīvā 2000/31 ir veidots, katrā no pantiem paredzot noteikumus, kas attiecināmi uz vienu no trīs veida starpnieku pakalpojumiem – vienkāršā līnija (12. pants), superātrā līnija (13. pants) un glabāšana (14. pants). Šie priekšnoteikumi ir formulēti kā noteikti pienākumi, kas starpnieku pakalpojumu sniedzējam ir

⁵⁴⁴ Sk. Direktīvas 2000/31 preambulas 60. apsvērumu; Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) *EU Digital Law: Article-by-Article Commentary*. Cheltenham: Nomos Verlag, 2020, p. 460.

⁵⁴⁵ Madiega T. *Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Background on the forthcoming digital services act. In-depth analysis*. Members' Research Service, EPRS, 2020, p. 1.

⁵⁴⁶ Par to tuvāk sk. šā darba 4.2. sadaļā.

⁵⁴⁷ Madiega T. *Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Background on the forthcoming digital services act. In-depth analysis*. Members' Research Service, EPRS, 2020, p. 2.

⁵⁴⁸ De Streel A., Husovec M., *The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market*. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, p. 17.

⁵⁴⁹ Direktīvas 2000/31 preambulas 40. apsvērumus.

⁵⁵⁰ Sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 15. septembra spriedumu lietā *C-484/14 Mc Fadden*, 68.-70. punkts.

jāizpilda, lai varētu atsaukties uz atbildības par uzglabāto vai pārraidīto informāciju ierobežojumiem. Attiecībā uz katru no šiem pakalpojumu veidiem ir noteikti savi priekšnoteikumi pakalpojumu sniedzēja atbildības ierobežošanai. Prasības, kas jāievēro starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, ir atkarīgas no starpnieku pakalpojuma veida, un prasības, kas piemērojamas vieniem pakalpojumiem, nebūs attiecināmas uz citiem pakalpojumiem. Tas ir saistīts ar to, ka katrs no šiem pakalpojumiem ir saistīts ar citu darbību veikšanu no pakalpojuma sniedzēja puses un dod pakalpojumu sniedzējam atšķirīgas iespējas uzzināt un kontrolēt informācijas saturu.⁵⁵¹ Direktīvā 2000/31 noteiktie priekšnoteikumi glabāšanas pakalpojuma sniedzēja atbildības ierobežošanai ir izsmēļoši uzskaitīti un nepastāv nekādas citas prasības, kas pakalpojuma sniedzējam būtu jāizpilda, lai varētu pretendēt uz atbildības ierobežojumiem.⁵⁵²

Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi izpaužas, piemēram, tādējādi, ka pakalpojuma sniedzējam, kurš nodrošina piekļuvi komunikāciju tīklam, nav atbildības pret autortiesību īpašnieku atlīdzināt zaudējumus, kas autortiesību īpašniekam radušies, trešajām personām izmantojot pieslēgumu šim tīklam, lai pārkāptu autortiesības.⁵⁵³ Šādā gadījumā no starpnieku pakalpojumu sniedzēja nevar piedzīt arī brīdinājuma izmaksas vai tiesāšanās izmaksas, kas ir radušās saistībā ar šādu prasību par zaudējumu atlīdzināšanu.⁵⁵⁴

Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi, kas noteikti Direktīvā 2000/31, nav absolūti vai bez jebkādiem priekšnoteikumiem. Pirmkārt, Direktīvas 2000/31 13. panta 1. punkta “e” apakšpunktā un 14. panta 1. punkta “b” apakšpunktā superātrās līnijas un glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem ir noteikts pienākums ātri rīkoties, lai likvidētu informāciju vai liegtu pieeju informācijai, kas ir nelikumīga. Lai arī šie pienākumi ir formulēti kā priekšnoteikumi attiecīgā starpnieku pakalpojuma sniedzēja atbildības ierobežošanai, tie ir pakalpojumu sniedzēju pienākumi, kurus neierobežo pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi. Otrkārt, Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā katrā ir iekļauts punkts, kas paredz, ka starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi neierobežo tiesas vai administratīvas iestādes tiesības saskaņā ar dalībvalsts juridisko sistēmu pieprasīt pakalpojuma sniedzējam izbeigt vai novērst likuma pārkāpumu, proti, pat attiecībā uz pakalpojumu sniedzēju, kurš ir atbrīvojams no atbildības par pārraidīto vai uzglabāto informāciju, var izdot rīkojumu, ar kuru pakalpojumu sniedzējam noteikts veikt pasākumus trešās personas veikta pārkāpuma novēršanai.⁵⁵⁵ Ja pakalpojuma sniedzējs šādu rīkojumu neizpilda, tas var dot pamatu starpnieku pakalpojuma sniedzēja atbildībai.

⁵⁵¹ Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) *EU Digital Law: Article-by-Article Commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020, p. 459.

⁵⁵² *Ibid.*, p. 460.

⁵⁵³ EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 79. punkts.

⁵⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵⁵ Lodder A. R., Murray A. D. (eds.) *EU Regulation of E-commerce. A Commentary*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, p. 49.

Minētos ierobežojumus Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā noteiktajiem starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumiem ir vērtējusi arī EST savā judikatūrā. Lietā C-682/19 *YouTube* EST ir skaidrojusi, kā noteikt, vai starpnieku pakalpojuma sniedzējs ir zinājis par tiesību aizskārumu un kāda informācija ir pietiekama, lai dotu pamatu no starpnieku pakalpojuma sniedzēja sagaidīt aktīvu rīcību pārkāpuma novēršanā. EST spiedumā visupirms uzsvēra, ka apstākļi, ka pakalpojuma sniedzējs vispārīgi apzinās, ka tā platforma (kā lietā aplūkotās *YouTube* un *Cyando* platformas) tiek izmantota arī, lai kopīgotu saturu, ar ko var tikt pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, un tādējādi pakalpojumu sniedzējam ir nekonkrēta nojausma par aizsargātā satura nelikumīgo publiskošanu tā platformā, nav pietiekami, lai platformai rastos pienākums rīkoties. Šādas zināšanas nav pietiekami konkrētas, lai uzskatītu, ka pakalpojumu sniedzējs zina par nelikumīgu darbību Direktīvas 2000/31 14. panta 1. punkta “a” apakšpunkta izpratnē.⁵⁵⁶ EST ir likusi uzsvāru uz konkrētām pakalpojuma sniedzēja zināšanām par pārkāpumu, ka pakalpojuma sniedzējs zina nevis tikai vispārīgu faktu, ka viņa platforma tiek izmantota nelikumīga satura izplatīšanai, bet pietiekami precīzi zina, kāda, kad, kā tieši nelikumīga informācija ir tikusi izplatīta.⁵⁵⁷ EST atzina, ka nav svarīgi, kādā veidā pakalpojuma sniedzējs ir uzzinājis par pārkāpumu, nav obligāti jāsaņem ziņojums no valsts iestādēm vai aizskartajām personām, bet pakalpojuma sniedzējs to var uzzināt arī paša veiktas pārbaudes ietvaros.⁵⁵⁸ Taču, ja informāciju par pārkāpumu pakalpojuma sniedzējam ir paziņojusi cita persona, jāvērtē, cik šī informācija ir bijusi precīza un pamatota, lai varētu sagaidīt ierobežojošu rīcību no platformas puses un tās neesamības gadījumā atcelt atbildības ierobežojumus.⁵⁵⁹ EST norādījusi, ka aizsargātā satura paziņošanai, kas ir nelikumīgi izziņots sabiedrībai ar video kopīgošanas platformas vai datņu apmaiņas platformas starpniecību, ir jāietver pietiekami daudz apstākļi, lai ļautu šīs platformas pakalpojumu sniedzējam bez padziļinātas juridiskās pārbaudes pārlicināties par šīs izziņošanas nelikumīgumu un šī satura iespējamās izņemšanas saderību ar vārda brīvību (kas ir viena no līdzsvarojamām pamattiesībām konkrētajā lietā).⁵⁶⁰

Tāpat EST vairākās lietās ir apstiprinājusi, ka dalībvalsts iestādes vai tiesas prasība starpnieku pakalpojuma sniedzējam pārtraukt pārkāpumu, nav pretrunā starpnieku pakalpojuma sniedzēja atbildības par pārraidīto vai uzglabāto informāciju ierobežojumam.⁵⁶¹ Vēl jo vairāk šādi rīkojumi var tikt izdoti pēc aizskartās trešās personas pieteikuma, kā arī pieļauj iespēju aizskartajai personai lūgt atlīdzināt brīdinājuma izmaksas un tiesāšanās izdevumus, kas tai radušies, ceļot prasību par tāda rīkojuma izdošanu, ar kuru starpnieku pakalpojuma sniedzējam noteikts aizliegums turpināt (trešās

⁵⁵⁶ EST 2021. gada 22. jūnija spriedums lietā C-682/18 *YouTube*, 111. punkts.

⁵⁵⁷ Turpat, 112.-114. punkts.

⁵⁵⁸ Turpat, 115. punkts.

⁵⁵⁹ Turpat.

⁵⁶⁰ Turpat, 116. punkts; sīkāk par pamattiesību līdzsvarošanu sk. šā darba 4.1.2.2. apakšsadaļu.

⁵⁶¹ EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 74.-75. punkts, EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, 24.-26. punkts.

personas pieļauto) pārkāpumu.⁵⁶² Dalībvalstu iestāžu un tiesu tiesības izdot rīkojumus starpnieku pakalpojumu sniedzējiem personas tiesību aizskāruma novēršanai vai izbeigšanai pastiprina arī Direktīvas 2000/31 18. pants, kurā dalībvalstīm ir noteikts pienākums nodrošināt, ka atbilstoši dalībvalsts tiesību aktiem pieejamie prasību veidi tiesā attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem ļauj ātri veikt pasākumus, tostarp pagaidu pasākumus, kas paredzēti, lai izbeigtu visus iespējamus pārkāpumus un novērstu attiecīgo interešu jebkādu jaunu aizskārumu.⁵⁶³ EST ir atzinusi, ka šī norma dalībvalstīm paredz īpašu novērtējuma brīvību attiecībā uz prasībām un procedūrām, kas ļauj veikt vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka tiek novērsts kaitējums, kas var rasties saistībā ar informācijas sabiedrības pakalpojumiem.⁵⁶⁴ Tā kā dalībvalstīm, nosakot nepieciešamos pasākumus, ir jāņem vērā kaitējuma apjoms, ko ietekmē gan informācijas sabiedrības pakalpojumu ātrums, gan to ģeogrāfiskais plašums, kā arī jāpieņem tādi mēri, ko neapstrīdētu citu dalībvalstu iestādes, šī dalībvalstu novērtējuma brīvība ir ārkārtīgi nozīmīga.⁵⁶⁵

Apkopojot iepriekš minēto, secināms, ka starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības par pārraidīto vai uzglabāto informāciju ierobežojumi ir būtiskas starpnieku pakalpojumu sniedzēju tiesības. Tās pasargā starpnieku pakalpojumu sniedzējus no atbildības par tiesību pārkāpumiem, ko izdara to pakalpojumu saņēmēji. Vienlaikus atbildības ierobežojums nepadara starpnieku pakalpojumu sniedzējus par neaizskaramiem un pasīviem vērotājiem tiesību aizskāruma gadījumā. Tieši pretēji, starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, uzzinot par pretlikumīgām darbībām, neatkarīgi no veida, kā tas notiek – saņemot paziņojumu vai pašiem to atklājot, vai pēc dalībvalstu iestāžu vai tiesu rīkojumiem, ir aktīvi jārīkojas tiesību aizskāruma ierobežošanā un novēršanā. Šā pienākuma nozīmīgumu apstiprina arī tas, ka starpnieku pakalpojuma sniedzējs riskē ar atbildību par attiecīgo pārkāpumu, ja tiesību aizskārums netiek apturēts vai izbeigts.

Tomēr būtiska nozīme ir ne tikai tam, ka tiesību aizskāruma fakts ir zināms vai paziņots pakalpojumu sniedzējam. Tiesību aizskārums būs jāraksturo pietiekami precīzi un konkrēti un tieši tāpat jāraksturo arī pasākumi, kurus dalībvalsts iestādes vai tiesas nosaka pakalpojumu sniedzējam, lai tam rastos pienākums nekavējoties rīkoties pārkāpuma novēršanai un šā pienākuma neizpildes gadījumā pārstātu darboties Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā noteiktais atbildības ierobežojums.

4.1.2. Vispārējās pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizliegums

Starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, ievērojot to sniegto pakalpojumu raksturu, ir pieejamas tehniskās iespējas veikt to pārraidītās un uzglabātās informācijas satura kontroli. Tomēr šādu pasākumu īstenošana var būt saistīta ar lieliem izdevumiem un ieguldījumiem, kā arī aizskart

⁵⁶² EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 79. punkts.

⁵⁶³ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, 26. punkts.

⁵⁶⁴ Turpat, 28.-29. punkts.

⁵⁶⁵ Turpat, 28. punkts.

pakalpojumu saņēmēju tiesības uz korespondences neaizskaramību, vārda brīvību un personas datu aizsardzību.⁵⁶⁶ Ievērojot minētos apsvērumus, Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktā ir paredzēts ierobežojums dalībvalstīm noteikt starpnieku pakalpojumu sniedzējiem vispārēju pienākumu pārraudzīt informāciju, ko tie pārraida vai uzglabā, kā arī aktīvi meklēt faktus un apstākļus, kas norāda uz nelegālu darbību.

4.1.2.1. *Vispārējas pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizlieguma saturs*

Vispārējas uzraudzības pienākuma saturs ir skaidrots EST judikatūrā, vērtējot dažādus konkrētus pienākumus, ko dalībvalstis ir noteikušas starpnieku pakalpojumu sniedzējiem. Pirmkārt, Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punkts, kontekstā ar Direktīvas 2004/48 2. panta 3. punktu, paredz, ka pasākumi, kuru veikšana tiek prasīta no starpnieku pakalpojuma sniedzēja, nevar būt aktīva visas katra tā klienta informācijas uzraudzīšana, lai novērstu jebkādas turpmākus intelektuālā īpašuma tiesību aizskārumus ar šī pakalpojuma vietnes palīdzību.⁵⁶⁷ Taču nav tā, ka dalībvalstis nedrīkst noteikt pakalpojumu sniedzējiem nekādus pienākumus. Dalībvalstis var izdot efektīvus un samērīgus rīkojumus, kas vērsti pret pakalpojumu sniedzējiem, kā, piemēram, tiesas rīkojumu par pienākumu apturēt intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma izdarītāja darbību, lai izvairītos no jauniem šā paša lietotāja tāda paša veida pārkāpumiem attiecībā uz to pašu ar autortiesībām aizsargātu objektu.⁵⁶⁸ Tas principā ir pasākums, kurš dalībvalstīm ir atļauts Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā, lai likvidētu vai novērstu likuma pārkāpumu.⁵⁶⁹ Papildus EST ir pieļāvuši, ka dalībvalsts varētu izdot rīkojumu starpnieku pakalpojuma sniedzējam veikt pasākumus, kas atvieglo tā klientu identificēšanu.⁵⁷⁰ Taču jebkurā gadījumā ir svarīgi raudzīties, lai tiktu nodrošināts taisnīgs līdzsvars starp dažādām tiesībām un interesēm, kas tiek skartas šādos gadījumos.⁵⁷¹

EST ir pārbaudījusi vairākus konkrētus dalībvalstu noteiktus pasākumus un to atbilstību Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktam. Tā lietā *C-70/10 Scarlet Extended* EST atzina, ka dalībvalsts nevar uzlikt starpnieku pakalpojuma sniedzējam pienākumu padarīt neiespējamu to, ka tā klienti, izmantojot *peer-to-peer* programmu, jebkādā veidā sūtītu vai saņemtu elektroniskās datnes, kurās ietverts jebkāds autortiesību kolektīvās pārvaldības sabiedrības biedru darbs. Lai to īstenotu, pakalpojumu sniedzējam būtu jāizveido filtrēšanas sistēma, kurā visu savu klientu visu elektronisko komunikāciju ietvaros būtu jāidentificē datnes, kas ietilpst *peer-to-peer* datu plūsmā un šajā datu plūsmā jāidentificē datnes, kas satur darbus, attiecībā uz kuriem intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieki

⁵⁶⁶ Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) *EU Digital Law: Article-by-Article Commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020, p. 460.

⁵⁶⁷ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā *C-324/09 L'Oreal*, 139. punkts.

⁵⁶⁸ Turpat, 141. punkts.

⁵⁶⁹ Sīkāk sk. šā darba 4.1.1. apakšpunktu.

⁵⁷⁰ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā *C-324/09 L'Oreal*, 142. punkts.

⁵⁷¹ Turpat, 143. punkts, EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā *C-18/18 Glawischmig-Piesczek*, 44. punkts.

izvirza savas tiesības, kā arī jānosaka, kura šo datu apmaiņa ir notikusi nelikumīgi un jābloķē šāda datu apmaiņa. Šādi pienākumi jāklasificē kā visaptveroša uzraudzība, kas aptver visu nosūtāmo informāciju un visus klientus, kas izmanto šo tīklu, un tā ir aizliegta Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktā.⁵⁷²

Lietā C-360/10 *SABAM EST* arī konstatēja Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktam neatbilstoša pienākuma uzlikšanu starpnieku pakalpojuma sniedzējam. Šajā lietā tika vērtēta tāda pienākuma sociālā tīkla pakalpojumu sniedzējam uzlikšana, kas paredzētu ieviest filtrēšanas sistēmu attiecībā uz informāciju, ko tā serveros ir glabājuši tā sniegto pakalpojumu lietotāji. Tas piemērojams visiem tā klientiem, preventīvi, pilnībā uz pakalpojuma sniedzēja rēķina, bez ierobežojuma laikā, kas var identificēt tādas elektroniskas datnes, kuras satur muzikālus un kinematogrāfiskus vai audiovizuālus darbus, uz ko ir autortiesības kolektīvā autortiesību pārvaldības sabiedrībai, lai pēc tam bloķētu šo datņu, ar kurām tiek pārkāptas autortiesības, publicēšanu. Arī šādas filtrēšanas sistēmas ieviešana noteiktu pienākumu aktīvi pārraudzīt katra sava klienta visus datus, lai nākotnē novērstu pārkāpumus pret intelektuālā īpašuma tiesībām, kas ir Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktā aizliegts vispārējais pārraudzības pienākums.⁵⁷³

Ļoti daudzveidīgus pienākumus, ko dalībvalsts varētu noteikt starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, EST vērtēja lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, kurā tika aplūkots gadījums, kad *Facebook* platformā tika izplatītas personas cieņu aizskarošas ziņas.

Pirmkārt, glabāšanas pakalpojuma sniedzēja uzglabātās informācijas, kuras saturs ir identisks iepriekš par nelikumīgu atzītajai informācijai, dzēšana vai pieejas tai bloķēšana ir atzīstama par pasākumu, kas atbilst Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktam, ja ir runa par konkrētu gadījumu.⁵⁷⁴ Konkrēts gadījums var izcelties no precīzas informācijas, kuru attiecīgais mitināšanas pakalpojuma sniedzējs uzglabā pēc sava sociālā tīkla noteikta lietotāja pieprasījuma un kuras saturu ir analizējusi un vērtējusi tās dalībvalsts kompetentā tiesa, kas sava vērtējuma beigās to ir atzinusi par nelikumīgu.⁵⁷⁵ Lai nodrošinātu, ka attiecīgais glabāšanas pakalpojuma sniedzējs novērš jebkādu attiecīgo interešu jaunu aizskārums, dalībvalsts tiesa ir tiesīga šādos apstākļos pieprasīt, lai pakalpojuma sniedzējs bloķētu pieeju uzglabātajai informācijai, kuras saturs ir identisks iepriekš par nelikumīgu atzītajai informācijai, vai izņemtu šādu informāciju.⁵⁷⁶ Turklāt tādā gadījumā nav nozīmes tam, kas ir pieteikuma par uzglabāšanu autors, proti, ja attiecīgā informācija ir tikusi pārpublicēta citu sociālā tīkla lietoju profilos.⁵⁷⁷ EST uzskatīja, ka tāpēc, ka runa ir par identiska satura informāciju, rīkojums par tās visaptverošu dzēšanu vai bloķēšanu nav uzskatāms par tādu, ar

⁵⁷² EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-70/10 *Scarlet Extended*, 39.-40. punkts.

⁵⁷³ EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā C-360/10 *SABAM*, 36.-38. punkts.

⁵⁷⁴ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, 37. punkts.

⁵⁷⁵ Turpat, 35. punkts.

⁵⁷⁶ Turpat, 37. punkts.

⁵⁷⁷ Turpat, 37. punkts.

kuru mitināšanas pakalpojuma sniedzējam tiktu noteikts pienākums aktīvi meklēt faktus un apstākļus, kas atklāj prettiesiskas darbības Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punkta izpratnē.⁵⁷⁸

Otrkārt, arī informācijas, kuras saturs ir līdzvērtīgs iepriekš par nelikumīgu atzītajai informācijai, dzēšanu EST atzina par samērīgu un pieļaujamu pasākumu.⁵⁷⁹ Līdzvērtīga informācija ir tāda, kuras saturs, vienlaikus paužot to pašu vēstījumu, izmantoto vārdu vai to kombinācijas dēļ ir izteikts nedaudz atšķirīgā veidā salīdzinājumā ar informāciju, kuras saturs ir ticis atzīts par nelikumīgu.⁵⁸⁰ EST spriedumā norādīja, ka gadījumā, ja netiktu nodrošināta šādas informācijas dzēšana, tad pirmā rīkojuma par attiecīgās informācijas dzēšanu saistītās sekas varētu viegli apiet, uzglabājot tādus paziņojumus, kas gandrīz neatšķiras no iepriekš par nelikumīgiem atzītiem paziņojumiem. Nebūtu samērīgi, ja personai tāpēc būtu jāizmanto vairākas procedūras, lai panāktu to darbību izbeigšanu, no kurām tā ir cietusi.⁵⁸¹ Taču, lai novērstu to, ka šāds pienākums arī kļūst par pakalpojuma sniedzēju nesamērīgi apgrūtināšanu, rīkojuma autoram ir pienācīgi jāidentificē līdzvērtīgu informāciju raksturojošas pazīmes, kā, piemēram, iepriekš konstatētā pārkāpuma skartās personas uzvārds, apstākļi, kādos šis pārkāpums konstatēts, kā arī līdzvērtīgs saturs tam, kas ir ticis atzīts par nelikumīgu. Raksturojumam ir jābūt tādām, lai glabāšanas pakalpojuma sniedzējam nebūtu jāveic autonomi minētā satura vērtējums.⁵⁸²

Šis dalībvalstu pienākums gan neierobežo to tiesības paredzēt pienākumu informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējam nekavējoties informēt kompetentās valsts iestādes par iespējamām veiktajām nelegālajām darbībām vai informāciju, jo sniedz pakalpojumu saņēmēji, vai pienākumu kompetentajām iestādēm pēc to pieprasījuma darīt zināmu informāciju, kas ļauj noteikt tos pakalpojumu saņēmējus, ar kuriem pakalpojumu sniedzējam ir glabāšanas līgumi.⁵⁸³

Treškārt, EST atzina, ka tādi dalībvalstu iestāžu vai tiesu rīkojumi, kas izraisa sekas pasaules mērogā, nav aizliegti. Proti, šādu rīkojumu izdošana nenonāktu pretrunā ar Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktu, jo saskaņā ar Direktīvas 2000/31 18. panta 1. punktu nav paredzēti nekādi to pasākumu apjoma ierobežojumi, it īpaši teritoriāli, kurus dalībvalstis ir tiesīgas veikt saskaņā ar šo direktīvu.⁵⁸⁴ Vienīgais, kas dalībvalstīm ir jānodrošina tādu rīkojumu gadījumā, kas izraisa sekas pasaules mērogā, ir uzraudzīt, lai to veiktajos šādos pasākumos būtu pienācīgi ņemtas vērā prasības par ES normu saskaņotību ar starptautiskajā līmenī piemērojamām normām, kā to prasa Direktīvas 2000/31 preambulas 58. un 60. apsvērumi.⁵⁸⁵

⁵⁷⁸ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*.

⁵⁷⁹ Turpat, 46. punkts.

⁵⁸⁰ Turpat, 45. punkts.

⁵⁸¹ Turpat, 41. punkts.

⁵⁸² Turpat, 45. punkts.

⁵⁸³ Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punkts.

⁵⁸⁴ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, 48.-50. punkts.

⁵⁸⁵ Turpat, 51.-52. punkts.

Konkrēti kritēriji, kā noteikt, vai noteikts pienākums nebūs klasificējams kā vispārējas uzraudzības pienākums, EST judikatūrā nav izstrādātas. Tomēr no aplūkotojām lietām var secināt, ka prasības, kas vērstas uz visas pakalpojuma sniedzēja uzglabātās vai pārraidītās informācijas kontroli vai pārbaudi, visdrīzāk klasificēsies kā vispārējas uzraudzības pienākums. Savukārt, jo konkrētāks un ierobežotāks rīkojums, jo lielāka iespējamība, ka tas nenonāks pretrunā ar Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktu.

Aplūkotajos piemēros EST secinājumu izdarīšanai principā ir pieticis tikai ar dalībvalsts iestādes vai tiesas noteiktā pienākuma izvērtēšanu, pārbaudot, vai attiecīgās darbības faktiski nebūs ar vispārējas uzraudzības raksturu. Tomēr ne visos gadījumos tas ir tik vienkārši. Direktīva 2000/31 tiecas rast līdzsvaru starp vairākām konfliktējošām interesēm,⁵⁸⁶ un EST sarežģītākos gadījumos, atsaucoties uz šo direktīvas uzdevumu, ir izvērtējusi līdzsvarojamās intereses un to, vai līdzsvars tiek sasniegts.

4.1.2.2. *Interesu līdzsvarošana dalībvalstu noteikto pienākumu izvērtējumā*

EST judikatūrā ir attīstījusi dalībvalstu noteikto pasākumu novērtēšanas mehānismu, vērtējot samērīgumu starp ar attiecīgo regulējumu skartajām interesēm. Šādu pieeju EST ir attīstījusi lietās, kurās dalībvalstis pienākumus starpnieku pakalpojumu sniedzējiem noteikušas, lai aizsargātu intelektuālo īpašumu, kas kā viena no pamattiesībām ir nostiprināta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas⁵⁸⁷ (turpmāk – Harta) 17. panta 2. punktā. Dalībvalstīm no Hartas 17. panta 2. punkta izriet pienākumi šīs pamattiesības aizsargāt, taču šo pienākumu ir jāsaskaņo ar dalībvalstīm no citām Hartas normām un citiem ES tiesību aktiem izrietošiem pienākumiem.

EST ieviestā izvērtējuma pamatā ir šādi apsvērumi. Hartas 17. panta 2. punktā nostiprinātās pamattiesības uz intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību nav absolūtas un neaizskaramas.⁵⁸⁸ Šīs pamattiesības ir jālīdzsvaro ar citu pamattiesību aizsardzību. Citas pamattiesības, kas jāliek pretī intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai, pirmkārt, ir darījumdarbības brīvība, kas nostiprināta Hartas 16. pantā un kas attiecas un informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem.⁵⁸⁹ Otrkārt, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai tiek pretnostatīta arī informācijas brīvība (Hartas 11. pants), kas piemīt trešajām personām, kas izmanto informācijas sabiedrības pakalpojumus.⁵⁹⁰ Treškārt,

⁵⁸⁶ Sk. Direktīvas 2000/31 preambulas 41. apsvērumu; Madiaga T. Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Background on the forthcoming digital services act. In-depth analysis. Members' Research Service, EPRS, 2020, p. 2.

⁵⁸⁷ Eiropas Savienības Pamattiesību harta, OV C 202/02, 07.06.2016., 389.-405. lpp.

⁵⁸⁸ EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-70/10 *Scarlet Extended*, 43. punkts.

⁵⁸⁹ Sk. EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-70/10 *Scarlet Extended*, 46. punkts, EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā C-360/10 *SABAM*, 44. punkts, EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 82. punkts.

⁵⁹⁰ Sk. EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-70/10 *Scarlet Extended*, 52. punkts, EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā C-360/10 *SABAM*, 50. punkts, EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 82. punkts.

atkarībā no uzliktajiem pienākumiem, intelektuālā īpašuma aizsardzībā jāņem vērā personas datu aizsardzība un brīvība saņemt vai nosūtīt informāciju.⁵⁹¹ Veicot pamatbrīvību līdzsvarošanu, ir jāatrod taisnīgs līdzsvars starp samērojamām pamattiesībām.

Dalībvalstu noteikto pienākumu starpnieku pakalpojumu sniedzējiem pēc šādas pieejas EST ir vērtējusi lietā *C-70/10 Scarlet Extended*, lietā *C-360/10 SABAM* un lietā *C-484/14 Mc Fadden*. Lietā *C-70/10 Scarlet Extended* EST atzina, ka dalībvalsts rīkojums, ar kuru pakalpojuma sniedzējam tiek uzlikts pienākums autortiesību īpašnieku interesēs pārraudzīt visas elektroniskās komunikācijas attiecīgajā pakalpojumu tirgū, kur turklāt šī pārraudzība nav ierobežota laikā, attiecas uz visiem pārkāpumiem nākotnē un ietver pienākumu aizsargāt ne tikai pastāvošus darbus, bet arī darbus, kas tiks radīti un kuri vēl nav tikuši radīti minētās sistēmas ieviešanas laikā, būtiski ierobežotu pakalpojuma sniedzēja darījumdarbības brīvību,⁵⁹² jo tas liktu ieviest un īstenot informātikas sistēmu, kas ir sarežģīta, dārga, pastāvīga un kuras izdevumi jāsedz vienīgi pakalpojuma sniedzējam.⁵⁹³ Turklāt filtrēšanas sistēmas ieviešanas pienākums var aizskart arī starpnieku pakalpojuma sniedzēja klientu tiesības uz personas datu aizsardzību un brīvību saņemt vai nosūtīt informāciju.⁵⁹⁴ EST atzina, ka šādai filtrēšanas sistēmai būs jāietver visa satura sistemātiska analīze, kā arī visu lietotāju IP adrešu vākšana un identificēšana, no kurām sūtīts nelikumīgais saturs tīklā, bet šādas adreses ir aizsargātie personas dati, kas ļauj precīzi identificēt minētos lietotājus.⁵⁹⁵ Tāpat šajā lietā EST konstatēja, ka filtrēšanas sistēmas ieviešana radītu risku ierobežot informācijas brīvību, jo tā radītu situāciju, kurā pastāvētu iespēja nepietiekami nošķirt nelikumīgo saturu no likumīgā satura, kā rezultātā varētu tikt bloķēts likumīgs saturs.⁵⁹⁶ Attiecīgi šādos apstākļos nepastāv nepieciešamais pamattiesību līdzsvars un prasība pakalpojuma sniedzējam ieviest visaptverošu filtrēšanas sistēmu neatbilst ne tikai Direktīvai 2000/31, bet arī no pamattiesībām izrietošiem dalībvalstu pienākumiem.

Arī lietā *C-360/10 SABAM* EST konstatēja, ka netiek nodrošināts līdzsvars starp intelektuālā īpašuma aizsardzību, brīvību saņemt vai nosūtīt informāciju un informācijas brīvību.⁵⁹⁷ Šie secinājumi izdarīti par sociālajam tīklam *Netlog* uzliktu pienākumu ieviest filtrēšanas sistēmu, kas ar autortiesībām aizsargātu īpašnieku interesēs pārraudzītu visu vai lielāko daļu pie attiecīgā glabāšanas

⁵⁹¹ Sk. EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā *C-70/10 Scarlet Extended*, 50. punkts, EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā *C-360/10 SABAM*, 48. punkts.

⁵⁹² Jāatzīmē, ka sprieduma tulkojumā latviešu valodā izmantots jēdziens “brīvība veikt uzņēmējdarbību”. Šāds tulkojums nav pareizs, jo ar šo jēdzienu apzīmē nevis Hartas 16. pantā nostiprināto darījumdarbības brīvību, kas ir saturiski plašs jēdziens un nozīmē brīvību veikt saimniecisko darbību, komercdarbību, brīvību slēgt līgumus un konkurences brīvību, bet gan LESD 49. pantā nostiprināto ekonomisko pamatbrīvību, kas ietver tiesības sākt un izvērst darbības kā pašnodarbinātām personām, kā arī dibināt un vadīt uzņēmumus uz tādiem pašiem noteikumiem, kādus saviem pilsoņiem paredz tās valsts tiesību akti, kurā notiek šī uzņēmējdarbība. Brīvība veikt uzņēmējdarbību nodrošina pārrobežu uzņēmējdarbības veikšanu, savukārt darījumdarbības brīvība ir attiecināma uz jebkuru ES pilsoni un uzņēmumu, neatkarīgi no tā, vai tas iesaistās pārrobežu darījumos.

⁵⁹³ EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā *C-70/10 Scarlet Extended*, 48. punkts.

⁵⁹⁴ Turpat, 50. punkts.

⁵⁹⁵ Turpat, 51. punkts.

⁵⁹⁶ Turpat, 52. punkts.

⁵⁹⁷ EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā *C-360/10 SABAM*, 51.-52. punkts.

pakalpojuma sniedzēja glabāto informāciju, kur pārraudzība nebūtu ierobežota laikā, tā attiektos uz visiem pārkāpumiem nākotnē un ietverot pienākumu aizsargāt ne tikai pastāvošus darbus, bet arī darbus, kas tiks radīti un kuri vēl nav tikuši radīti šādas sistēmas ieviešanas laikā. EST izmantotā argumentācija šajā lietā pēc satura pilnībā sakrīta ar argumentāciju lietā *C-70/10 Scarlet Extended*.

Lietā *C-484/14 Mc Fadden*, kurā tika vērtēts piekļuves bezvadu internetam pakalpojums, EST intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību pretnostatīja ar tiesībām uz darījumdarbības brīvību, kas piemīt pakalpojuma sniedzējam, kā arī pakalpojuma saņēmēju tiesības uz informāciju. EST pat bez aizskarto interešu līdzsvarošanas atzina, ka pienākums pārbaudīt visu informāciju, kas tiek pārraidīta, izmantojot pieslēgumu internetam, ir pretrunā Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktam,⁵⁹⁸ kas pilnībā sasaucas ar autores iepriekš izvirzīto tēzi par visas informācijas pārbaudes vai kontroles nepieļaujamību.⁵⁹⁹ Savukārt pienākumu pārtraukt pieslēgumu EST atzina par tādu, kura īstenošana radītu būtisku apdraudējumu personas, kura veic saimniecisko darbību, sniedzot piekļuvi internetam, darījumdarbības brīvībai, faktiski pilnībā aizliedzot veikt šo darbību un neparedzot mazāk kaitējošu pasākumu veikšanu, un attiecīgi par nesamērīgu.⁶⁰⁰ Turpretī prasību pieslēgumu nodrošināt, izmantojot paroli, EST atzina par tādu, kas neapdraudētu piekļuves komunikāciju tīklam pakalpojumu sniedzēju darījumdarbības brīvības būtisko saturu,⁶⁰¹ nepārkāptu pakalpojumu saņēmēju tiesību uz informāciju būtisko saturu, ciktāl ar to no pēdējiem tiek tikai prasīts, lai tie pieprasītu paroli,⁶⁰² kā arī tas neierobežotu pakalpojuma saņēmēju tiesības likumīgi piekļūt informācijai, ja šādā veidā netiek bloķēta interneta vietne.⁶⁰³

4.1.3. Pienākums sadarboties ar dalībvalstu iestādēm

Līdzīgi kā tas ir ar starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumiem, arī vispārējās pārraudzīšanas saistību aizliegums nav tāds, kas pilnībā ļautu starpnieku pakalpojumu sniedzējiem norobežoties no jebkādiem tiesību aizskārumiem un vienmēr saglabāt novērotāja lomu bez jebkādu saistību uzņemšanās. Saskaņā ar Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punktu dalībvalstis var paredzēt pienākumu informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem nekavējoties informēt kompetentās valsts iestādes par iespējamām nelegālām darbībām vai informāciju, ko sniedz pakalpojumu saņēmēji, vai pienākumu pēc kompetento iestāžu pieprasījuma darīt zināmu informāciju, kas ļauj noteikt tos pakalpojumu saņēmējus, ar kuriem pakalpojumu sniedzējiem ir glabāšanas līgumi. Tomēr EST ir skaidrojusi, ka Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punktā noteiktais

⁵⁹⁸ EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā *C-70/10 Scarlet Extended*, 51. punkts.

⁵⁹⁹ Sk. šā darba 4.1.2.1. apakšpunktu.

⁶⁰⁰ EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā *C-484/14 Mc Fadden*, 88.-89. punkts.

⁶⁰¹ Turpat, 91. punkts.

⁶⁰² Turpat, 92. punkts.

⁶⁰³ Turpat, 94. punkts.

sadarbošanās pienākums dalībvalstīm nedod tiesības pieprasīt pakalpojumu sniedzējiem izsniegt pārkāpēju datus.⁶⁰⁴

Vienlaikus EK ieskatā dalībvalstis nepietiekami izmanto Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punktā noteiktās tiesības un 2018. gadā nelikumīga satura internetā apkarošanai mudināja dalībvalstis noteikt mitināšanas (glabāšanas) pakalpojumu sniedzējiem juridiskus pienākumus nekavējoties informēt tiesībsargājošās iestādes par visiem tiem pierādījumiem par iespējamiem personu dzīvībai vai drošībai apdraudējumu radošiem smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas iegūti to darbības kontekstā saistībā ar nelikumīga satura izņemšanu vai piekļuves liegšanu tam.⁶⁰⁵

To, vai dalībvalstis šīs rekomendācijas ir ņēmušas vērā, ir grūti novērtēt, ņemot vērā arī to, ka EST līdz šim nav bijušas lietas, kurās vēl plašāk tiktu vērtētas tiesības, ko dalībvalstīm piešķir Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punkts. Piemēram, Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma,⁶⁰⁶ ar kuru Latvijā pārņemtas Direktīvas 2000/31 prasības, 11. panta pirmās daļas 2. punktā starpnieku pakalpojumu sniedzējam ir noteikts pienākums pēc uzraudzības iestādes pieprasījuma sniegt ziņas par pakalpojuma saņēmējiem, kuru informācijas uzglabāšanu nodrošina starpnieka pakalpojuma sniedzējs. Minētais pienākums ir vispārīgi formulēts, un pēc EK rekomendācijām nav papildināts vai precizēts.

Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punkts neparedz nekādas tiesiskas sekas starpnieku pakalpojumu sniedzējam gadījumā, ja dalībvalsts pieprasījums sniegt informāciju, netiek izpildīts. Šā pienākuma neizpilde nav arī sasaistīta ar Direktīvas 11.-14. pantā paredzēto atbildības ierobežojumu atcelšanu, proti, šo garantiju ierobežošanas priekšnoteikums ir nevis informācijas sniegšana, bet gan pārkāpuma nekavējoša novēršana.

Izvērtējot EST judikatūru jautājumā par Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktā noteikto ierobežojumu dalībvalstīm starpnieku pakalpojumu sniedzējiem uzlikt vispārēju uzraudzības pienākumu, secināms, ka ir darbības, kuras EST ir atzinusi par nepieļaujamām, vērtējot, vai attiecīgie pasākumi nav tādi, kas principā ir vispārējas uzraudzības pienākums. Līdzās tam EST judikatūrā ir attīstīta pieeja veikt skarto interešu līdzsvarošanu un salāgošanu, kas izmantota gadījumos, kad ar pārkāpumu aizskartās intereses ir Hartā aizsargātas pamattiesības, kā arī tikai starpnieku pakalpojuma sniedzējam uzliktā pienākuma izvērtējums nav pietiekams, lai noteiktu, vai tas ir atzīstams par vispārējas uzraudzības pienākumu. Autores ieskatā šāda pieeja ir vērtējama atzinīgi, jo liek uz strīdus

⁶⁰⁴ Sk. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 2008. gada 29. janvāra spriedumu lietā C-275/06 *Promusicae*, 70. punkts, EST 2020. gada 6. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-511/18, C-512/18 un C-520/18 *La Quadrature du Net u.c.*, 212. punkts.

⁶⁰⁵ Komisijas 2018. gada 1. marta Ieteikums (ES) 2018/334 par pasākumiem efektīvai cīņai pret nelikumīgu saturu tiešsaistē, C/2018/1177, OV L 63, 06.03.2018., 50.-61. lpp., 24. punkts.

⁶⁰⁶ Latvijas Republikas likums: Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums, Latvijas Vēstnesis, 183, 17.11.2004. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/96619-informacijas-sabiedribas-pakalpojumu-likums>.

situācijām paraudzīties plašāk, nevis tikai no vienas skartās personas tiesību aizskāruma puses, bet arī uzsverot starpnieku pakalpojumu sniedzēju, gan arī citu pakalpojumu saņēmēju pamattiesības, kuru nodrošināšanu cita starpā garantē Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punkts. Turklāt, lai arī šāds starpnieku pakalpojumu sniedzējiem noteikto pienākumu izvērtējums EST judikatūrā līdz šim ir veikts tikai gadījumā, kad runa ir bijusi par autortiesību aizskārumiem, autores ieskatā, šāda pieeja būtu attiecināma arī uz situācijām, kad aizskartas cita rakstura tiesības, kas nostiprinātas Hartā. Šāds izvērtējums ļautu noteikt, vai dalībvalsts noteiktais pasākums nepārkāpj Direktīvas 2000/31 15. pantā noteikto vispārējas uzraudzības pienākuma noteikšanas aizliegumu, vienlaikus rūpējoties par to, lai ar saprātīgiem pasākumiem tiktu novērsts personu tiesību aizskārums, ko radījuši starpnieku pakalpojumu lietotāji.

4.2. Subjekti, uz kuriem attiecas starpnieku pakalpojumu sniedzējiem paredzētās garantijas

Lai informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējs varētu atsaukties arī uz Direktīvas 2000/31 12.-15. pantā noteiktajām papildus garantijām informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz starpnieku pakalpojumus, tā sniegtajiem pakalpojumiem jāklasificējas ne tikai par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, bet arī par vienu no starpnieku pakalpojumiem, kas noteikti Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā.⁶⁰⁷ Bez tam, lai varētu atsaukties uz starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumiem, nav pietiekami tikai kvalificēties par starpnieku pakalpojumu sniedzēju, bet pakalpojumu sniedzējam atkarībā no pakalpojumu veida, ko tas sniedz, ir jāievēro Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā noteiktie priekšnoteikumi par neitralitāti un neiesaistīšanos. Turpmāk tuvāk aplūkots katrs no šiem priekšnoteikumiem.

4.2.1. Starpnieku pakalpojumu sniedzēji

Direktīvā 2000/31 ir noteikti trīs starpnieku pakalpojumu veidi: 1) vienkāršā līnija (*mere conduit*), 2) superātrā līnija (*caching*) un 3) glabāšana.

Vienkāršā līnija saskaņā ar Direktīvas 2000/31 12. panta 1. punktu ir informācijas sabiedrības pakalpojums, kas sastāv no pakalpojuma saņēmēja piedāvātās informācijas pārraides komunikāciju tīklā vai piekļuves nodrošināšanas komunikāciju tīklam. Vienkāršā līnija ir, piemēram, informācijas pārraide komunikāciju tīklā un pieslēgšanās interneta tīklam nodrošināšana.⁶⁰⁸ Savukārt **superātrā līnija** saskaņā ar Direktīvas 2000/31 13. panta 1. punktu ir informācijas sabiedrības pakalpojums, kas sastāv no pakalpojuma saņēmēja piedāvātās informācijas pārraidīšanas komunikāciju tīklā. Superātrā līnija no vienkāršās līnijas atšķiras ar to, ka superātrās līnijas

⁶⁰⁷ EST 2018. gada 7. augusta spriedums lietā C-521/17 *SNB-REACT*, 41.-45. punkts.

⁶⁰⁸ EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*, 46. punkts.

pakalpojumu nodrošināšanai pakalpojumu sniedzējam varētu būt nepieciešams īslaicīgi uzglabāt pārraidāmo informāciju, nolūkā padarīt efektīvāku tālāku informācijas pārraidīšanu citiem pakalpojuma saņēmējiem pēc to pieprasījuma.

Trešais starpnieku pakalpojumu veids ir **glabāšanas pakalpojums**. Saskaņā ar Direktīvas 2000/31 14. panta 1. punktu šis pakalpojums ir pakalpojuma saņēmēja piedāvātās informācijas glabāšana, kas izpaužas kā klientu sniegto datu uzglabāšana pakalpojumu sniedzēja servera atmiņā.⁶⁰⁹

Glabāšanas pakalpojuma jēdziens Direktīvas 2000/31 izpratnē, tāpat kā pakalpojuma jēdziens, ir autonomas ES tiesību jēdziens, tāpēc tā satura noskaidrošanā ir jādistancējas no nacionālo tiesību izpratnes. Tā uz šo jēdzienu nevar raudzīties, piemēram, no Latvijas Civillikuma 1968. panta perspektīvas vai tikai kā uz informācijas statistiku uzglabāšanu. Direktīvas 2000/31 izpratnē glabāšanas pakalpojumā ir jākonstatē starpniecība, kas nozīmē, ka glabāšana būs tikai daļa no starpnieku pakalpojuma, jo informācija tiek glabāta, nevis glabāšanas pēc, bet gan ar mērķi to padarīt redzamu un pieejamu trešajām personām tirdzniecības, pakalpojumu sniegšanas, reklāmas vai komunikāciju vajadzībām.⁶¹⁰ Arī EST savā judikatūrā ir atzinusi, ka informācijas glabāšana var arī nebūt vienīgā pakalpojuma sniedzēja sniegtā pakalpojuma komponente, taču tādā gadījumā apstākļi, ka pakalpojuma sniedzēja sniegtais pakalpojums ietver informācijas glabāšanu, pats par sevi nebūs pietiekams, lai atzītu, ka pakalpojums ir glabāšanas pakalpojums Direktīvas 2000/31 14. panta 1. punkta izpratnē.⁶¹¹ Svarīgi ir konstatēt starpnieka darbības.⁶¹²

Tas nozīmē, ka Direktīvas 2000/31 izpratnē par glabāšanas pakalpojumu sniedzēju (starpnieku) var klasificēties jebkura interneta platforma vai aplikācija, kura tās lietotājiem ļauj izveidot profilus un izvietot informāciju ar mērķi iesaistīties darbībās vai aktivitātēs ar citiem platformas lietotājiem. EST līdz šim ir devusi norādes, ka par glabāšanas pakalpojumiem Direktīvas 2000/31 izpratnē varētu tikt atzīti *eBay*, *Google AdWords* un *Facebook* pakalpojumi. Savukārt no starpnieku pakalpojumu tvēruma ir izslēgti tādi pakalpojumi, kā interneta meklētājprogrammas, kā arī uz paša pakalpojuma sniedzēja rediģēts teksts. Šajos pakalpojumos nepastāv starpniecība.⁶¹³

Ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumi tiek sniegti vispārējā pakalpojuma sniedzējam un pakalpojuma saņēmējam izveidojot aplikācijā savu profilu, atrodot vienam otru un organizējot darījumu šajā aplikācijā, līdzdalības ekonomikas pakalpojumi (daļā, ko sniedz interneta platforma) varētu pretendēt tikt atzīti par starpnieku pakalpojumiem. Savukārt vienkāršās līnijas un superātrās līnijas pakalpojumi līdzdalības ekonomikas modeļa veidā netiek sniegti.

⁶⁰⁹ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal*, 110. punkts.

⁶¹⁰ Kalniņa V. Kā darbojas aizliegums starpnieku pakalpojumu sniedzējiem uzlikt vispārējas pārraudzības pienākumu. *Jurista Vārds*, 2020. gada 15. septembris, Nr. 37 (1147).

⁶¹¹ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal*, 111. punkts.

⁶¹² Turpat, 112. punkts.

⁶¹³ De Streel A., Husovec M., *The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, p. 18.*

4.2.2. *Starpnieku pakalpojuma sniedzēja neitrālā loma*

Lai starpnieku pakalpojumu sniedzējs varētu ierobežot savu atbildību par pārraidīto un/vai uzglabāto informāciju, Direktīvas 2000/31 12.-14. pants paredz, ka pakalpojumu sniedzējam ir jābūt neitrālam attiecībā uz pārraidīto un/vai uzglabāto informāciju. To, ko nozīmē neitralitāte, paskaidro Direktīvas 2000/31 preambulas 42. apsvērums, proti, ka starpnieku pakalpojuma sniedzēja darbības ir ierobežotas līdz tehniskajam procesam un pieejas sniegšanai komunikāciju tīklam, pa kuru trešo personu informācija tiek pārraidīta vai uz laiku uzglabāta ar nolūku vienīgi padarīt pārraidīšanu efektīvāku. Atbilstoši šajā apsvērumā norādītajam šādas darbības ir tikai tehniskas, automātiskas un pasīvas, kas netieši norāda uz to, ka pakalpojuma sniedzējam nav nedz zināšanu, nedz kontroles pār informāciju, ko tas pārraida vai uzglabā. EST ir apstiprinājusi, ka jāvadās no šīm preambulā nostiprinātajām prasībām, lai noteiktu, vai starpnieku pakalpojuma sniedzējs ir atbrīvojams no atbildības par pārraidīto vai uzglabāto informāciju.⁶¹⁴

Prasība par to, ka starpnieku pakalpojuma sniedzēja darbības ir tehniskas, automātiskas un pasīvas, vienlīdz attiecas uz visiem trīs starpnieku pakalpojumu veidiem,⁶¹⁵ kaut arī minēto prasību ievērošanas konstatēšanai attiecībā uz katru pakalpojuma veidu būs jāpārbauda atšķirīgi kritēriji, kas noteikti katram pakalpojumu veidam piemērojamā pantā, jo šie pakalpojumi ir atšķirīgi.

Ir vairākas EST lietas, kurās ar konkrētiem piemēriem ir skaidrots, kā izpaužas starpnieku pakalpojumu sniedzēju neitralitāte. Tā, piemēram, saskaņā ar EST secinājumiem pakalpojuma sniedzēja neitralitāti neietekmē tas, ka pakalpojums tiek sniegts par maksu un pakalpojuma sniedzējs nosaka atlīdzības nosacījumus vai sniedz vispārīgu informāciju par pakalpojumu.⁶¹⁶ Tāpat arī *Google* sniegtā reklāmas pakalpojuma *AdWords* gadījumā, veic saskaņošanu ar meklētājprogrammas lietotāja ievadīto atslēgvārdu, parādot noteiktas reklāmas pie noteiktiem atslēgvārdiem.⁶¹⁷ Turpretī gadījumā, ja pakalpojuma sniedzējs vairāk iesaistās darbībās ar klienta sniegto informāciju, kā, piemēram, *Google AdWords* gadījumā, piedaloties reklāmas saiti papildinošā komercpaziņojuma formulēšanā vai atslēgvārdu izvēlē,⁶¹⁸ vai sniedz tādu palīdzību, kas ietver pārdošanas piedāvājumu pasniegšanu vai šo piedāvājumu reklamēšanu,⁶¹⁹ neitralitāte jau varētu tikt apšaubīta. Šādu darbību veikšana pakalpojuma sniedzējam ļauj zināt par uzglabāto informāciju vai kontrolēt to.

EST ir atzinusi, ka arī gadījumā, ja operators sniedz palīdzību, kura ietver pārdošanas piedāvājumu pasniegšanas optimizāciju vai šo piedāvājumu reklamēšanu, tam nebūs neitrāla pozīcija, bet gan aktīva loma, kas tam ļauj zināt par uzglabāto informāciju vai kontrolēt to. Attiecīgi šādos

⁶¹⁴ EST 2010. gada 23. marta spriedums apvienotajās lietās C-236/08, C-237/08 un C-238/08 *Google France un Google*, 114. punkts.

⁶¹⁵ EST 2018. gada 7. augusta spriedums lietā C-521/17 *SNB-REACT*, 47.-48. punkts.

⁶¹⁶ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal*, 113. un 115. punkts.

⁶¹⁷ EST 2010. gada 23. marta spriedums lietā apvienotajās lietās C-236/08, C-237/08 un C-238/08 *Google France un Google*, 116.-117. punkts.

⁶¹⁸ Turpat, 118. punkts.

⁶¹⁹ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal*, 116. punkts.

apstākļos starpnieku pakalpojuma sniedzējs nevarēs ierobežot savu atbildību.⁶²⁰ Tā arī izdevējsabiedrība (tas būtu attiecināms uz, piemēram, laikrakstu uzturētām interneta platformām), kurai ir zināma informācija, kuru tā publicē un pār ko tā veic kontroli, nebūs neitrāla.⁶²¹

Savukārt, izvērtējot platformas, kuras nodrošina satura koplietošanu un izplatīšanu, EST atzinusi, ka neitralitāte nepastāvētu, ja tādas platformas kā *YouTube* vai *Cyando* ne tikai nodrošinātu savas platformas, bet arī sniegtu sabiedrībai piekļuvi aizsargātam saturam, tādējādi pārkāpjot autortiesības.⁶²² Attiecībā uz minētajām platformām EST nekonstatēja, ka tās veiktu savā platformā augšupielādētā satura izveidi, atlasīšanu, skatīšanu un kontroli. Tāpat EST atzina, ka tādi *YouTube* īstenotie tehniskie pasākumi, lai starp videoierakstiem, kas ir izziņoti sabiedrībai ar tās platformas starpniecību, noteiktu saturu, ar kur var tikt pārkāptas autortiesības, nenozīmē, ka šādi rīkojoties, šim pakalpojumam ir aktīva loma, kas ļauj tam zināt vai kontrolēt šo videoierakstu saturu. Pretējā gadījumā visi informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēji, kuri veiktu pasākumus, lai cīnītos pret šāda rakstura pārkāpumiem, tiktu izslēgti no Direktīvas 2000/31 14. panta 1. punktā paredzētā atbildības ierobežojuma.⁶²³

Atbilde uz jautājumu par to, vai līdzdalības ekonomikas platformas kā glabāšanas pakalpojumu sniedzēji varētu izpildīt neitralitātes prasību, nav viennozīmīga. Pirmkārt, tāpēc ka EST judikatūras piemēru nav tik daudz, lai varētu izdarīt pietiekami vispārīgus un universālus secinājumus par to, kā vērtēt platformas rīcībā esošo informāciju un noteikt platformas turētāja informētības līmeni par platformā publicēto informāciju. EST secinājumus tādās lietās kā apvienotajās lietās C-236/08, C-237/08 un C-238/08 *Google France un Google*, lietā C-521/17 *SNB-REACT* un lietā C-324/09 *L'Oreal* šķietami vieno tas, vai platforma veic tās lietotāju uzglabātās informācijas apstrādi. Proti, tādā gadījumā platforma uzzina šīs informācijas saturu un var to novērtēt. Tomēr autores ieskatā ar to nebūtu pietiekami. Ievērojot tehnoloģiju attīstību, šāda apstrāde var notikt arī automātiski un tādā gadījumā būtu pamats slikties par labu platformas neitralitātei. Arī lietā C-686/18 *YouToube*, kurā spriedums pieņemts salīdzinoši nesēn, EST ir vērsusi uzmanību, ka jebkāda informācijas apstrāde, tostarp pārkāpumu novēršanas nolūkā, nebūs pietiekams pamats starpnieku pakalpojuma sniedzēja atbildības ierobežojumu atcelšanai.⁶²⁴

Otrkārt, no vienas līdzdalības ekonomikas platformas uz otru var ļoti atšķirties platformas iesaiste pakalpojumu sniegšanas vides organizēšanā, prasību izvirzīšanā platformas lietotājiem un to sniegtajiem pakalpojumiem. Platformas iespējami veikto darbību loks ir ļoti plašs, kā to labi var

⁶²⁰ EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal*, 116. punkts.

⁶²¹ EST 2014. gada 11. septembra spriedums lietā C-291/13 *Papasavvas*, 45. punkts.

⁶²² EST 2021. gada 22. jūnija spriedums lietā C-682/18 *YouTube*, 107. punkts.

⁶²³ Turpat, 109. punkts.

⁶²⁴ Turpat.

redzēt no *Uber* un *Airbnb* piemēriem, ko, lai gan ne tieši starpnieku pakalpojumu neitralitātes jautājumā, ir vērtējusi arī EST.⁶²⁵

4.3. Līdzdalības ekonomikas pakalpojumi kā starpnieku pakalpojumi

Līdzdalības ekonomikas platformu pakalpojumu iespējama klasificēšana par starpnieku pakalpojumiem Direktīvas 2000/31 12.-14. panta izpratnē līdz šim EST judikatūrā nav tikusi vērtēta. Tomēr tas nenozīmē, ka šīs platformas nevarētu tikt par tādām klasificētas. Kā to autore minējusi jau iepriekš,⁶²⁶ līdzdalības ekonomikas platformas varētu kvalificēties par starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, konkrētāk, glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem Direktīvas 2000/31 14. panta izpratnē. Līdzdalības ekonomikas platformu darbības modelis ir saistīts ar šo platformu lietotāju sniegtās informācijas (pakalpojumu piedāvājumu sludinājumu, t.sk. attēlu, pakalpojumu pieprasījumu un pakalpojumu saņēmēju un sniedzēju savstarpējās sarakstes, komentāru) uzglabāšanu. Un, lai arī ir līdzdalības ekonomikas platformu pakalpojumi, kas pārsniedz tikai informācijas uzglabāšanu, informācijas uzglabāšana šķiet galvenā, centrālā darbība, uz kuras pamata balstās līdzdalības ekonomikas platformu sniegtie pakalpojumi. Turklāt līdzdalības ekonomikas pakalpojumi ir starpniecība, kas tikai pastiprina to, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumi būtu klasificējami par starpnieku pakalpojumiem Direktīvas 2000/31 izpratnē.

Autores ieskatā par labu līdzdalības ekonomikas platformu klasificēšanai par starpnieku pakalpojumu sniedzējiem ir arī EST judikatūra, kur par starpnieku pakalpojumiem ir atzīti citi digitālo platformu pakalpojumi, kuri arī balstās liela apjoma platformu lietotāju augšupielādētās vai radītās informācijas uzglabāšanā, kā sociālie tīkli, koplietošanas platformas u.c.⁶²⁷ Turklāt arī EST izvēlētie jēdzieni lietā *C-390/19 Airbnb Ireland*, nosaucot *Airbnb* pakalpojumus par “starpniecības pakalpojumu”,⁶²⁸ arī vedina domāt, ka šādu pakalpojumu klasificēšana par starpnieku pakalpojumiem Direktīvas 2000/31 14. panta 1. punkta izpratnē ir iespējama.

Par labu līdzdalības ekonomikas platformu klasificēšanai par starpnieku pakalpojumiem Direktīvas 2000/31 14. panta 1. punkta izpratnē ir arī tas, ka atšķirībā no pakalpojumu sniegšanas brīvības šeit nav nepieciešams konstatēt pārrobežu elementu. Līdz ar to garantijas, kas ir paredzētas starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu platformām var tikt attiecinātas, neatkarīgi no pārrobežu elementa esamības (tātad arī pastāvīgās attiecībās ar vispārējā/gala pakalpoju sniedzēju) un neatkarīgi no tā, vai citā dalībvalstī pakalpojumi tiek sniegt pastāvīgi.

⁶²⁵ Sk. EST 2019. gada 19. decembra spriedumu lietā *C-390/18 Airbnb Ireland*, EST 2017. gada 20. decembra spriedumu lietā *C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi*.

⁶²⁶ Sk. šā darba 4.2.1. apakšpunktu.

⁶²⁷ Par *Facebook* sk. EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā *C-18/18 Glawischnig-Piesczek*, 22. punkts.

⁶²⁸ Sk. EST 2019. gada 19. decembra spriedumu lietā *C-390/18 Airbnb Ireland*, 40. punkts.

Vienīgie šķēršļi noteiktu līdzdalības ekonomikas pakalpojumu klasificēšanai par starpnieku pakalpojumiem ir saistīti ar nepieciešamību attiecīgajam pakalpojumam vispirms klasificēties par informācijas sabiedrības pakalpojumu.⁶²⁹

Interese un nepieciešamība klasificēties par glabāšanas pakalpojuma sniedzēju (vienu no starpnieku pakalpojumu sniedzējiem) ir saistīta ar interesi norobežoties no atbildības par platformas lietotāju publicēto informāciju, kā arī izvairīties no platformā publicētā satura vispārējas uzraudzības pienākuma. Lai arī līdzdalības ekonomikas platformām šīs garantijas nav tādas, kuras būtiski ietekmētu to darbību, var būt situācijas, kad tās var būt noderīgas.

Glabāšanas pakalpojuma sniedzēja atbildības ierobežošana par uzglabāto informāciju nozīmīgāka ir tiem pakalpojumu sniedzējiem, kuru platformu izmantošanas mērķis ir uzglabāt, izplatīt un padarīt pieejamu dažāda veida informāciju. Līdzdalības ekonomikas platformu mērķis ir nodrošināt iespēju platformas lietotājiem sniegt un saņemt pakalpojumus, līdz ar to visa informācija, kas šajās platformās tiek publicēta, ir vērsta uz konkrēta pakalpojuma sniegšanu un saņemšanu. Risks, ka līdzdalības ekonomikas platformā varētu neatļauti tikt izplatīta ar autortiesībām aizsargāta informācija vai aizskaroša rakstura informācija, ir zems, salīdzinot ar, piemēram, sociālajiem tīkliem. Tomēr, ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas platformās iekšējās novērtēšanas sistēmas bieži vien balstās uz komentāriem, ir iespējams, ka komentāros par pakalpojumu sniedzējiem vai saņēmējiem var tikt norādīta nomelnojoša vai aizskaroša informācija. Tāpat ir iespējams, ka pakalpojumu sniedzējs pakalpojuma sniegšanai izvirza rasistiskus vai citus diskriminējošus ierobežojumus, vai pakalpojumu piedāvājumi tiek publiskoti ar krāpnieciskiem mērķiem. Šajos piemēros minētajās situācijās varētu būt pamats runāt par platformas atbildību un iesaisti aizskārums novēršanā. Tāpat šādu situāciju iespējamība aktualizē arī jautājumu par vispārējas uzraudzības pienākumiem.

Lai līdzdalības ekonomikas platformas varētu paļauties uz atbildības ierobežojumiem, kas noteikti Direktīvas 2000/31 14. pantā, tām jāizpilda neitralitātes prasības. Proti, platformas darbībai ir jābūt tehniskai, automātiskai un pasīvai attiecībā pret uzglabāto informāciju. Pārsvārā līdzdalības ekonomikas platformas neiesaistās gala/vispārējo pakalpojumu sniegšanā, platformu darbība balstās algoritmos un platformas lietotāji, ievērojot attiecīgās platformas un pakalpojuma specifiku, diezgan brīvi var tajās darboties un veidot pakalpojumu sniegšanai un saņemšanai nepieciešamo saturu. Tādēļ lielākoties visdrīzāk būs konstatējama nepieciešamā platformas neitralitāte, lai tā varētu pretendēt uz atbildības ierobežojumiem par uzglabāto saturu.

Izpildot platformas kā glabāšanas pakalpojuma sniedzēja kvalificēšanās prasības un neitralitātes prasības, katrā atsevišķā gadījumā pirms atbildības ierobežojumu piemērošanas būtu jāpārbauda arī tas, vai platforma zināja par prettiesisku vai aizskarošu informāciju un šādu zināšanu

⁶²⁹ Kā tas ir attiecībā uz *Uber* sniegtajiem pakalpojumiem saskaņā ar EST secinājumiem 2017. gada 20. decembra spriedumā lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*, 40. punkts.

gadījumā attiecīgi rīkojās tiesību aizskāruma novēršanai. Ievērojot līdzdalības ekonomikas platformu darbības modeli, ir iespējams, ka ļoti bieži platformai būs šādas zināšanas un tā būs veikusi nepieciešamos pasākumus tiesību aizskāruma novēršanai, izņemot prettiesisko informāciju vai liedzot piekļuvi tai. Proti, līdzdalības ekonomika balstās uz tajā iesaistīto personu savstarpējo uzticību un to starp platformu lietotājiem, kas viens otru nepazīst un kuru darbībai nav tādas garantijas, kā lieliem atpazīstamu pakalpojumu sniedzēju uzņēmumiem, nodrošina ar iekšējās novērtēšanas sistēmām un ziņošanas sistēmām. Uz šajās sistēmās pieejamās informācijas pamata līdzdalības ekonomikas platformas veic pasākumus citu platformas lietotāju aizsardzībai.⁶³⁰ Šāda rīcība, kas primāri vērsta uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanu veicinošas vides izveidi, principā arī nodrošina līdzdalības ekonomikas platformām iespēju ierobežot savu atbildību par to lietotāju veiktiem tiesību pārkāpumiem.

Līdzdalības ekonomikas platformas pakalpojumu sniegšanas vides drošības vajadzībām un zināmā mērā arī platformas prestiža nodrošināšanas vajadzībām parasti jau veic zināmu uzraudzību pār informāciju, ko pakalpojumu sniedzēji un saņēmēji publicē un saglabā šajās platformās. Varētu apgalvot, ka minētie pasākumi tiek veikti ekonomiskās interesēs un tādā apjomā, kādā tas platformai pašai ir ekonomiski izdevīgi un nepieciešams. Noteikti pastāv iespējas, kā uzraudzība līdzdalības ekonomikas platformās varētu tikt paplašināta, piemēram, tādā veidā, kā tas ir aktualizēts EST ar Itālijas tiesas 2021. gada 9. februāra lūgumu sniegt prejudiciālo nolēmumu, pēc kura ierosināta lieta C-83/21 *Airbnb Ireland un Airbnb Payments UK*. Kā var noprast no Itālijas tiesas uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem, EST lūgts izvērtēt, vai dalībvalsts var pieprasīt *Airbnb* platformai apkopot un sniegt attiecīgās dalībvalsts nodokļu administrācijas iestādei informāciju par darījumiem, kas noslēgti ar platformas starpniecību nodokļu aprēķināšanas un aplikšanas vajadzībām.⁶³¹ Šī situācija ir nedaudz atšķirīga no situācijām, kuru kontekstā līdz šim ir aplūkots Direktīvas 2000/31 15. pants, jo uzraudzības pienākumu dalībvalsts vēlas noteikt, nevis platformā pieļautu tiesību aizskārums novēršanai, bet lai novērstu, ka platformas lietotāji neveic nodokļu maksājumus. Un tomēr arī šajā situācijā platformai būtu jāuzrauga tās lietotāju ekonomiskā aktivitāte un par to jāsniedz ziņas dalībvalsts iestādei, tāpēc ir pamatoti vērtēt, vai šāds pienākums nebūtu uzskatāms par vispārējas uzraudzības pienākumu Direktīvas 2000/31 15. panta izpratnē.

Autores ieskatā minētajā jautājumā EST tikai pārbaudīs, vai attiecīgā pienākuma izpildīšanai nepieciešamās darbības nekvalificēsies par vispārēju uzraudzību, proti, vai tās nav vērstas uz visas pakalpojuma sniedzēja uzglabātās informācijas uzraudzību. Pienākums uzraudzīt un sniegt

⁶³⁰ Sīkāk par šo skatīt šā darba 1.4.3. apakšsadaļu.

⁶³¹ Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2021. gada 9. februārī iesniedza *Consiglio di Stato* (Itālija) – *Airbnb Ireland UC, Airbnb Payments UK Ltd/Agenzia delle Entrate* (lieta C-83/21). Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=241045&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6904525> [aplūkots 01.08.2021].

informāciju par visiem pakalpojumu sniedzējiem un to noslēgtajiem darījumiem platformā noteiktā dalībvalstī ir ar visaptverošas uzraudzības dabu, tāpēc autores ieskatā pastāv ļoti liela iespējamība, ka šāds pienākums tiks atzīts par neatbilstošu Direktīvas 2000/31 15. pantam.

Savukārt pamattiesību līdzsvarošanu EST visdrīzāk neveiks, jo, pirmkārt, ar pienākuma izpildei nepieciešamo darbību izvērtējumu jau būs pietiekami, lai noteiktu, vai tas ir vai nav vispārējas uzraudzības pienākums. Otrkārt, būs grūti identificēt platformu lietotāju pamattiesības, ko informācijas sniegšana nodokļu administrēšanas iestādei nodokļu aprēķināšanas un iekasēšanas vajadzībām, aizskartu. Dalībvalsts noteiktie nodokļi ir jāmaksā un tas nav brīvprātīgi, un, lai arī dalībvalsts nodokļu administrācijai informēšana par personas darījumiem varētu kādu atturēt no turpmākas pakalpojumu sniegšanas un tādējādi varētu tikt traktēts kā darījumdarbības brīvības ierobežojums vai arī nodokļu administrācijai sniegtā informācija var saturēt personas datus, tas nebūtu pietiekami nopietns iemesls skarto interešu līdzsvarošanas veikšanai.

Kā to parāda autores veiktā analīze, Direktīvā 2000/31 paredzētās garantijas starpnieku pakalpojumu sniedzējiem ir aktuālas un attiecināmas uz līdzdalības ekonomikas platformām. Tās līdzdalības ekonomikas platformām varbūt ir mazāk nozīmīgas, nekā uz pakalpojumu sniegšanas brīvību vērstās garantijas, kas izriet no LESD 56.-57. panta, Pakalpojumu direktīvas vai Direktīvas 2000/31 vispārīgajiem noteikumiem, kas attiecināmi uz visiem informācijas sabiedrības pakalpojumiem, taču ir identificējamas situācijas, kurās šīs garantijas kā atbildības par uzglabāto informāciju ierobežojumi vai aizliegums noteikt vispārējas pārraudzības pienākumu platformām var būt noderīgas.

Direktīvā 2000/31 noteiktās starpnieku pakalpojumu sniedzēju garantijas nemainīgi ir darbojušās 20 gadus kopš direktīvas pieņemšanas. Digitālā vide šajā laikā ir būtiski mainījies, attīstījušies jauni pakalpojumu veidi, tostarp arī līdzdalības ekonomikas modelis. Līdz ar digitālo pakalpojumu attīstību, ir attīstījušās arī tiesību aizskārumu izdarīšanas veidi, radot jaunas situācijas, kurās Direktīvā 2000/31 paredzētie risinājumi vairs nav efektīvi vai piemēroti. Turklāt tehnoloģiju attīstība ir padarījusi vienkāršāku un lētāku dažādu uzraudzības pasākumu veikšanu no platformu puses, kas agrāk saistījās ar nesamērīgu finansiālu un citu resursu slogu pakalpojumu sniedzējiem.

Direktīvas 12.-14. pantā, kā arī 15. pantā paredzētais regulējums ir saņēmis arī diezgan daudz kritiku kā pārāk nekonkrēts un tāds, kas dalībvalstīm atstāj pārāk plašu rīcības brīvību, tādējādi veicinot nekonsekvenci un nacionālā regulējuma atšķirības.⁶³²

Kā risinājums minētajām problēmām 2020. gada beigās ir nācis EK priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (Digitālo pakalpojumu akts)

⁶³² Sk., piemēram, Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) EU Digital Law: Article-by-Article Commentary. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020, p. 486.-488.

un ar ko groza Direktīvu 2000/31. Regulā ir paredzēts pārskatīt Direktīvā 2000/31 paredzēto starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējumu un vispārējas uzraudzības pienākuma aizliegumu, tostarp nosakot jaunus pienākumus platformām tiesību aizskārumu mazināšanai un novēršanai digitālajā vidē. Tā kā līdzdalības ekonomikas platformas var atsaukties uz Direktīvā 2000/31 paredzētajām garantijām starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, tās skars pārmaiņas, ko nesīs minētā regula. Tāpēc nākamajā nodaļā analizēts priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu un tā iespējamā ietekme uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

5. LĪDZDALĪBAS EKONOMIKAS PAKALPOJUMI UN DIGITĀLO PAKALPOJUMU AKTS

Kopš *Dotcom* tehnoloģiju burbuļa, kas notika ap 2000. gadu un kas sakrīt arī ar Direktīvas 2000/31 pieņemšanas laiku, ir pagājuši vairāk nekā 20 gadi. Direktīva 2000/31 kopš tās pieņemšanas ne reizi nav pārskatīta, lai arī digitālajā vidē notikušas ievērojamas pārmaiņas – digitālās iespējas ir paplašinājušās, ir attīstījušies jauni digitālie pakalpojumi u. tml. Tostarp tikai pēdējo 10 gadu laikā ir parādījušies un attīstījušies līdzdalības ekonomikas pakalpojumi.

2014. gada jūlijā, stājoties EK prezidenta amatā, Žans Klods Junkers (*Jean-Claude Juncker*) nekavējoties paziņoja ambiciozus likumdošanas mērķus, tostarp izveidot vienotu digitālo tirgu.⁶³³ Gadu vēlāk tika publiskota Digitālā vienotā tirgus stratēģija Eiropai, kurā uzsvērtā nepieciešamība labāk izmantot iespējas, ko sniedz digitālās tehnoloģijas, novēršot ierobežojumus attiecībā uz telesakaru regulējumu, autortiesību un datu aizsardzības regulējumu, radioviļņu pārvaldību un konkurences tiesību piemērošanu dalībvalstīs.⁶³⁴ Šā mērķa sasniegšanai EK īstenoja vairākas likumdošanas iniciatīvas, tostarp attiecībā uz pārrobežu e-komerciju, patērētāju tiesību aizsardzību, preču piegādi, neattaisnotas ģeobloķēšanas novēršanu u.c.⁶³⁵ Tostarp EK īstenoja būtisku autortiesību reformu ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija Regulas Nr. 2017/1128 par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnēsāmību iekšējā tirgū,⁶³⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa direktīvas 2019/790 par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū un ar ko groza direktīvas 96/9/EK un 2001/29/EK,⁶³⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regulas Nr. 2019/1150 par taisnīguma un pārredzamības veicināšanu komerciālajiem lietotājiem paredzētos tiešsaistes starpniecības pakalpojumos⁶³⁸ pieņemšanu. Taču minētie un citi pasākumi, kas veikti pēdējos gados, ir tikai sākums ES vienotā digitālā tirgus veidošanai un stiprināšanai.

⁶³³ Juncker J. C. A New Starp for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Political Guidelines fot the next European Commission. 15.07.2014., p. 5. Available: https://ec.europa.eu/archives/juncker-commission/docs/pg_en.pdf [last visited 14.08.2021].

⁶³⁴ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Digitālā vienotā tirgus stratēģija Eiropai. COM(2015) 192 final, 06.05.2015.

⁶³⁵ Sīkāk sk. Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) EU Digital Law: Article-by-Article Commentary. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020, p. 498.

⁶³⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija Regula Nr. 2017/1128 par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnēsāmību iekšējā tirgū. OV L 168 1.-11. lpp., 30.06.2017.

⁶³⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa direktīva 2019/790 par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū un ar ko groza direktīvas 96/9/EK un 2001/29/EK. OV L 130, 92.-125. lpp., 17.05.2019.

⁶³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula Nr. 2019/1150 par taisnīguma un pārredzamības veicināšanu komerciālajiem lietotājiem paredzētos tiešsaistes starpniecības pakalpojumos. OV L 186 57.-79. lpp., 11.07.2019.

Eiropa, kas ir gatava digitālajam laikmetam, ir viena no EK pašreizējās prezidentes Ursulas fon der Leienas (*Ursula von der Leyen*) sešām prioritātēm.⁶³⁹ Šo mērķu sasniegšanai uzmanības centrā ir Eiropas Datu stratēģija, Mākslīgā intelekta baltā grāmata, Tīklu un informācijas sistēmu drošības direktīvas pārskatīšana, Kriptoaktīvu pārvaldīšanas priekšlikums, jauna Eiropas industriālā stratēģija, Mazo un vidējo uzņēmumu stratēģija, platformu darbinieku darba apstākļu uzlabošana, zinātnes un izglītības attīstīšana.⁶⁴⁰ Šo nozīmīgo plānu vidū ir arī Digitālo pakalpojumu akts,⁶⁴¹ EK apņēmoties aktualizēt horizontālo regulējumu, kas nosaka digitālo pakalpojumu sniedzēju, bet jo īpaši tiešsaistes platformu, atbildību un pienākumus.⁶⁴²

Digitālo pakalpojumu akts ir Direktīvas 2000/31 pārskatīšanas rezultāts ar mērķi mūsdienu prasībām pielāgot Direktīvas 2000/31 regulējumu, kurš līdz šim ne reizi nav ticis grozīts.

Galvenie jautājumi, kuros Direktīvas 2000/31 regulējums ir izpelnījies kritiku, ir saistībā ar starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildību, no kuriem atsevišķi jautājumi ir aktualizējušies arī EST judikatūrā, un, proti, direktīva:

- 1) nenodrošina pietiekamu aizsardzību pret pamattiesību aizskārumiem;
- 2) neparedz risinājumu situācijām, kad paziņojumi tiek nosūtīti automātiski, jo tās izstrādes laikā tika pieņemts, ka paziņojumus sūtīs tikai manuāli, proti, cilvēki, nevis automatizētas sistēmas;
- 3) nenovērš atšķirīgu izpratni dalībvalstīs par to, kādos gadījumos konstatējama starpnieku pakalpojumu sniedzēju neitralitāte;
- 4) nenodrošina dažādu mūsdienās nozīmīgu un jaunu digitālo pakalpojumu kā, piemēram, hipersaišu pakalpojumu, interneta meklēšanas programmu regulēšanu, jo tie atrodas ārpus Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomas;

⁶³⁹ Bassot É. The von der Leyen Commission's six priorities: State of play in autumn 2020. European Parliamentary Research Service, September 2020. Available: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652053/EPRS_BRI\(2020\)652053_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652053/EPRS_BRI(2020)652053_EN.pdf) [last visited 14.08.2021].

⁶⁴⁰ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social committee and the Committee of the regions. Commission Work Programme 2020. A Union that strives for more. COM(2020) 37 final, 29.01.2020., p. 4. Available: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cwp-2020-publication_en.pdf [last visited 14.08.2021].

⁶⁴¹ Regulas priekšlikuma oficiālajā tulkojumā latviešu valodā tā nosaukta par "Digitālo pakalpojumu tiesību aktu". Citās valodās regulas nosaukumā izmantos tikai jēdziens "akts" vai "likums", piemēram, angļu val. – *Digital Services Act*, vācu val. – *Gesetz über digitale Dienste*, franču val. – *Législation sur les services numériques*, lietuviešu val. – *Skaitmeninių paslaugų aktas*. Autorei nav skaidrojuma, kāpēc latviešu valodas tulkojumā ir bijis svarīgi uzsvērt, ka tas ir tieši tiesību akts, nevis jebkāds cits akts; nav arī tā, ka tiesību aktu, kas ir izdots regulas formātā varētu sajaukt ar cita veida aktiem. Jāatzīmē, ka publiskā komunikācijā latviešu valodā EK šo regulu tomēr sauc par Digitālo pakalpojumu aktu (sk., piemēram, Digitālo pakalpojumu akts: nodrošināt drošu un pārskatatbildīgu tiešsaistes vidi. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_lv [aplūkots 13.02.2022.]). Līdz ar to autore šeit un turpmāk tekstā, kur netiks izmantots pilnais regulas nosaukums, to apzīmēs ar Digitālo pakalpojumu aktu.

⁶⁴² Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK, COM/2020/825 final, 15.12.2020. Paskaidrojuma raksts, 1. lpp. Regulas priekšlikums sastāv no trīs daļām – Paskaidrojuma raksts, priekšlikums regulas tekstam un Tiesību akta priekšlikuma finanšu pārskats. Skaidrības un pārskatāmības nolūkos atsaucēs uz priekšlikumu regulas tekstam autore ietvers tikai norādi "Digitālo pakalpojumu akts", taču principā regulas priekšlikums ir ietverts attiecīgajā dokumentā.

5) ir koncentrējusies uz starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežošanu, bet nepiedāvā risinājumus nelikumīga satura dzēšanai.⁶⁴³

Ar priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts) un ar ko groza Direktīvu 2000/31 (turpmāk – Digitālo pakalpojumu akts)⁶⁴⁴ EK nāca klajā 2020. gada 15. decembrī. Digitālo pakalpojumu akts aizstās Direktīvas 2000/31 12.-15. pantu,⁶⁴⁵ kuros paredzēti starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi par pārraidīto vai uzglabāto informāciju, kā arī vispārējās uzraudzības pienākuma noteikšanas aizliegums, un paredzēs jaunus noteikumus tiešsaistes platformām un dalībvalstu un ES institūciju uzraudzības sistēmu.

Digitālo pakalpojumu akts kopumā ir uzņemts atbalstoši gan no nozares pārstāvju, gan ES institūciju puses, vienlaikus iezīmējot vairākus jautājumus, kuros šie spēlētāji saskata nepieciešamību precizēt akta projektu. Tā, piemēram, industrijas pārstāvji uzsvēruši nepieciešamību stiprināt izcelsmes valsts principu, precīzāk kategorizēt tiešsaistes starpnieku platformas, jo īpaši tiešsaistes meklēšanas programmas, mākoņu glabāšanas pakalpojumus un tiešsaistes tirdzniecības platformas.⁶⁴⁶ Savukārt Pilsoņu brīvību, tieslietu un iekšlietu komiteja rosināja precizējumus Digitālo pakalpojumu akta projektā, lai stiprinātu pamattiesību aizsardzību, kā, piemēram, par sūdzību sistēmu pieejamību, tiesas kontroles neaizstāšanu ar platformām, kuras soda platformu lietotāju par nelikumīgu saturu u.c.⁶⁴⁷

Digitālo pakalpojumu akts šobrīd vēl ir likumdošanas stadijā, bet tā pieņemšana strauji virzās uz priekšu. Regula tiks pieņemta parastās likumdošanas procedūras kārtībā, kas noteikta LESD 294. pantā un nozīmē, ka to pieņems EP un Padome kopīgi pēc EK priekšlikuma. Šī procedūra ietver vienu vai divus lasījumus, kā arī samierināšanas procedūru un trešo lasījumu gadījumos, kad lēmums netiek pieņemts pirmajā lasījumā. Digitālo pakalpojumu aktu 2022. gada 20. janvārī pieņēma EP ar 530 balsīm par, 78 – pret un 80 – atturoties.⁶⁴⁸ EP regulas projektu apstiprināja ar atsevišķiem grozījumiem tekstā, un 2022. gada 1. februārī par regulas projektu notika diskusijas Padomes

⁶⁴³ De Streel A., Husovec M., The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, p. 42-44.

⁶⁴⁴ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK, COM/2020/825 final, 15.12.2020.

⁶⁴⁵ Digitālo pakalpojumu akta 71. panta 1. punkts.

⁶⁴⁶ Joint letter from European industry players: The Digital Services Act must be future-proofed if Europe's digital businesses are to prosper. May 24, 2021. Available: https://likta.lv/wp-content/uploads/2021/06/Joint-Letter-on-DSA_2021_May.pdf [last visited 24.04.2022.].

⁶⁴⁷ Opinion of the Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs for the Committee on the Internal Market and Consumer Protection on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC (COM(2020)0825-C9-0418/2020-2020/0361(COD)). July 28, 2021. Available: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/LIBE-AD-692898_EN.pdf [last visited 24.04.2022.].

⁶⁴⁸ MEPs adopt position on Digital Service Act. EUobserver, 21.01.2022., available: <https://euobserver.com/tickers/154151> [last visited 13.02.2022.].

ietvaros.⁶⁴⁹ Viens no jautājumiem, kurā sagaidāmas lielas diskusijas, ir par EP rosināto liegumu tiešsaistes platformu lietotājiem rādīt reklāmu, kas ir balstīta uz viņu intīmāko informāciju, tādu kā reliģiskie uzskati, seksuālā orientācija, rase vai etniskā izcelsme.⁶⁵⁰ Savukārt dalībvalstu valdību interese ierobežot tiešsaistes reklāmas tieši ar Digitālo pakalpojumu aktu nav liela, kā arī Francija, kura šobrīd ir prezidējošā dalībvalsts, jau iepriekš ir izrādījusi pretestību EP centieniem pieņemt jaunus privātuma noteikumus.⁶⁵¹

EP ir ierosinājusi vēl virkni ar citām izmaiņām sākotnējā regulas projektā – atbrīvot mikrouzņēmumus un mazos uzņēmumus no dažiem Digitālo pakalpojumu aktā noteiktajiem pienākumiem, padarīt skaidrākus datu izmantošanas noteikumus reklamēšanai tiešsaistē, liegt izmantot mērķtiecīgas atlasēšanas metodes, kurās izmanto nepilngadīgo datus, noteikt kompensācijas mehānismu gadījumā, ja platformas nav pienācīgi pildījušas savus pienākumus, liegt izmantot maldināšanas vai uzvedināšanas metodes un ietekmēt lietotāju uzvedību ar maldinošām saskarnēm, paredzēt plašākas izvēles iespējas attiecībā uz to, kādā veidā algoritms nosaka parādītās informācijas secību.⁶⁵²

Ir plānots, ka Digitālo pakalpojumu akts varētu tikt pieņemts un stāties spēkā jau 2023. gadā, un gan no dalībvalstu puses, gan arī ES institūciju puses tiek veiktas visas nepieciešamās darbības, lai to sasniegtu.⁶⁵³ 2022. gada 23. aprīlī EK, EP un dalībvalstis jau panākušas politisku vienošanos par Digitālo pakalpojumu akta gala redakciju.⁶⁵⁴ Nākamais solis ir saņemt formālu apstiprinājumu no abiem likumdevējiem – EP un Padomes. EP Digitālo pakalpojumu aktu pirmajā lasījumā ir apstiprinājusi 2022. jūlijā⁶⁵⁵ un vēl ir nepieciešams formāls Padomes apstiprinājums Pēc pieņemšanas Digitālo pakalpojumu akts būs tieši piemērojams visās ES dalībvalstīs un tā piemērošana varētu sākties no 2024. gada 1. janvāra.

⁶⁴⁹ Digitālo pakalpojumu akta pieņemšanas virzībai var sekot šeit: Procedūra 2020/0361/COD COM (2020) 825: Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/HIS/?sortOrder=desc&uri=COM%3A2020%3A825%3AFIN> [aplūkots 13.02.2022.].

⁶⁵⁰ Dossier interinstitutionnel: 2020/0361(COD), 5620/22, 01.02.2022. Règlement relatif à un marché intérieur des services numériques (législation sur les services numériques) et modifiant la directive 2000/31/CE: tableau 4-colonnes. Available: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_5620_2022_INIT&from=EN [last visited 13.02.2022.]. Sk. EP komentārus pie regulas teksta priekšlikuma preambulas 52. un 52.a apsvēruma.

⁶⁵¹ Goujard C. European Parliament pushes to ban targeted ads based on health, religion or sexual orientation. Politico, 20.01.2022. Available: <https://www.politico.eu/article/european-parliament-bans-use-of-sensitive-personal-data-for-targeted-ads/> [last visited 13.02.2022.].

⁶⁵² Digitālo pakalpojumu akts: pienākumi interneta platformām un drošība lietotājiem. Jurista Vārds, 21.01.2022. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/280428-digitalo-pakalpojumu-akts-pienakumi-interneta-platformam-un-drosiba-lietotajiem/> [aplūkots 13.02.2022.].

⁶⁵³ Soņeca V. Digitālie pakalpojumi un topošais tiesiskais regulējums. Jurista Vārds, 08.02.2022., Nr. 6 (1220), 2. lpp.

⁶⁵⁴ Digital Services Act: Commission welcomes political agreement on rules ensuring a safe and accountable online environment. European Commission, April 23, 2022. Available: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2545 [last visited 24.04.2022.].

⁶⁵⁵ Digital Services Package: Commission welcomes the adoption by the European Parliament of the EU's new rulebook for digital services, European Commission, July 5, 2022. Available: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4313 [last visited 21.07.2022.].

Ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas platformas var klasificēt par glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem Direktīvas 2000/31 14. panta izpratnē un tās var pretendēt uz atbildības ierobežojumiem, un tādējādi izvairīties no dalībvalstu noteiktiem pienākumiem veikt vispārēju satura uzraudzību, ar Digitālo pakalpojumu aktu veiktajām izmaiņām pašreizējā regulējumā jāattiecas arī uz šiem pakalpojumiem. Ņemot vērā minēto, šajā nodaļā izvērtēts Digitālo pakalpojumu akta priekšlikums, veikts tā salīdzinājums ar Direktīvas 2000/31 regulējumu un noteiktas izmaiņas esošajā regulējumā, kā arī novērtēta Digitālo pakalpojumu akta iespējamā ietekme uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

5.1. Digitālo pakalpojumu akta nepieciešamības pamatojums

Digitālo pakalpojumu akta preambula sākas ar atziņu, ka informācijas sabiedrības pakalpojumi un jo īpaši starpnieku pakalpojumi ir kļuvuši par nozīmīgu ES ekonomikas un ES iedzīvotāju ikdienas daļu un ka 20 gadu laikā kopš Direktīvas 2000/31 pieņemšanas ir radušies jauni, inovatīvi biznesa modeļi un pakalpojumi, kas saistās ne tikai ar ieguvumiem ekonomikai un ES iedzīvotājiem, bet arī ar jauniem riskiem un izaicinājumiem,⁶⁵⁶ ar kuriem Direktīva 2000/31 vairs netiek galā. Digitālo pakalpojumu akts ir risinājums, kas var nodrošināt to mērķu sasniegšanu, ko Direktīva 2000/31 vairs nevar.⁶⁵⁷

Direktīvas 2000/31 mērķis ir veicināt pienācīgu iekšējā tirgus darbību, nodrošinot brīvu informācijas sabiedrības pakalpojumu apriti starp dalībvalstīm.⁶⁵⁸ Konkrētāk, Direktīvas 2000/31 galvenie mērķi ir 1) labi funkcionējošs digitālo pakalpojumu iekšējais tirgus, 2) efektīva nelikumīga satura izņemšana, lai nodrošinātu citu personu pamattiesību aizsardzību un 3) patērētājiem pieejamās informācijas adekvāts apjoms un caurspīdības līmenis.⁶⁵⁹

Lai arī pamatprincipi, uz kuriem balstās Direktīvas 2000/31 regulējums, atzīti par aktuāliem arī mūsdienās, novērtējumā secināts, ka direktīvas mērķi nav pilnībā sasniegti. Proti, nav novērsts fragmentārs regulējums un izpratne par Direktīvas 2000/31 jēdzieniem dalībvalstu līmenī, kā arī nedarbojas Direktīvā 2000/31 paredzētie sadarbības mehānismi.⁶⁶⁰ Tāpat, lai arī Direktīvā 2000/31 paredzētais starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējums atzīts par paredzamu un minimālās garantijas nodrošinošu, dalībvalstu tiesu atšķirīgā interpretācija paredzamību tikai vēl

⁶⁵⁶ Digitālo pakalpojumu akta preambulas 1. apsvērumš.

⁶⁵⁷ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., p. 5-7.

⁶⁵⁸ Direktīvas 2000/31 1. panta 1. punkts.

⁶⁵⁹ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. COM(2020) 85 final, 15.12.2020., Explanatory memorandum, p. 7.

⁶⁶⁰ De Streel A., Husovec M. The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market. Assessment and options for reform. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, p. 37.

vairāk mazina. Turklāt jaunie modeļi, kā tiek sniegti digitālie pakalpojumi, padara neskaidrāku robežu starp starpnieku pakalpojumu sniedzējiem un šo pakalpojumu izmantotājiem, kā arī Direktīva 2000/31 nepiedāvā pienācīgu, mūsdienām atbilstošu risinājumu nelikumīga satura, preču vai pakalpojumu internetā ierobežošanai.⁶⁶¹

Galvenais mērķis (vispārīgi), ko paredzēts sasniegt ar Digitālo pakalpojumu aktu, ir nodrošināt pienācīgu vienotā tirgus darbību, jo īpaši attiecībā uz pārrobežu digitālo pakalpojumu sniegšanu,⁶⁶² kas pilnībā atbilst arī Direktīvas 2000/31 mērķim. Konkrēti Digitālo pakalpojumu akta mērķi ir:

1) nodrošināt labākos apstākļus inovatīvu pārrobežu digitālo pakalpojumu attīstībai, kas sasniedzams ar tiesisko noteiktību un samērīgiem pakalpojumu sniedzēju pienākumiem, ievērojot to atšķirīgās iespējas, resursus, kā arī darbības riskus;

2) drošas tiešsaistes vides uzturēšana, ar atbildīgu digitālo pakalpojumu (bet jo īpaši starpnieku pakalpojumu) sniedzēju uzvedību, paredzot, ka pakalpojumu sniedzēji arī iesaistās, lai nodrošinātu, ka to sniegtie pakalpojumi netiek izmantoti nelikumīgām aktivitātēm un to izveidotās sistēmas nenoved pie sabiedrības interešu aizskārumiem;

3) lietotāju tiesību nodrošināšana un pamattiesību, bet jo īpaši vārda brīvības aizsardzība, nodrošinot skaidru un samērīgu iestāžu un juridisko personu atbildību sargāt vārda brīvību internetā, īpaši gadījumos, kad jāvērtē nelikumīga satura dzēšana vai piekļuves ierobežošana;

4) pienācīgas starpnieku pakalpojumu uzraudzības un iestāžu sadarbības izveidošana, kas nepieciešama pārējo Digitālo pakalpojumu akta mērķu sasniegšanai.⁶⁶³

Ir paredzēts, ka Digitālo pakalpojumu akts tiks pieņemts regulas formā. Tā tiesiskais pamats ir LESD 114. pants, proti, lai nodrošinātu iekšējā tirgus darbību attiecībā uz pārrobežu digitālajiem pakalpojumiem (precīzāk, attiecībā uz starpnieku pakalpojumiem). Regulas formāts izvēlēts, lai novērstu to, ka ES dalībvalstīs digitālajiem pakalpojumiem ir atšķirīgs regulējums. EK novērojusi, ka salīdzinoši daudzas dalībvalstis vēlas noteikt tiesisko regulējumu jautājumos, ko aptvers Digitālo pakalpojumu akts, taču to regulējumi nav saskaņoti, kas var radīt grūtības pārrobežu pakalpojumu sniegšanas attīstīšanai. Lai no tā izvairītos, nepieciešams harmonizēts tiesiskais regulējums.⁶⁶⁴ Turklāt regulējuma pieņemšana regulas formātā ļaus Digitālo pakalpojumu aktu piemērot pilnīgi

⁶⁶¹ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., Explanatory Memorandum, p. 10-12.

⁶⁶² Ibid, p. 36.

⁶⁶³ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., Explanatory Memorandum, p. 36-37.

⁶⁶⁴ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma preambulas 2. apsvēruma.

visiem, kas šādus pakalpojumus sniedz ES teritorijā, neatkarīgi no valsts, kur pakalpojuma sniedzējs reģistrēts.⁶⁶⁵

Subjekti, uz kuriem attieksies Digitālo pakalpojumu akts, ir informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēji, kas sniedz starpnieku pakalpojumus.⁶⁶⁶ Arī Digitālo pakalpojumu akts ar informācijas sabiedrības pakalpojumiem tieši tāpat kā Direktīvā 2000/31 saprot tādus pakalpojumus, kas definēti Direktīvas 2015/1535 1. panta 1. punkta “b” apakšpunktā,⁶⁶⁷ proti, “*jebkāds pakalpojums, ko parasti sniedz par atlīdzību no attāluma, ar elektroniskiem līdzekļiem un pēc pakalpojumu saņēmēja individuāla pieprasījuma*”, un starpnieku pakalpojumi ir vienkāršā līnija (angļu val. – *mere conduit*),⁶⁶⁸ superātrā līnija (angļu val. – *caching*)⁶⁶⁹ un glabāšana (angļu val. – *hosting*).⁶⁷⁰

Būtisks jauninājums, ko paredz Digitālo pakalpojumu akts, ir starpnieku pakalpojumu sniedzēju sadalījums vēl sīkākās grupās. Digitālo pakalpojumu akts izdala starpnieku pakalpojumu apakšgrupu – tiešsaistes platformas (angļu val. – *online platforms*), kas ir glabāšanas pakalpojuma sniedzējs, kurš pēc pakalpojuma sniedzēja pieprasījuma saglabā un publiski izplata informāciju.⁶⁷¹ Turklāt Digitālo pakalpojumu akts atsevišķi izdala ļoti lielas tiešsaistes platformas, paredzot tām vēl papildus pienākumus. Ar ļoti lielām tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu aktā saprot tiešsaistes platformas, kuras nodrošina to pakalpojumus vairāk nekā 45 miljoniem pakalpojumu saņēmēju ES teritorijā.⁶⁷² Glabāšanas pakalpojumu dalījums pēc platformas izmēra ieviests, lai nodrošinātu platformām noteikto pienākumu samērīgumu.⁶⁷³

5.2. Vispārīgs Digitālo pakalpojumu akta pārskats

Digitālo pakalpojumu akts ir izstrādāts uz Direktīvas 2000/31 bāzes, bet tas nedublē direktīvas noteikumus (izņemot attiecībā uz Direktīvas 2000/31 12.-15. pantu, kas tiks aizstāti). Ir paredzēts, ka Direktīva 2000/31 turpinās darboties pēc Digitālo pakalpojumu akta spēkā stāšanās, jo tā regulē jautājumus, kuri joprojām ir nozīmīgi, bet nebūs iekļauti Digitālo pakalpojumu aktā kā pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijas informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem u.c. Vienīgais jautājums, kurā Digitālo pakalpojumu akts ietekmēs Direktīvu 2000/31, ir starpnieku pakalpojumu

⁶⁶⁵ Turpat, 1. panta 3. punkts.

⁶⁶⁶ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. COM(2020) 85 final, 15.12.2020., Explanatory Memorandum, p. 7.; sk. arī Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 1. panta 1. punkts.

⁶⁶⁷ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 2. panta “a” punkts.

⁶⁶⁸ Turpat, 3. pants.

⁶⁶⁹ Turpat, 4. pants.

⁶⁷⁰ Turpat, 5. pants.

⁶⁷¹ Turpat, 2. panta “h” punkts.

⁶⁷² Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 25. panta 1. punkts.

⁶⁷³ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., p. 45

sniedzēju atbildība par pārraidīto vai uzglabāto informāciju. Šie jautājumi no Direktīvas 2000/31 tiks pārcelti uz Digitālo pakalpojumu aktu, un attiecīgi Direktīvas 12.-15. pants zaudēs spēku. Tomēr tas nenozīmē, ka šīs garantijas pārstās darboties – tās ir saglabātas Digitālo pakalpojumu aktā, taču nedaudz modificētā veidā.

Digitālo pakalpojumu akts nosaka starpnieku pakalpojumu sniegšanas noteikumus: 1) starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumus, 2) pārbaudes pienākumus atsevišķu starpnieku pakalpojumu sniedzējiem un 3) šīs regulas ieviešanas un piemērošanas noteikumus.⁶⁷⁴ Digitālo pakalpojumu akts ir sadalīts piecās nodaļās. I nodaļa ietver vispārīgos noteikumus – regulas mērķus, piemērošanas apjomu, kā arī regulā lietoto jēdzienu definīcijas. II nodaļā ir iekļauti starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības noteikumi – principā pārceltie Direktīvas 2000/31 12.-15. panti, saglabājot starpnieku pakalpojumu dalījumu trīs grupās: vienkāršā līnija, superātrā līnija un glabāšana. Regulas III nodaļā ir paredzēti pārbaudes pienākumi atsevišķām starpnieku pakalpojumu sniedzēju grupām – visiem starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem, tiešsaistes platformām un ļoti lielām tiešsaistes platformām. Pakalpojumu sniedzējiem noteiktie pienākumi ar katru no šīm grupām paplašinās. Proti, uz ļoti lielām tiešsaistes platformām attieksies visi pienākumi, kas noteikti pārējām pakalpojumu grupām, savukārt uz starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, kas neklasificējas par glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem, attieksies tikai starpnieku pakalpojumu sniedzējiem noteiktie pienākumi.

Regulas IV nodaļā ir paredzēti ieviešanas, sadarbības, sankciju un piemērošanas noteikumi. Digitālo pakalpojumu akta ievērošanas pastāvīgai uzraudzībai ir paredzēta komplicēta sistēma, kurā būtu iesaistīta EK, dalībvalstu noteiktas kompetentās iestādes un digitālo pakalpojumu koordinatori, kā arī Eiropas Digitālo pakalpojumu valde. Šajā regulas nodaļā ir noteiktas šo institūciju kompetences, sadarbības modelis, kā arī veicamie pasākumi. Visbeidzot regulas V nodaļā iekļauti noslēguma noteikumi, kas paredz, ka Direktīvas 2000/31 12.-15. pants zaudē spēku, regulas novērtēšanas kārtību, spēkā stāšanos un piemērojamību.

5.2.1. Jauni pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem caurspīdīgas un drošas tiešsaistes vides nodrošināšanai

Lai arī Digitālo pakalpojumu akts no Direktīvas 2000/31 ir pārņēmis vispārējās pārraudzīšanas saistību neesamības principu,⁶⁷⁵ tā III nodaļā ir paredzēti cita veida pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, kas vērsti uz drošas interneta vides izveidi. Pirmkārt, visiem starpnieku pakalpojumu sniedzējiem noteikts pienākums izveidot kontaktpunktus un sadarboties ar

⁶⁷⁴ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 1. panta 1. punkts.

⁶⁷⁵ Turpat, 7. pantu.

ES un dalībvalstu institūcijām nelikumīga satura moderēšanas jautājumos.⁶⁷⁶ Turklāt starpnieku pakalpojumu sniedzējiem savos lietošanas noteikumos skaidri jāapraksta pasākumi, kas var tikt veikti satura moderēšanas nolūkos,⁶⁷⁷ kā arī reizi gadā jāpublicē pārskats par pasākumiem, kas veikti satura moderēšanai.⁶⁷⁸

Otrkārt, glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem jāizveido mehānisms, kā to lietotāji var paziņot par nelikumīgu saturu.⁶⁷⁹ Turklāt glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem noteikts pienākums informēt personu par tās lēmumu informāciju izņemt vai ierobežot piekļuvi tai, norādot šo lēmumu pamatojošos iemeslus.⁶⁸⁰

Treškārt, starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, kas klasificējas kā tiešsaistes platformas (izņemot mikro un mazos uzņēmumus), jāizveido iekšējā sūdzību izskatīšanas sistēma, kuras ietvaros tiktu izskatītas sūdzības par platformas lēmumiem saistībā ar informācijas dzēšanu vai piekļuves ierobežošanu vai par platformas lietošanas noteikumu pārkāpumu.⁶⁸¹ Papildus tam šādām platformām būs jāparedz pakalpojumu saņēmējiem tiesības izvēlēties ārpustiesas strīda izšķiršanu.⁶⁸² Tāpat papildus visiem glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem noteiktajam pienākumam nodrošināt ziņošanas par nelikumīgu saturu mehānismus, tiešsaistes platformām būs jānodrošina prioritāti uzticamu ziņotāju paziņojumu izskatīšanai.⁶⁸³ Papildus pienākumi, kas noteikti tiešsaistes platformām, ietver arī noteiktu procedūru nelikumīga satura izņemšanai,⁶⁸⁴ ziņošanu par aizdomām par krimināli sodāmām darbībām,⁶⁸⁵ tirgotāju atrašanas un identificēšanas nodrošināšanu,⁶⁸⁶ tiešsaistes reklāmu caurspīdīguma nodrošināšanu,⁶⁸⁷ kā arī pienākumu iekļaut papildus informāciju ikgadējā ziņojumā, kas noteikts Digitālo pakalpojumu akta 13. pantā.⁶⁸⁸

Ceturtkārt, ļoti lielām tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu aktā ir noteikti vēl papildus pienākumi. Šādām platformām vismaz reizi gadā jāveic nelegāla satura izplatīšanas, pamattiesību aizskārums un tiešsaistes platformas pakalpojumu manipulēšanas risku identificēšana, analīze un novērtēšana,⁶⁸⁹ kā arī jāveic pasākumi šādu risku mazināšanai.⁶⁹⁰ Šādām ļoti lielām platformām noteikts arī pienākums reizi gadā veikt neatkarīgu auditu,⁶⁹¹ ja platforma izmanto

⁶⁷⁶ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 10.-11. pants.

⁶⁷⁷ Turpat, 12. pants.

⁶⁷⁸ Turpat, 13. pants.

⁶⁷⁹ Turpat, 14. pants.

⁶⁸⁰ Turpat, 15. pants.

⁶⁸¹ Turpat, 17. pants.

⁶⁸² Turpat, 18. pants.

⁶⁸³ Turpat, 19. panta 1. punkts.

⁶⁸⁴ Turpat, 20. pants.

⁶⁸⁵ Turpat, 21. pants.

⁶⁸⁶ Turpat, 22. pants.

⁶⁸⁷ Turpat, 24. pants.

⁶⁸⁸ Turpat, 23. pants.

⁶⁸⁹ Turpat, 26. pants.

⁶⁹⁰ Turpat, 27. pants.

⁶⁹¹ Turpat, 28. pants.

ieteikšanas sistēmas, tām noteikts pienākums lietošanas noteikumos skaidri aprakstīt šo sistēmu darbības principus,⁶⁹² pienākumi tiešsaistes reklāmas caurspīdīguma nodrošināšanai,⁶⁹³ datu piekļuves un drošības nodrošināšanas pienākumi,⁶⁹⁴ kā arī jānozīmē īpašas amatpersonas (angļu val. *compliance officer*), kuras pastāvīgi uzrauga platformas darbības atbilstību Digitālo pakalpojumu aktam.⁶⁹⁵ Arī attiecībā uz Digitālo pakalpojumu akta 13. pantā noteikto ziņojumu ļoti lielām tiešsaistes platformām ir paredzēti jauni pienākumi – ziņojums jāsniedz reizi sešos mēnešos, kā arī tajā jāiekļauj papildus izvērstā informācija.⁶⁹⁶

Lai arī vispārējās uzraudzības pienākuma noteikšanas aizlieguma princips ir atzīts par digitālās vides pamatprincipu, atkāpes no kura un kura modificēšana Digitālo pakalpojumu akta izstrādes laikā noraidīta kā neatbilstoša vienotā digitālo pakalpojumu tirgus izveides mērķa sasniegšanai,⁶⁹⁷ kā arī Direktīvas 2000/31 viens no pamatuzdevumiem bija nodrošināt, ka starpnieku pakalpojumu sniedzējiem netiek noteikti nesamērīgi pienākumi,⁶⁹⁸ Digitālo pakalpojumu aktā noteiktie pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem tomēr parāda pārmaiņas izpratnē par līdzsvaru starp pakalpojumu sniedzēju tiesībām un pienākumiem, paredzot pakalpojumu sniedzējiem lielāku atbildību un pienākumu slogu. Padziļinātāka izpēte par tiesību un pienākumu līdzsvaru un vispārējās uzraudzības pienākuma noteikšanas aizlieguma principa saglabāšanu veikta šā darba 5.3.2. un 5.3.3. apakšpunktā.

5.2.2. ES un dalībvalstu institūciju sadarbības stiprināšana

Vienotas Digitālo pakalpojumu akta izpratnes un piemērošanas veicināšanai, novēršot līdz šim pastāvošo fragmentārismu, ir paredzēts, ka ES institūcijas izstrādās standartus, darbības kodeksus, reklāmas rokasgrāmatas un krīžu protokolus.⁶⁹⁹ Bez tam Digitālo pakalpojumu akta ieviešanas un pareizas piemērošanas nodrošināšanai ir paredzēta komplicēta, vairākus dalībniekus ietveroša institucionāla sistēma, kurā būs iesaistītas dalībvalstu nozīmētas atbildīgās iestādes, īpaši izveidota Eiropas Digitālo pakalpojumu valde (turpmāk – Valde), kā arī EK. Digitālo pakalpojumu akta IV nodaļā ir noteiktas kompetences katrai no šīm institūcijām, kā arī Valdes izveidošanas noteikumi, informācijas apmaiņas kārtība un sadarbības modelis ar ļoti lielām tiešsaistes platformām.

⁶⁹² Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 29. pants.

⁶⁹³ Turpat, 30. pants.

⁶⁹⁴ Turpat, 31. pants.

⁶⁹⁵ Turpat, 32. pants.

⁶⁹⁶ Turpat, 33. pants.

⁶⁹⁷ Sk. Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., p. 49.

⁶⁹⁸ Direktīvas 2000/31 preambulas 41. apsvērumu par dažādu interešu līdzsvarošanu un 47. apsvērumu.

⁶⁹⁹ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 34.-37. pants.

Digitālo pakalpojumu akts uzliek dalībvalstīm pienākumu nozīmēt vienu vai vairākas kompetentās iestādes, kas būs atbildīgas par akta piemērošanu un īstenošanu. Vienai no šādām dalībvalsts iestādēm būs jāuzņemas Digitālo pakalpojumu koordinators loma, atbildot par visiem jautājumiem saistībā ar akta piemērošanu un īstenošanu attiecīgajā dalībvalstī. Digitālo pakalpojumu koordinators būs atbildīgs par koordinācijas nodrošināšanu dalībvalsts līmenī un par efektīvu un vienvēidīgu akta piemērošanu ES līmenī. Lai to nodrošinātu, Digitālo pakalpojumu koordinatori būs savstarpēji jāsadarbības, kā arī jāsadarbības ar Valdi un EK.⁷⁰⁰ Digitālo pakalpojumu akta 39. pantā ir izvirzītas prasības, kurām Digitālo pakalpojumu koordinatori būs jāatbilst – tiem būs jāspēj savus pienākumus veikt neatkarīgi, caurspīdīgi un savlaicīgi. Turklāt dalībvalstīm noteikts pienākums nodrošināt Digitālo pakalpojumu koordinators ar pietiekamiem tehniskiem, finansiāliem un cilvēku resursiem, kas nepieciešami savu uzdevumu izpildei.

Prasība dalībvalstīm nodrošināt noteiktas garantijas un resursus Digitālo pakalpojumu koordinatoriem saistītas ar šo institūciju kompetencēm un tiesībām uzraudzības pasākumu īstenošanā, kas ir detalizēti aprakstītas Digitālo pakalpojumu akta 41. pantā. Pirmkārt, izmeklēšanas nodrošināšanai dalībvalstīm Digitālo pakalpojumu koordinatori jāpiešķir tiesības attiecīgajā dalībvalstī pieprasīt un saņemt no starpnieku pakalpojumu sniedzējiem informāciju saistībā ar iespējamu Digitālo pakalpojumu akta pārkāpumu, pašiem veikt vai pieprasīt iestādēm veikt pārbaudes starpnieku pakalpojumu sniedzēju saimnieciskās darbības veikšanas vietās, lai pārbaudītu, iegūtu vai izņemtu informācijas kopijas, kas attiecas uz iespējamu pārkāpumu, kā arī tiesības pieprasīt jebkuram starpnieku pakalpojumu sniedzēja darbiniekam vai pārstāvim paskaidrojumus par iespējamu pārkāpumu un reģistrēt šīs atbildes.⁷⁰¹ Otrkārt, lai nodrošinātu Digitālo pakalpojumu koordinators uzdevumu īstenošanu, dalībvalstīm jānodrošina šīm institūcijām tiesības attiecīgajā dalībvalstī pieņemt starpnieku pakalpojumu apņemšanās/saistības, ko starpnieku pakalpojumu sniedzēji veic, izpildot Digitālo pakalpojumu aktā noteiktos pienākumus, dot rīkojumus izbeigt pārkāpumus un, kur nepieciešams, piemērot atbilstošus tiesību aizskāruma novēršanas līdzekļus, tiesības piemērot naudas sodus vai periodiskus naudas sodus saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 42. pantu, kā arī tiesības piemērot pagaidu pasākumus, lai izvairītos no smagām sekām.⁷⁰² Treškārt, apstākļos, kur pārkāpuma izbeigšanai jau ir izmantoti visi citi (iepriekš minētie) līdzekļi, bet pārkāpums joprojām tiek turpināts, dalībvalstīm Digitālo pakalpojumu koordinators jānodrošina tiesības pieprasīt starpnieku pakalpojumu sniedzēja vadībai saprātīgā laika periodā izvērtēt attiecīgo situāciju, pieņemt un iesniegt pārkāpuma pārtraukšanai nepieciešamo pasākumu plānu, šo plānu īstenot un ziņot par veiktajiem pasākumiem. Turklāt gadījumā, ja starpnieku pakalpojumu sniedzējs nav pietiekami izpildījis

⁷⁰⁰ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 38. pants.

⁷⁰¹ Turpat, 41. panta 1. punkts.

⁷⁰² Turpat, 41. panta 2. punkts.

Digitālo pakalpojumu aktā noteiktos pienākumus un pārkāpumi turpinās, radot būtisku aizskārumu, kā arī pārkāpums ir saistīts ar nopietniem krimināliem noziegumiem, kas skar personas dzīvību vai drošību, dalībvalsts Digitālo pakalpojumu koordinators jābūt tiesībām pieprasīt attiecīgās dalībvalsts tiesībsargājošām iestādēm noteikt personām pagaidu aizliegumu piekļūt pakalpojumiem, kas saistīti ar attiecīgo pārkāpumu.⁷⁰³ Noteikumi, kas nosaka Digitālo pakalpojumu koordinators darbības ietvaru, paredzēti arī turpmākajos Digitālo pakalpojumu akta pantos (42.-46. pantā), paredzot naudas sodu apmērus un piemērošanu, sūdzību iesniegšanas un izskatīšanas kārtību, Digitālo pakalpojumu sniedzēju darbības pārskatu sagatavošanas un iesniegšanas kārtību, Digitālo pakalpojumu koordinators pārrobežu sadarbību, kā arī šo institūciju kopīgas izmeklēšanas un pieprasījumus EK iesaistīties šajās izmeklēšanās.

Digitālo pakalpojumu koordinators un EK neatkarīgai konsultēšanai ar Digitālo pakalpojumu aktu paredzēts izveidot Eiropas Digitālo pakalpojumu valdi (Valde). Valdes uzdevumi būs nodrošināt vienotu Digitālo pakalpojumu akta piemērošanu un efektīvu sadarbību starp Digitālo pakalpojumu koordinators un EK, koordinēt un iesaistīties EK un Digitālo pakalpojumu koordinators veiktajos pasākumos un to jautājumu analīzē, kas iekšējā tirgū rastos saistībā ar Digitālo pakalpojumu aktā regulētajiem jautājumiem, kā arī sniegt atbalstu Digitālo pakalpojumu koordinators un EK ļoti lielu tiešsaistes platformu uzraudzībā.⁷⁰⁴ Paredzēts, ka Valdi veidos Digitālo pakalpojumu koordinators, kurus pārstāvēs augsta līmeņa dalībvalstu amatpersonas, kā arī EK pārstāvis, kurš kā valdes priekšsēdētājs nodrošinātu Valdes darbu, sasaucot sanāksmes un sagatavojot to darba kārtības atbilstoši Valdes kompetencei, kā arī ar administratīvo un analītisko atbalstu Valdes darbam.⁷⁰⁵ Lēmumus Valde pieņemtu balsojot ar balsu vairākumu, kur katrai dalībvalstij ir viena balss, bet EK nav balsstiesību.⁷⁰⁶ Savukārt Valdes darbības noteikumus tā varēs pieņemt, tikai saņemot saskaņojumu no EK.⁷⁰⁷

Atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 49. panta 1. punktam, kas precizē atsevišķus Valdes uzdevumus, Valdei būs jāsniedz atbalsts Digitālo pakalpojumu koordinators kopīgu izmeklēšanu veikšanai, ļoti lielu tiešsaistes platformu ziņojumu un auditu rezultātu analīzē, jāizdod viedokļi, rekomendācijas un ieteikumi Digitālo pakalpojumu koordinators viņu pienākumu īstenošanā, jāsniedz viedoklis EK par Digitālo pakalpojumu akta 51. pantā noteikto pasākumu veikšanu, jāsniedz atzinums par EK priekšlikumiem attiecībā uz ļoti lielām tiešsaistes platformām, kā arī jāatbalsta un jāveicina Eiropas standartu, vadlīniju, ziņojumu un darbības paraugkodeksu attīstīšanu un ieviešanu, kā arī jaunu problēmsituāciju identificēšanu.

⁷⁰³ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma, 41. panta 3. punkts.

⁷⁰⁴ Turpat, 47. panta 2. punkts.

⁷⁰⁵ Turpat, 48. panta 1., 3. un 4. punkts.

⁷⁰⁶ Turpat, 48. panta 2. punkts.

⁷⁰⁷ Turpat, 48. panta 6. punkts.

EK kompetences Digitālo pakalpojumu akta ieviešanā un īstenošanā ir saistītas ar jau iepriekš minēto iesaisti Valdes darbības nodrošināšanā, kā arī īstenojot ļoti lielu tiešsaistes platformu uzraudzību, izmeklēšanu, Digitālo pakalpojumu akta piemērošanu šīm platformām un monitoringu. Jāatzīmē, ka šo darbību īstenošanā būs iesaistītas arī pārējās institūcijas – dalībvalstu Digitālo pakalpojumu koordinatori un Valde, tomēr EK loma šajos pasākumos būs ietekmīgākā. Lai arī ļoti lielu tiešsaistes platformu uzraudzību primāri nodrošina Digitālo pakalpojumu koordinatori,⁷⁰⁸ EK Digitālo pakalpojumu akta 51. pantā ir paredzētas tiesības iejaukties gadījumos, kad ļoti lielas tiešsaistes platformas pieļāvušas Digitālo pakalpojumu akta pārkāpumus un attiecīgās dalībvalsts Digitālo pakalpojumu koordinators nav veicis izmeklēšanu vai tiesību aizsardzības pasākumus pēc EK pieprasījuma vai Digitālo pakalpojumu koordinators lūdzis EK iesaistīties, kā arī, ja ļoti liela tiešsaistes platforma nav izpildījusi Digitālo pakalpojumu akta III nodaļa 4. sadaļā noteiktos pienākumus. Lai nodrošinātu EK iespējas efektīvi veikt minētos pasākumus, Digitālo pakalpojumu akta 52.-60. un 65.-66. pantā EK noteiktas tiesības pieprasīt informāciju no ļoti lielām tiešsaistes platformām, izmeklēšanas ietvaros veikt intervijas informācijas iegūšanai par Digitālo pakalpojumu akta pārkāpumu, veikt pārbaudes “uz vietas”, proti, ļoti lielas tiešsaistes platformas darbības vietā, ļoti lielām tiešsaistes platformām noteikt pagaidu pasākumus pārkāpuma ierobežošanai, vienoties ar platformām par Digitālo pakalpojumu akta noteikumu ievērošanu, veikt monitoringu, pieņemt lēmumus, ar kuriem tiek konstatēti Digitālo pakalpojumu akta pārkāpumi no ļoti lielas tiešsaistes platformas puses, noteikt naudas sodus (t.sk. periodiskus soda maksājumus), kā arī noteikt ierobežojumus ļoti lielām tiešsaistes platformām, sadarbojoties ar dalībvalstu Digitālo pakalpojumu koordinatoriem un tiesām. Lai nodrošinātu, ka minētās darbības, ko EK veic saskaņā ar Digitālo pakalpojumu aktu, ir samērīgas un nodrošina arī ļoti lielu tiešsaistes platformu tiesību ievērošanu, Digitālo pakalpojumu akta 63. pantā ir nostiprinātas šādu platformu tiesības tikt uzklausītām, kā arī iepazīties ar lietas materiāliem, savukārt 64. pantā nostiprināts EK pienākums publicēt lēmumus, kas tiek pieņemti atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 55. panta 1. punktam, 56. panta 1. punktam, 58., 59. un 60. pantam, turklāt šajās publikācijās ir jāietver informācija par iesaistītajām personām un galvenā informācija par pieņemto lēmumu, tostarp par piemērotajiem sodiem.

Papildus minētajām funkcijām EK ir pienākums izveidot drošu un uzticamu sistēmu, kurā notiek saziņa starp Digitālo pakalpojumu koordinatoriem, EK un Valdi.⁷⁰⁹

Digitālo pakalpojumu aktā paredzētais dalībvalstu iestāžu un EK sadarbības modelis nav unikāls. Līdzīgs sadarbības modelis ir nostiprināts arī Vispārīgā datu aizsardzības regulā, kas paredz sadarbību starp dalībvalstu uzraudzības iestādēm, Eiropas Datu aizsardzības kolēģiju (*European Data*

⁷⁰⁸ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma, 50. pants.

⁷⁰⁹ Turpat, 67. pants.

Protection Board) un EK.⁷¹⁰ Ievērojot to, ka digitālās vides uzraudzība primāri ir veicama dalībvalstu līmenī, bet ir nepieciešams saskaņot dalībvalstu īstenoto praksi, šāda vairāku līmeņu sadarbības sistēma ir piemērots līdzeklis minētā mērķa sasniegšanā.⁷¹¹ Arī kompetences sadalīšana starp dalībvalstu iestādēm, Valdi un EK pārkāpumu novēršanai atkarībā no pārkāpuma mēroga (nacionāls vai pārrobežu, vairākas dalībvalstis aptverošs), ir atbilstošs digitālās vides raksturam (proti, citai robežu izpratnei un pārkāpumu izplatības iespējamiem mērogiem). Kā redzams, no Digitālo pakalpojumu akta, arī pieejamo līdzekļu loks ir plašs ar dažādu juridisko spēku, sākot no ieteikumiem un labās prakses kodeksiem, beidzot ar sodu piemērošanu platformām, kuras neīsteno savus no Digitālo pakalpojumu akta izrietošos pienākumus. Sagaidāms, ka pārraudzības organizēšana vairākos līmeņos varētu arī atvieglot pārraudzības īstenošanu, piemēram, tādā gadījumā, kad salīdzinoši mazā ES dalībvalstī tiek pieļauti pārkāpumi un attiecīgā platforma šīs dalībvalsts īstenotos pasākumus neņem vērā.

5.3. Digitālo pakalpojumu akta salīdzinājums ar Direktīvu 2000/31

Digitālo pakalpojumu akts ir izstrādāts uz Direktīvas 2000/31 bāzes, un tā mērķis ir atrisināt problēmas, ko nav iespējams atrisināt ar Direktīvu 2000/31. Šo mērķtiecīgo virzību var redzēt arī Digitālo pakalpojumu akta projektā – tas ir koncentrējies uz vienu informācijas sabiedrības pakalpojumu grupu (starpnieku pakalpojumiem) un vienu šo pakalpojumu sniegšanas aspektu grupu (nelikumīgas informācijas pārraidīšana vai glabāšana tās visplašākajā izpratnē). Turklāt Digitālo pakalpojumu aktā izvēlētā pieeja – aizstāt Direktīvas 2000/31 12.-15. panta regulējumu ar šo jautājumu regulējumu regulā – uzsver šo tiesību aktu savstarpējo saistību.

Kā tas redzams no autores sniegtā regulas priekšlikuma pārskata, Digitālo pakalpojumu akts nepārprotami paredz detalizētāku papildu regulējumu, kas iepriekš nav bijis iekļauts ne Direktīvā 2000/31, ne arī kādā citā ES tiesību aktā. Šīs sadaļas mērķis ir identificēt izmaiņas, ko pašreizējā regulējumā paredz Digitālo pakalpojumu akts. Ievērojot Digitālo pakalpojumu aktā izvēlēto pieeju Direktīvas 2000/31 noteikumu mainīšanai un papildināšanai, vispirms autore atsevišķi aplūkos izmaiņas starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējumā un starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbrīvojumā no vispārējas uzraudzības pienākuma, noslēgumā pievērsoties jaunajiem papildus pienākumiem, kas noteikti pakalpojumu sniedzējiem.

⁷¹⁰ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), OV L 119, 04.05.2016., 1.-88. lpp.

⁷¹¹ De Streel A., Husovec M. The e-commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market. Assessment and options for reform. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, p. 39-40.

5.3.1. *Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības regulējums*

Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā ir noteikti starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumi, izdalot trīs starpnieku pakalpojumu sniedzēju grupas – vienkāršā līnija (12. pants), superātrā līnija (13. pants) un glabāšana (14. pants). Šajos pantos ir definēts katrs pakalpojuma veids, kā arī konkrēti noteikti apstākļi, kuros šādu starpnieku pakalpojumu sniedzēji ir atbrīvoti no atbildības par pārraidīto vai uzglabāto informāciju. Proti, minētajās normās noteiktos gadījumos no starpnieku pakalpojuma sniedzēja nevar prasīt atlīdzināt zaudējumus, kas personai nodarīti ar nelikumīgu informāciju, vai kādā citā veidā uzņemties atbildību par sekām, kas nodarītas pārraidot vai uzglabājot nelikumīgo informāciju.⁷¹²

Attiecīgie Direktīvas 2000/31 panti ir pārcelti uz Digitālo pakalpojumu aktu. Salīdzinot abu tiesību aktu tekstu, redzams, ka Direktīvas 2000/31 12. un 13. pants ir “viens pret vienu” pārcelts uz Digitālo pakalpojumu akta attiecīgi 3. un 4. pantu. Šo normu formulējums ir identisks, tādējādi secināms, ka vienkāršās līnijas un superātrās līnijas pakalpojuma sniedzēja atbildības sakarā nekādas pārmaiņas Digitālo pakalpojumu akts neparedz. Savukārt attiecībā uz glabāšanas pakalpojumu sniedzēju atbildību Digitālo pakalpojumu akts izmaiņas gan paredz.

Direktīvas 2000/31 14. pants ir pārcelts uz Digitālo pakalpojumu akta 5. pantu. Direktīvas 2000/31 14. panta 1. un 2. punkts uz Digitālo pakalpojumu akta 5. pantu ir pārcelts, veicot tikai dažas redakcionālas pārmaiņas. Tādējādi arī glabāšanas pakalpojumu sniedzējs joprojām būs atbrīvots no atbildības par informāciju, kas tiek uzglabāta pēc pakalpojuma saņēmēja pieprasījuma, ja pakalpojuma sniedzējs nav zinājis par nelikumīgu darbību vai informāciju, kā arī ir ātri rīkojies pēc šo ziņu iegūšanas, lai izņemtu nelikumīgu informāciju vai liegtu tai pieeju, paredzot, ka šis atbrīvojums nedarbojas, ja pakalpojuma saņēmējs ir rīkojies saskaņā ar pakalpojuma sniedzēja pilnvaru vai tā kontrolē. Savukārt Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 3. punktā ir ietverti pavisam jauni noteikumi 1. punktā noteiktā atbildības ierobežojuma piemērošanai, kas papildina 2. punktā ietvertu izņēmumu. Proti, glabāšanas pakalpojumu sniedzējs nevarēs tikt atbrīvots no atbildības gadījumā, ja tas atļauj patērētājiem noslēgt distances līgumus ar tirgotājiem (ar šo terminu saprotot arī pakalpojumu sniedzējus, nevis tikai preču tirgotājus), ja tas tiek nodrošināts veidā, kas vidusmēra saprātīgi informētam patērētājam dotu pamatu uzskatīt, ka produktu vai pakalpojumu, ko viņš uz darījuma pamata saņems, nodrošina vai nu pati tiešsaistes platforma vai tirgotājs, kurš rīkojas saskaņā ar šīs platformas pilnvaru vai pēc tās rīkojuma. Autores ieskatā šī Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 3. punktā ietvertā atsauce noteikti būs aktuāla vairākām tiešsaistes tirdzniecības platformām, kuras darbojas uz līdzīgiem principiem kā *Amazon*, kur tirgojas gan *Amazon*, gan arī citas trešās personas, un atsevišķos gadījumos var būt grūtības nošķirt, kuros gadījumos kas ir tirgotājs un vai tirgotājs

⁷¹² Sīkāk sk. šā darba 4. nodaļu.

nerīkojas *Amazon* vārdā. Taču tā var būt nozīmīga arī attiecībā uz citām platformām, kuras rada vidi preču vai pakalpojumu aprītei un kurām ir spēcīgs zīmols un izplūdušākas robežas starp to, kurš ir attiecīgā pakalpojuma sniedzējs vai preces pārdevējs, tostarp, attiecībā uz atsevišķām līdzdalības ekonomikas platformām.

Nelielas izmaiņas ir veiktas arī Direktīvas 2000/31 14. panta 3. punkta tekstā, kas pārcelts uz Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 4. punktu. Ievērojot to, ka Digitālo pakalpojumu akts paredz kārtību, kādā nelikumīga informācija ir izņemama vai ierobežojama piekļuve tai,⁷¹³ Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 4. punktā nebūs vairs piezīme par to, ka dalībvalstīm ir tiesības noteikt procedūras, kādās veicama šādas informācijas izņemšana vai piekļuves tai ierobežošana. Minētais pasākums ir viens no soļiem fragmentāra dalībvalstu regulējuma novēršanai, padarot paredzamākus starpnieku pakalpojumu sniedzēju pienākumus.

Digitālo pakalpojumu akta 6. pantā ir iekļauts iepriekš nepastāvējis noteikums par starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildību gadījumā, ja tie izvēlas brīvprātīgi, pēc savas iniciatīvas veikt pasākumus nelikumīga satura apkarošanai vai īsteno pasākumus, kas vērsti uz ES normatīvajos aktos paredzēto mērķu sasniegšanu, ieskaitot Digitālo pakalpojumu aktā paredzētos. Šī norma paredz, ka šādu pasākumu īstenošana no pakalpojumu sniedzēja puses pati par sevi neizslēdz Digitālo pakalpojumu akta 3.-5. pantā paredzēto atbildības ierobežojumu attiecināšanu uz starpnieku pakalpojumu sniedzējiem. Digitālo pakalpojumu akta 6. pantam principā būtu jāiedrošina starpnieku pakalpojumu sniedzējus brīvprātīgi, pēc savas iniciatīvas vai, izpildot aktā noteiktos pienākumus, veikt izmeklēšanu vai citas darbības, lai atklātu, identificētu un izņemtu vai ierobežotu piekļuvi nelikumīgam saturam.

Autores ieskatā ar minēto noteikumu Digitālo pakalpojumu akta izstrādātāji ir centušies uzsvērt Direktīvā 2000/31 nostiprināto atbildības ierobežojumu saglabāšanu un aktualitāti. Tas ir arī kā signāls, ka ES joprojām ir svarīga informācijas sabiedrības pakalpojumu attīstība, un atbildības ierobežojumam būtu tā jāveicina.⁷¹⁴ Tomēr jāvērs uzmanība, ka Digitālo pakalpojumu akta 6. pants formulēts tādējādi, ka tas paredz iespēju liegt pakalpojumu sniedzējam atbildības ierobežošanu par uzglabāto vai pārraidīto informāciju, ja tas veic darbības, kas vērstas uz nelikumīga satura apkarošanu. Tas pasaka vien to, ka šis apstāklis viens pats nevar būt par pamatu atbildības ierobežojuma atcelšanai, taču jautājums par to, kas tad ir tie papildus apstākļi, kas varētu ietekmēt starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbildību, ir atstāts atvērts un visdrīzāk attīstīsies praksē.⁷¹⁵ Autores ieskatā tas rada zināmu nenoteiktību, jo, veicot jebkādas satura uzraudzības darbības, starpnieku pakalpojumu sniedzējs iegūst informāciju par pārkāpumiem saistībā ar nelikumīgas

⁷¹³ Sk. Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 8. pantu.

⁷¹⁴ Sk. arī Digitālo pakalpojumu akta preambulas 16.-18. apsvērumu.

⁷¹⁵ Līdzīgi kā tas bija EST lietā C-682/18 *Youtube un Cyando*.

informācijas publicēšanu vai izplatīšanu, kam var sekot un var nesekot šīs informācijas ierobežošanas darbības. Novilkt stingru līniju starp gadījumiem, kad starpnieku pakalpojumu sniedzējam būtu obligāti jārikojas, un gadījumiem, kad var arī nesekot nekavējoša rīcība, būs ļoti grūti un tas būs atkarīgs no katras individuālās situācijas apstākļiem.

5.3.2. Starpnieku pakalpojumu sniedzēju atbrīvojums no vispārējas uzraudzības pienākuma

Izstrādājot Digitālo pakalpojumu akta projektu, EK bija svarīgi tajā saglabāt vienu no būtiskākajiem Direktīvā 2000/31 paredzētajiem principiem – vispārējas uzraudzības pienākuma noteikšanas aizliegumu.⁷¹⁶ Līdz ar to Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punktā nostiprinātais vispārēju pārraudzības saistību neesamības princips ir pārcelts uz Digitālo pakalpojumu akta 7. pantu. Salīdzinot Direktīvā 2000/31 un Digitālo pakalpojumu aktā ietverto regulējumu, secināms, ka 15. pants ir sadalīts pa vairākām normām – Digitālo pakalpojumu akta 7., 8. un 9. pantu. 7. pantā vārds vārdā ir pārņemts Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punkts, proti, ka starpnieku pakalpojumu sniedzējam dalībvalstis nevar noteikt vispārējas uzraudzības saistības pār informāciju, ko tie pārraida vai uzglabā, kā arī uzlikt pienākumu aktīvi meklēt faktus un apstākļus, kas norāda uz nelegālu darbību.

Direktīvas 2000/31 15. panta 2. punktā paredzētās dalībvalstu tiesības pieprasīt un iegūt informāciju par nelikumīgām darbībām jau stipri izvērstākā veidā ir pārcelts uz Digitālo pakalpojumu akta 8. pantu (rīkojumi pret nelikumīgu saturu) un 9. pantu (rīkojumi nodrošināt informāciju).

Līdzīgi, kā tas ir Direktīvas 12.-14. pantā, arī Digitālo pakalpojumu akta 3.-5. pants, kuros pārņemti attiecīgie noteikumi, to pēdējā punktā paredz dalībvalstīm tiesības pieprasīt pakalpojumu sniedzējam izbeigt vai novērst pārkāpumus, ko izdarījuši pakalpojumu saņēmēji ar neatļautas informācijas publicēšanu vai pārraidīšanu. Taču Digitālo pakalpojumu akta 8. panta 1. punktā šis pienākums ir papildināts ar starpnieku pakalpojumu sniedzēju pienākumu informēt iestādi, kura izdevusi rīkojumu vērsties pret nelikumīgo informāciju, par pasākumiem, kas ir veikti. Vienlaikus jāvērs uzmanība, ka 8. panta 2. punktā ir noteikts pienākums dalībvalstīm nodrošināt, ka minētie rīkojumi satur ļoti izvērstu informāciju par iemesliem, kāpēc informācija uzskatāma par neatļautu, iekļaujot atsauces uz ES vai nacionālajām tiesību normām, kuras ir pārkāptas, informāciju, kas ļauj identificēt neatļauto informāciju, kā arī informāciju par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas pieejami pakalpojumu sniedzējam un tā lietotājiem. Papildus dalībvalstīm šādā rīkojumā jāietver informācija par rīkojuma teritoriālo tvērumu un šim rīkojumam ir jābūt sastādītam valodā, ko kā saziņas valodu saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 10. pantu ir paziņojis starpnieku pakalpojumu sniedzējs

⁷¹⁶ Sk. Digitālo pakalpojumu akta preambulas 28. apsvērumu.

(8. panta 2. punkta “b” un “c” apakšpunkts). Turklāt saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 8. panta 3. punktu dalībvalsts Digitālo pakalpojumu koordinators šis rīkojums jāpaziņo citu dalībvalstu koordinatoriem, izmantojot Digitālo pakalpojumu akta 67. pantā noteikto sistēmu.

Dalībvalsts iestādes rīkojuma saturs par nelikumīgas informācijas izņemšanu vai izplatīšanas ierobežošanu/pārtraukšanu Direktīvā 2000/31 nebija regulēts, un tas pilnībā bija dalībvalstu atbildīgo iestāžu ziņā, ko šādā rīkojumā norādīt. Arī EST judikatūrā nav nostiprinātas vadlīnijas par šādu rīkojumu saturu, bet ir vispārīgi secinājumi par to, ka šādi rīkojumi nedrīkst būt pārāk vispārīgi. Līdz šim EST jautājumam par dalībvalstu iestāžu rīkojumiem un to saturu pieskārs lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, kurā tika risināts jautājums par rīkojumu par nelikumīgajai informācijai līdzvērtīgas informācijas izņemšanu, kā arī teritoritātes jautājums. EST šajā lietā nedeva vadlīnijas tam, kāda informācija dalībvalsts iestādes rīkojumā ļautu pietiekami precīzi identificēt informāciju, pret kuru starpnieku pakalpojumu sniedzējam ir jāvēršas, tomēr no minētā sprieduma var noprast, ka tam būtu jābūt izdarītam pietiekami precīzi, lai nepārkāptu dalībvalstīm noteikto liegumu noteikt starpnieku pakalpojumu sniedzējiem vispārēju uzraudzības pienākumu.⁷¹⁷

Autores ieskatā, dalībvalsts iestādes rīkojuma satura noteikšana Digitālo pakalpojumu aktā vērtējama pozitīvi. Pirmkārt, jo precīzāks ir dalībvalsts iestādes rīkojums, jo starpnieku pakalpojumu sniedzējam ir vieglāk īstenot nelikumīgas informācijas dzēšanu vai veikt piekļuves vai izplatības ierobežošanu. Cita starpā tas arī samazina iespējamās domstarpības par rīkojuma izpildi, starpnieku pakalpojumu sniedzēja atbildību un izmaksas tiesību aizskārumu novēršanai. Otrkārt, precīzi dalībvalstu iestāžu rīkojumi novērsīs to, ka ar pārāk plašu un nekonkrētu rīkojumu tiek pārkāpts vispārējais uzraudzības pienākuma noteikšanas aizliegums. Treškārt, ievērojot to, ka Digitālo pakalpojumu akts kā regula būs tieši piemērojams un visi dalībvalstu iestāžu izdotie rīkojumi tiks apkopoti un izsūtīti citām dalībvalstīm, tiks vienādota dalībvalstu iestāžu prakse. Proti, pateicoties jau vien Digitālo pakalpojumu aktam, šie rīkojumi būs vienlīdz detalizēti, kā arī informācijas apmaiņa veicinās to, ka dalībvalstīm veidosies līdzīga izpratne un prakse šādu rīkojumu sastādīšanā.

Pienākums pēc kompetento dalībvalstu iestāžu pieprasījuma sniegt informāciju par pakalpojumu saņēmējiem Direktīvā 2000/31 bija regulēts 15. panta 2. punktā. Tas paredzēja dalībvalstīm tiesības informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem noteikt pienākumu nekavējoties sniegt informāciju par iespējamām veiktajām nelegālajām darbībām vai informāciju, ko pakalpojumu sniedzējam sniedz pakalpojumu saņēmēji, vai pienākumu pēc kompetento iestāžu pieprasījuma sniegt informāciju, kas ļauj noteikt tos pakalpojumu saņēmējus, ar kuriem pakalpojumu sniedzējam ir glabāšanas līgumi. Digitālo pakalpojumu aktā dalībvalstu iestāžu tiesības pieprasīt un saņemt informāciju ir noteiktas 9. pantā. Šā panta 1. punkts saturiski ir identisks ar Direktīvas

⁷¹⁷ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-18/18 *Glawischnig-Piesczek*, 46.-47. punkts.

2000/31 15. panta 2. punktu. Taču, līdzīgi kā attiecībā uz dalībvalstu iestāžu rīkojumiem tiesību aizskāruma novēršanai, arī informācijas pieprasījumu saturs tagad būs konkrēti noteikts, vairs neparedzot dalībvalstīm rīcības brīvību šajā aspektā. Atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 9. panta 2. punktam dalībvalstīm informācijas pieprasījumā būs jāietver skaidrojums par mērķiem, kādiem informācija tiek pieprasīta, tostarp tās nepieciešamība un samērīgums, kā arī informācija par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas pieejami starpnieku pakalpojumu sniedzējam un tā pakalpojumu saņēmējiem. Papildus tam šādā rīkojumā jānorāda tas, ka tas starpnieku pakalpojumu sniedzējam uzliek pienākumu sniegt tikai tādu informāciju, kas jau ir iegūta pakalpojuma sniegšanas vajadzībām un ir tā rīcībā, kā arī rīkojumam ir jābūt tādā valodā, kuru pakalpojumu sniedzējs ir norādījis saziņai saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 10. pantu (9. panta 2. punkta “b” un “c” apakšpunkts). Tieši tāpat, kā tas ir noteikts attiecībā uz rīkojumiem par tiesību aizskāruma novēršanu, arī rīkojumi par informācijas sniegšanu būs jānosūta citu dalībvalstu digitālo pakalpojumu koordinatoriem.

Minētie noteikumi vērtējami tāpat kā rīkojumiem par nelikumīgas informācijas apkarošanu noteiktās prasības. Arī šajos noteikumos saskatāmi centieni pēc iespējas samazināt slogu, kas saistībā ar dalībvalstu iestāžu informācijas pieprasījumiem varētu rasties pakalpojumu sniedzējiem un tādējādi izvairīties no vispārēja uzraudzības pienākuma, tostarp izmeklēšanas pienākuma, noteikšanas. Tāpat pozitīvi vērtējama informācijas apmaiņa dalībvalstu pakalpojumu koordinātoru starpā.

Un tomēr, apstākļi, ka Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punkts Digitālo pakalpojumu akta 7. pantā ir pārņemts vārds vārdā un turpmākajos pantos (8. un 9. pantā) ir precizēta kārtība, kādā jāpiestāda rīkojumi par nelikumīga satura izņemšanu un informācijas sniegšanu, nenozīmē, ka vispārējās pārraudzības saistību neesamības princips tiks saglabāts tādā pašā veidolā, kāds tas ir šobrīd Direktīvā 2000/31, pasargājot starpnieku pakalpojumu sniedzējus no teju jebkādiem pienākumiem. Digitālo pakalpojumu akta III nodaļa pirmo reizi pēc 20 gadiem starpnieku pakalpojumu sniedzējiem nosaka konkrētus pienākumus, kas vērsti uz drošas, no tiesību aizskārumiem brīvas digitālās vides nodrošināšanu. Lai arī pirmšķietami šie pienākumi nav tādi, kas pēc savas būtības prasa no starpnieku pakalpojumu sniedzējiem veikt uzraudzības pasākumus, izpratne par to, ko ir samērīgi prasīt no starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, Digitālo pakalpojumu aktā ir manījusies.

5.3.3. Papildus pienākumi pakalpojumu sniedzējiem Digitālo pakalpojumu akta 3. nodaļā – vai atkāpe no vispārējās pārraudzības pienākuma

Vispārējās uzraudzības pienākuma noteikšanas aizliegums ir atzīts par fundamentālu principu, uz kuru balstās digitālās vides tiesiskais regulējums. Ideja par iespējamu atkāpšanos no šā principa

tika atzīta par nederīgu un nepiemērotu jau Digitālo pakalpojumu akta izstrādes laikā.⁷¹⁸ Arī Digitālo pakalpojumu akta preambulas 28. apsvērumā uzsvērts, ka starpnieku pakalpojumu sniedzējiem nevar noteikt vispārējas uzraudzības pienākumus, paredzot gan, ka tas neattiecas uz konkrētiem uzraudzības pienākumiem konkrētā gadījumā, kā arī neietekmē dalībvalstu iestāžu tiesības noteikt pienākumus saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta noteikumiem. Turklāt nekas Digitālo pakalpojumu aktā nedrīkst tikt uzskatīts kā vispārējas uzraudzības saistības vai pienākums aktīvi meklēt faktus, vai pienākumu pakalpojumu sniedzējiem spert proaktīvus soļus pret nelikumīgu saturu.⁷¹⁹ Neskatoties uz minētajām deklarācijām un Direktīvas 2000/31 15. panta 1. punkta pārceļšanu uz Digitālo pakalpojumu aktu bez grozījumiem, atsevišķi Digitālo pakalpojumu akta III nodaļā ietvertie pienākumi pakalpojumu sniedzējiem prasa detalizētāku izvērtējumu, kāpēc tie nav uzskatāmi par starpnieku pakalpojumu sniedzēju pārraidītās vai uzglabātās informācijas uzraudzību un kontroli.

Digitālo pakalpojumu aktā ir izmantota pieeja diferencēt pakalpojumu sniedzējiem noteiktos pienākumus atkarībā no pakalpojumu sniedzēja veida, pienākumu apjomu un sarežģītību palielinot atkarībā no pakalpojumu sniedzēja veida, tā darbības specifikas un apmēriem. Digitālo pakalpojumu aktā paredzētos starpnieku pakalpojumu pienākumus atkarībā no pakalpojuma veida un mēroga uzskatāmi var atspoguļot šādā tabulā:⁷²⁰

⁷¹⁸ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., p. 49.

⁷¹⁹ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma preambulas 28. apsvērumus.

⁷²⁰ Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020., p. 73.

Tabula Nr. 2. Jauni pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem

Starpnieku pakalpojumu sniedzēji	Glabāšanas pakalpojumu sniedzēji	Tiešsaistes platformas	Ļoti lielas platformas		
Atklātības ziņojums (transparency reporting) ⁷²¹					
Prasības attiecībā uz pakalpojumu sniegšanas noteikumiem un pienācīgu pamattiesību ievērošanu ⁷²²					
Sadarbība ar dalībvalstu iestādēm, izpildot to rīkojumus ⁷²³					
Kontaktpunkti un, kur nepieciešams, juridiskais pārstāvis ⁷²⁴					
		Paziņošanas, darbības un informācijas sniegšanas pienākumi gadījumā, ja pakalpojumu sniedzējs pieņem lēmumu izņemt informāciju vai ierobežo piekļuvi tai ⁷²⁵			
		Sūdzību un kompensācijas mehānisms un ārpusiesas strīdu risināšana ⁷²⁶			
		Uzticamie ziņotāji ⁷²⁷			
		Pasākumi un aizsardzība pret ļaunprātīgu izmantošanu un paziņošana par noziedzīgām darbībām ⁷²⁸			
		Platformu lietotāju-piegādātāju datu pārbaude ⁷²⁹			
		Lietotājiem draudzīgs tiešsaistes reklāmas caurspīdīgums ⁷³⁰			
			Riska pārvaldības pienākumi, ārējo risku audits un publiska atbildība ⁷³¹		
			Ieteikumu sistēmas caurspīdīgums un lietotāju izvēle piekļūt informācijai; dalīšanās ar informāciju ar iestādēm un pētniekiem ⁷³²		
	Darbības kodeksi ⁷³³				
	Sadarbība reaģēšanā uz krīzēm ⁷³⁴				

Minētos pakalpojumu sniedzēju papildus pienākumus var grupēt arī pēc to būtības. Pirmkārt, ir pienākumi, kuri ir vērsti uz lielāku caurspīdīgumu un skaidrību, kā skaidru lietošanas noteikumu publicēšana (12. pants), lēmumu par informācijas izņemšanu motivācijas atklāšana (15. pants), reklāmas noteikumu caurspīdīgums (22. pants). Otrkārt, ir arī pienākumi, kas ir saistīti ar sadarbību

⁷²¹ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 13. pants; tiešsaistes platformām papildus prasības caurspīdīguma ziņojumā noteiktas 23. pantā. bet ļoti lielām tiešsaistes platformām – 33. pantā.

⁷²² Turpat, 12. pants.

⁷²³ Turpat, 11. pants.

⁷²⁴ Turpat, 10.-11. pants.

⁷²⁵ Turpat, 14.-15. pants.

⁷²⁶ Turpat, 17. un 18. pants.

⁷²⁷ Turpat, 19. pants.

⁷²⁸ Turpat, 20. un 21. pants.

⁷²⁹ Turpat, 22. pants.

⁷³⁰ Turpat, 24. pants.

⁷³¹ Turpat, 26.-28. pants.

⁷³² Turpat, 29.-31. pants.

⁷³³ Turpat, 34.-36. pants.

⁷³⁴ Turpat, 37. pants.

ar dalībvalstu vai ES institūcijām, kā, piemēram, kontaktpunktu vai juridisko pārstāvju nozīmēšana (10.-11. pants), kā arī ārpustiesas strīdu risināšanas mehānismi kā iekšējās sūdzību izskatīšanas sistēmas ieviešana (17. pants) un ārpustiesas strīdu risināšanas sistēmas ieviešana (18. pants). Treškārt, ir atsevišķi pienākumi, kas attiecas uz starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, tiešsaistes platformām un/vai ļoti lielām platformām un pēc savas būtības ir tuvi vispārīgai un visaptverošai uzraudzībai – paziņošanas sistēmas izveide (14. pants), uzticamie ziņotāji (19. pants), pienākums apturēt piekļuvi pakalpojumam, ja tiek izplatīta nelikumīga informācija (20. pants), tirgotāju (t. sk. pakalpojumu sniedzēju) informācijas iegūšana un apkopošana (22. pants), risku mazināšanas pasākumu ieviešana (27. pants). Šī trešā pienākumu grupa ir aplūkojama tuvāk nākamajā apakšsadaļā.

5.3.3.1. Mehānisms ziņošanai par nelikumīgu informāciju

Digitālo pakalpojumu akta 14. panta 1. punktā ir noteikts pienākums starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, ieskaitot tiešsaistes platformas, izveidot mehānismu, kas atļautu jebkuram indivīdam vai juridiskai personai paziņot par konkrētām informācijas vienībām, kuras pakalpojumu sniedzējs glabā un kuras persona uzskata par pretlikumīgām. Šādiem mehānismiem ir jābūt viegli pieejamiem, lietotājam draudzīgiem un jāļauj iesniegt paziņojumus elektroniski. Lai atvieglotu pakalpojumu sniedzējiem nelikumīgās informācijas identificēšanu un pārbaudi, Digitālo pakalpojumu akta 14. panta 2. punktā ir noteikts, kāda informācija būtu jāsniedz paziņojumā – paskaidrojums, kāpēc attiecīgā informācija uzskatāma par prettiesisku, precīza informācijas atrašanās vieta, informācija par paziņojuma iesniedzēju, kā arī tā e-pasta adrese, kā arī apliecinājums, ka paziņojums iesniegts labā ticībā. Atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 14. panta 3. punktam paziņojumi, kuri saturēs minētos elementus, dos pamatu uzskatīt, ka pakalpojumu sniedzējam ir zināšanas par nelegālām darbībām vai saturu 5. panta 1. punkta izpratnē. Tas nozīmē, ka, pirmkārt, gadījumā, ja pakalpojuma sniedzējs būs saņēmis paziņojumu caur Digitālo pakalpojumu akta 14. panta 1. punktā noteikto sistēmu, tam būs nekavējoties jārīkojas, lai izņemtu nelikumīgo informāciju vai liegtu tai piekļuvi. Otrkārt, neizpildīsies viens no atbildības par uzglabāto informāciju ierobežošanas priekšnoteikumiem – neziņa par nelikumīgo darbību vai informāciju.

Tas, ka pakalpojumu sniedzējam jāizveido paziņošanas mehānisms, pats par sevi nebūtu uzskatāms par vispārējas uzraudzības pienākumu. Arī pēc uzraudzības pienākuma tas pirmšķietami neizskatās, jo nelikumīgo informāciju meklēs un atradīs pakalpojumu lietotāji vai citas personas. Tomēr pakalpojumu sniedzējiem būs jāpārbauda visi iesniegtie paziņojumi un jāizlemj rīcība ar katrā paziņojumā norādīto informācijas vienību (Digitālo pakalpojumu akta 14. panta 6. punkts). Lai arī pakalpojumu sniedzēji nepārbaudīs visu uzglabāto informāciju, bet tikai izlases, ko veidos saņemtie paziņojumi, veidā, kā arī paziņojumu sniedzējiem jau būs jāsniedz diezgan izvērsts paskaidrojums,

lai katru paziņoto gadījumu padarītu konkrētu un pamatotu, šī sistēma paredzēs pakalpojuma sniedzēja daudz aktīvāku iesaisti pārkāpumu konstatēšanā un novēršanā, nekā tas ir šobrīd.

Ja salīdzina glabāšanas pakalpojuma sniedzēja nepieciešamību reaģēt uz kompetentās valsts iestādes vai tiesas rīkojumu un uz Digitālo pakalpojumu akta 14. panta 1. punktā noteiktajā mehānismā saņemtu paziņojumu, autores ieskatā otrajā gadījumā noteiktība attiecībā uz pārkāpuma izdarīšanas faktu ir ievērojami mazāka. Turklāt, lai arī Digitālo pakalpojumu akta 14. panta noteikumos ļoti labi var saskatīt EK mēģinājumu pozicionēt paziņošanas mehānismā saņemtos paziņojumus kā par konkrētiem, atsevišķi izdalāmiem incidentiem un izvairīties noteikt starpnieku pakalpojumu sniedzējam pienākumu pašam meklēt un identificēt šos pārkāpumus, informācijas izvērtēšana un lēmuma pieņemšana par to būs jāveic glabāšanas pakalpojuma sniedzējam. Turklāt gadījumā, ja pakalpojuma sniedzējs paziņojumā norādīto informāciju neuzskatīs par nelikumīgu un neveiks darbības tās izņemšanai vai piekļuves ierobežošanai, viņš riskēs ar atbildību par šo informāciju, ja to par nelikumīgu vēlāk atzīst dalībvalsts kompetentās iestādes vai tiesas. Šis noteikums pats par sevi nav pretējs vispārējas uzraudzības aizliegumam, bet tas parāda pienākumu līdzsvara maiņu.

5.3.3.2. Uzticamu ziņotāju paziņojumu prioritāra izskatīšana

Saistībā ar Digitālo pakalpojumu akta 14. pantā noteikto pienākumu izveidot paziņošanas mehānismu tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu akta 19. pantā papildus ir paredzēts pienākums nodrošināt prioritāti uzticamu ziņotāju iesniegtu paziņojumu, kas iesniegti, izmantojot šos paziņošanas mehānismus, izskatīšanai un pārbaudīšanai. Uzticama ziņotāja statusu pēc organizāciju pieteikuma piešķirs dalībvalstu Digitālo pakalpojumu koordinatori, kuros nodibināta attiecīgā organizācija, ja tā atbildīs Digitālo pakalpojumu akta 19. panta 2. punktā noteiktajiem kritērijiem: 1) tai ir īpaša kompetence un prasmes atklāt, identificēt un paziņot nelikumīgu saturu, 2) tā pārstāv kolektīvas intereses un ir neatkarīga no jebkādām tiešsaistes platformām (kā, piemēram, ar autortiesībām aizsargāta satura pārvaldītāji) un 3) tās darbības mērķis ir iesniegt paziņojumu ātrā, apzinīgā un objektīvā veidā. Par uzticamo ziņotāju saraksta apkopošanu un atjaunošanu, kā arī publicēšanu atbildēs EK.

Šajā normā ir paredzēts aizsardzības mehānisms pret situāciju, ja uzticamais ziņotājs, izmantojot Digitālo pakalpojumu akta 14. pantā paredzēto sistēmu, iesniegs ievērojamu skaitu ar neprecīzu vai nepietiekami pamatotus paziņojumus. Tādā gadījumā tiešsaistes platforma varēs par to paziņot dalībvalsts Digitālo pakalpojumu koordinatoram,⁷³⁵ kuram šādā gadījumā būs jāveic

⁷³⁵ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 19. panta 5. punkts.

izmeklēšana un uz izmeklēšanas rezultātu pamata būs tiesības atcelt organizācijai uzticama ziņotāja statusu.⁷³⁶

Autores ieskatā uzticamo ziņotāju institūts ļoti labi sasaucās ar EK uzstādījumu saglabāt vispārējas uzraudzības saistību neesamības principu, bet vienlaikus piedāvājot risinājumus internetā publicēta satura monitorēšanai. Izmantojot Digitālo pakalpojumu akta 14. pantā noteikto paziņošanas sistēmu, satura monitorēšanu var nodrošināt jebkurš indivīds vai organizācijas, kuras izmanto attiecīgo starpnieku pakalpojumu, vai organizācijas, kuras ir uzstādījušas par mērķi uzraudzīt saturu internetā un ieguvušas uzticamā ziņotāja statusu. Tādā veidā satura internetā monitorēšana ir atstāta trešo personu ziņā, bet starpnieku pakalpojumu sniedzēju ziņā paliek tikai šo personu iesniegto ziņojumu izskatīšana. Ievērojot to, ka ziņojumiem ir jābūt konkrētiem, proti, par konkrētu nelikumīgu informāciju un situāciju, tādā veidā notiek arī izvairīšanās no uzraudzīšanas visaptveroša mēroga. Proti, starpnieku pakalpojuma sniedzējam ir jāpārbauda un jāizvērtē konkrētie ziņojumi par konkrētiem tiesību aizskāruma gadījumiem, un konkrētība izslēdz vispārīgumu. Vērtējumu par to, kā starpnieku pakalpojumu sniedzējiem no Digitālo pakalpojumu akta 14. pantā noteiktā paziņošanas sistēma atbilst vispārējas uzraudzības neesamības principam autore jau deva, skaidrojot šīs sistēmas darbības principus.

Pārējie pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, kas prasa detalizētāku izvērtējumu saistībā ar vispārējas uzraudzības pienākumu neesamības principu – tirgotāju pārbaudīšana un sistemātisko risku novēršana, ir tādi, kas noteikti tiešsaistes platformām un ļoti lielām platformām.

5.3.3.3. Tirgotāju iepriekšēja izpēte

Digitālo pakalpojumu akta 22. pantā tiešsaistes platformām, kuras pakalpojumu sniedzējiem ļauj noslēgt distances līgumus ar tirgotājiem (t. sk. pakalpojumu sniedzējiem),⁷³⁷ noteikts pienākums nodrošināt, ka tirgotāji var izmantot tiešsaistes platformas preču vai pakalpojumu piedāvāšanai pakalpojumu sniedzējiem ES tikai tad, ja pirms tam tiešsaistes platforma ir ieguvusi izvērstu informāciju par tirgotāju. Informācija, kas par tirgotāju jāiegūst tiešsaistes platformai ir diezgan plaša – nosaukums, adrese, telefona numurs, e-pasta adrese, identifikācijas dokumentu kopija,⁷³⁸ bankas konts (ja tirgotājs ir fiziska persona), reģistrācijas numuru, ja tirgotājs ir reģistrējies publiskā reģistrā un tirgotāja apliecinājums par apņemšanos piedāvāt tikai tādas preces vai pakalpojumus, kas atbilst ES tiesību prasībām.⁷³⁹ Tiešsaistes platformai būs ne tikai jāiegūst minētā informācija, bet arī jāveic

⁷³⁶ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 19. panta 6. punkts.

⁷³⁷ Tādas situācijas tiešsaistē ir konstatējamas gan gadījumā, kad internetā tiek pārdotas jebkāda veida preces, gan arī, ja tiek sniegti pakalpojumi, neatkarīgi no tā, vai attiecīgais pakalpojums tiek sniegts tiešsaistē (ir digitāls) vai klātienē (proti, tikai pakalpojuma organizēšana un/vai apmaksā notikusi tiešsaistē).

⁷³⁸ Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regulas par elektronisko identifikāciju un uzticamību pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK. OV L 257, 28.08.2014., 73.-114. lpp.

⁷³⁹ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 22. panta 1. punkta "a"- "f" apakšpunkts.

pasākumi, lai novērtētu, vai sniegtā informācija ir uzticama, izmantojot oficiālas tiešsaistes datubāzes vai dalībvalstu vai ES nodrošinātu interfeisu, kas ir brīvi pieejams, vai pieprasot tirgotājam iesniegt dokumentus no uzticamiem avotiem, kas pamato to sniegtos datus.⁷⁴⁰ Ja tiešsaistes platformai radīsies šaubas, ka tirgotāja sniegtā informācija nav pareiza vai pilnīga, tai būs jāpieprasa tirgotājam labot vai papildināt sniegto informāciju. Ja tas neteiks izpildīts, tiešsaistes platformai būs jāaptur savu pakalpojumu sniegšana attiecīgajam tirgotājam līdz brīdim, kad prasība iesniegt informāciju tiks pilnībā izpildīta.⁷⁴¹

No tirgotājiem iegūtā informācija tiešsaistes platformai būs jāuzglabā, kamēr starp platformu un attiecīgo tirgotāju pastāvēs līgumattiecības, bet pēc to izbeigšanās informācija būs jādzēš.⁷⁴² Tiešsaistes platformai par tirgotāju iegūtā informācija būs jāatklāj trešajām personām likumā noteiktajā kārtībā, tostarp dalībvalstu kompetentajām iestādēm vai EK Digitālo pakalpojumu aktā noteiktajos gadījumos.⁷⁴³ Turklāt tiešsaistes platformai būs jānodrošina, ka tirgotāja vai ekonomiskā operatora nosaukums, adrese, telefona numurs, e-pasta adrese, reģistrācijas numurs un apliecinājums piedāvāt preces un pakalpojumus, kas ir atbilstoši ES normatīvo aktu prasībām, būs pieejams skaidrā, viegli pieejamā un saprotamā veidā ir pieejama visiem attiecīgās platformas nodrošināto pakalpojumu saņēmējiem.⁷⁴⁴ Tāpat tiešsaistes platformām būs jāveido to tiešsaistes interfeiss tādejādi, lai tirgotājiem būtu iespējams izpildīt to pienākumus attiecībā uz informāciju, kas jāsniedz pirms līguma noslēgšanas un preces drošības informāciju saskaņā ar piemērojamām ES tiesībām.⁷⁴⁵

Digitālo pakalpojumu aktā ir konkrēti noteikts, kāda informācija tiešsaistes platformām ir jāiegūst no personām, kuras, izmantojot šo platformu pakalpojumus, pārdod preces vai sniedz pakalpojumus patērētājiem. Šī informācija tiešsaistes platformai jāiegūst vienu reizi pirms tirgotājam tiek nodrošināta piekļuve tiešsaistes platformas sniegtajiem pakalpojumiem. Ņemot vērā minēto, no vienas puses attiecīgie pienākumi tiešsaistes platformām iegūt informāciju par tirgotājiem nebūtu uzskatāmi par vispārējas uzraudzības pienākumu. Turklāt informācija, kas jāiegūst tiešsaistes platformām par tirgotājiem, nav tiešsaistes platformā publicēts (nelikumīgs) saturs.

No otras puses tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu akta 22. panta 1. punktā noteiktā informācija ir jāiegūst no visiem tirgotājiem, kas vēlas pārdot preces vai sniegt pakalpojumus patērētājiem, izmantojot attiecīgo platformu. Turklāt platformām saņemtā informācija ir jāpārbauda, jāpieprasa informācijas sniegšana, ja tā ir nepilnīga vai neatbilstoša, kā arī jānodrošina tās saglabāšana. Tā ir zināma kontrole, kas platformām ir jāīsteno pār to pakalpojumu saņēmējiem. Lai arī tā nav satura kontrole, uz ko attiecas vispārējas uzraudzības pienākumu neesamības princips, šo

⁷⁴⁰ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 22. panta 2. punkts.

⁷⁴¹ Turpat, 22. panta 3. punkts.

⁷⁴² Turpat, 22. panta 4. punkts.

⁷⁴³ Turpat, 22. panta 5. punkts.

⁷⁴⁴ Turpat, 22. panta 6. punkts.

⁷⁴⁵ Turpat, 22. panta 7. punkts.

noteikumu mērķis ir izvairīties no patērētāju krāpniecības internetā. Savā ziņā šo noteikumu mērķis ir novērst, ka internetā tiek publicēti uz patērētāju krāpniecību vērsti sludinājumi, kas ir saturs, bet mērķis tiek sasniegts, nevis ar tiešsaistes platformā publicētas informācijas uzraudzību, bet caur tirgotāju uzraudzību. Līdz ar to, lai arī Digitālo pakalpojumu akta 22. pantā tiešsaistes platformām noteiktais pienākums nav tāds, kas varētu klasificēties par vispārējas uzraudzības saistību, tiešsaistes platformām būs jāveic papildus kontrole pār to, kas ir to pakalpojumu saņēmēji (attiecībā uz tirgotājiem). Autores ieskatā tas savā ziņā ir veikls veids, kādā tiešsaistes platformām noteikt pienākumus, kas ir vērsti uz drošāku interneta vidi, bet vienlaikus šos pienākumus nepadarīt pārāk aprūtināto. Proti, Digitālo pakalpojumu aktā ir precīzi noteikts, kāda veida informācija ir jāiegūst no tirgotājiem, kā tā ir pārbaudāma un sekas informācijas nesniegšanai. Turklāt tiešsaistes platformām pašām informācija par tirgotājiem nav jāievāc – tirgotājiem, ja tie vēlas izmantot attiecīgo platformu, pašiem jānodrošina attiecīgās informācijas sniegšana.

5.3.3.4. Risku mazināšanas pasākumi

Vispārējas uzraudzības pienākuma neesamības principa kontekstā tuvāk aplūkojams arī ļoti lielām tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu akta 27. pantā noteiktais pienākums veikt risku mazināšanas pasākumus. Digitālo pakalpojumu akta 26. pantā ļoti lielām tiešsaistes platformām brīdī, kad tās iegūst šo statusu, un pēc tam reizi gadā jāidentificē jebkādi nozīmīgi sistemātiski riski, kas izriet no attiecīgās platformas sniegtajiem pakalpojumiem ES. Risku novērtējumā ir jāiekļauj specifiski riski, kas attiecas uz konkrēto pakalpojumu, bet tiem jāietver arī Digitālo pakalpojumu akta 26. panta 1. punktā noteikti konkrēti sistemātiski riski – 1) nelikumīga satura izplatīšana, izmantojot attiecīgos tiešsaistes platformas pakalpojumus, 2) negatīva ietekme attiecībā uz pamattiesību, kas ir saistītas ar privāto un ģimenes dzīvi, izteiksmes brīvību un brīvību piekļūt informācijai, diskriminācijas aizliegumu un bērnu tiesībām (kā paredzēts Hartas 7., 11., 21. un 24. pantā) un 3) apzināta platformas pakalpojumu manipulēšana, ieskaitot neautentisku vai automatizētu pakalpojuma izmantošanu, ar pastāvošu vai paredzamu negatīvu ietekmi uz sabiedrības veselību,⁷⁴⁶ nepilngadīgajiem, pilsonisko diskursu, vēlēšanu procesu⁷⁴⁷ un publisko drošību.

Secīgi Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktā ļoti lielām tiešsaistes platformām ir noteikts pienākums veikt saprātīgus, samērīgus un efektīvus pasākumus, kas ir pielāgoti specifiskajiem sistemātiskajiem riskiem, ko attiecīgā platforma konstatējusi, veicot Digitālo pakalpojumu akta 26. pantā noteikto risku izvērtējumu. Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktā ir iekļauts saraksts ar konkrētiem pasākumiem, kas var tikt izmantoti konstatēto risku novēršanai – 1) satura regulēšanas vai ieteikšanas sistēmas, platformas lēmumu pieņemšanas

⁷⁴⁶ Šeit saskatāma Covid-19 pandēmijas sakarā izplatīto viltus ziņu pieredzes ietekme.

⁷⁴⁷ Šeit saskatāma jo īpaši *Brexit* un ASV prezidenta vēlēšanu 2016. gadā pieredzes ietekme.

kārtības, sniegto pakalpojumu funkcionēšanas vai platformas lietošanas noteikumu pielāgošana, 2) pasākumi, kas mērķēti uz reklāmu ierobežošanu, 3) iekšējo procesu vai uzraudzības, jo īpaši attiecībā uz sistemātisku risku identificēšanu, pastiprināšana, 4) iniciēt vai pielāgot sadarbību ar uzticamiem ziņotājiem, 5) iniciēt vai pielāgot sadarbību ar citām tiešsaistes platformām saskaņā ar rīcības kodeksu un krīzes protokoliem, kas noteikti Digitālo pakalpojumu akta 35. un 37. pantā. Šis saraksts nav izsmeļošs, ļoti lielas tiešsaistes platformas var noteikt citus, šajā normā neminētus pasākumus, kas ļauj izvairīties no identificētajiem riskiem, paturot prātā, ka šīm platformām nav pienākums noteikt pakalpojumus, kas nav saprātīgi, samērīgi un efektīvi. Tā arī Valde sadarbībā ar EK apkopos labākos prakses piemērus, kā izvairīties un identificētajiem riskiem,⁷⁴⁸ kā arī EK sadarbībā ar dalībvalstu digitālo pakalpojumu koordinatoriem varēs izdot vispārīgas vadlīnijas pasākumiem, kas piemērojami specifiskiem riskiem.⁷⁴⁹

Digitālo pakalpojumu akta 26.-27. pantā ļoti lielām tiešsaistes platformām ir noteikts pienākums identificēt riskus Hartā nostiprinātajām pamattiesībām, kas saistīti ar šo platformu lietošanu, kā arī jāveic proaktīvi pasākumi šo risku novēršanai vai mazināšanai. Pirmkārt, pienākums identificēt un izvērtēt iespējamus riskus, liek ļoti lielām tiešsaistes platformām apzināties, kādi riski pastāv, kas ir tie iespējami tiesību aizskārumi, kas var notikt šajās platformās. Tas, protams, ir vispārīgi, proti, netiek prasīts identificēt konkrētus gadījumus (konkrētas personas izdarītus pārkāpumus), un, vadoties no EST atziņām lietā C-682/18 *YouTube un Cyando*, šāda vispārīga apzināšanās, ka attiecīgajā platformā var tikt izdarīti tiesību aizskārumi, nedod pamatu ne platformas pienākumam rīkoties, lai attiecīgos aizskārumus novērsu, ne arī atbildībai par platformā publicēto saturu.⁷⁵⁰

Otrkārt, pasākumi, kas Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktā noteikti kā iespējami šo risku mazināšanai, raksturoti tā, lai izvairītos no vispārējas uzraudzības pienākuma noteikšanas. Proti, tie ir saistīti ar citu tiešsaistes platformu pienākumu izpildes pilnveidošanu, tostarp uzlabot sadarbību ar uzticamiem ziņotājiem vai citām lielām tiešsaistes platformām. Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktā nav *expressis verbis* noteikts, ka risku novēršanai ļoti lielām tiešsaistes platformām būs jāveic to pakalpojumu saņēmēju publicētās informācijas uzraudzība, bet šāda veida pasākumu piemērošana netiek izslēgta. Autores ieskatā Digitālo pakalpojumu akts ne tikai pieļauj, ka ļoti lielas tiešsaistes platformas to konstatēto risku novēršanai var veikt pasākumus, kas ir klasificējami kā vispārēja uzraudzība, bet arī paredz to, ka atsevišķās situācijās tie ir pasākumi, kas būtu piemērotākais risinājums. Atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktam pasākumiem, kas ļoti lielām tiešsaistes platformām jāpiemēro konstatēto sistemātisko risku

⁷⁴⁸ Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 2. punkts.

⁷⁴⁹ Turpat, 27. panta 3. punkts.

⁷⁵⁰ Sk. EST 2021. gada 22. jūnija spriedumu lietā C-682/18 *YouTube un Cynando*.

novēršanai, ir jābūt saprātīgiem, samērīgiem un efektīviem. Autores ieskatā arī uzraudzības pasākumi noteiktās situācijās var šīs prasības izpildīt, attiecīgi kļūt par pasākumiem, kas no ļoti lielām tiešsaistes platformām tiek sagaidīti un ko tām ir pienākums īstenot. Taču tas noteikti būs jautājums, kas attīstīsies praksē. Pirmkārt, Valdei un EK novērtējot un atzīstot noteiktus pasākumus kā labāko praksi, lai izvairītos no identificētajiem sistemātiskajiem riskiem.⁷⁵¹ Otrkārt, EK sadarbībā ar dalībvalstu Digitālo pakalpojumu koordinatori izstrādātajās vispārīgajās vadlīnijās kā ieteikums var tikt noteikti uzraudzības pasākumi.⁷⁵² Treškārt, jautājums par to, kādi ļoti lielu tiešsaistes platformu pasākumi ir saprātīgi, samērīgi un efektīvi, ir saistīts konkrētu pasākumu un risku, pret kuriem tie ir vērsti vai jāvērs, izvērtēšanu un attiecīgajā normā ietvertā līdzsvara noteikšanu. Tāpēc šis jautājums par to, kā noteikt, vai šis līdzsvars ir ievērots, potenciāli var nonākt arī EST.

Kopumā vērtējot, vispārējas uzraudzības pienākumu noteikšana ir sensitīvs jautājums, no kuras Digitālo pakalpojumu aktā EK centusies pēc iespējas izvairīties. Nepārprotami, visa internetā publicētā satura pastāvīga uzraudzīšana ļautu panākt to, ka tiesību aizskārumi tiek ātri identificēti un novērsti vai mazināti. Tomēr starpnieku pakalpojumu sniedzēju (un jo īpaši tiešsaistes platformu) īstenota uzraudzība pār to pakalpojumu saņēmēju pārraidīto, publicēto vai uzglabāto saturu nav vienīgais paņēmieni, ar kuru var novērst vai mazināt tiesību aizskārumu izdarīšanu internetā. Digitālo pakalpojumu akts ļoti labi parāda, ka, pirmkārt, satura uzraudzības pienākumus var sadalīt, uzraudzīšanā iesaistot pakalpojumu saņēmējus vai organizācijas, kuras ir ieinteresētas attiecīgo tiesību aizsardzībā. Otrkārt, ir virkne preventīvu pasākumu, kas nav saistīti ar internetā publicētā satura uzraudzību, lai novērstu iespēju izdarīt tiesību aizskārumus ar informāciju internetā.

Vispārējas uzraudzības pienākuma neesamības principa mērķis ir nodrošināt līdzsvaru starp starpnieku pakalpojumu sniedzēju pienākumiem un sabiedrības interesēm, tādējādi pasargājot starpnieku pakalpojumu sniedzējus no resursu ziņā pārāk apgrūtināšiem pienākumiem. Lai arī Digitālo pakalpojumu aktā pakalpojumu sniedzējiem noteiktie pienākumi nav tādi, kas ir saistīti ar vispārīgu satura uzraudzību, tie ir papildus pienākumi, liela daļa no kuriem ir saistīti gan ar papildus resursu ieguldīšanu no pakalpojumu sniedzēju puses (piemēram, platformas lietotāju vai uzticamu ziņotāju iesniegto pieteikumu izskatīšana un izlemšana), gan arī ar papildus atbildību, kas rodas saistībā ar attiecīgajiem pienākumiem, pakalpojumu sniedzējam uzzinot par konkrētiem tiesību aizskārumiem. Attiecībā uz šiem citiem pienākumiem vispārējas uzraudzības pienākuma neesamības princips nedarbojas, kā arī nav citi mehānismi, kā novērtēt to samērīgumu. Taču to Digitālo pakalpojumu aktā EK centusies pati nodrošināt, nosakot katra pienākuma saturu, kā arī diferencējot tos pēc pakalpojumu veidiem un apjoma. Turklāt vispārējas uzraudzības pienākuma neesamības

⁷⁵¹ Digitālo pakalpojumu akta priekšlikums 27. panta 2. punkta "b" apakšpunkts.

⁷⁵² Turpat, 27. panta 3. punkts.

princips Direktīvā 2000/31, kurā tas tika pirmo reizi nostiprināts, bija svarīgs dalībvalstu rīcības brīvības attiecībā uz pienākumu noteikšanu starpnieku pakalpojumu sniedzējiem ierobežošanai. Digitālo pakalpojumu akts dalībvalstīm šādu rīcības brīvību vairs neparedz un, tā kā tas kā regula būs tieši piemērojams, nevajadzētu būt situācijām, kad tajā iestrādātais pienākumu līdzsvars tiks izjaukts ar nacionālo regulējumu, tāpēc tā pārvērtēšanas mehānisms nav nepieciešams.

Lai arī vispārējās uzraudzības pienākuma neesamības principam minēto iemeslu dēļ varētu būt mazinājusies aktualitāte, autores ieskatā apstākļi, ka tas ir saglabāts Digitālo pakalpojumu aktā, ir vērtējams pozitīvi. Lai arī šim principam pēc Digitālo pakalpojumu akta būs vairāk deklaratīva nozīme, tas iezīmē robežas, kuras ar starpnieku pakalpojumu sniedzējiem noteiktajiem pienākumiem arī pēc 20 gadiem nav pieļaujams pārkāpt.

5.4. Digitālo pakalpojumu akta ietekme uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem

Tās līdzdalības ekonomikas platformas, kuras var klasificēties par informācijas sabiedrības pakalpojumiem un konkrētāk, starpnieku pakalpojumu sniedzējiem (glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem), ietilps Digitālo pakalpojumu akta piemērošanas jomā. Kā glabāšanas pakalpojumu sniedzējus līdzdalības ekonomikas platformas skars Digitālo pakalpojumu aktā pārskatītais Direktīvas 2000/31 14. un 15. pants, kā arī Digitālo pakalpojumu akta III nodaļa, kurā paredzēti jauni pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem.

Vērtējot Digitālo pakalpojumu aktā ietverto regulējumu, secināms, ka līdzdalības ekonomikas pakalpojumi noteikti nav primārā regulas mērķgrupa. Lai arī līdzdalības ekonomikās platformās var tikt publicēta un izplatīta nelikumīga informācija, šīs platformas pretstatā, piemēram, sociālajiem medijiem neveicina ātru nepatiesas, nomelnojošas, uzkurinošas vai citādā ziņā pretlikumīgas informācijas izplatīšanu. Neatļautas informācijas publicēšana līdzdalības ekonomikas platformā var ietekmēt pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju tiesības piekļūt pakalpojumu tirgum, taču šīs negatīvās ietekmes mērogi ir ievērojami mazāki, nekā gadījumā, kad sociālajos medijos tiek izplatītas viltus ziņas, piemēram, par vakcināciju pret *Covid-19*. Neskatoties uz to, ka regula nepārprotami primāri ir tieši mērķēta uz sociālajiem medijiem, tās tvērums un piemērošanas joma nav aprobežota tikai ar sociālajiem medijiem un tieši tāpat kā Direktīva 2000/31 tā ir attiecināma uz ļoti plašu digitālo pakalpojumu loku, kas aptver arī līdzdalības ekonomikas pakalpojumus.

Digitālo pakalpojumu akta ietekmes uz līdzdalības ekonomikas platformas pakalpojumiem izvērtējums veicams pa vairākām jautājumu grupām – izmaiņas glabāšanas pakalpojumu sniedzēju atbildībā par pārraidīto vai uzglabāto informāciju, vispārējās uzraudzības saistības noteikšanas aizliegums un līdzdalības ekonomikas platformu kā tiešsaistes platformu pienākumi. Taču pirms tam autore izvērtēs Digitālo pakalpojumu akta piemērošanas jomu un to, vai un kādi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi tajā ietilpst.

5.4.1. Līdzdalības ekonomikas platformas kā Digitālo pakalpojuma akta adresāti

Digitālo pakalpojumu akts atbilstoši tā 1. panta 4. punktam ir piemērojams tikai starpnieku pakalpojumiem. Atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 2. panta “f” apakšpunktam starpnieku pakalpojumi ir tiešā līnija, ātrā līnija un glabāšanas pakalpojumi. Starpnieku pakalpojumu izpratne Digitālo pakalpojumu aktā ir tieši tāda pati kā Direktīvas 2000/31 12.-14. pantā bez jebkādiem papildinājumiem vai aptverto pakalpojumu loka paplašināšanas. Līdz ar to visi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi (līdzdalības ekonomikas platformas), kuri varēja klasificēties par starpnieku un konkrētāk par glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem, būs arī Digitālo pakalpojumu akta adresāti. Savukārt pakalpojumi, kuri ir ārpus Direktīvas 2000/31 piemērošanas sfēras, būs arī ārpus Digitālo pakalpojumu akta.

Digitālo pakalpojumu akts no glabāšanas pakalpojumiem atsevišķi izdala vēl tiešsaistes platformas un no tām – ļoti lielas tiešsaistes platformas, kam paredzēti papildus pakalpojumi. Atbilstoši Digitālo pakalpojumu akta 2. panta “h” apakšpunktam tiešsaistes platforma ir glabāšanas pakalpojums, kurš pēc pakalpojuma saņēmēja pieprasījuma uzglabā un izplata publiski informāciju, izņemot, ja tā aktivitātes ir nenozīmīgas un neatņemama sastāvdaļa citam pakalpojumam. Līdzdalības ekonomikas platformas, ievērojot to, ka tās darbojas tādējādi, ka pēc pakalpojuma saņēmēja (gan vispārējā pakalpojuma sniedzēja, gan vispārējā pakalpojuma saņēmēja) pieprasījuma tās uzglabā un izplata publiski informāciju (pakalpojumu piedāvājumus, pakalpojumu pieprasījumus, komentārus), neapšaubāmi var klasificēties par tiešsaistes platformām.

Digitālo pakalpojumu akta piemērošana attiecībā uz tiešsaistes platformām ir atkarīga no to apjoma, kas tiek vērtēts, balstoties uz attiecīgās platformas nodarbināto skaitu, gada apgrozījumu un platformas lietotāju skaitu. Pirmkārt, saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 16. pantu tiešsaistes platformām noteiktie papildus pienākumi nav piemērojami platformām, kuras kvalificējas par mikro vai mazajiem uzņēmumiem saskaņā ar Komisijas 2003. gada 6. maija Rekomendācijas 2003/361/EK par mikro, mazu un vidēju uzņēmumu definīciju pielikumu.⁷⁵³ Mikro uzņēmumi nodarbina mazāk nekā 10 darbiniekus un to ikgadējais apgrozījums nepārsniedz 2 miljonus *euro*, savukārt mazie uzņēmumi nodrošina mazāk nekā 50 darbiniekus un to ikgadējais apgrozījums nepārsniedz 10 miljonus *euro*. Otrkārt, ļoti lielām tiešsaistes platformām, kurām saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 25. panta 1. punktu vidējais aktīvo pakalpojumu saņēmēju skaits ES ir 45 miljoni vai vairāk, ir paredzēti vēl papildus pienākumi.

Lielākajai līdzdalības ekonomikas platformai *Airbnb* 2018. gadā visā pasaulē (200 valstīs, kurās *Airbnb* ir aktīvs) kopā bija 150 miljoni lietotāju.⁷⁵⁴ Kopš 2018. gada *Airbnb* nav publicējusi

⁷⁵³ Commission Recommendation concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. JO L 124 p. 36-41, 20.05.2003.

⁷⁵⁴ Curry D. Airbnb Revenue and Usage Statistics (2021). Business of Apps, 06.05.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/airbnb-statistics/> [last visited 23.08.2021].

datu par tās aktīvajiem lietotājiem, taču izteikts pieņēmums, ka tas nav pārsniedzis 200 miljonus lietotāju.⁷⁵⁵ Ir avoti, kuros tiek lēsts, ka 2020. gadā *Airbnb* lietotāju skaits ASV un Eiropā kopā bija aptuveni 40 miljoni.⁷⁵⁶ Otrajai lielākajai līdzdalības ekonomikas platformai *Uber* (kas gan nekvalificējas par starpnieku pakalpojumu sniedzēju un attiecīgi arī tiešsaistes platformu Digitālo pakalpojumu akta izpratnē) 2020. gadā bija visā pasaulē bija 93 miljoni lietotāju.⁷⁵⁷ Savukārt *Bolt* pakalpojumiem visā pasaulē 2020. gada 16. janvārī bija 30 miljoni lietotāju visā pasaulē.⁷⁵⁸ No minētajiem datiem par lielākajām līdzdalības ekonomikas platformām secināms, ka līdzdalības ekonomikas platformas ES teritorijā šobrīd nerasniedz tādu lietotāju skaitu, lai klasificētos par ļoti lielām tiešsaistes platformām, līdz ar to uz tām neattieksies pienākumi, kas noteikti Digitālo pakalpojumu akta III nodaļas 4. sadaļā. Pieejamie statistiskie dati parāda tendenci līdzdalības ekonomikas pakalpojumu lietotāju skaitam ar katru gadu palielināties, taču līdz brīdim, kad kāda no līdzdalības ekonomikas platformām sasniegs 40 miljonus lietotāju ES, varētu būt jāpaiet vēl pāris gadiem.

Digitālo pakalpojumu akts un tajā noteiktās saistības starpnieku pakalpojumu sniedzējiem (jo īpaši tiešsaistes platformām) aktualizē jautājumu par piemērošanas jomas plašumu attiecībā uz pakalpojumiem, kuri kādu iemeslu dēļ nekvalificējas kā informācijas sabiedrības pakalpojumi un secīgi kā starpnieku pakalpojumi Direktīvas 2000/31 izpratnē. Spilgtākais piemērs ir *Uber* pakalpojumi, kuru izslēgšana jau no Direktīvas 2000/31 piemērošanas sfēras tika kritizēta tieši tā iemesla dēļ, ka uz *Uber* nevar tikt attiecinātas ne tikai Direktīvā 2000/31 paredzētās garantijas, bet arī pienākumi.⁷⁵⁹ Ievērojot to, ka Digitālo pakalpojumu akts paredz vēl vairāk pienākumus starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, nekā Direktīva 2000/31, kā arī šo pienākumu mērķi novērst tiesību aizskārumus digitālā vidē, *Uber* neatzīšana par informācijas sabiedrības pakalpojumu (un secīgi par starpnieku – glabāšanas pakalpojumu) sniedzēju šo apstākļu kontekstā šķiet pārsteidzīga.

Autores ieskatā Digitālo pakalpojumu aktā ir saskatāma EK ietekmēšanās no EST judikatūras par līdzdalības ekonomikas platformām, tostarp par *Uber*. Tā, piemēram, Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 3. punktā paredzēts glabāšanas pakalpojumu sniedzēja atbildības ierobežojums gadījumā, ja attiecīgā tiešsaistes platforma atļauj patērētājiem noslēgt distances līgumus un tās darbības modelis ir tāds, kas vidusmēra un saprātīgi informētu patērētājam varētu likt domāt, ka pakalpojumu sniedz

⁷⁵⁵ Curry D. Airbnb Revenue and Usage Statistics (2021). Business of Apps, 06.05.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/airbnb-statistics/> [last visited 23.08.2021].

⁷⁵⁶ Lock S. Amount of Airbnb users in the U.S. and Europe 2015-2020. Available: <https://www.statista.com/statistics/795877/number-of-airbnb-users/> [last visited 23.08.2021].

⁷⁵⁷ Iqbal M. Uber Revenue and Usage Statistics (2021). Business of Apps, 05.08.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/uber-statistics/> [last visited 23.08.2021].

⁷⁵⁸ Smith C. Bolt Statistics, User Counts and Facts (2021). DMR, Business Statistics, 21.06.2021. Available: <https://expandedramblings.com/index.php/taxify-facts-and-statistics/> [last visited 23.08.2021].

⁷⁵⁹ Schaub M. Y. Why Uber is an information society service. Case Note to CJEU 20 December 2017 C-434/15 (Asociación Profesional Elite Taxi). The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 3/2018, p. 113.

attiecīgā platforma. *Uber* gadījumā minētā norma bez atsevišķas *Uber* testa veikšanas izslēgtu *Uber* no atbildības atbrīvojuma, vienlaikus saglabājot iespēju šo platformu uzskatīt par informācijas sabiedrības pakalpojumu, kas klasificējams kā starpnieku pakalpojums, un dodot pamatu *Uber* piemērot visus pienākumus, kas jāievēro šādu pakalpojumu sniedzējiem ne tikai šobrīd saskaņā ar Direktīvu 2000/31, bet arī pēc Digitālo pakalpojumu akta spēkā stāšanās.

Izslēdzot *Uber* pakalpojumus no Digitālo pakalpojumu akta piemērošanas sfēras, tie tiktu atstāti tiesiskā nenoteiktībā un pelēkā zonā, kur atšķirībā no esošās situācijas, izslēdzot to no Direktīvas 2000/31 un pakalpojumu sniegšanas brīvības piemērošanas sfēras, *Uber* varētu saskatīt zināmas priekšrocības, jo viņi varētu atbrīvoties no vairākiem pienākumiem, kas būs jāievēro citām tiešsaistes platformām. No otras puses dalībvalstis joprojām varētu pašas noteikt *Uber* un līdzīgu platformu regulējumu, taču tas varētu būt gan nelabvēlīgāks, gan arī labvēlīgāks, nekā Digitālo pakalpojumu aktā noteiktais, kā arī tas katrā dalībvalstī visdrīzāk būtu atšķirīgs, radot tiesisko nenoteiktību ES.

Pārbaudot Digitālo pakalpojumu akta piemērošanas sfēru, secināms, ka līdzdalības ekonomikas platformas, kuras ietilpst Direktīvas 2000/31 piemērošanas sfērā, varēs klasificēties par glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem Digitālo pakalpojumu akta izpratnē. Līdz ar to tām būs saistošas tās pašas glabāšanas pakalpojumu sniedzēju garantijas, ko paredzēja Direktīva 2000/31 – atbildības ierobežojumi un vispārējas uzraudzības saistību neesamība. Taču, tā kā Digitālo pakalpojumu akts paredz atsevišķas izmaiņas saistībā uz minētajām garantijām, tuvāk aplūkojams, kā tas ietekmēs līdzdalības ekonomikas platformas. Turklāt līdzdalības ekonomikas platformas klasificēsies par tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu akta izpratnē, tāpēc tām būs saistoši tiešsaistes platformām noteiktie pienākumi. Līdz ar to tuvāk aplūkojama arī šo pienākumu ietekme uz līdzdalības ekonomikas platformu darbību.

5.4.2. Starpnieku pakalpojumu sniedzēju garantijas

Galvenās Direktīvā 2000/31 nostiprinātās starpnieku pakalpojumu sniedzēju garantijas ir pārņemtas Digitālo pakalpojumu aktā. Uz līdzdalības ekonomikas platformām kā glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem pēc Digitālo pakalpojumu akta pieņemšanas joprojām attieksies atbildības ierobežojumi par uzglabāto informāciju (Digitālo pakalpojumu akta 5. pants) un vispārējas uzraudzības saistību neesamības princips (Digitālo pakalpojumu akta 7. pants). Kā noskaidrots iepriekš,⁷⁶⁰ Digitālo pakalpojumu aktā ir ieviesti papildus noteikumi, kas nav paredzēti Direktīvā 2000/31.

⁷⁶⁰ Sk. šā darba 5.3.1. un 5.3.2. apakšsadaļu.

Digitālo pakalpojumu aktā paredzētās izmaiņas attiecībā uz minētajām garantijām glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem skars līdzdalības ekonomikas pakalpojumu platformas līdzīgi kā citu glabāšanas pakalpojumu sniedzējus. Pirmkārt, ir paredzams, ka atsevišķas līdzdalības ekonomikas platformas ietekmēs Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 3. punktā paredzētais izņēmums no atbildības ierobežošanas principa. Ir atsevišķas līdzdalības ekonomikas platformas un pakalpojumi, kur nošķirums starp platformu un pakalpojumu sniedzējiem, kas tajā darbojas, nav tik acīmredzams vai informācija un izpratne par attiecīgās platformas darbības modeli nav tik precīza, lai vidusmēra un objektīvi informēts patērētājs spētu nošķirt platformu no tās pakalpojumu sniedzējiem. Piemēram, *Airbnb* darbības modelis ir diezgan daudz skaidrots un sabiedrība ir informēta, ka telpas īrei šajā platformā nenodrošina *Airbnb*, bet gan citi indivīdi vai uzņēmumi, kam pieder attiecīgie īpašumi.⁷⁶¹ Savukārt citās līdzdalības platformās, kur indivīdi ar savu darbu nodrošina pakalpojumu sniegšanu kā, piemēram, *Wolt* ēdiena piegādes vai *Bolt* transporta pārvadājumu pakalpojumus, it īpaši tad, ja pakalpojumu sniedzēju apģērbs vai rīki pakalpojuma sniegšanai (somas, automašīnas) ir ar attiecīgās līdzdalības ekonomikas platformas logo,⁷⁶² šis nošķirums no ārpusē vairs nav tik skaidrs un viennozīmīgs. Tādos apstākļos patērētājam, kurš nezina šādu platformu darbības modeli, var rasties iespaids, ka attiecīgie pakalpojumu sniedzēji darbojas šo platformu vārdā un darbojas tajās, piemēram, uz darba tiesisko attiecību pamata. Attiecīgi šādas platformas nevarētu atsaukties uz glabāšanas pakalpojumu sniedzēju atbildības ierobežojumiem par uzglabāto informāciju. Tomēr, lai arī tas no pirmā acu uzmetiena var šķist kā nozīmīgs zaudējums attiecīgajām līdzdalības ekonomikas platformām, jāatgādina, ka šādu platformu centrālais uzdevums ir nodrošināt pakalpojuma sniedzēju un saņēmēju savešanu un tas tiek panākts, baltoties ne tik daudz uz informāciju par pakalpojumu, ko sniedz pakalpojuma sniedzējs (jo, piemēram, visi *Wolt* kurjeri sniedz vienu un to pašu pakalpojumu), bet gan uz platformas algoritmu, kas nodrošina pasūtījumu un pakalpojumu sniedzēju darba koordinēšanu.

Otrkārt, līdzdalības ekonomikas platformām būs aktuāla Digitālo pakalpojumu akta 6. pantā ietvertā atruna, ka gadījumā, ja starpnieku pakalpojumu sniedzējs brīvprātīgi veic aktivitātes, lai atklātu, identificētu, izņemtu vai ierobežotu piekļuvi nelikumīgam saturam, tas pats par sevi nav pamats nepiemērot atbildības ierobežojumus. Kā tas noskaidrots iepriekš, līdzdalības ekonomikas platformas ļoti lielā mērā paļaujas uz pašregulējumu – iekšējās novērtēšanas sistēmām, platformu reaģēšanu uz neatbilstošu platformu lietotāju darbību.⁷⁶³ Līdzdalības ekonomikas platformas šādas darbības veic, jo līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšana nebūtu iespējama nedrošā un neuzticamā vidē, nevis tāpēc, lai nodrošinātu Digitālo pakalpojumu akta mērķu sasniegšanu. Tas, ka

⁷⁶¹ Par *Airbnb* darbības modeli sk. *Airbnb*. Pieejams: <https://bmttoolbox.net/stories/airbnb/> [aplūkots 13.02.2022.].

⁷⁶² Kāpēc kļūt par *Wolt* kurjerpartneri? Pieejams: <https://wolt.com/lv/couriers> [pieejams 13.02.2022.].

⁷⁶³ Sk. šā darba 1.4.3. apakšsadaļu.

Digitālo pakalpojumu akts veicina starpnieku pakalpojumu platformu brīvprātīgus pasākumus ar atbildības ierobežojumu saglabāšanu, no līdzdalības ekonomikas platformu perspektīvas nenoliedzami ir vērtējams pozitīvi.

Treškārt, no līdzdalības ekonomikas platformu perspektīvas pozitīvi vērtējami arī precizējumi dalībvalstu iestādēm izdot rīkojumus par pasākumiem pret nelikumīgu saturu (Digitālo pakalpojumu akta 8. pants) un rīkojumus par informācijas sniegšanu (Digitālo pakalpojumu akta 9. pants). Minētie noteikumi, kas paredz konkrētu saturu šādiem dalībvalstu rīkojumiem, pastiprina tiesisko noteiktību, rīkojumu precizitāti un skaidrību, no kuras līdzdalības ekonomikas platformas iegūs tikpat lielā mērā kā citi starpnieku pakalpojumi.

5.4.3. Līdzdalības ekonomikas platformas kā tiešsaistes platformas

Tā kā līdzdalības ekonomikas platformas klasificējas par tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu akta 2. panta "h" apakšpunkta izpratnē, atkarībā no to izmēra uz tām attieksies papildus pienākumi. Ja vien attiecīgā platforma nav mikro vai mazais uzņēmums, tai būs saistoši Digitālo pakalpojumu akta III nodaļas 3. sadaļā paredzētie papildus pienākumi. Savukārt, ievērojot to, ka ES teritorijā neviena līdzdalības ekonomikas platforma nav sasniegusi 45 miljonus lietotāju, pagaidām līdzdalības ekonomikas platformām nebūs aktuāli pienākumi, kas Digitālo pakalpojumu akta III nodaļas 4. sadaļā ir paredzēti ļoti lielām tiešsaistes platformām.

Visām līdzdalības ekonomikas platformām kā glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem, neatkarīgi no to izmēra, būs jāizveido Digitālo pakalpojumu akta 14. pantā paredzētā paziņošanas un paziņojumu izskatīšanas sistēma. Jāatzīmē, ka līdzdalības ekonomikas platformu darbības specifikas dēļ lielākoties tām jau šāda veida sistēmas ir izveidotas,⁷⁶⁴ tāpēc tas nebūs papildus apgrūtinājums. Līdzdalības ekonomikas platformām, kuras nepārvalda mikro vai mazie uzņēmumi, šīs sistēmas būs nedaudz jāpapildina, paredzot prioritāti uzticamu ziņotāju iesniegtajiem ziņojumiem. Tomēr, ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas platformām lielākoties jau ir izveidotas iekšējās paziņošanas sistēmas, kā arī ņemot vērā satura raksturu, kas tiek publicēts līdzdalības ekonomikas platformās, arī šim papildus pienākumam autores ieskatā nevajadzētu būt īpaši apgrūtinošam.

Digitālo pakalpojumu akta 17. un 18. pantā ietvertie strīdu ar platformas lietotājiem risināšanas mehānismi (iekšējā sūdzību izskatīšanas kārtība un ārpusstiesas strīdu risināšana) arī ir kaut kas tāds, ko daļa līdzdalības ekonomikas platformu vairāk vai mazāk attīstītā formā jau izmanto.⁷⁶⁵ Digitālo pakalpojumu aktā ietvertie strīdu risināšanas mehānismi ir mērķēti tikai uz strīdiem saistībā ar attiecīgajā platformā publicēto saturu un platformas lietotāja tiesību

⁷⁶⁴ How do I report discrimination to Airbnb? Available: <https://www.airbnb.com/help/article/1433/how-do-i-report-discrimination-to-airbnb> [last visited 13.02.2022.].

⁷⁶⁵ Airbnb Terms of Services for European Users. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 13.02.2022.], Art. 27.

ierobežojumiem saistībā ar šādu saturu. Līdzdalības ekonomikas platformas to lietotāju tiesības ierobežo ne tikai saistībā ar platformās publicētu saturu, bet arī par nepieļaujamu uzvedību, sniedzot vai saņemot pakalpojumus,⁷⁶⁶ tātad par plašāku pārkāpumu loku. Uz strīdiem par šādiem pārkāpumiem Digitālo pakalpojumu akts neattieksies. Savukārt attiecībā uz strīdiem saistībā ar platformās publicētu nelikumīgu saturu līdzdalības ekonomikas platformām būs jāpilnveido strīdu izskatīšanas sistēmas, lai tās atbilstu Digitālo pakalpojumu akta prasībām. Ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas platformas ir paredzētas ar pakalpojumu sniegšanu saistītas informācijas publicēšanai, kas ir noteikta formāta saturs un parasti nesaturēs nelikumīgu informāciju, Digitālo pakalpojumu akta 17. un 18. pantā paredzētās sistēmas līdzdalības ekonomikas platformām būs jāizveido vai jāpilnveido, bet paredzams, ka tās tiks darbinātas reti vai retāk, nekā, piemēram, tādas pašas sistēmas sociālo mediju platformās.

Digitālo pakalpojumu akta 20. pantā ir paredzēts vēl viens līdzeklis nelikumīga satura apkarošanai – platformas lietotāja tiesību izmantot platformu ierobežošana. Arī šis līdzeklis platformas lietotāju darbības regulēšanai ir aizgūts no platformu darbības prakses un praksē tiek izmantots dažāda veida platformas lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumā. Digitālo pakalpojumu akta 20. pants attiecībā uz pārkāpumiem saistībā ar nelikumīga satura publicēšanu paredz konkrētus noteikumus, kā platformas lietošanas tiesības ir ierobežojamas, vienādojot tiešsaistes platformu reakciju uz platformu lietotāju nelikumīgām darbībām. Līdzīgi kā citi pasākumi, kas vērsti uz nelikumīga satura apkarošanu, arī šis pasākums līdzdalības ekonomikas platformām būs jāievieš vai jāaktualizē, bet praksē saistībā ar nelikumīga satura publicēšanu līdzdalības ekonomikas platformas to piemēros retāk, nekā tas tiek darīts saistībā ar citiem pārkāpumiem, platformas lietotājiem sniedzot vai saņemot pakalpojumus.

Ievērojot to, ka ar līdzdalības ekonomikas platformu starpniecību tiek sniegti pakalpojumi patērētājiem, uz līdzdalības ekonomikas platformām attieksies Digitālo pakalpojumu akta 22. pantā noteiktās prasības iegūt un pārbaudīt informāciju par pakalpojumu sniedzējiem, kā arī daļu no šīs informācijas padarīt pieejamu citiem platformas lietotājiem. Līdzdalības ekonomikas platformas, ievērojot to darbības modeli, jau šobrīd nodrošina informācijas iegūšanu par platformu lietotājiem, kas tajās sniedz pakalpojumus.⁷⁶⁷ Tostarp daudzās platformās paredzēta vairāku līmeņu verifikācija, kuras mērķis ir paaugstināt uzticēšanos konkrētam pakalpojumu sniedzējam.⁷⁶⁸ Līdz ar to Digitālo pakalpojumu akta 22. pantā ietvertās prasības līdzdalības ekonomikas platformām nebūs jāievieš no jauna, bet drīzāk tikai jāpārbauda, vai platformu pieprasītā informācija pilnībā atbilst šajā pantā uzskaitītajai. Turklāt Digitālo pakalpojumu akta 22. panta 1. punktā ietvertā informācija ir minimālā

⁷⁶⁶ Airbnb Terms of Services for European Users. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 13.02.2022.].

⁷⁶⁷ Ibid.

⁷⁶⁸ Ibid.

informācija, kas platformai jāiegūst par pakalpojumu sniedzējiem, līdz ar to platformas var pieprasīt sniegt vēl papildus informāciju, kas šajā normā nav norādīta. Ievērojot līdzdalības ekonomikas platformu darbības principus, kā arī līdzšinējo praksi pakalpojumu sniedzējiem pieprasīt sniegt plašāku informāciju par sevi (piemēram, informāciju par tiesībām vadīt automašīnu) un sniedzamo pakalpojumu (piemēram, par automašīnu, ar ko paredzēts sniegts pakalpojums), šajā aspektā Digitālo pakalpojumu akts līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanu būtiski neietekmēs.

Papildus aplūkotajiem pienākumiem, Digitālo pakalpojumu akta 23. pantā ir noteikta informācija, kas tiešsaistes platformām saistībā ar Digitālo pakalpojumu akta III nodaļas 3. sadaļā noteikto pienākumu izpildi papildus jāiekļauj ikgadējā caurspīdīguma ziņojumā, bet 24. pantā ir noteikts pienākums nodrošināt tiešsaistes reklāmu caurspīdīgumu. Darbības, ko paredz šie pienākumi, līdzdalības ekonomikas platformas šobrīd neveic un tas būs papildus apgrūtinājums līdzdalības ekonomikas platformām. Šo pienākumu izpildē līdzdalības ekonomikas platformām nebūs grūtāka kā citām tiešsaistes platformām. Piemēram, attiecībā uz reklāmām līdzdalības ekonomikas platformām varētu būt vienkāršāk, nekā, piemēram, sociālajiem tīkliem, jo līdzdalības ekonomikas platformas nepelna ar reklāmu izvietojumu, bet gan ar starpniecību pakalpojumu nodrošināšanā. Līdz ar to ir platformas, kurās reklāmas vispār netiek publiskotas, vai arī tās tiek publiskotas mazākā apmērā, nekā, piemēram, sociālajos tīklos.

Apkopojot Digitālā pakalpojumu akta ietekmes uz līdzdalības ekonomikas platformām analīzes rezultātus, secināms, ka Digitālo pakalpojumu akts līdzdalības ekonomikas platformām būs tikpat aktuāls kā Direktīva 2000/31, jo tas turpinās paredzēt uz līdzdalības ekonomikas platformām attiecināmas priekšrocības – atbildības par uzglabāto saturu ierobežojumus un vispārējas uzraudzības saistību neesamības principu. Atbildības par uzglabāto saturu ierobežojumu sakarā līdzdalības ekonomikas platformām nozīmīgs ieguvums ir tas, ka Digitālo pakalpojumu akta 6. pantā ir noteikts, ka brīvprātīgu uz satura uzraudzīšanu vērstu darbību veikšana pati par sevi neizslēdz atbildības ierobežojumu. Šis noteikums veicina un atbalsta līdzdalības ekonomikas platformu piekopto praksi veikt zināmu satura uzraudzību platformās sniegto pakalpojumu drošības un uzticamības nodrošināšanai, un līdzdalības ekonomikas platformām nebūs jāizvēlas starp atbildības ierobežojumiem un pakalpojumu sniegšanas vides uzlabošanu.

Vienlaikus tomēr ir atsevišķas līdzdalības ekonomikas platformas, kurām būs jāpārdomā savs darbības modelis saistībā ar Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 3. punktā noteikto izņēmumu no atbildības ierobežojuma. Proti, ja līdzdalības ekonomikas platformas, kurās platforma un pakalpojumu sniedzēji nav acīmredzami nošķirami, vēlēšies ierobežot savu atbildību (par publicēto saturu), tām būs jāveic darbības, lai šo nošķirumu izveidotu un padarītu nepārprotamu.

Vērtējot papildus pienākumus vai neērtības, ko Digitālo pakalpojumu akts varētu radīt līdzdalības ekonomikas platformām (t. sk. kā tiešsaistes platformām), jāsecina, ka jaunie pienākumi līdzdalības ekonomikas platformām būs mazāk aktuāli vai jūtami, nekā citām tiešsaistes platformām. Tas galvenokārt ir saistīts ar diviem apstākļiem: 1) vairāki pasākumi, kas ir iekļauti Digitālo pakalpojumu praksē, ir ņemti no tiešsaistes platformu, tostarp līdzdalības ekonomikas platformu prakses labajiem piemēriem un līdzdalības ekonomikas platformas attiecīgos pasākumus īsteno jau šobrīd; 2) līdzdalības ekonomikas specifikas dēļ, proti, ka līdzdalības ekonomikas platformās tiek publicēta tikai informācija, kas saistīta ar pakalpojumu sniegšanu un saņemšanu, nelikumīgas informācijas publicēšanas gadījumu ir un būs mazāk, nekā citās tiešsaistes platformās. Ņemot vērā minētos apstākļus, līdzdalības ekonomikas platformām Digitālo pakalpojumu aktā noteikto pienākumu izpildīšanai nebūs jāievieš jaunas sistēmas, bet tikai jāpārskata esošo sistēmu atbilstība Digitālo pakalpojumu akta un nepieciešamības gadījumā tās jāpielāgo. Tāpat sagaidāms, ka papildus pienākumu apjoms saistībā ar nelikumīgas informācijas apkarošanu līdzdalības ekonomikas platformām nebūs liels un pēc nepieciešamo ziņošanas un izvērtēšanas sistēmu izveides vai aktualizēšanas tās tik bieži nebūs jāizmanto.

KOPSAVILKUMS

1. Galvenie izaicinājumi līdzdalības ekonomikas pakalpojumu regulēšanā ir saistīti ar to, ka līdzdalības ekonomikas modelis nav tipisks (iesaistītas trīs personas, kurām ir atšķirīgs pienākumu un atbildības līmenis vienai pret otru) un nepieciešams rast tādu tiesisko noregulējumu, kas novērstu vai mazinātu ar to saistītos riskus, bet vienlaikus pārlietu nemazinātu līdzdalības ekonomikas priekšrocības un nodrošinātu šāda pakalpojumu sniegšanas modeļa turpmākas attīstības iespējas. Turklāt līdzdalības ekonomikas pakalpojumi var tikt sniegti pāri valstu robežām, līdz ar to minēto mērķu sasniegšanai ir svarīgi novērst sadrumstalotu, neskaidru un pretrunīgu tiesisko regulējumu ES dalībvalstīs.
2. Lai arī ES līdzdalības ekonomikā nav izvēlējusies īstenot pozitīvo integrāciju, proti, caur likumdošanu, uz līdzdalības ekonomiku ir attiecināma negatīvā integrācija caur ekonomiskajām pamatbrīvībām, konkrētāk, caur pakalpojumu sniegšanas brīvību. Tomēr pakalpojumu sniegšanas brīvība līdzdalības ekonomikā nav absolūta un tās piemērošana katrā atsevišķā gadījumā var būt atkarīga, piemēram, no nespējas konstatēt pārrobežu elementu un pakalpojumu sniegšanas īslaicīgu vai no LESD un Pakalpojumu direktīvas piemērošanas izslēgtās pakalpojumu kategorijas. Turklāt, ievērojot līdzdalības ekonomikas pakalpojumu komplekso dabu un iesaistītās personas, var būt situācijas, kad uz daļu noteiktu līdzdalības ekonomikas pakalpojumu veidojošām darbībām un iesaistītajām personām pakalpojumu sniegšanas brīvība būs attiecināma, bet uz daļu – nē.
3. Lai līdzdalības ekonomikas pakalpojumu platformas varētu paļauties uz Direktīvā 2000/31 noteiktajām informācijas pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām (iekšējā tirgus klauzulu un īpašu kārtību informācijas sabiedrības pakalpojumu sniegšanas ierobežošanai), ievērojot EST secinājumus lietā C-434/15 *Elite Taxi* un C-390/18 *Airbnb Ireland*, tām ne tikai atbilstoši Direktīvas 2000/31 2. panta “a” punktam jāatbilst Direktīvas 2015/1535 1. panta “b” punktā noteiktajiem kritērijiem, bet arī jāiztur *Uber* tests. Ja līdzdalības ekonomikas platformu sniegtajiem pakalpojumiem bez grūtībām konstatējami Direktīvas 2015/1535 1. panta “b” punktā noteiktie kritēriji, tad *Uber* testa sekmīga izturēšana nav viennozīmīga.
4. *Uber* tests paredz, ka papildus ir jāpārbauda, vai platforma veido attiecīgo pakalpojumu tirgu un vai platforma veido noteicošu ietekmi uz vispārējo pakalpojumu, tostarp ar platformas piedāvātajiem papildpakalpojumiem vai, nosakot vispārējā pakalpojuma cenu. Ja atbilde uz šiem jautājumiem ir apstiprinoša, tad pakalpojums nevar tikt atzīts par informācijas sabiedrības pakalpojumu un pretendēt uz Direktīvā 2000/31 noteiktajām garantijām. Līdzdalības ekonomikas platformu iespējas izturēt *Uber* testu ir atkarīgas no tā, vai šā testa kritēriji ir kumulatīvi vai alternatīvi. Ir platformas, īpaši transporta pakalpojumu jomā, kuras izveido jaunu, iepriekš

nepastāvējušu tirgu attiecīgajā pakalpojumu jomā, un alternatīvu kritēriju gadījumā tām nav iespēju *Uber* testu sekmīgi izturēt. EST judikatūra par *Uber* testa kritēriju dabu šobrīd viennozīmīgu atbildi nesniedz, taču agri vai vēlu būs jāizdara izšķiršanās šajā jautājumā. Turklāt uz šo jautājumi ir jāraugās plašāk, proti, tas nav par to, kā EST klasificē un sadala informācijas sabiedrības pakalpojumus, bet par ES kompetenci un izvēles izdarīšanu, vai attiecīgie pakalpojumi ir jāregulē ES vai dalībvalstu līmenī.

5. Līdzdalības ekonomikas platformas, kas atzīstamas par informācijas sabiedrības pakalpojumiem, var klasificēties arī par starpnieku pakalpojumu sniedzēju – Direktīvas 2000/31 14. pantā noteikto glabāšanas pakalpojumu sniedzēju, jo līdzdalības ekonomikas platformu darbība balstās uz to lietotāju publicētās informācijas kā pakalpojumu piedāvājumi un pieprasījumi, atsauksmes par pakalpojumiem u.c. informācijas glabāšanu.
6. Lai varētu paļauties uz Direktīvas 2000/31 14. pantā noteiktajiem atbildības ierobežojumiem par uzglabāto informāciju, līdzdalības ekonomikas platformām jāizpilda tie paši priekšnoteikumi, kas citiem glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem – neitralitāte attiecībā pret uzglabāto informāciju, ātra rīcība, uzzinot par nelikumīgu informāciju, lai to likvidētu vai liegtu tai pieeju. Šīs prasības līdzdalības ekonomikas platformas var izpildīt:
 - a) pārsvarā līdzdalības ekonomikas platformas neiesaistās gala/vispārējo pakalpojumu sniegšanā, to darbība balstās algoritmos un platformas lietotāji, ievērojot attiecīgās platformas un pakalpojumu specifiku, diezgan brīvi bez platformu iejaukšanās var darboties un veidot pakalpojumu sniegšanai un saņemšanai nepieciešamo saturu;
 - b) ievērojot to, ka līdzdalības ekonomikas modeļa darbībai ir svarīgi radīt drošību un uzticību starp vispārējā/gala pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem, kā arī to, ka tiesību aizskārumi, ko šajās platformās var izdarīt to lietotāji, parasti būs tādi, kas šo drošības un uzticības vidi grauj, līdzdalības ekonomikas platformas būs ieinteresētas šādus gadījumus konstatēt un novērst. Šāda rīcība, kas primāri vērsta uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumu sniegšanai labvēlīgas vides izveidi, nodrošina līdzdalības ekonomikas platformām iespēju ierobežot savu atbildību par to lietotāju pieļautiem tiesību pārkāpumiem.
7. Direktīvas 2000/31 15. pantā nostiprinātā vispārējās pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizlieguma principa, kas ierobežo dalībvalstu tiesības noteikt starpnieku pakalpojumu sniedzējiem pienākumu uzraudzīt to uzglabātās vai pārraidītās informāciju likumību, ievērošanu var pārbaudīt pēc divām metodēm:
 - a) pārbaudot darbības, ko pakalpojumu sniedzējam jāveic, lai izpildītu dalībvalsts noteikto pienākumu, proti, vai tās neparedz visas vai ļoti plaši definētas informācijas grupas vispārīgu un pastāvīgu uzraudzību (pamatmetode);

- b) līdzsvarojot iesaistīto personu – starpnieku pakalpojumu sniedzēju, pakalpojumu saņēmēju un aizskarto personu – pamattiesības, kas nostiprinātas Hartā (interesu līdzsvarošanas metode). Šī metode līdz šim ir piemērota tikai lietās, kurās ar pārraidīto vai uzglabāto informāciju ir aizskartas tiesības uz intelektuālā īpašuma aizsardzību, taču tā var būt noderīga arī citos gadījumos, kad dalībvalsts noteiktus informācijas monitorēšanas pienākumus vēlas noteikt citu Hartā noteiktu pamattiesību aizsardzībai.
8. Līdzdalības ekonomikas platformām Direktīvas 2000/31 15. pantā nostiprinātais vispārējas pārraudzīšanas saistību noteikšanas aizliegums nav tik aktuāls kā platformām, kurās var tikt publicēts ar autortiesībām aizsargāts saturs, viltus ziņas vai personu nomelnojoša informācija. Turklāt līdzdalības ekonomikas platformas arī bez dalībvalstu iestāžu noteiktiem rīkojumiem veic platformās publicētā satura uzraudzību. Tomēr, kā to ilustrē EST uzdotie prejudiciālie jautājumi lietā *C-83/21 Airbnb Ireland un Airbnb Payments UK*, kura vēl ir izskatīšanas stadijā, ir uzraudzības darbības, ko līdzdalības ekonomikas platformas neveic, bet dalībvalstis varētu būt ieinteresētas šādus pienākumus noteikt. Piemēram, nodokļu iekasēšanas vajadzībām uzraudzīt un sniegt informāciju par platformu lietotāju noslēgtajiem darījumiem. Šāda pienākuma pamatotība būtu pārbaudāma pēc Direktīvas 2000/31 15. panta.
 9. Lietā *C-83/21 Airbnb Ireland un Airbnb Payments UK* dalībvalsts noteiktā pienākuma uzraudzīt un sniegt informāciju par platformas lietotāju noslēgtajiem darījumiem atbilstības Direktīvas 2000/31 15. pantam atbilstības izvērtēšanai varētu būt pietiekami ar pamatmetodes piemērošanu un EST visdrīzāk neveiks skarto interešu līdzsvarošanu – interesi nemaksāt nodokļus un nedeklarēt darījumus neaizsargā Hartā nostiprinātās pamattiesības. Savukārt, piemērojot pamatmetodi, šajā prejudiciālā nolēmuma lūguma lietā aplūkotais pienākums varētu tikt atzīts par vispārēju uzraudzības pienākumu Direktīvas 2000/31 15. panta izpratnē, jo pienākums uzraudzīt un sniegt informāciju par visiem pakalpojumu sniedzējiem (izīrētājiem) un to noslēgtajiem darījumiem, izmantojot platformu, noteiktā dalībvalsts teritorijā būtu plašas platformas lietotāju grupas (visu attiecīgās dalībvalsts pakalpojumu sniedzēju) pastāvīga uzraudzība.
 10. Viens no Direktīvas 2000/31 12.-15. panta mērķiem bija nodrošināt samērīgus pienākumus starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, nodrošinot to, ka tie netiek apgrūtināti ar pienākumiem, kas varētu traucēt šādu pakalpojumu attīstību. Vispārējas uzraudzības saistību neesamības princips bija viena no galvenajām vadlīnijām nesamērīgu pienākumu novēršanai apstākļos, kur satura uzraudzība tika uzskatīta kā efektīvākais, bet vienlaikus arī apgrūtinošākais pasākums tiesību aizskārumu internetā identificēšanai un novēršanai. Tomēr vispārēja satura uzraudzība mūsdienās nebūt nav vienīgais un efektīvākais veids tiesību aizskārumu novēršanai internetā, un Digitālo pakalpojumu akta priekšlikumā ir mainīta izpratne par to, kas ir samērīgi pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem.

11. Digitālo pakalpojumu akta priekšlikuma 7. pantā ir saglabāts vispārējas uzraudzības saistību neesamības princips, EK uzsverot šā principa nozīmību digitālās vides regulēšanā. Tomēr šis princips starpnieku pakalpojumu sniedzējiem noteikto pienākumu samērīguma nodrošināšanā Digitālo pakalpojumu akta kontekstā nav nemaz tik nozīmīgs, jo tas nav attiecināms uz citiem pienākumiem, kas nav saistīti ar satura uzraudzību, kā arī Digitālo pakalpojumu akts vairs neparedz dalībvalstīm rīcības brīvību pašām regulēt dažādus starpnieku pakalpojumu sniedzēju pienākumu aspektus un attiecīgi vairs nav nepieciešamas uz dalībvalstīm mērķētas vadlīnijas šo pienākumu samērīguma nodrošināšanai.
12. Apejot vispārējas uzraudzības saistību neesamības principu, Digitālo pakalpojumu akta priekšlikumā EK ir paredzējusi starpnieku pakalpojumu sniedzēju iesaisti drošas digitālās vides nodrošināšanā, paredzot pienākumus, kas nav saistīti ar satura uzraudzību kā tādu, bet gan vairāk ir preventīva rakstura vai reaģēšana uz trešo personu (pakalpojumu saņēmēju, uzticamu ziņotāju, dalībvalstu iestāžu) identificētiem tiesību aizskārumiem. Šo pienākumu samērīguma nodrošināšanu ir uzņēmusies EK, Digitālo pakalpojumu aktā apjomīgākus pienākumus paredzot atkarībā no pakalpojuma sniedzēja izmēra un pakalpojumu saņēmēju skaita, kā arī uzraudzības un konkrētu pārkāpumu precīzas identificēšanas pienākumu uzliekot dalībvalstu atbildīgajām iestādēm un trešajām personām, kuras sniedz paziņojumus par konstatētajiem pārkāpumiem.
13. Digitālo pakalpojumu aktā ļoti liels uzsvars likts uz vienota tiesiskā regulējuma, tā izpratnes un piemērošanas prakses veidošanu. Pirmkārt, Digitālo pakalpojumu akta pieņemšana regulas formā novērsīs atšķirīgu nacionālo regulējumu. Otrkārt, Digitālo pakalpojumu aktā paredzēta cieša dalībvalstu iestāžu, Valdes un EK sadarbība un informācijas apmaiņa. Šie pasākumi no starpnieku pakalpojumu sniedzēju puses vērtējami pozitīvi, jo tie veicinās tiesisko noteiktību un vienveidību, neatkarīgi no dalībvalsts, kurā tiek sniegti pakalpojumi.
14. Izvērtējot Digitālo pakalpojumu akta priekšlikumā noteiktos papildus pienākumus starpnieku pakalpojumu sniedzējiem, secināms, ka neviens no tiem nav vērsts uz satura uzraudzību vai, ja ir saistīti ar satura kontrolēšanu, tad nav vispārējas dabas, līdz ar to šajā aktā nav pārkāpts vispārējas uzraudzības saistību neesamības princips. Vienīgais pienākums, kas praksē varētu radīt domstarpības, ir ļoti lielām tiešsaistes platformām Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktā noteiktie pienākumi veikt saprātīgus, samērīgus un efektīvus pasākumus, lai novērstu specifiskos sistemātiskos riskus, kas konstatēti, veicot Digitālo pakalpojumu akta 26. pantā noteikto risku izvērtējumu. Kritēriji, pēc kuriem noteikt, ka ļoti liela tiešsaistes platforma ir izpildījusi Digitālo pakalpojumu akta 27. panta 1. punktā noteiktos pienākumus, ir saprātīgums, samērīgums un efektivitāte, un šādi pasākumi neizslēdz vispārēju platformā publicētā satura uzraudzību, kas varētu tikt sagaidīta noteiktu risku novēršanai. Ievērojot Valdes un EK kompetences novērtēt minēto pasākumu izpildi un efektivitāti, prakse rādīs, vai vispārējas uzraudzības rakstura

pasākumi tiks sagaidīt no ļoti lielām tiešsaistes platformām un vai tie netiks attaisnoti ar sasniedzamo mērķi.

15. Līdzdalības ekonomikas platformas būs Digitālo pakalpojumu akta adresāti, jo tās ir informācijas sabiedrības pakalpojumu un starpnieku (konkrētāk, glabāšanas) pakalpojumu sniedzēji. Turklāt līdzdalības ekonomikas platformas var tikt atzītas arī par tiešsaistes platformām. Ir līdzdalības ekonomikas platformas, kurām nebūs saistoši Digitālo pakalpojumu aktā paredzētie tiešsaistes platformu pienākumi, jo tās ir mikro vai mazie uzņēmumi, kā arī pagaidām neviena līdzdalības ekonomikas platforma nerasniedz tādas rādītājus, lai varētu kvalificēties par ļoti lielu tiešsaistes platformu.
16. Pakalpojumi, kuri neietilpst Direktīvas 2000/31 piemērošanas jomā, atradīsies ārpus Digitālo pakalpojumu akta piemērošanas jomas. Tas jo īpaši attiecas uz *Uber* platformu. Tomēr Digitālo pakalpojumu aktā paredzētie papildus pienākumi starpnieku pakalpojumu sniedzējiem drošas digitālās vides nodrošināšanā atkal aktualizē jautājumu par to, vai EST secinājumi lietā C-434/15 *Elite Taxi*, izslēdzot *Uber* no informācijas sabiedrības pakalpojumiem, nebija pārsteidzīgi. Turklāt Digitālo pakalpojumu akts ir labāk pielāgots tādu pakalpojumu, kā *Uber* pakalpojumi regulēšanai, tostarp ievērojot 5. panta 3. punktā paredzētos atbildības ierobežojumus, ja platformu no tajā sniegtajiem pakalpojumiem nav iespējams viennozīmīgi nošķirt.
17. Digitālo pakalpojumu akts līdzdalības ekonomikas platformas skars, bet mazākā mērā, nekā citas tiešsaistes platformas:
 - a) ir atsevišķas līdzdalības ekonomikas platformas, uz kurām neattieksies atbildības ierobežojumi par uzglabāto informāciju saskaņā ar Digitālo pakalpojumu akta 5. panta 3. punktu, jo vidusmēra saprātīgi informētām patērētājam to darbības modelis nav skaidrs un personas, kas sniedz pakalpojumus ar platformas starpniecību, tiek cieši sasaistītas ar attiecīgo platformu;
 - b) līdzdalības ekonomikas platformas, ievērojot to darbības specifiku un nepieciešamību nodrošināt drošu un uzticamu vidi pakalpojumu sniegšanai un saņemšanai, jau šobrīd veic vairākus Digitālo pakalpojumu aktā paredzētos pasākumus – iegūst informāciju par tirgotājiem pirms pakalpojumu sniegšanas uzsākšanas, ir izveidojušas iekšējās sūdzību izskatīšanas sistēmas, veic platformas lietotāju tiesību ierobežošanu atkārtotu un sistemātisku pārkāpumu gadījumā u.c. Minētie pasākumi gan lielākoties nav aprobežoti tikai ar pārkāpumiem saistībā ar platformas lietotāju publicēto saturu, bet arī rīcību saistībā ar pakalpojumu sniegšanu un saņemšanu;
 - c) līdzdalības ekonomikas platformu darbības specifikas dēļ tajās publicētais saturs pārsvarā ir saistīts ar pakalpojumu sniegšanu un saņemšanu, tāpēc, salīdzinot ar, piemēram, sociālajiem tīkliem, šajās platformās pastāv mazāks risks, ka varētu tikt publicēta informācija, kas aizskar citu personu pamattiesības. Līdz ar to pienākumu apjoms, kas būs saistīts ar Digitālo pakalpojumu akta prasību izpildi, līdzdalības ekonomikas platformām būs mazāks.

ANOTĀCIJA

Inovatīvajā līdzdalības ekonomikā ir iesaistītas trīs puses – tiešsaistes platforma, kas nodrošina vidi, kurā pakalpojumu sniedzēji un pakalpojumu saņēmēji viens otru var atrast, noslēgt darījumus un veikt maksājumus, vispārējā/gala pakalpojumu sniedzēji un pakalpojumu saņēmēji –, un tas orientējas uz brīvo resursu īslaicīgu izmantošanu, nevis uz īpašumtiesību pāreju.

Darba mērķis ir noteikt, vai un kādā mērā līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, to sniedzēji un saņēmēji var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību visos tās līmeņos. Šim mērķim analizēts, kādi pakalpojumi ir uzskatāmi par līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem, aplūkoti pasākumi, kas līdz šim veikti, lai regulētu līdzdalības ekonomikas pakalpojumus dalībvalstu un ES līmenī. Tāpat darbā noteikts tiesību apjoms, ko pakalpojumiem, pakalpojumu sniedzējiem un saņēmējiem paredz pakalpojumu sniegšanas brīvība vairākos līmeņos – vispārējā (kas izriet no Līguma par Eiropas Savienības darbību un Pakalpojumu direktīvas) un speciālajā, kas saskaņā ar Direktīvu par elektronisko tirdzniecību attiecināms uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem un starpnieku pakalpojumiem. Darbā ir analizētas EST judikatūras atziņas par līdzdalības ekonomikas pakalpojumu platformām *Airbnb* un *Uber* un garantijām, uz kurām to sniedzēji var paļauties, kā arī vērtēts šajās lietās nostiprinātais *Uber* tests. Noslēgumā izvērtēta priekšlikuma Digitālo pakalpojumu aktam iespējamā ietekme uz līdzdalības ekonomikas pakalpojumiem.

Darbā ir secināts, ka vispārīgi līdzdalības ekonomikas pakalpojumi, to sniedzēji un saņēmēji var paļauties uz pakalpojumu sniegšanas brīvības garantijām, izņemot pakalpojumi transporta jomā. Tāpat secināts, ka līdzdalības ekonomikas platformas var klasificēt par informācijas sabiedrības pakalpojumu un starpnieku pakalpojumu, konkrētāk, glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem. Tomēr, lai līdzdalības ekonomikas platformas klasificētu par informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzējiem, tām jāatbilst ne tikai četriem kritērijiem, kas nostiprināti Direktīvas 2015/1535 1. panta “b” punktā, bet arī jāiztur *Uber* tests. Proti, papildus jākonstatē, ka attiecīgā platforma neizveido pakalpojumu tirgu jomā, kurā tiek sniegts vispārīgais/gala pakalpojums, kā arī neīsteno noteicošu ietekmi vai kontroli pār šo pakalpojumu sniegšanu.

Pārbaudot priekšlikumu Digitālo pakalpojumu aktam, secināts, ka tas būs piemērojams arī līdzdalības ekonomikas platformām. Digitālo pakalpojumu akts saglabās garantijas, kas šobrīd paredzētas Direktīvā par elektronisko tirdzniecību, bet vienlaikus paredzēs pakalpojumu sniedzējiem papildus pienākumus, kas vērsti uz drošāku vidi internetā. Secināts, ka neviens papildus pienākumiem nav pretrunā vispārējās uzraudzības pienākuma noteikšanas aizliegumam, kā arī līdzdalības ekonomikas platformu darbību, ņemot vērā to orientāciju uz pakalpojumu sniegšanas organizēšanu, nevis informācijas izplatīšanu, kā arī jau piekoptās prakses drošas pakalpojumu sniegšanas vides izveidei, ietekmēs mazākā mērā, nekā citām tiešsaistes platformām.

ANNOTATION

Sharing economy is an innovative model involving three parties – the online platform, that provides an environment where service providers and recipients of services can find each other, step into contracts, and make payments, underlying service providers and recipients of services. Sharing economy is oriented on the short-term usage of resources rather on the transfer of ownership.

The purpose of the thesis is to determine, if and to what extent sharing economy services, providers and recipients can rely on the free movement of services in all levels of it. The author analyses what services are sharing economy services, what measures have been taken by the member states on the national level and by the EU to regulate these services. Also, the author analyses the scope of guarantees that the free movement of the services provides for services, service providers and recipients on different levels – the general (the Treaty of the Functioning of the European Union and Services Directive) and the special, that in accordance with the Directive on electronic commerce is applicable to information society services and intermediary services. The author analyses judgments of the CJEU on the sharing economy services platforms *Airbnb* and *Uber* and guarantees that the service providers may rely on and also the *Uber* test, that was established by the CJEU in these cases. Lastly, the author analyses the impact that the proposal of the Digital Services Act might have on the sharing economy services.

The author concludes that in general the sharing economy services, service providers and recipients can rely on the free movement of services, except for the services in the field of transportation. It is also concluded that sharing economy platforms can be qualified as information society services and intermediary services (more specifically – hosting services). However, for sharing economy platforms to be qualified as information society services providers, in addition to the criteria stipulated in the Art. 1 para. “b” of the Directive 2015/1535 they need to pass the *Uber* test. It must be checked that the platform does not create a services market in the field of underlying service and does not have a decisive influence or control over provision of these services.

After evaluating the proposal for the Digital Services Act it is concluded that it will be applicable to the sharing economy platforms. The Digital Services Act will maintain guarantees that are currently stipulated in the Directive on electronic commerce, but it will also determine additional obligations for service providers that are aimed at creating a safer online environment. It is concluded that all new additional obligations are in line with the “no general obligation to monitor” principle. Taking into consideration the fact that the sharing economy platforms are oriented rather on organizing the provision of services than on dissemination of information and their practices for providing safe environment for providing services, it is concluded that the sharing economy services platforms will be affected by the Digital Services Act on a lesser extent than other online platforms.

ANMERKUNG

Im Sharing Economy Modell sind drei Parteien beteiligt – eine Online-Plattform, welche einen Raum zur Verfügung stellt, wo Dienstleister und Dienstempfänger einander finden können sowie Verträge abschließen und Zahlungen bewirken können, und die Dienstleister und Dienstempfänger der endgültigen Dienstleistungen -, und es bezieht sich auf kurzfristige Inanspruchnahme der freien Ressourcen statt Übertragung der Eigentumsrechte.

Ziel dieser Arbeit ist es zu erforschen, ob und inwieweit Dienstleistungsfreiheit auch für Sharing Economy Dienstleistungen, deren Erbringer und Empfänger gilt. Für dieses Ziel wird analysiert, welche Dienstleistungen unter Sharing Economy Dienstleistungen fallen, und es werden die Maßnahmen betrachtet, welche bislang unternommen worden sind, um die Share Economy Dienstleistungen auf die Ebene der Mitgliedstaaten und EU zu regeln. Auch wird in dieser Arbeit der Umfang der Rechte erforscht, die die Dienstleistungsfreiheit für die Dienstleistungen, Dienstleister und Empfänger auf mehreren Stufen vorsieht – allgemeine (stammt aus dem Vertrag über die Funktionsweise der Europäischen Union sowie aus der Dienstleistungsrichtlinie) und besondere, welche gemäß der Richtlinie über den elektronischen Geschäftsverkehr die Dienstleistungen der Informationsgesellschaft und Vermittler betrifft. Es werden weiter die Feststellungen der EuGH studiert, welche die Sharing Economy Plattformen *Airbnb* und *Uber* betreffen, sowie die Garantien, auf welche sie verlassen können, und darüber hinaus wird der in diesen Fällen entwickelter *Uber Test* betrachtet. Am Schluss wird der Einfluss des Vorschlags für das Gesetz über digitale Dienste ausgewertet.

Es wird in der Arbeit festgestellt, dass die Dienstleistungsfreiheit grundsätzlich für die Sharing Economy Dienstleistungen, deren Erbringer und Empfänger gilt, mit der Ausnahme von Dienstleistungen im Transportbereich. Es wird auch festgestellt, dass die Sharing Economy Plattformen können als Dienstleister der Informationsgesellschaft und Vermittler, konkreter als Aufbewahrungsdienstleister eingestuft werden. Dennoch, um die Sharing Economy Plattformen als Dienstanbieter der Informationsgesellschaft einzustufen, müssen diese nicht nur den vier Kriterien entsprechen, die in Artikel 1 Punkt b) der Richtlinie 2015/1535 vorgeschrieben sind, aber auch den *Uber Test* bestehen. Das heißt, es muss zusätzlich festgestellt werden, dass die in Frage stehende Plattform nicht einen Markt für Dienstleistungen in dem Bereich schafft, wo die zugrunde liegende Dienstleistungen erbracht werden, und nicht entscheidende Kontrolle über die Erbringung dieser Dienstleistungen ausübt.

Nach Studie des Vorschlags für Gesetz über digitale Dienste, wird festgestellt, dass dieses Gesetz auch für Sharing Economy Plattformen gelten wird. Das Gesetz über digitale Dienste wird die Garantien enthalten, die gerade in der Richtlinie über den elektronischen Geschäftsverkehr enthalten

sind, gleichzeitig wird aber den Dienstleistern zusätzliche Pflichten auferlegen, die auf mehr Sicherheit im Internet gerichtet sind. Noch eine Schlussfolgerung ist es, dass keiner der zusätzlichen Pflichten das Verbot der allgemeinen Überwachungspflicht verletzt, und die Sharing Economy Plattformen, da sie auf die Organisation der Dienstleistungen und nicht Informationsverbreitung gerichtet sind sowie schon jetzt Maßnahmen für Sicherung der Dienstleistungsraum treffen, werden weniger beeinträchtigt als andere Plattformen.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Butkevičs J. Brīva personu un pakalpojumu kustība. Pakalpojumu sniegšanas brīvība. No: Ievads Eiropas Savienības tiesībās (Tiesu prakse un komentāri). Otrais papildinātais izdevums. Aleho I., Buka A., Butkevičs J. u.c. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
2. Gailītis K., Buka A., Schewe C. (zin. red.) Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.
3. Helmane I. Sadarbības ekonomika nerakstīs speciālu likumu; pilnveidos nozaru regulējumu. LV portāls, 10.03.2019. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/304137-sadarbibas-ekonomikai-nerakstis-specialu-likumu-pilnveidos-nozaru-regulejumu-2019> [aplūkots 26.03.2020].
4. Jēkabsons S., Priede J. Dalīšanās ekonomika – pagaidu fenomens vai ilgspējīgs biznesa modelis? Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084).
5. Kalniņa V. Tehnoloģijas, kas maina ekonomiku un tiesisko attiecību modeļus. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084).
6. Kalniņa V. Eiropas Savienības Tiesas atziņas lietā C-434/14 *Asociación Profesional Elite Taxi pret Uber Systems Spain SL*. No Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 221.-227. lpp.
7. Kalniņa V. “Bolt” pieredze pakalpojumu sniegšanā Latvijā. Kārlis Ķezberis intervijā Jurista Vārdam. Jurista Vārds, 02.07.2019., Nr. 26 (1084), 16.-17. lpp.
8. Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. Jurista Vārds, Nr. 38 (1096), 24.09.2019.
9. Kalniņa V. Pašregulējums digitālajā vidē kā alternatīva valsts noteiktam regulējumam. Jurista Vārds, Nr. 38 (1096), 24.09.2019., 23.-27. lpp.
10. Kalniņa V. Līdzdalības ekonomikas riski kā pamats pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai. No: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 365.-371. lpp.
11. Kalniņa V. Subjekti, kuri var atsaukties uz pakalpojumu sniegšanas brīvību līdzdalības ekonomikā. No: Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās I. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskā zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 320.-328. lpp.
12. Kalniņa V. Kā *Airbnb* atšķiras no *Uber*. EST secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*. No: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas

- Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.
13. Kalniņa V. Kā darbojas aizliegums starpnieku pakalpojumu sniedzējiem uzlikt vispārējas pārraudzības pienākumu. *Jurista Vārds*, 2020. gada 15. septembris, Nr. 37 (1147).
 14. Kalniņa V. Kā izturēt *Uber* testu. EST secinājumi lietā C-62/19 *Star Taxi App*. No: Tiesības un tiesiskā vide mainīgos apstākļos. Latvijas Universitātes 70. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021.
 15. Ķīlis R. Bīriņu tieslietu semināra tēzes par līdzdalības ekonomiku. 02.08.2017. Pieejams: <http://www.laboratory.lv/2017/08/02/birinu-tieslietu-seminara-tezes-par-lidzdalibas-ekonomiku/> [aplūkots 26.03.2020].
 16. Orlova B. Nodokļu regulējums *Booking.com* un *Airbnb* sniegtajiem pakalpojumiem. *Bilance*, 2019. gada janvāris, Nr. 1 (445), 28.-32. lpp.
 17. Ozoliņa S., Baumanes-Vītoliņa I. Sociālais kapitāls un sadarbība kā koplietošanas ekonomikas pamatelementi: autonomo auto inovāciju ekosistēmas piemērs. *Jurista Vārds*, 02.07.2019., Nr. 26 (1084).
 18. Račko J. Digitālās tehnoloģijas un līdzdalības ekonomika – jauni izaicinājumi konkurences tiesībās. *Jurista Vārds*, 02.07.2020., Nr. 26 (1084).
 19. Schewe C. (zin. red.) Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.
 20. Schmitz T. Kāzusi un mācību materiāli Eiropas Savienības tiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.
 21. Soņeca V. Digitālie pakalpojumi un topošais tiesiskais regulējums. *Jurista Vārds*, 08.02.2022., Nr. 6 (1220), 2. lpp.
 22. Aydin R. How 3 guys turned renting air mattresses in their apartment into a \$31 billion company, Airbnb. 20.09.2019., available: <https://www.businessinsider.com/how-airbnb-was-founded-a-visual-history-2016-2> [last visited 25.12.2021].
 23. Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms*. Forth edition. Oxford: Oxford University Press, 2013.
 24. Barnard Ch. *The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, 2016.
 25. Blanke H. J., Mangiameli S. (eds). *Treaty on the Functioning of the European Union. A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89*. Cham: Springer Nature, 2021.
 26. Bassot É. The von der Leyen Commission's six priorities: State of play in autumn 2020. European Parliamentary Research Service, September 2020. Available:

- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652053/EPRS_BRI\(2020\)652053_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652053/EPRS_BRI(2020)652053_EN.pdf) [last visited 14.08.2021].
27. Bellon T. Berlin loosens law for short-term home rentals. Reuters, 22.03.2018, available: <https://www.reuters.com/article/airbnb-berlin-idUSL8N1R473J> [last visited 26.01.2022].
 28. Bernal N. How Bolt bounced back from a spectacular public London failure. Wired, 24.02.2020. Available: <https://www.wired.co.uk/article/bolt-london-launch-fail> [last visited 19.07.2021].
 29. Blanke H. J., Mangiameli S. Treaty on the Functioning of the European Union - A Commentary: Volume I: Preamble, Articles 1-89. Cham: Springer Nature, 2021.
 30. Busch Ch. *Uber Spain* and the “Identity Crisis” of the Online Platforms. The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 1/2018.
 31. Busch Ch. The Sharing Economy at the CJEU: Does Airbnb pass the “Uber test”? Some observations on the pending case C-390/18 – Airbnb Ireland. The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 4/2018.
 32. Busch Ch., Demary V., Engels B. et al. Sharing Economy in Germany. Analysis of the sharing economy in Germany and possible courses of action to regulate the accommodation sector. Study of the German Economic Institute (IW) in cooperation with DICE Consult. Berlin: Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, 2018.
 33. Carby-Hall J. Innovatory Forms of Employment in the Twenty-First Century. Grām.: Redihna M. R., Guimarães M. R., Fernandes F. L. (eds.). The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society. [B.V.]: Cambridge Scholars Publishing, 2019.
 34. Carvalho J. M. Airbnb Ireland Case: One More Piece in the Complex Puzzle Built by the CJEU Auraund Digital Platforms and the Concept of Information Society Service. The Italian Law Journal, 2020, Available: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3785912 [last visited 05.09.2021].
 35. Chalmers D., Davies G., Monti G. European Union Law. Text and Materials. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
 36. Chapuis-Doppler A., Delhomme V. A regulatory conundrum in the platform economy, case C-390/18 Airbnb Ireland. European Law Blog, 12.02.2020., available: <https://europeanlawblog.eu/2020/02/12/a-regulatory-conundrum-in-the-platform-economy-case-c-390-18-airbnb-ireland/> [last visited 05.09.2021].
 37. Chapuis-Doppler A., Delhomme V. Regulating Composite Platform Economy Services: The State-of-play After *Airbnb Ireland*. European Papers, Vol. 5, No 1, 12.05.2020.
 38. Curry D. Airbnb Revenue and Usage Statistics (2021). Business of Apps, 06.05.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/airbnb-statistics/> [last visited 23.08.2021].

39. Cuyvers A. Freedom of Establishment and the Freedom to Provide Services in the EU. Book: East African Community Law. Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects. B.V.: Brill/Nijhoff, 2017.
40. Da Silva D. R. Consequences of Ratings/Reviews on Sharing Economy Platforms. Grām.: Redihna M. R., Guimares M. R., Fernandes F. L. The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019.
41. Davidson N. M., Finck M., Infranca J. J. (eds.) The Cambridge Handbook of the Law of the Sharing Economy. New York: Cambridge University Press, 2018.
42. Davies G. Trust and mutual recognition in the Services Directive. Grām.: Lianos I., Odudu O. (eds.) Regulating Trade in Services. Trust, Distrust and Economic Integration. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
43. De Franceschi A. *Uber Spain* and the “Identity Crisis” of Online Platforms. The Journal of European Consumer and Market Law, Issue 1/2018.
44. De Strel A., Husovec M., The e-Commerce Directive as the cornerstone of the Internal Market. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020.
45. Dredge D., Gyimóthy S. (eds.). Collaborative Economy and Tourism: Perspectives, Politics, Policies and Prospects. Cham: Springer, 2017.
46. Domurath I. Platforms as contract partners: *Uber* and beyond. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2018, Vol. 25(5).
47. Ducato R. (Research Observatory on Sharing Economy, Law and Society): ECJ, Case C-434/15, Asociación Profesional Elite Taxi: preliminary notes. Available: <http://www.rosels.eu/ecj-case-c-434-15-asociacion-profesional-elite-taxi-preliminary-notes/>, [last visited 06.02.2022.].
48. Echkson W, Goldberg J. Europe’s Collaborative Economy. Charting a Constructive Path Forward. Task Force Report. Centre for European Policy Studies (CEPS), November 2020, p. 12. Available: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/11/TFR-Collaborative-Economy.pdf> [last visited 25.01.2022.].
49. Ferro M. S. Uber Court: a look at recent sharing economy cases before the CJEU. UNIO – EU Law Journal. Vol. 5, No. 1., January 2019.
50. Garben S., Govaere I. The Internal Market 2.0. London: Hart Publishing, 2021.
51. Goudin P. (European Parliamentary Research Service). The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities. European Added Value Unit, January 2016.

52. Guttentag D. Airbnb: Why Tourists Choose It and How They Use It. Available: <http://www.dg-research.com/Papers/Summary%20doc%20-%20Airbnb.pdf#page=28&zoom=100,92,96> [last visited 22.01.2022.].
53. Goujard C. European Parliament pushes to ban targeted ads based on health, religion or sexual orientation. Politico, 20.01.2022. Available: <https://www.politico.eu/article/european-parliament-bans-use-of-sensitive-personal-data-for-targeted-ads/> [last visited 13.02.2022.].
54. Hatzopoulos V. Assessing the Services Directive (2006/123/EC). Cambridge Yearbook of European Legal Studies , Volume 10 , 2008 , pp. 215-261.
55. Hatzopoulos V. Regulating Services in the European Union. Oxford: Oxford University Press, 2012.
56. Hatzopoulos V., Roma S. Caring for Sharing? The Collaborative Economy under EU Law. Common Market Law Review, Vol. 54 No. 1 February 2017.
57. Hatzopoulos V. The Collaborative Economy and EU Law. Portland: Hart Publishing, 2018.
58. Hou L. Destructive Sharing Economy: A passage from status to contract. Computer Law & Security Review, Volume 34, Issue 4, August 2018.
59. Inglese M. Regulating the Collaborative Economy in the European Union Digital Single Market. Cham: Springer Nature Switzerland AG, 2019.
60. Ismagilova G. N., Medvedeva Y., Safiullin M. R., Safiullin L. N. Quality of Goods, Demand and Utility. Asian Socila Science, Vol. 10, No. 24, 2014, p. 159-164.
61. Iqbal M. Uber Revenue and Usage Statistics (2021). Business of Apps, 05.08.2021. Available: <https://www.businessofapps.com/data/uber-statistics/> [last visited 02.11.2021].
62. Juncker J. C. A New Starp for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Political Guidelines fot the next European Commission. 15.07.2014., p. 5. Available: https://ec.europa.eu/archives/juncker-commission/docs/pg_en.pdf [last visited 14.08.2021].
63. Juul M. European Parliamentary Research Service. Tourism and the sharing economy. p. 1., available: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595897/EPRS_BRI\(2017\)595897_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595897/EPRS_BRI(2017)595897_EN.pdf) [last visited 03.03.2019.].
64. Kalmert M., Kellerbauer M., Tomkin J. (eds). Commentary on the EU: Treaties and the Charter of Fundamental Rights. New York: Oxford University Press, 2019.
65. Kightlinger M. F. A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law. Michigan Journal of International Law, 719 (2003).

66. Kyvrikosaios D., Konstantinidis A. Taxi Drivers protest against Uber ‘invasion’ in Greece. March 6, 2018. Available: <https://www.reuters.com/article/us-greece-protests-taxis-uber-idUSKCN1GI1ST> [last visited 22.01.2022.].
67. Lambelho A. The Need to Review Independent Workers’ Protection in the Collaborative Economy. Grām.: Redihna M. R., Guimarães M. R., Fernandes F. L. (eds.). The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society. [B. v.]: Cambridge Scholars Publishing, 2019.
68. Lekowicz M. France: An Ecosystem Favourable to the Development of the Sharing Economy. In: Klimczuk A., Česnuitė V., Avram G. (eds.) The Collaborative Economy in Action: European Perspectives. Limerick: University of Limerick, 2021.
69. Lock S. Amount of Airbnb users in the U.S. and Europe 2015-2020. Available: <https://www.statista.com/statistics/795877/number-of-airbnb-users/> [last visited 23.08.2021].
70. Lodder A. R., Murray A. D. (eds.). EU Regulation of E-Commerce. A Commenatry. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017.
71. Madiega T. Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Bakground on the forthcoming digital services act. In-depth analysis. Members’ Research Service, EPRS, 2020.
72. Makela F., McKee D, Scassa (eds.) Law and the “Sharing Economy”. Regulating Online Market Platforms. Ottawa: University of Ottawa Press, 2018.
73. McCullough B. A revealing look at the dot-com bubble of 2000 – and how it shapes our lives today. December 4, 2018. Available: <https://ideas.ted.com/an-eye-opening-look-at-the-dot-com-bubble-of-2000-and-how-it-shapes-our-lives-today/> [last visited 05.02.2022.].
74. Menegus G. “Uber test” Revised? REmarks on Opinion of AG Szpunar in Case Airbnb Ireland. European Papers, Vol. 4, 2019, No 2, pp. 603-614.
75. Mota H. The Cross-Border Contracts on Sharing Economy. In: Redihna M. R., Guimarães M. R., Fernandes F. L. (eds.) The Sharing Economy. Legal Problems of a Permutations and Combinations Society. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019.
76. Natile S. Is Uber a taxi service? Socio-legal reflections on the ECJ decision and beyond. KSLR EU Law Blog, January 11, 2018, available: <https://blogs.kcl.ac.uk/kslreuropeanlawblog/?p=1214#.X-m7BNgzahO> [last visited 28.12.2020.].
77. Nordemann J. B. Liability of Online Service Providers for Copyright Content – Regulatory Action Needed? In-depth Analysis for the IMCO Committee. European Parliament. Directorate General for Internal Policies. Policy Department A: Economic and Scientific Policy, 2018.
78. Palmer A. Uber and Lyft close at record lows as investor skepticism grows around recent IPOs. CNBC, 01.10.2019. Available: <https://www.cnbc.com/2019/10/01/uber-closes-at-record-low-worth-less-than-50-billion.html> [last visited 27.03.2020.].

79. Peterka P., Soběhart R., Jílková J. Sharing Economy – a Challenge of the 21st Century? *Littera Scripta*, 2018, Volume 11, Issue 1.
80. Petropoulos G. Uber and the economic impact of sharing economy platforms. *Brugel*, 22.02.2016. Available: <http://www.bruegel.org/2016/02/uber-and-the-economic-impact-of-sharing-economy-platforms/>, [last visited 27.03.2020].
81. Petropoulos G. An economic review of the collaborative economy. *Policy Contribution*, 2017, No. 5. Available: <http://bruegel.org/2017/02/an-economic-review-of-the-collaborative-economy/> [aplūkots 10.03.2019.].
82. Rodriguez de las Heras Ballell T. The Airbnb Ireland case: The importance of business model in the platform economy. 26.02.2020. Available: <https://es.andersen.com/recursos/doc/portal/2020/01/09/the-airbnb-ireland-case.pdf> [last visited 05.09.2021].
83. Sam Meredith, Arjun Kharpal (CNBC): Uber suffers setback as EU rules that it's a transport service, not a digital company. Available: <https://www.cnbc.com/2017/12/20/eu-rules-that-uber-is-a-transport-service-not-a-digital-company.html>, [last visited 06.02.2022.].
84. Schaub M. Y. Why Uber is an information society service. Case Note to CJEU 20 December 2017 C-434/15 (Asociación Profesional Elite Taxi). *The Journal of European Consumer and Market Law*, Issue 3/2018.
85. Schmitz T. *EC Internal Market Law*. Diagram 6. The freedom to provide services. Available: http://home.lu.lv/~tschmit1/Downloads/Schmitz_EC-IntML_diagram6.pdf [last visited 29.07.2021].
86. Schulze R., Staudenmayer D. (eds.) *EU Digital Law: Article-by-Article Commentary*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020.
87. Schwab K., Nicolas D. *Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution. A Guide to Building a Better World*. New York: Currency, 2018.
88. Silverstein S. These Animated Charts Tell You Everything About Uber Prices In 21 Cities. *Insider*, 16.10.2014. Available: <https://www.businessinsider.com/uber-vs-taxi-pricing-by-city-2014-10?IR=T> [last visited 01.11.2021].
89. Smith C. Bolt Statistics, User Counts and Facts (2021). *DMR, Business Statistics*, 21.06.2021. Available: <https://expandedramblings.com/index.php/taxify-facts-and-statistics/> [last visited 23.08.2021].
90. Sorkin A. R. Why Uber Keeps Raising Billions. *Dealbook*, 20 June 2016. Available: www.nytimes.com/2016/06/21/business/dealbook/why-uber-keeps-raising-billions.html [last visited 06.02.2022.].
91. Teffer P. A Transformation that Lacks a Common Definition. *Magazine EUobserver*, May 2017.

92. Torino R. (ed.) Introduction to European Union internal market law. Rome: Roma Tre-Press, 2017.
93. Van Calster G. European Private International Law. 2nd ed. Portland: Hart Publishing, 2016.
94. Van Cleynenbreugel P. Elite Taxi and Uber France: do Member States have free rein to prohibit and criminalise ridesharing activities? European Law Blog, April 18, 2018, available: <https://europeanlawblog.eu/2018/04/18/elite-taxi-and-uber-france-do-member-states-have-free-rein-to-prohibit-and-criminalise-ridesharing-activities/> [last visited 28.12.2020.].
95. Van Cleynenbreugel P. Accommodating the freedom of online platforms to provide services through the incidental direct effect back door: *Airbnb Ireland*. Common Market Law Review, Vol. 57 No. 4, August 2020, p. 1217. Kluwer Law International.
96. Vaughan R., Daverio R. Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe. April 2016, available: <https://www.pwc.es/es/publicaciones/digital/evaluacion-economia-colaborativa-europa.pdf> [last visited 29.01.2022.].
97. Zehle S., Käfer H., Hartnik J., Schmitz M. Germany: Co-Creating Cooperative and Sharing Economies. In: Klimczuk A., Česnuitytė V., Avram G. (eds.) The Collaborative Economy in Action: European Perspectives. Limerick: University of Limerick, 2021.
98. Breitenmoser S. unter Mitarbeit von Stefan P. Bühler. Praxis des Europarechts. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1996.
99. Ehlers D. (eds.) Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten. 4. Auflage. Berlin: De Gruyter Recht, 2014.
100. Haratsch A., Koenig C., Pechstein M. Europarecht. 9. Auflage. Tübingen: Mohr Siedbeck, 2014.
101. Niedobitek M. (eds). Europarecht. Grundlagen und Politiken der Union. 2. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2020.

Normatīvie akti

102. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. OV C 326, 26.10.2012., 47.-390. lpp.
103. Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. Rom, den 25. März 1957. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=LV> [aplūkots 05.02.2022.].
104. Treaty establishing the European Atomic Energy Community (EURATOM), Rome, 25 March, 1957. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957A/TXT&from=LV> [last visited 05.02.2022.].
105. Eiropas Savienības Pamattiesību harta, OV C 202/02, 07.06.2016., 389.-405. lpp.

106. Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula Nr. 2019/1150 par taisnīguma un pārredzamības veicināšanu komerciālajiem lietotājiem paredzētos tiešsaistes starpniecības pakalpojumos. OV L 186, 11.07.2019., 57.-79. lpp.
107. Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 14. jūnija Regula 2017/1128 par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnesamību iekšējā tirgū. OV L 168 1.-11. lpp., 30.06.2017.
108. Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), OV L 119, 04.05.2016., 1.-88. lpp.
109. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regula par elektronisko identifikāciju un uzticamību pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK. OV L 257, 28.08.2014., 73.-114. lpp.
110. Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12. decembra Regula (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (pārstrādāta versija). OV L 351, 20.12.2012., 1.-32. lpp.
111. Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa direktīva 2019/790 par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū un ar ko groza Direktīvas 96/9/EK un 2001/29/EK. OV L 130, 92.-125. lpp., 17.05.2019.
112. Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 9. septembra Direktīva (ES) 2015/1535, ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un Informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā (Dokuments attiecas uz EEZ). OV L 241, 17.09.2015., 1.-15. lpp.
113. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra Direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū. Oficiālais Vēstnesis L 376/36, 27.12.2006.
114. Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 11. maija Direktīva 2005/29/EK, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004 ("Negodīgas komercprakses direktīva"), OV L 149, 11.06.2005., 22.-39. lpp.
115. Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 8. jūnija Direktīva 2000/31/EK par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskiem aspektiem, jo īpaši elektronisko tirdzniecību, iekšējā tirgū (Direktīva par elektronisko tirdzniecību). Oficiālais Vēstnesis L 178, 17.07.2000., 1.-16. lpp.
116. Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 22. jūnija Direktīva 98/34/EK, ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko standartu un noteikumu jomā. OV L 204, 21.07.1998, 37.-48. lpp.

117. Padomes 1973. gada 21. maija Direktīvas 73/148/EEK par dalībvalstu pilsoņu pārvietošanās un dzīvesvietas Kopienā ierobežojumu atcelšanu saistībā ar uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanu. OV L 172, 28.06.1973., 14.-16. lpp.
118. Brīvas pakalpojumu sniegšanas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 62, 20.04.2010. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/208269-brivas-pakalpojumu-sniegsanas-likums>.
119. Grozījumi Autopārvadājumu likumā. Latvijas Republikas likums: Latvijas Vēstnesis, Nr. 203, 12.10.2017.
120. Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums. Latvijas Republikas likums: Latvijas Vēstnesis, Nr. 183, 17.11.2004. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/96619-informacijas-sabiedribas-pakalpojumu-likums>.
121. Autopārvadājumu likums. Latvijas Republikas likums: Latvijas Vēstnesis, 138, 12.09.1995. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36720-autoparvadajumu-likums> [aplūkots 29.01.2022.].
122. Likuma “Par nodokļiem un nodevām”. Latvijas Republikas likums: Latvijas Vēstnesis, 26, 18.02.1995. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/33946-par-nodokliem-un-nodevam> [aplūkots 29.01.2022.].
123. Ministru kabineta 2019. gada 27. augusta noteikumi Nr. 389 “Noteikumi par pasažieru komercpārvadājumiem ar vieglo automobili”, Latvijas Vēstnesis, 179, 29.08.2019. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/309032-noteikumi-par-pasazieru-komercparvadajumiem-ar-vieglo-automobili> [aplūkots 29.01.2022.].
124. Berlīnes likums: Gesetz über das Verbot der Zweckentfremdung von Wohnraum. Pieejams: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-WoZwEntfrGBEV2P2> [aplūkots 26.01.2022.].
125. Vācijas likums: Gesetz zur Bevorrechtigung des Carsharing, § 1. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/csgg/BJNR223000017.html> [aplūkots 26.01.2022.].
126. Francijas likums: LOI n° 2015-1785 du 29 décembre 2015 de finances pour 2016 (1) Article 242 bis. Pieejams: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000037526190/ [aplūkots 29.01.2022.].

Juridiskās prakses materiāli

Tiesu prakse (nolēmumi)

127. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1974. gada 3. decembra spriedumu lietā 33/74 *Van Binsbergen*.
128. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1981. gada 17. decembra spriedums lietā 279/92 *Criminal Proceedings against Alfred John Webb*.
129. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1984. gada 31. janvāra spriedums apvienotajās lietās 286/82 un 26/83 *Luisi and Carbone v. Ministero del Tesoro*.

130. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1988. gada 26. aprīļa spriedumu lietā C-352/85 *Bond van Adverteerders/Nīderlandes valsts*.
131. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1989. gada 2. februāra spriedums lietā 186/87 *Ian William Cowan v. Tresor public*.
132. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-180/89 *Komisija/Itālija*.
133. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-154/89 *Komisija/Francija*.
134. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 26. februāra spriedums lietā C-198/89 *Komisija/Grieķija*
135. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 25. jūlija spriedumu lietā C-76/90 *Säger*.
136. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 25. jūlija spriedums lietā C-288/89 *Gouda*.
137. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1991. gada 4. oktobra spriedums lietā C-159/90 *The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd v. Stephen Grogan and others*.
138. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1991. gada 4. oktobra spriedums lietā C-159/90 *SPUC/Grogan*.
139. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1995. gada 10. maija spriedums lietā C-384/93 *Alpine Investments BV*.
140. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1995. gada 30. novembra spriedums lietā C-55/94 *Gebhard*.
141. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1996. gada 12. decembra spriedums lietā C-3/95 *Reisebüro Broede/Sandker*.
142. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1997. gada 9. jūlija spriedums apvienotajās lietās C-34/95, C-35/95 un C-36/95 *De Agostini*.
143. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1998. gada 28. aprīļa spriedums lietā C-158/96 *Kohll*.
144. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 1998. gada 28. aprīļa spriedums lietā C-118/96 *Safir*.
145. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2000. gada 3. oktobra spriedumu lietā C-58/98 *Corsten*.
146. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2000. gada 14. marta spriedumu lietā C-54/99 *Église de scientologie*.
147. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2001. gada 12. jūlija spriedumu lietā C-157/99 *Smits and Peerbooms*.

148. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2001. gada 29. novembra spriedumu lietā C-17/00 *De Coster*.
149. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2003. gada 11. decembra spriedums lietā C-215/01 *Schnitzer*.
150. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2004. gada 5. februāra spriedumu lietā C-95/01 *Greenham and Abel*.
151. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2004. gada 14. oktobra spriedumu lieta C-36/02 *Omega*.
152. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2005. gada 2. jūnija spriedums lietā C-89/04 *Mediakabel*.
153. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2007. gada 18. decembra spriedums lietā C-341/05 *Laval un Partneri*.
154. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2007. gada 18. decembra spriedumu lietā C-281/06 *Jundt*.
155. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2008. gada 29. janvāra spriedumu lietā C-275/06 *Promusicae*.
156. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien*.
157. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2008. gada 16. oktobra spriedums lietā C-298/07 *deutsche internet versicherung*.
158. EST 2010. gada 23. marta spriedums apvienotajās lietās no C-236/08 līdz C-238/08 *Google France un Google*.
159. EST 2010. gada 2. decembra spriedums lietā C-108/09 *Ker-Optika*.
160. EST 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-324/09 *L'Oreal u.c.*
161. EST 2011. gada 4. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-403/08 un C-429/08 *Football Association Premier League u.c.*
162. EST 2011. gada 25. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-509/09 un C-161/10 *eDate Advertising u.c.*
163. EST 2011. gada 24. novembra spriedums lietā C-70/10 *Scarlet Extended*.
164. EST 2012. gada 16. februāra spriedums lietā C-360/10 *SABAM*.
165. EST 2012. gada 15. marta spriedums lietā C-292/10 *G*.
166. EST 2013. gada 11. jūlija spriedums lietā C-57/12 *Femarbel*.
167. EST 2013. gada 3. oktobra spriedums lietā C-59/12 *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*.
168. EST 2014. gada 11. septembra spriedumu lietā C-291/13 *Papasavvas*.

169. EST 2016. gada 15. septembra spriedums lietā C-484/14 *Mc Fadden*.
170. EST 2017. gada 4. maija spriedums lietā C-339/15 *Vanderbought*.
171. EST 2018. gada 17. maija spriedumu lietā C-147/16 *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*.
172. EST 2017. gada 20. decembra spriedums lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*.
173. EST 2018. gada 7. augusta spriedums lietā C-521/17 *SNB-REACT*.
174. EST 2018. gada 10. aprīļa spriedums lietā C-320/16 *Uber France*.
175. EST 2018. gada 4. oktobra spriedums lietā C-105/17 *Kamenova*.
176. EST 2019. gada 3. oktobra spriedumu lietā *Glawischnig-Piesczek*.
177. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 19. decembra spriedums lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*.
178. EST 2020. gada 1. oktobra spriedums lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)*.
179. EST 2020. gada 6. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-511/18, C-512/18 un C-520/18 *La Quadrature du Net u.c.*
180. EST 2020. gada 3. decembra spriedums lietā C-62/19 *Star Taxi App*.
181. EST 2021. gada 22. jūnija spriedums lietā C-682/18 *YouTube*.
182. Ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena 2010. gada 9. decembra secinājumu lietā C-324/09 *L'Oreal u.c.*
183. Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2017. gada 11. maija secinājumi lietā C-434/15 *Asociación Profesional Elite Taxi*.
184. Ģenerālvokāta Maceja Špunara 2019. gada 30. aprīļa secinājumi lietā C-390/18 *Airbnb Ireland*.
185. Ģenerālvokāta Saumandsgora Ēes 2020. gada 27. februāra secinājumi lietā C-649/18 *A (Zāļu reklāma un tirdzniecība tiešsaistē)*.
186. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2015. gada 7. augustā iesniedza Juzgado Mercantil nº 3 de Barcelona (Spānija) – Asociación Profesional Elite Taxi/Uber Systems Spain, S.L. (lieta C-434/15). OV C 363, 03.11.2015., 21. lpp.
187. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2021. gada 9. februārī iesniedza *Consiglio di Stato* (Itālija) – *Airbnb Ireland UC, Airbnb Payments UK Ltd/Agenzia delle Entrate* (lieta C-83/21).
Pieejams:
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=241045&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6904525> [aplūkots 01.08.2021].
188. Lieta C-390/18: Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2018. gada 13. jūnijā iesniedza *Juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris* (Francija) – kriminālprocess pret YA un AIRBNB Ireland UC, piedaloties *Hotelière Turenne SAS, Pour un hébergement et un tourisme*

- professionnel (AHTOP), Valhotel. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:62018CN0390>, [aplūkots 03.03.2019.].
189. Employment Tribunal judgment of 28.10.2016. in case 2202551/2015 Aslam, Farrar and Others v. Uber, para. 92, 87–97. Available: www.judiciary.gov.uk/judgments/mr-y-aslam-mr-j-farrar-and-others-v-uber/, [last visited 06.02.2022.].
190. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2015. gada 5. oktobrī iesniedza Rechtbank van koophandel Brussel (Beļģija) – Uber Belgium BVBA/Taxi Radio Bruxellois NV, cita lietas dalībniece: Uber NV u.c. (lieta C-526/15).
191. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko 2015. gada 7. augustā iesniedza Juzgado Mercantil nº 3 de Barcelona (Spānija) – Asociación Profesional Elite Taxi/Uber Systems Spain, S.L. (lieta C-434/15).
192. Cour de cassation, civile, Chambre sociale, 4 mars 2020, 19-13.316, le judgment. Pieejams: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000042025162?isSuggest=true> [aplūkots 29.01.2022.].

Citi prakses materiāli

193. Likumprojekta “Grozījumi Autopārvadājumu likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), Nr. 273/Lp13.
194. Ministru kabineta noteikumu projekts “Pasažieru komercpārvadājumu ar taksometru un vieglo automobili vadītāja reģistrācijas noteikumi” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
195. Ministru kabineta 2019. gada 30. aprīļa rīkojums Nr. 209 ”Par konceptuālo ziņojumu ”Par pakalpojumu regulējumu sadarbības ekonomikas jomā”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 88, 03.05.2019.
196. Konceptuālais ziņojums “Par sadarbības ekonomikas nozares pakalpojumu regulējumu”. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40468380&mode=mk&date=2019-04-30> [aplūkots 26.03.2020].
197. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Eiropas sadarbīgās ekonomikas programma. Brisele, 2016. gada 2. jūnijs, COM(2016) 356 final.
198. Norādes par to, kā īstenot/piemērot Direktīvu 2005/29/EK par negodīgu komercpraksi. SWD(2016) 163 final, 2016. gada 25. maijs. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016SC0163&from=EN> [aplūkots 18.03.2020].
199. Study to Monitor the Economic Development of the Collaborative Economy at sector level in the 28 EU Member States. Final Report. 23 February 2018.

200. National transposition measures communicated by the Member States concerning: “Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū”. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/NIM/?uri=celex:32006L0123> [last visited 29.07.2021].
201. Commission of the European Communities. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Initiative in Electronic Commerce. COM(97) 157 final.
202. Commission Proposal for a European Parliament and Council Directive on Certain Legal Aspects of Electronic Commerce in Internal Market. COM(98) 586 final.
203. First Report on the application of Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce). COM(2003) 702 final, 21.11.2003.
204. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Central Bank. Application to Financial Services of Article 3(4) to (6) of the Electronic Commerce Directive. COM(3002) 259 final.
205. Komisijas paziņojums. ES tiesību akti: labāki rezultāti līdz ar labāku piemērošanu (2017/C 18/02). OV C 18, 19.01.2017.
206. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Digitālā vienotā tirgus stratēģija Eiropai. COM(2015) 192 final, 06.05.2015.
207. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social committee and the Committee of the regions. Commission Work Programme 2020. A Union that strives for more. COM(2020) 37 final, 29.01.2020., p. 4. Available: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/cwp-2020-publication_en.pdf [last visited 14.08.2021].
208. Komisijas 2018. gada 1. marta Ieteikums (ES) 2018/334 par pasākumiem efektīvai cīņai pret nelikumīgu saturu tiešsaistē, C/2018/1177, OV L 63, 06.03.2018., 50.-61. lpp.
209. Commission staff working document. Impact assessment accompanying the document “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC”. SWD(2020) 348 final, 15.12.2020.
210. Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. JO L 124 p. 36-41, 20.05.2003.
211. Flash Eurobarometer 495. Short-term results in the EU. Report. September 2021.

212. Eurostat. Short-stay accommodation booked via collaborative economy platforms: first data. 29.06.2021. Available: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20210629-2> [last visited 02.11.2021].
213. Opinion of the European Economic and Social Committee on the “Sharing economy and self-regulation” (explanatory opinion). OJ C 303, 19.08.2016.
214. Eiropas Reģionu komitejas atzinums “Sadarbīgā ekonomika un tiešsaistes platformas: pilsētu un reģionu kopīgs viedoklis”. OV C 185, 09.06.2017., 24.-28. lpp.
215. Sharing and Caring Cost Action CA16121. member Countries Report on the Collaborative Economy. May 2018, p. 23. Available: <https://sharingandcaring.eu/sites/default/files/files/CountriesReport2018.pdf> [last visited 25.01.2022.].
216. Commission (Eurostat) publishes first statistics on short-stay accommodation booked via collaborative economy platforms, 29.06.2021. Available: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3293 [last visited 30.01.2022.].
217. Opinion of the Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs for the Committee on the Internal Market and Consumer Protection on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC (COM(2020)0825-C9-0418/2020-2020/0361(COD)). July 28, 2021. Available: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/LIBE-AD-692898_EN.pdf [last visited 24.04.2022.].
218. Procedūra 2020/0361/COD COM (2020) 825: Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/HIS/?sortOrder=desc&uri=COM%3A2020%3A825%3AFIN> [aplūkots 13.02.2022.].
219. Dossier interinstitutionnel: 2020/0361(COD), 5620/22, 01.02.2022. Règlement relatif à un marché intérieur des services numériques (législation sur les services numériques) et modifiant la directive 2000/31/CE: tableau 4-colonnes. Available: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_5620_2022_INIT&from=EN [last visited 13.02.2022.].

Likumprojekti

220. Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu (digitālo pakalpojumu tiesību akts), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK, COM/2020/825 final, 15.12.2020.

221. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. COM(2020) 85 final, 15.12.2020.
222. Projet de loi de finances pour 2015: Les moyens des politiques publiques et les dispositions spéciales (seconde partie de la loi de finances). Pieejams: <https://www.senat.fr/rap/114-108-3-1/114-108-3-13.html> [aplūkots 29.01.2022.].

Arhīva materiāli

223. Intervija ar K. Gailīti, Rīgā, 2017. gada 26. novembrī. Vijas Kalniņas personīgā arhīva materiāli.

Interneta resursi

224. Biežāk uzdotie jautājumi. Pieejams: https://partners.bolt.eu/driver-signup?utm_campaign=bolt-drivers&utm_medium=header&utm_source=website [aplūkots 19.07.2021.].
225. Bolt. Atrodi pilsētu. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/cities/> [aplūkots 19.07.2021.].
226. Bolt Food. Pieejams: https://food.bolt.eu/lv-lv/?utm_source=website&utm_medium=header&utm_campaign=bolt-food [aplūkots 19.07.2021.].
227. Bolt Noteikumi pasažieriem. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-riders/> [aplūkots 13.10.2021.].
228. Bolt skrejriteņi. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/scooters/> [aplūkots 19.07.2021.].
229. Bolt Vispārīgie noteikumi autovadītājiem. Pieejams: <https://bolt.eu/lv/legal/lv/terms-for-drivers/> [aplūkots 19.07.2021.].
230. Digitālo pakalpojumu akts: pienākumi interneta platformām un drošība lietotājiem. Jurista Vārds, 21.01.2022. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/280428-digitalo-pakalpojumu-akts-pienakumi-interneta-platformam-un-drosiba-lietotajiem/> [aplūkots 13.02.2022.].
231. Digitālo pakalpojumu akts: nodrošināt drošu un pārskatatbildīgu tiešsaistes vidi. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_lv [aplūkots 13.02.2022.].
232. Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Elektroniskā tirdzniecība – ES standarta noteikumi. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/summary/LV/I24204> [aplūkots 30.12.2019].
233. Kāpēc kļūt par Wolt kurjerpartneri? Pieejams: <https://wolt.com/lv/couriers> [pieejams 13.02.2022.].

234. Pirms tūrisma nodevas ieviešanas jāsakārto *airBnb* jautājums, Dienas Bizness, 02.09.2019., pieejams: <https://old2017.db.lv/ekonomika/tirdznieciba-un-pakalpojumi/pakalpojumi/pirms-turisma-nodevas-ieviesanas-jasakarto-airbnb-jautajums-490518> [aplūkots 28.01.2022.].
235. Portāls *airbnb* brīvprātīgi Latvijai samaksājis PVN 100 000 eiro apmērā, 18.08.2017. Pieejams: <https://www.db.lv/zinas/pvn-vienkarsosanas-pasakumi-parrobezu-darijumos-494214> [aplūkots 28.01.2022.].
236. Sludinājumu servisa *ss.lv* lietošanas noteikumi, 5.5. punkts. Pieejams: <https://www.ss.lv/lv/rules/> [aplūkots 05.02.2022.].
237. *Airbnb*. Pieejams: <https://bmttoolbox.net/stories/airbnb/> [aplūkots 13.02.2022.].
238. Airbnb blocks Oregon osts from seeing guests' names in push against racial bias. Available: <https://www.theguardian.com/technology/2022/jan/03/airbnb-race-oregon-names-discrimination> [last visited 23.01.2022.].
239. *Airbnb* In what areas is occupancy tax collection and remittance by Airbnb available? Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2509/in-what-areas-is-occupancy-tax-collection-and-remittance-by-airbnb-available> [last visited 25.08.2019.].
240. *Airbnb* Terms of Service. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EU9> [last visited 30.01.2022.].
241. Airbnb Terms of Services for European Users. Available: <https://www.airbnb.com/help/article/2908/terms-of-service#EUTOS> [last visited 25.12.2021.].
242. Amsterdam and Airbnb announce new unique agreement. Dutch Daily News, December 1, 2016, available: <https://dutchdailynews.com/amsterdam-airbnb-announce-new-unique-agreement/> [last visited 25.08.2019.].
243. A services economy that works for Europeans. Pieejams: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_23 [aplūkots 2022. gada 20. februārī].
244. Becoming a Bolt Driver. Available: <https://support.taxify.eu/hc/en-us/articles/115003390894-Becoming-a-Bolt-Driver> [last visited 24.08.2019.].
245. *Bolt* General Terms for Drivers, available: <https://bolt.eu/legal/terms-for-drivers/> [last visited 24.08.2019.].
246. CFI. Dotcom Bubble. Available: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/trading-investing/dotcom-bubble/> [last visited 05.02.2022.].
247. Combating discrimination on Airbnb. Available: <https://www.airbnb.com/against-discrimination> [last visited 23.01.2022.].

248. Coop FR. What is a Co-operative? Available: <https://www.entreprises.coop/english> [last visited 29.01.2022].
249. Crowdholding. 6 Benefits of a Sharing Economy. Available: <https://medium.com/@crowdholding/6-benefits-of-a-sharing-economy-71f4c1dbd42d> [last visited 22.01.2022].
250. Digital Services Act: Commission welcomes political agreement on rules ensuring a safe and accountable online environment. European Commission, April 23, 2022. Available: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2545 [last visited 24.04.2022].
251. Digital Services Package: Commission welcomes the adoption by the European Parliament of the EU's new rulebook for digital services, European Commission, July 5, 2022. Available: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4313 [last visited 21.07.2022].
252. Driver requirements. How to drive with Uber. Available: <https://www.uber.com/us/en/drive/requirements/>, [last visited 24.08.2019].
253. Germany's taxi drivers protest Uber deregulation plans, available: <https://www.dw.com/en/germanys-taxi-drivers-protest-uber-deregulation-plans/a-48277628> [last visited 28.01.2022].
254. How do I report discrimination to Airbnb? Available: <https://www.airbnb.com/help/article/1433/how-do-i-report-discrimination-to-airbnb> [last visited 13.02.2022].
255. How to Create an Outstanding Airbnb Listing [A Full Guide], 08.10.2020. Available: <https://www.igms.com/airbnb-listing/> [last visited 05.02.2022].
256. Joint letter from European industry players: The Digital Services Act must be future-proofed if Europe's digital businesses are to prosper. May 24, 2021. Available: https://likta.lv/wp-content/uploads/2021/06/Joint-Letter-on-DSA_2021_May.pdf [last visited 24.04.2022].
257. MEPs adopt position on Digital Service Act. EUobserver, 21.01.2022., available: <https://euobserver.com/tickers/154151> [last visited 13.02.2022].
258. Riigikogu passes Uber law to regulate rideshare services, 16.06.2017. Available: <https://news.err.ee/602458/riigikogu-passes-uber-law-to-regulate-rideshare-services> [last visited 25.01.2022].
259. Sharing Economy Index 2020. Available: https://consumerchoicecenter.org/sharing-economy-index-2020/#pll_switcher [last visited 25.01.2022].
260. Simplified Business Income Taxation Act. Passed 19.06.2017. Available: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522122017001/consolide> [last visited 25.01.2022].
261. TaskRabbit Global Terms of Service. Available: <https://www.taskrabbit.com/terms> [last visited 13.10.2021].

262. Taxifahrer legen Berliner Westen lahm, 03.03.2020, verfügbar: <https://www.tagesspiegel.de/berlin/protest-gegen-uber-und-co-taxifahrer-legen-berliner-westen-lahm/25604026.html> [zuletzt besucht 28.01.2022.].
263. The Sharing Economy. Consumer Intelligence Series. PwC, 2015. Pieejams: <https://www.pwc.com/us/en/technology/publications/assets/pwc-consumer-intelligence-series-the-sharing-economy.pdf> [aplūkots 06.02.2022.].
264. This is the story of the world's most advanced digital society. Available: <https://e-estonia.com/story/> [last visited 25.01.2022.].
265. Uber cities. Available: <https://uberestimator.com/cities>, [last visited 27.03.2020.].
266. *Uber* Non-discrimination policy. Available: <https://help.uber.com/riders/article/non-discrimination-policy?nodeId=a6c8ff85-677d-47e3-912f-895161d0828e> [last visited 23.01.2022.].
267. Washington State University, Carson College of Business. Yours, Mine and Ours: How the Sharing Economy is Transforming Business. Available: <https://onlinemba.wsu.edu/blog/how-the-sharing-economy-is-transforming-business/> [last visited 22.01.2022.].
268. What are the advantages of the sharing economy? Available: <https://drivinginnovation.ie.edu/what-are-the-advantages-of-the-sharing-economy/> [last visited 22.01.2022.].
269. Travailleurs des plateformes: liberté oui, protection aussi. Institut Montaigne, Avril 2019. Pieejams: <https://www.institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/travailleurs-des-plateformes-liberte-oui-protection-aussi-rapport.pdf> [aplūkots 29.01.2022.].
270. Riigikogu võttis vastu platvormipõhise taksoveo seaduse, 14.06.2017. Pieejams: <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/majanduskomisjon-et-et-riigikogu-vottis-vastu-platvormipohise-taksoveo-seaduse/> [aplūkots 25.01.2022.].